SKOMANTO KRONIKOS V

NOTANGŲ VITINGAS

DAUBARAS

SKOMANTO KRONIKOS

NOTANGŲ VITINGAS DAUBARAS

bonus animus

VILNIUS

2008

UDK 888.2-3 -
Sk46

Knygos išleidimą parėmė
Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija

ISNB 978-9955-754-07-7

I skyrius

DAUBARAS

Strėlė atskriejo lyg iš niekur.

Daubaras neišgirdo jos švilpesio.

Ir kaip galėjo!

Siaurame gūdaus, bekraščio miško užspaustame keliuke, kur šiaip sunkiai prasispraustų ir vienas vežimas, o susidūręs su kitu tikrai vargiai prasilenktų, grūdosi net keliasdešimt joties vyrų.

Ir kad tiktai jie!

Jau kelios dienos, kai lietus tai prapliupdavo, tai aprimdavo ir po nuo jo pažliugusio kelioko purvą murkdėsi dar beveik tiek pat belaisvių mozūrų – vyrų ir moterų, ir net vaikų. Prižiūrimi joties vyrų jie varė nemenką arklių bei raguočių bandą ir iš balų stumdavo vežimus su grobiu.

Daubaras jau pametė skaičių, kiek dienų juos kankino lietus: keturias ar daugiau. Tai įsismagindamas, tai pailsdamas ir turkšdamas, jis vėl atgaudavo stiprybę ir prapliupdavo iš aklinai dangų uždengusių išpurtusių pilkų debesų. Lietaus kapojančių čiurkšlių išerzinti gyvuliai vis taikėsi įsmukti po medžiais į mišką, o belaisviai, krapštydami juos atgal, labai nesiskubino, juk jie tebelaukė stebuklo, kad gentainiai pasivys plėšikus ir juos išlaisvins.

Tokia gaišatis labai erzino joties vyrus. Iki mozūrų žemės krašto jau buvo likę visai nebedaug. Regis, paspausk žirgą ir kaipmat pasieksi, o jie

vis niekaip neįstengė išsikrapštyti. Žinia, vieni jau seniai būtų kirtę sieną, bet grobis vilkosi tarsi prie kojų pririštas akmuo.

Tačiau juk toks ir buvo jų žygio tikslas – grobis, dėl jo į tokią tolybę ir leidosi. Ir kuo daugiau jo sumedžios, tuo geriau.

Daubaro, skirtingai nuo kitų joties vyrų, grobis labai neviliojo. Juk šitiek jo iš žygių prisinešė! Vienu kitu maišu sandėlyje daugiau ar mažiau – koks skirtumas? Tiek jau tų žygių iškentėjo ir išvargo – persisotino. Kaip pradėjo joti sulaukęs penkiolikos, taip vis ir nebuvo galo. Iš pradžių jojo su tėvu, paskui – su broliu Uviu ar prisidėdavo prie kokio kaimyno jo sugundytas.

Tikrai, tiek tų žygių iškentėjo, kad kitąsyk jau būdavo nelengva atrinkti, kas kokiu metu nutiko. Taip pat ėmė pasimiršti ar maišytis, ką iš kokio žygio parsinešė.

Bet negi tai svarbu? Svarbiausia – tiek visko prisinešė, parsigabeno, jog kiti ir per dešimt gyvenimų tokio kiekio nebūtų sukaupę.

Nenuostabu, kad Daubaras tikrai jautėsi persisotinęs žygių. Keletą paskutiniųjų metų jis jau stengėsi be ypatingo reikalo nepalikti namų. Juolab per akis užteko paskutiniojo žygio. Prisiminus vis šiurpas nupurtydavo ir pats galvą iš nuostabos kraipydavo, kaip ją pavyko sveiką ant pečių išsaugoti.

O juk išjojant neatrodė, kad bus kas nors sudėtinga. Paprastas dalykas – reikėjo išpirkti iš rusų kniaziaus nelaisvės sesers Jundos jaunikį Grauslį. Tas išjojo prieš vestuves pasirinkti grobio ir įkliuvo, o jį sučiupęs rusų kniazius atsiuntė žinią, kad atiduos, jeigu atjos artimieji ir išpirks.

O kuo baigėsi?! Kruvinomis kautynėmis su rusų žemes siaubusiais mongolais. Po paskutiniojo mūšio gyvas liko tik Daubaras ir sunkiai sužeista Junda. Gerai, kad pasisekė prisiglausti pas tuo metu Smolenską valdžiusį lietuvių rikį Eidivydą.

Bet vos išsilaižė žaizdas – mongolai ir čia pasirodė. Tik tuos nuvijo, seserį į Ventą išsiuntė – Smolenską apgulė rusų didysis kniazius Jaroslavas ir klasta paėmė miestą. Tik vienam Daubarui pasisekė išsigelbėti.

Tačiau dėl to mažai džiaugėsi – jau žinojo, kad Jundą pagrobė mongolai. Namų pusėn Daubarą tevedė Eidivydo prašymas pranešti, kas nutiko

Mindaugui. O kai Daubaras pagaliau pasiekė Vilnių, paaiškėjo, jog Mindaugas kaip tik rinko vyrus prieš į jo žemes žygiuojančius mongolus, ir rikis prisidėjo prie jų. Ir nepasigailėjo – žygio metu rado seserį ir išlaisvino ją. Tiek džiaugsmo iš to žygio ir tebuvo – gyvi grįžo[1].

Ne, jeigu nėra reikalo, tai neverta kur nors toli iš Ventės trenktis, grįžęs nutarė Daubaras ir stengėsi tesėti. Rūpesčių užteko ir čia. Kai šalia Ordinas, tai ir miegoti reikia atmerktomis akimis. Kaip ir kaimynams. Visi tik ir rūpinosi, kaip geriau įtvirtinti pilis, geresnių ginklų sukaupti, o visam tam reikėjo pinigų. Tad nori nenori reikėjo ieškoti, kaip jų prasimanyti. Aišku, buvo galima rasti, ką parduoti pirkliams, bet tai keblus dalykas – vis galvok, ko jiems labiausiai reikia, dėl ko savo kapšą atvers negailėdami, kaupk atsargas, o paskui derėkis dėl kiekvieno dalyko ir gniaužk troškimą išsitraukti kalaviją ir riktelti: kaip tai mano prekė tokių pinigų neverta?!

Ne, jau geriau griebtis seno, patikimo ir garbingo būdo – pasiieškoti grobio svetimose žemėse. Svetimose ir tolimose, nes ant žemių šiaurėje geležinę leteną uždėjo Ordinas. Ten lįsti be stiprios kariaunos buvo pavojinga, o naudos nedaug gali tikėtis. Vietiniai gyventojai buvo Ordino nustekenti, o Ordino pasikviestų vokiečių turtą, kaip ir paties Ordino, saugojo stiprios, neretai akmeninės pilys.

Buvo dar rusų žemės, tik didžiąją jų dalį nusiaubė ir plėnimis paleido mongolai. Po jų nebent pelenus galėjai susirinkti. Nusitaikęs į dar sveikas išlikusias rusų kunigaikštystes, rizikavai susidurti su mongolais.

Vakaruose tolimas, bet lengviausias grobis buvo lenkų žemės. Tik pakeliui tekdavo pasukti galvą, kaip išvinguriuoti tarp jotvingių ir prūsų genčių žemių. Reikėjo nemenkos patirties, kad nepasiklystum, nesumaišytum palankiai nusiteikusių genčių su priešiškomis, kurios nesiaiškindavo, įkėlei koją į jų žemę – iškart puldavo.

Užtat palankios be didesnių kalbų leisdavo per jų žemę perjoti, ypač jei grįždamas šį bei tą iš grobio palikdavai, priglausdavo ištikus nesėkmei.

Taigi tolimiausios, bet labiausiai gundančios. Bet ir pavojingiausios. Ir kai netoli nuo Ventės esančios Pašventės pilies rikio Numeikos sūnus

---

[1] Smulkiau apie visa tai skaitykite „Skomanto kronikų" knygoje „Ilga kelionė namo".

Alpas užsikepė pasiieškoti grobio mozūrų žemėse, tėvas ne juokais susirūpino.

Tiesa, atkalbėti nemėgino. Vaikinas užsidegė vesti, o namuose dar buvo trys dukros. Numeikai reikėjo ir apie jų kraičius galvoti, ir apie pilį, tad negalėjo ilgam iškeliauti. O sūnus, nors ir buvo senokai į trečią dešimtį įkopęs, negalėjo pasigirti tolimų žygių patirtimi. Vos porą kartų buvo išjojęs, ir tai kartu su kaimynų jotimis, o vadovavo kuris nors didesnę panašių žygių patirtį turėjęs rikis.

Ne, prie Ordino žemių sienos stovinčios pilies rikio sūnui užteko rūpesčių ir namuose. Ir Alpas neblogai tvarkėsi su tėvo pavestais darbais, tačiau vesti jotį į tolimas, nežinomas žemes, tėvo galva, buvo visai kas kita. Tas pats, kas užrištomis akimis šokti į pavasarį patvinusią Ventą. Aišku, niekas nesiginčijo, gal ir išsikapstytų, bet tėvas negalėjo rizikuoti ne tik sūnaus, bet ir geriausių savo karių gyvybėmis. Juk dėl Ordino grėsmės negalėjo sūnui vien geriausius karius atiduoti. Tačiau negalėjo ir vien tik jaunus duoti. Numeikai jautėsi lyg būtų sau ranką kirtęs, kai prie nužiūrėtų jaunesnių ir stipresnių karių dar į sūnaus jotį atrinkinėjo ir vyresnius, mėtytus ir vėtytus. Skaudėjo, bet rikiui dar labiau imdavo skaudėti pagalvojus, kad ir tarp tų patyrusių karių nėra tokio, kuriam galėtų patikėti joties vadovavimą ar bent griežtai liepti sūnui klausyti tokio kario patarimų kaip jo paties.

Numeika kaip išmanydamas tempė joties išjojimą, nors laikas ir spaudė, nes vasara jau visu smagumu žaliavo ir vis mažiau laiko liko iki rudens, o šis, nukritus lapams ir pažliugus žemei, prastas metas tolimam žygiui. Kelias naktis nemiegojo, vis galvodamas, ko griebtis. Žmonai Saulenei kartojo, kad viskas bus gerai, bet ši, tiek metų su vyru nugyvenusi, gero ir blogo per akis patyrusi, pernelyg gerai pažinojo savo rikį ir, nieko neklausdama, suprato, kas jį kankino.

Ir tai ji, kaip neretai nutikdavo Pašventės rikio šeimoje, surado išeitį. Pati lyg niekur nieko užvedė kalbą, girdi, didelis tas mūsų vaikis, bet negali pats joties tiek toli vesti. Reikia vyresnio, labiau patyrusio. Tokio, kaip Ventės Daubaras. Juk jau senokai namie sėdi. Užsisėdėjo. Galėtų ir joti.

Galėtų! – ir Numeika nusigriebė tos minties kaip skęstantis šiaudo. Atrodė, turėjo lengvai pasisekti. Jis, kaip ir daugelis, manė, jog Daubarui

niekas daugiau gyvenime nerūpi, tik į kokį nors žygį išsibelsti, nes kaip kitaip galėjai paaiškinti, kad galiūnas jau ketvirtą dešimtį baigia, o vis dar vienas kaip pirštas. Po šnekos su žmona Numeika dar tą pačią dieną šoko ant žirgo ir išlėkė į Ventę.

Bet lyg į akmenį atsitrenkė.

Ne, į pilį šeimininkai jį įsileido. Uvis su žmona maloniai svečią priėmė, prie stalo pakvietė. Daubaras irgi buvo. Sėdėjo, valgė, gėrė, į kalbą nesikišo ir, atrodė, nelabai klausėsi svečio bei šeimininkų kalbų apie kasdienius reikalus – Ordiną, orą, būsimą derlių. Numeikai, akies kraštu vis stebėjusiam Daubarą, pasirodė, jog tas jau ima nuobodžiauti ir dairosi, kaip čia mandagiai nuo stalo pakilti ir juos vienus palikti, kad svečias akis į akį su šeimininku šnekteltų.

Galop išgirdęs, kad Daubaras jau batais grindis šiūruoja ruošdamasis stotis, Numeika ryžosi:

– Tiesą sakant, aš pas Daubarą atkeliavau, – jis pasisuko tiesiai į galiūną ir tas nesuprasdamas išpūtė akis.

Tačiau pasiryžęs Pašventės rikis nebegalėjo sustoti: išklojo viską, dėl ko taip negailėdamas varė žirgą. Šnekėjo, nenuleisdamas akių nuo galiūno, ir jam vis mažiau patiko tai, ką regėjo: Daubaras vis trynėsi po krėslą, raukėsi, vis baidė prie jo lėkštės lindusią riebią musę ir, regis, tik tuo tebuvo susirūpinęs. Numeikai nutilus, Daubaras dar sykį mostelėjo ranka, kurioje laikė peilį, bet musė, sunkiai nulėkusi į šoną, vėl patraukė per stalo lentas prie Daubaro lėkštės ir jau buvo beveik ją pasiekusi, kai ore žybtelėjo peilio ašmenys, prismeigdami ją prie stalo. Visi iš netikėtumo taip ir krūptelėjo, o Daubaras pakėlė akis nuo musės ir ramiai rėžė:

– Nejosiu.

Rikis Numeika tarsi prarado kalbos dovaną. Jis laukė visai kito atsako, tad nesumojo, ko griebtis. Ieškodamas pagalbos atsisuko į Uvį, bet tas, nieko netaręs, tik skėstelėjo rankomis.

Numeikai neliko ką daryti, teko pačiam mėginti suktis:

– Kodėl?

Tačiau Daubaras neturėjo ūpo nei pasiduoti, nei daug aiškinti:

– Nenoriu, – kartojo rikiui ir vienaip, ir kitaip šnekinant.

– Nenori,– pakartojo Numeika žmonai grįžęs namo, iškart, pilies kieme, tik nuo žirgo nušokęs ir net nepadavęs pavadžių šalia nekantriai trypusiam arklidžių berniukui. – Nė už ką nejos, – užbaigė savo pasakojimą ir Saulenė atsiduso:

– Viską turiu pati daryti.

– Kaip tai? – rikis Numeika ta pačią dieną antrąsyk išpūtė akis. Žmona ištraukė iš jo rankų pavadžius, padavė berniukui, kad nuvestų rikio žirgą, ir dar liepė, kad kitą dieną pabalnotų jos ramiąją kumelę, o vyro paprašė duoti porą vyrų ją palydėti. Jos į Ventę ir pati viską sutvarkys.

Vyras nebandė žmonos peršnekėti. Per daugybę santuokos metų jis retai girdėdavo Saulenės balse tokią jėgą, bet žinojo, kad tokiu atveju geriau nesiginčyti. Be to, šiuokart ir vertėjo. O gal jai tikrai pasiseks perkalbėti Daubarą? Juk nuo to priklausė sūnaus žygio sėkmė. Ką ten sėkmė – gyvybė!

Kitą dieną žmona išjojo ir jau temstant švytėdama grįžo.

– Jis jos, – tiek tepasakė vyrui, išpuolusiam į kiemą pasitikti, ir nieko daugiau nebeaiškino, nors Numeika ir klausinėjo, kaip jai tai pavyko.

Bet tas labai ir nespaudė, jam užteko džiaugsmo, kad Daubaras vis tik joja, tad tai, kad Saulenė su juo net ir nesikalbėjo, liko tik jos ir Daubaro motinos Medeinos paslaptimi.

Daubaras irgi niekada nesužinojo, apie ką kalbėjosi Pašventės rikio žmona su jo motina. Tiesiog tos pačios dienos vakarą, kai ryte į Ventę atjojusi Saulenė po pietų ją paliko, Medeina išėjo į alką ir pasirodė jau sutemus. Daubaras pastebėjo ją kieme nuo sienos, kurią su keliais vyrais kaip tik baigė tvarkyti, bet labai nesirūpino, ką ji ten daro. Jis nusileido žemyn ir galvojo eiti savo keliais, įbedęs į sienos rąstus kirvį, kai pasukęs galvą krūptelėjo, šalia išvydęs tyliai priėjusią motiną.

– Paklausyk, – apsidairiusi, ar niekas jų šnekos negirdi, tarė ji sūnui, o tada iškart griebė jautį už ragų, be jokių įžangų: – Privalai joti su Nemeikos sūnumi Alpu. Aš aukojau dievams ir sulaukiau jų atsakymo. Tik jis kažkoks sunkiai suprantamas. Jeigu nejosi – tau bus blogai. Jeigu josi – žygis tau neatneš nei sėkmės, nei grobio. Bet išjojęs ilgainiui rasi savo laimę. Mačiau tave stovintį ant pilies sienos, ir upę mačiau, bet ne mūsų Ventą.

O šalia žmona ir vaikai. Ir dar žinau, kad jeigu tu išjosi, tai daugiau tavęs nepamatysiu. Bet tu privalai joti, toks jau tavo gyvenimas.

Daubaras klausėsi apstulbęs. Jis visai pamiršo, kad rankoje dar spaudė kirvio kotą, ir kai nevalingai kilstelėjo ją, kad nubrauktų per veidą bliaukusį ir ant nuogos krūtinės kapsintį prakaitą, kirvis trakštelėjo ir Daubaras apstulbęs įsistebeilijo į koto nuolaužą rankoje. Praėjo kelios akimirkos, kai nusipurtęs ir nuvijęs šalin nuostabą rikis numetė tolyn nuolaužą ir atsikosėjo:

– Sakai, turiu?

– Turi, – neabejodama kietai patvirtino Medeina ir tuokart jų šneka baigėsi.

Tiesa, motina paprašė vyriausiojo sūnaus niekam nepasakoti, ką jam dievai lėmė. Kam tos nereikalingos ašaros. Juk dievai nežadėjo Daubaro žūties. O kad motina daugiau jo nebepamatys – ką gi, anksčiau ar vėliau taip turėjo nutikti.

Iš pirmo žvilgsnio Daubaro palydos buvo tokios pat, kaip ir visada, kai kuris nors iš šeimos narių išsiruošdavo kur nors toli – išvakarėse visa šeima pasėdėjo prie stalo didžiojoje pilies menėje, o kitą dieną išleido jį pro pilies vartus. Pamojavo, kol Daubaras, kelis kartus atsisukęs, prapuolė iš akių, pasišnekėjo, spėliodami, kada grįš – ir dauguma sutarė, jog, matyt, jau su pirmais krintančiais lapais – ir išsiskirstė.

Tiktai Medeina viena pasiliko bokšte. Žvelgė į mišką, kuris jau visiems laikams prarijo jos vyriausiąjį sūnų, ir mintyse grįžo į jų paskutinę šneką. Kai išvakarėse visi išėjo iš menės, niekam neįtariant motina su sūnumi susėdo jos kambaryje ir šnekėjosi, šnekėjosi iki aušros.

Daubaras buvo įpratęs, kad motinos pranašystės nemeluodavo. Jis paliko pilį blogos nuotaikos. Reikėjo gerokai pasistengti, kad niekas nesuprastų, kas dėjosi jo viduje.

Tačiau šįkart, skubant palikti mozūrų žemes, jis atsimindavo motinos žodžius ir atrodydavo, kad galbūt ne taip suprato. Mat, jočiai neblogai sekėsi. Vyrai be jokių kliūčių pasiekė mozūrų žemes, žaibiškai, lyg strėlė, perskrodė jas, susirinko gerą grobį ir niekieno nekliudomi pasuko atgal.

Tačiau motinos žodžiai ir patirtis neleido Daubarui atsipalaiduoti, nors jaunasis rikis Alpas jau kalbėjo apie grobio dalybas ir ką darys su savo

dalimi, vis atsimindamas būsimas vedybas bei laukiančią nuotaką. Kas kartą, Alpui pratrūkus balsu pinti savo svajas, Daubaras vis mėgindavo jį tramdyti, girdi, nelaimę prisišauksi tokiomis šnekomis. Va, grįš namo, tada galės džiūgauti į valias. Bent jau luktelk, kol ištrūksime iš mozūrų žemių.

Luktelk – atrodė, kad jaunajam rikiui pro vieną ausį įeidavo, pro kitą čia pat išeidavo.

O dar tas varginantis, nesibaigiantis lietus! Kaip užklupo po paskutiniojo, turtingiausio antpuolio, taip ir nebepaleido. Jeigu ne išplauti keliai, jotis seniai būtų palikusi mozūrų žemes.

Lietus sustiprino Daubaro nerimą. Jam vis labiau atrodė, jog juos kažkas stebi. Bet kad ir kaip atidžiai dairėsi, su niekuo savo nerimu nesidalydamas, taip nieko ir nepastebėjo.

Ir neišgirdo nieko įtartino.

O strėlę – veikiau pajuto. Regis, visai be jokio reikalo įtempė pavadžius, piestu pastatydamas savo numylėtą žirgą Juodį, ir jau kitą akimirką pajuto deginantį skausmą dešinėje blauzdoje.

Taip prasidėjo Daubaro nesėkmės.

Tiesa, galėjai suabejoti, kokia čia nesėkmė? Juk jeigu nebūtų pakėlęs žirgo piestu, strėlė būtų pataikiusi į kūną.

Galėjai, tačiau besileisdamas Juodis slystelėjo, suklupo, virto ant šono ir Daubaras, vis dar neatsitokėdamas nuo kūną perskrodusio skausmo, nerangiai krito į balą. Atsitrenkęs į žemę, jis pajuto, kaip lūžo strėlė, bet tada tai dar nerūpėjo. Mat krito skaudžiai, ant nugaros, ir kelias akimirkas užsimerkęs gulėjo, pats sau vienas svarstydamas, dar gyvas ar jau nebe.

– Ar gyvas? – rikis iš pradžių pagalvojo, jog pats ištarė, bet užuodė su svogūnais sumišusį rūkytos mėsos kvapą. Atsimerkęs pamatė susijaudinusį, kone visą dangų užstojusį jį nuo Ventės lydėjusio kario Jotkaus dar beveik vaikišką veidą.

– Gyvas, – iškvėpė Daubaras, mintyse tikrindamas savo kūną. Regis, viskas buvo gerai, išskyrus koją.

Jis įsikirto pirštais į Jotkaus ištiestą ranką ir, kario padedamas, atsistojo, užgniaužęs aimaną. Vis tik neblogai prisitrenkė. Nebe tas miklumas, kaip

anksčiau, juk tiek kartų nuo žirgo pasitaikydavo kristi ir nieko nejausdavo. Ne veltui tokie žygiai daugiau nebeviliojo. Norėjosi ramybės, tokios kaip Uvio.

Tokios...

Daubaras krestelėjo galvą, nuvydamas šalin nereikalingas mintis. Derėjo kitkuo pasirūpinti.

– Alpai, imk penkis vyrus ir lėk, paieškok toje pusėje, – raukydamasis iš skausmo ir iki kulnų įklimpęs baloje Daubaras mostelėjo ranka į tą pusę, iš kur, jo galva, atskriejo strėlė. Pamatęs jaunojo rikio akyse nebylų klausimą, pasiskubino paaiškinti: – Jeigu jau daugiau nieko, be šitos strėlės, nenutiko, tai ten greičiausiai buvo koks vienas nutrūktagalvis. Jaunas dar, nesupranta, kaip kvailai pasielgė. Paieškok, – pakartojo ir timptelėjo už rankos irgi pasinešusį lėkti Jotkų: – O tu kur susiruošei, neramuoli?

– Taigi... – žiojosi šis, sukdamasis į tą pusę, kur nuo žirgų nušokę keli jaunojo rikio žemaičiai jau taikėsi nerti į mišką.

– Dar suspėsi, – nukirto Daubaras. – Jaunas dar, tiek dar prisilakstysi, kad daugiau nebenorėsi. Geriau man padėk.

Daubaras šleptelėjo ant šlapios žolės balos pakraštyje, jausdamas, kaip po juo įdubo patižusi žemė ir ima šlapti kelnės. Bet jam labiau rūpėjo žaizda.

Rikis neapsiriko – strėlė tikrai lūžo jam krintant nuo žirgo. Jos galas stirksojo iš šlaunies per delno plotą.

– Atnešk kuo perrišti, – Daubaras paliepė Jotkui ir, kol vaikinas šlepseno per balas, peiliu perrėžė spėjusią krauju persisunkti kelnių klešnę, patogiau suėmė koto nuolaužą, užgniaužė kvapą ir iš visų jėgų timptelėjo.

Timptelėjo – ir vienu judesiu ištraukė. Iš žaizdos šoktelėjo kraujo čiurkšlė.

– Duok, – rikis išplėšė iš akimoju nuo kraujo vaizdo nubalusio Jotkaus rankų drobės skiautę (kad ir kiek vaikinas žygio metu jo prisižiūrėjo, ir pats svetimą praliejo, niekaip nepriprato) ir ėmė perrišinėti žaizdą.

Tačiau Daubaras dar nebuvo kaip reikiant atsigavęs po kritimo, tad tik iš trečio karto pagaliau perrišo gausiai kraujavusią žaizdą taip, kaip norėjo.

Rikis kaip tik baigė užveržti mazgą, kai iš miško išniro jaunasis Pašventės rikis su savo kariais.

– Tuščia, – išpyškino Alpas jau sėdėdamas balne, į kurį įšoko vos pasiekęs kelią, vis dar spinduliuodamas gaudynių įkarščiu. – Netoliese užtikome vieno žmogaus pėdsakus. Sekėme jais, o ten toliau, miške, jo, matyt, dar vienas laukė. Ten buvo matyti dviejų žirgų pėdsakai. Taigi jie raiti, o mes pėsti, tai ir nebevijome. Kur mums ten pėstiems... Va dabar pasiimsime žirgus ir kaip mat juos pagausime.

– Stok! – riktelėjo Daubaras rikiui, susiruošusiam sukti į mišką žirgą. – Nieko tu nepagausi. Jų jau ir pėdos atšalo. Juk jie vietiniai, čia visas vietas ir kelius žino. Čia buvo žvalgai. Vysies – jie tave į pasalą nuves. Mus vejasi.

– Vejasi? – Daubaras pirmąsyk per visą žygį pamatė išgąstį jaunojo rikio veide.

Daubaras pamojo Alpui lipti nuo žirgo ir kai tas kaip reta klusniai nušoko, šlubčiodamas pasivedėjo jaunąjį Pašventės rikį prie medžių, pasukdamas nugara į kitus, kad niekas nepamatytų, kaip jis stengiasi prikąsti lūpas, kad netrūkčiotų skruostų raumenys.

– Vejasi, – kiek piktdžiugiškai pakartojo Daubaras. – O ko tu norėjai? Kiek tau kartojau – užteks, reikia ir saiką turėti. Matyt, tas mozūras sakė teisybę.

Jaunajam rikiui nereikėjo aiškinti, ką Daubaras turėjo omenyje.

Tai buvo jų paskutinis antpuolis prieš grįžtant į kelią, kuriuo jotis įsiveržė į mozūrų žemes ir jose apsuko ratą. Priekin pasiųsti žvalgai atvedė joties vyrus į pamiškę, ir nemažoje laukymėje ant kalvos prieš žemaičius atsivėrė įtvirtintas dvaras, o jo papėdėje, palei ežero akį, glaudėsi baslių siena aptvertas kaimas.

Tiek dvaro, tiek kaimo vartai buvo atlapoti – pats vidurdienis, ir niekas iš mozūrų nespėjo susivokti, o žemaičiai jau pralėkė ne tik kaimo, bet ir dvaro vartus. Karių dvare buvo nedaug, o ir tie patys nespėjo griebtis ginklų. Žemaičiai suvarė visus mozūrus į dvi grupes ir, palikę kelis vyrus saugoti, leidosi ieškoti grobio. Laimikis buvo gausus: surinko pusę to, ką per visą žygį buvo laimėję, ypač dvare, nors Daubaras ir raukėsi, vis

pabambėdamas, kad tiek grobio – tas pats, kas didelį akmenį prie kojos prisirišus šokti į pavasarinę Ventą.

Dvare Daubarui įsiminė pusamžis nedidukas vyriškis. Jis vis mėgino prasiveržti pro mozūrus saugojusius žemaičius, o kai tie ietimis vis varė jį atgal, nesiliovė šaukęs ir mojavęs. Ir vis pasistiebdamas, kiek tik išgalėjo, kad tik pro žemaičių pečius matytų, kas dedasi. Ir kuo daugiau žirgų žemaičiai vedė iš tvartų ir ryšulių bei skrynių nešė iš trobų, tuo nerimastingesni darėsi mozūro šūksniai. Daubaras tik nugirdo „Konradas“ ir dar lyg tai „ksioncie“, bet, susirūpinęs grobiu, praleido pro ausis ir pamiršo.

Dabar atsiminė. Visa bėda, kad iš nerišlių vyriškio šūkaliojimų tik tie du žodžiai atmintyje ir įstrigo. Bet dabar prisiminus darėsi neramu, juolab kad nebuvo ko paklausti, ką ten tas vyriškis šūkavo. Ypač dėl to „ksioncie“. Skambėjo panašiai kaip rusų „kniazius“. Teliko save keikti, kad to neramiojo vyriškio su savimi neišsivedė. Kai rinkosi, kuriuos mozūrus pasiims, jį paliko, nutarę, kad jau per senas ir per silpnas, iš tokio jau menkas darbininkas.

– Palauk, – paliepė Daubaras jaunajam Pašventės rikiui, atsiminęs kitus dvare paimtus belaisvius ir, prišlubčiojęs prie belaisvių būrio, ištempė vieną iš jų. Kurį laiką šnektelėjo su juo, maišydamas rusiškus ir lietuviškus žodžius, kai kuriuos žodžius po kelis kartus pakartodamas, o paskui pamojo, kad šis grįžtų atgal.

– Taigi, – paniuręs rikis atklampojo prie nerimavusio Alpo. – Pataikėme. Įsirioglinome į pačią didžiausią mėšlo krūvą. Tas dvaras buvo paties vyriausiojo mozūrų rikio Konrado, o jis, sako, tokių dalykų labai nemėgstąs. Jam labai įkyrėjo puldinėjantys prūsai. Belaisvis sako, kad dabar jis tikrai mus vejasi su visa savo kariauna.

– Taip jau ir vejasi? O gal jis meluoja, nori mus išgąsdinti? – nenorėjo tikėti jaunasis rikis: – Gal mano, kad mes išsigąsime, mesime grobį ir dumsim uodegas pabrukę.

– Gal ir meluoja, – nesiginčijo Daubaras, vis nejučia įsiklausydamas į skausmą blauzdoje. Lyg ir buvo laikas jam pradėti slūgti, bet nieko panašaus nejuto. Tiesa, skausmas nebuvo labai stiprus, tiesiog nemaloniai perštėjo ir trukdė susikaupti: – Bet, sprendžiant iš turtų, tas dvaras tikrai

buvo neeilinio rikio. Kažką esu apie tą Konradą girdėjęs. Brolis pasakojo, jam keliaujant pasitaikė užklysti į šias žemes. Sakė, kad bjaurus valdovas. Ir bailys. Prūsai mat jam atsipyko, pats nesusitvarkė, tai Ordiną pasikvietė, kad nuo tų apgintų. Na, meluoja ar ne, vejasi ar ne, bet vis vien turime pasiskubinti. Bet jeigu pajusime, kad lipa ant kulnų ir jų daug daugiau nei mūsų, reikės iš karto visą grobį mesti.

– Išsisuksime! – mėgino drąsintis jaunasis rikis ir, vis dar tebekandžiodamas lūpą, pamojo savo vyrams, šūktelėjęs pradžioj kiek užlūžusiu balsu: – Judam! Judinkit belaisvius, kad greičiau krutėtų. Greičiau!

– Greičiau! Greičiau! – pasigavo jo šūksnį joties vyrai, ir mozūrai, per kelias dienas jau išmokę šį žodį, pasklido palei mišką. Užmaurojo spėję į pakelės žolę nuklysti galvijai, varomi atgal į kelią, vėl sužlegsėjo žemė po žirgų kanopomis. Vilkstinė pajudėjo.

Daubaras įšoko į Jotkaus atvesto Juodžio balną, luktelėjo, kol jaunasis karys užsiropštė ant savojo, ir, paraginęs žirgą, nusekė paskui tolstančią vilkstinę.

Tačiau netoli. Daubaras susimąstęs patrynė smakrą, timptelėjo žirgo pavadžius ir šūktelėjo jaunąjį rikį. Alpas tuojau pat apsuko žirgą ir prisiartino prie viduryje kelio stabtelėjusių Daubaro ir Jotkaus.

– Aš galvoju, jog vis tik reikėtų pasižiūrėti, kur tie šauliai nubėgo, – tarė Daubaras jaunajam Pašventės rikiui. – Jeigu iš tikrųjų juos siuntė tie, kurie mus vejasi, tai bėgdami nuves pas juos. Jeigu taip, pažiūrėsiu, kiek ten jų mus vejasi, o tada galėsime spręsti, ką toliau darysime.

– O gal aš pats pažiūrėsiu? – viltingai užsiplieskė jaunasis rikis, vis veržodamasis parodyti, kad jo niekas negali išgąsdinti, ir Daubaras vos spėjo paslėpti šypsnį.

– Tu geriau vesk vyrus. Maža kas, tavęs laukia nuotaka, – dabar jau Daubaras norėjo šyptelti, tačiau neįstengė. Atvirkščiai, net paniuro, pajutęs ūmius dieglius sužeistoje kojoje. – Aš pats sulakstysiu. Su Jotkumi. Dviese mes greitai apsisuksime. Kaip mat jus pasivysime. Bet jeigu kas – nelaukite mūsų ir neieškokite. Nesustodami keliaukite namo. Aš pasakiau! – tvirtai nukirto Daubaras, matydamas, kad jaunasis rikis dar ketina kažką sakyti. – Jok. Vesk vyrus.

Daubaras luktelėjo, kol jaunasis Pašventės rikis, apsukęs žirgą, nusivijo tolstančią vilkstinę, prisiginęs aplenkė ją ir prapuolė už kitų raitelių nugarų. Ventės rikis sėdėjo ant žirgo, prilaikydamas jį, kol vilkstinė dingo iš akių už posūkio, ir abu ventiečiai liko visiškai vieni. Tada Daubaras žvilgtelėjo į savo jaunąjį bendražygį.

– Na ką, jojam? – bakstelėjo pirštu jam į petį, pažadindamas iš stingulio. Bakstelėjo ir pajuto vaikino baimę – ne juokas ūmai palikti tik su vienu pažįstamu žmogumi, nors ir labai stipriu bei patyrusiu, svetimame krašte. – Nesijaudink, viskas bus gerai.

Daubaras apsuko Juodį ir pavarė jį iki balos, kur jį užklupo strėlė. Pasiekęs ją, nušoko nuo žirgo ir, paėmęs jį už apynasrio, nusivedė į mišką, sekdamas šaulio ieškojusių žemaičių pėdsakais. Jotkus nužingsniavo iš paskos.

Jie gan greitai rado vietą, iš kur buvo šauta. Apsižvalgęs Daubaras įsitikino, jog jaunasis rikis neklydo. Iš pėdsakų matėsi, jog juos sekęs žmogus atėjo iš miško gilumos pėsčias, įsiropštė į medį, iššovė, tada nušoko žemyn ir vėl leidosi atgal į miško gilumą nesirūpindamas slėpti savo pėdsakus. Atrodė, kaip lokys brovėsi, nesirinkdamas kelio, kad tik greičiau pasiektų arklius ir savo bendrą. Ten, kur pėdsakai rodė, jog bėglys jį susirado, žemaičiai irgi užlipo ant žirgų ir paliktais pėdsakais leidosi pirmyn.

Žemaičiai keliavo iki pat vakaro. Lietus pamažu kiek aprimo ir iš pradžių Daubaras džiaugėsi, kad tas jau nebegalės nuplauti giliai į žemę įmintų žirgų pėdsakų. Vėliau šis rūpestis atpuolė – pėdsakai atvedė juos atgal į kelią. Kai pradėjo temti, žemaičiai sustojo nakčiai. Jie pasitraukė į miško gilumą, bet nesiryžo kurti ugnies, nors ir buvo peršlapę bei sustirę. Užkando džiovintos mėsos su duona ir, pamainomis miegodami, sulaukė kitos dienos.

Rytas išaušo pilkas, nors lietus ir visai liovėsi. Žemaičiai pusryčiams užvalgė to paties, ką ir vakarienei. Atrodė, jog su šviesa Jotkus darėsi vis linksmesnis, o Daubaras jautėsi tarsi sudaužytas. Jis bandė sau teisintis, kad tai dėl to, jog tik pusę nakties miegojo, bet pats žinojo, jog meluoja.

Kalta buvo koja. Žaizdos perštėjimas į parytį virto degimu. Atsistojus koją buvo sunku pastatyti, o tuo labiau žengti.

– Tu kažkoks visas baltas, – susirūpinęs pastebėjo Jotkus, bet Daubaras tik nekantriai numojo, lyg gindamasis nuo įkyrios musės. Jis atsisėdo ant nuvirtusio medžio, šalia kurio jie miegojo, ir nuvyniojo nuo kojos skudurą.

Žaizda jam iš pirmo žvilgsnio nepatiko.

Iš antro – taip pat.

Daubaras ne sykį buvo matęs savo žaizdas, kitąsyk jos atrodė klaikiau. Net pats, žvelgdamas į jas, netikėdavo, kad išgyvens. Tačiau išsikapstydavo. O ši žaizda atrodė lyg ir nepavojinga, bet kūnas aplinkui ją skaisčiai nuraudo, tarsi skerdiena ar liepsna, ir liepsnojo be ugnies, bet skaudžiai. Daubaras spėjo prikasti apatinę lūpą, sulaikydamas aimaną, sumaniusią išsiveržti iš krūtinės atsargiai palietus žaizdą.

– Kas nors blogai? – susirūpino šalia pritūpęs Jotkus, išplėstomis iš siaubo akimis apžiūrinėdamas žaizdą.

– Nieko tokio. Čia tik įbrėžimas, – Daubaras pasiskubino jį nuraminti ir palinkęs ėmė atsargiai tvarstyti žaizdą.

– Jojam, – paliepė baigęs ir atsistojęs, kone užgniaužęs kvapą, įveikė tuos, regis, kelis nesibaigiančius žingsnius iki žirgų.

Kažkas nutiko ir balnui. O gal Juodis per naktį dvigubai ūgtelėjo ir Daubarui teko sukaupti visas jėgas, kad iš pirmo karto įsėstų į balną. Nors ir kaip po tų kelių nelemtų žingsnių nerimo skausmas kojoje, vis tik Daubarui pavyko iš pirmo karto permesti ją per balną ir jame įsitaisyti.

Tiesa, atsitiesti nepavyko. Atrodė, kad skausmas, suerzintas jo atkaklumo, kad lipo ant žirgo, nuūžė visu kūnu ir pačiu didžiausiu Ventės kalvio kūju smogė tiesiai į viršugalvį. Rikiui net akys aptemo. O skausmas nerimo, neleido atsitokėti, vis smūgiavo ir smūgiavo. Daubaras apgraibomis patogiau suėmė pavadžius, balsu, o ne kojomis paragino žirgą ir palinko kone prie jo kaklo, nukoręs žemyn galvą. Gerai, kad bent dėl tokio pasvirimo galėjo nesijaudinti – juk privalėjo įžiūrėti žemėje nuo vakardienos likusius pėdsakus.

Tos atkaklios pastangos rasti juos koše pavirtusiame kelyje prietemoje po medžiais šiek tiek nuginė skausmą, o paskui leido Daubarui šiek tiek jį užmiršti. Žemaičiai dar iki vidurdienio keliavo tais pėdsakais, kol Daubaras ūmai kilstelėjo ranką ir įsiklausė, net pakraipęs į šoną galvą.

– Girdi? – galop vien lūpomis ištarė Jotkui, pirštu rodydamas aukštyn, bet vaikinas dairėsi nesuprasdamas, kas jam sakoma, ir rikis paaiškino: – Paukščiai sunerimo. Triukšmauja. Kažkas juos gerai išgąsdino.

Pasakė ir parodė kariui nerti į mišką, ten abu skubiai supančiojo žirgus, užmovė jiems ant snukių maišus su avižomis, o tada atsargiai prislinko arčiau kelio ir pasislėpė, įsiropštę į kupliausius medžius.

Jiems nereikėjo ilgai kankintis nežinioje. Veikiai keliu pro šalį prajojo tuzinas karių.

– Žvalgai, – vien lūpomis ištarė Daubaras kitame medyje įsitaisiusiam Jotkui. – Tuoj ir kiti pasirodys.

Ir tikrai – suskaičiavus iki penkiasdešimties, kelią užplūdo raiteliai. Priekyje ant gražuolio eržilo jojo išsipustęs pusamžis karys brangiais šarvais. Gal čia tas jų Konradas, spėjo, atidžiai jį apžiūrinėdamas, Daubaras.

Atrodė, jog raitelių vilkstinei nebus pabaigos. Jie jojo ir jojo pro šalį gretomis po du. Daubaras jau buvo suskaičiavęs dvi jų šimtines, kai nutiko nelaimė. Vieno mozūro arklys ėmė muistytis, o kai šeimininkas pamėgino jį nuraminti, užlaužė aukštyn galvą ir skardžiai sužvengė. Vos tik miške nutilo jo žvengimo aidas, jam atsiliepė kitas.

Ir, blogiausia, iš miško.

Iš tos pusės, kur žemaičiai paliko savo žirgus. Daubaras, pamatęs, jog mozūrai ima tempti savo žirgų pavadžius, nebelaukė, ką jie toliau darys. Jis kaip meška šlumštelėjo iš medžio, sukandęs dantis išsiplėšė iš to rūko, kuriame jį akimoju panardino skausmas, ir siūbuodamas puolė žirgų pusėn, vis tai viena, tai kita ranka atsiremdamas į medžius, kad neparkristų. O rūkas vis bandė pagauti rikį, paslėpti nuo jo kelią, ir Daubaras nepastebėjo, kaip šalia jo atsirado Jotkus. Tik išgirdo jį švokščiant:

– Aš tikrai... tikrai užmoviau... savo Sarčiui... maišą...

Daubaras neturėjo nei jėgų, nei laiko iškoneveikti jį už žioplumą, kaltas buvo ir pats, kad nusileido vaikino įkyrumui: paimk ir mane, labai prašau, paimk. Reikėjo palikti, kaip ketino, prižiūrėti žirgus. Be to, tada nebūtų reikėję gaišti laiko atrišinėjant žirgus (paprastai tokiais atvejais Daubaras liepdavo su žirgais likusiam kariui laikyti juos už pavadžių, kad atlėkęs šoktum strėle ant žirgo ir tiek tave ir tematė).

Atrodė, jie visą amžių bėgo prie žirgų. O kai pagaliau juos pasiekė, Daubaro laukė naujas smūgis – maišas su avižomis gulėjo prie jo Juodžio kanopų... Rikis net nedrįso žvilgtelti į Jotkų – griebė nelemtą maišą, mėgindamas atsiminti, ką padarė ne taip jį užmaudamas žirgui, kad ėmė ir nukrito, bet taip ir neįstengė. Be to, nebuvo kada gilintis – Daubaras atrišo žirgą ir, prieš šokdamas į balną, įsiklausė.

Abejonių nebuvo – juos vijosi. Iš traškesio nuo kelio pusės galėjai spėti, kad mažiausiai dešimt karių. O gal ir dvigubai tiek. Skausmas trukdė susikaupti. Sudejavęs Daubaras užsirito ant Juodžio ir, prigludęs prie jo kaklo, pavarė į miško gilumą.

Prasidėjo gaudynės, kurioms, atrodė, nebus pabaigos. Juo toliau, tuo mažiau Daubaras suprato, kur jie lėkė, taikydami atsiplėšti nuo persekiotojų.

O ir tas lėkimas buvo ne ką greitesnis nei žąsies žingsnis. Tai, žiūrėk, koks išvirtęs medis, ir dairykis, kaip jį apjoti, nes žirgui neužtenka vietos įsibėgėti ir jį peršokti, tai į tokią tankynę pataiko, kad tik priglusk prie žirgo kaklo ir leisk jam pačiam kelio ieškoti, tai, regis, plynė su retais medžiais, o iš tikro – pelkė ir, nežinodamas per ją kelio, suk aplinkui ratą.

O persekiotojai, kad ir lėtai, bet artėjo. Daubaras, kartais kilsteldamas aukštyn akis, vis vylėsi, jog jiems pasiseks atsilaikyti iki sutemų. Tada bus lengviau. Prapuls tamsoje kaip žuvys vandens gelmėje.

Bet vakaras, regis, įstrigo kažkur pusiaukelėje, o persekiotojai nenumaldomai artėjo. Jiems buvo papraščiau – jeigu vienas kuris nors užstrigdavo, tai kiti, pastebėję jo nesėkmę, galėjo apjoti kliūtį.

Daubaras jau buvo beprarandąs viltį, kad išsisuks be kautynių, bet netikėtai su Jotkumi išniro upės pakrantėje. Jie vos spėjo sulaikyti žirgus, kad tie neįlėktų į vandenį. Pasinaudoję proga, žirgai panardino į vandenį galvas, o Daubaras apsižvalgė, karštligiškai spręsdamas, ką daryti.

Pakrantėje užteko vietos, kad jie šuoliais pasileistų į tą pusę, kur tolo Alpo vedama jotis ir vilkstinė su grobiu. Tačiau tą patį, sekdami jų pėdsakais, sėkmingai galėjo padaryti ir persekiotojai, ir nesunkiai juos pavytų, o gal ir visą vilkstinę, jeigu jie spėtų iki jos nulėkti.

Protingiausia buvo plaukti į kitą krantą. Jis buvo aukštesnis ir iki pat skardžio krašto tęsėsi miškas. Vienoje vietoje, aukščiau prieš srovę, skardis buvo nuvirtęs ir ten buvo galima ant jo užkopti.

– Paskui mane, – Daubaras, neturėdamas jėgų ilgiau ieškoti, mestelėjo per petį Jotkui.

Rikis timptelėjo Juodžio galvą iš vandens ir pavarė jį toliau pasroviui. O kai vanduo pasiekė žirgo kelius, apsuko jį prieš srovę ir tol brido, kol praėjo skardžio nuošliaužą. Dabar, Daubaro galva, srovė turėjo išnešti žirgus tiesiai prieš ją. Pavarė Juodį vėl į upės gilumą ir kai tas ėmė plaukti, prigludo prie jo kaklo, spazmiškai įsikirtęs į pavadžius ir iškart atsisukęs į Jotkaus pusę:

– Kai išlipsime, susirask šaką ir panaikink mūsų pėdsakus. Supratai? – sušvogždė ir lengviau atsiduso, pamatęs, kaip vaikinas linkteli galvą. Nebuvo jėgų dar sykį kartoti, ir taip Daubaras turėjo ką jam krante pasakyti.

Upė nebuvo plati – gal mažesnė nei išrikiavus vieną po kito dešimtį žirgų. Net ir po ilgo lėkimo žirgams ji nebuvo rimta kliūtis. Daubaras gerai apskaičiavo – vanduo išnešė juos kaip tik ties ta vieta, kurią buvo nusižiūrėjęs. Dugnas buvo dumblinas ir žirgai sunkiai šnopavo kopdami į krantą. Jiems prireikė pavargti ir ropščiantis skardžio smėliu, kuris buvo klampus po lietaus.

Daubaras paniro po medžiais. Nenulipdamas nuo Juodžio rankoje laikė Jotkaus Sarčio pavadžius ir žiūrėjo, kaip vaikinas, žaibišku mostu nusikirtęs didžiulę šaką, šluoja ja žirgų pėdsakus pakrantėje.

– Klausyk atidžiai, – tarė jam, kai Jotkus pabaigęs priėjo ir pasiėmė savo žirgo pavadžius. – Atsitrauk su žirgais į mišką per strėlės skrydį. Manišką pririšk, ant savojo sėdėk. Aš čia pasižiūrėsiu, ką jie darys. Jeigu jie bandys čia keltis per upę, aš šūktelsiu tau ir pasistengsiu juos kuo ilgiau sulaikyti. Tu tada bėk, pasivyk Alpą ir viską jam papasakok, svarbiausia – kad jų daugiau nei du šimtai. Pasakyk, jeigu jie lips ant kulnų, tegul būtinai daro, kaip sakiau – meta grobį, būtinai; su tokia našta neatsilaikys. Mozūrų per daug. Neverta rizikuoti. Jaunas dar, per savo gyvenimą spės dar prisirinkti grobio. Nors ir basas, bet gyvas jis reikalingas savo nuotakai. Supratai?

Rikio balsas skambėjo taip primygtinai, kad Jotkus nedrįso nei paprieštarauti, nei paklausti. Vaikinas klusniai pagavo Daubaro numestus pavadžius ir tylomis kraipydamas galvą, skausmingai raukydamasis, žiūrėjo, kaip rikis sunkiai nusirita nuo žirgo ir nusikabina nuo balno lanką.

– Eik, – pamojo jam Daubaras. Pasirėmęs ant lanko, rikis kurį laiką žiūrėjo į dingstantį tarp medžių Jotkų, o tada pasisuko į upę.

Jis susirado patogią vietą, po ranka pasidėjo lanką bei dėtuvę su strėlėmis ir ėmė laukti, vis kankinamas skausmo. Tas pasinaudojo akimirka, kai Daubaras galėjo šiek tiek atsipalaiduoti nuo bėgimo karščio, ir visa jėga užgriuvo jį. Rikis kandžiojo sau lūpas, stengdamasis neleisti rūkui užtraukti akių.

Daubaras jau norėjo, kad mozūrai pagaliau pasirodytų ir viskas išsispręstų. Bet tie, regis, tyčia nesiskubino, nors rikis pro tylų upės čiurlenimą girdėjo traškesį kitame krante.

Tačiau, nors ir lėtai, triukšmas artėjo.

Artėjo – ir pagaliau į pakrantę išniro vienas raitelis, paskui jį antras, trečias...

Netrukus visas paupys buvo pilnas karių. Daubaras jų suskaičiavo tris dešimtis, tarp jų atpažino ir mozūrus vedusį raitelį. Rikis patogiau suėmė lanką, įdėjo į templę strėlę ir ėmė laukti, kas bus toliau.

Mozūrų vadas stovėjo ten, kur sustojo išniręs iš miško, o keli jo kariai zujo pakrante. Paskui jie grįžo prie vado ir ėmė kažką jam aiškinti, rodydami į kitą krantą. Daubaras negirdėjo, apie ką jie šnekėjosi, o jeigu ir būtų, tai nelabai ką būtų supratęs.

Blogiausia, kad rikiui vis sunkiau buvo įžiūrėti, ką jie darė. Vaizdas vis skydo, bluko, lyg būtų sparčiai temę. Nors iš tikrųjų jau buvo pavakarys, Daubaras puikiai suprato, jog tikrai temo ne taip greitai, kaip jam atrodė. Skausmas nedavė ramybės. Jeigu ryte jis pajuto tik kelis smūgius, tai dabar atrodė, kad visą kūną nuolat varstė skausmo bangos, tarsi kas be atvangos taranu būtų daužęs pilies vartus. Tik tomis trumpomis akimirkomis tarp smūgių vaizdas būdavo kiek ryškesnis, bet tuoj vėl apsiblausdavo, ir Daubaras nerimo, ar nepražiopsos, kada mozūrai ims keltis per upę.

Tačiau be reikalo pergyveno. Keli mozūrai tebesigrūdo aplink savo vadą, o kiti, išsiskleidę paupyje, laukė įsakymo. Iš pradžių mozūrų vadas klausėsi, ką aiškino pakrantę apšniukštinėję jo vyrai, o paskui pats ėmė jiems nurodinėti, mojuodamas tai į vieną, tai į kitą kito upės kranto pusę. Galiausiai, Daubaro nuostabai, mozūrų vadas apsuko savo žirgą ir dingo miške. Jo kariai nusekė iš paskos ir greitai upės pakrantė ištuštėjo. Veikiai nutilo ir jų keliamas triukšmas, teliko tik upės čiurlenimas, bet ir su juo darėsi kažkas keista – jis vis tilo.

Daubaras kilstelėjo galvą, mėgindamas geriau įsiklausyti, bet sulaukė naujo siaubingo smūgio į galvą. Rikis sudejavo, stipriai užsimerkė, akimirką kitą luktelėjo, tada įkišo atgal į dėtuvę strėlę, paskui įkvėpė, abiem rankom įsikibo į lanką ir dejuodamas atsistojo.

Atsistojo – bet atsitiesti, kaip balne, nepavyko. Daubaras sustingo, palinkęs ant lanko. Nežinia, kiek laiko jis taip siūbavo, kovodamas su vis labiau kūną alinančiu skausmu, bet taip ir nesulaukė, kol jis kiek atslūgs. Atvirkščiai, skausmas vis labiau stiprėjo, o sužeista koja, atrodė, liepsnote liepsnojo. Daubaras atsiduso ir, pasiremdamas lanku, nušlubčiojo į tą pusę, kur su žirgais anksčiau patraukė Jotkus.

Jis siūbavo, nebejausdamas, kad dejuoja ir keiksnoja Jotkų, kur tas nelemtas vaikis su žirgais nusitrenkė, gal iki pat Ventės, gal išsigando ir jau lekia, užšokęs ant eikliojo Sarčio. Bet gal jo Juodį paliko, tik kur – Daubaras susirūpinęs dairėsi po sparčiai tamsėjantį mišką, bet nieko nematė, tik medžius, kurie liejosi į vientisą, tarsi pilies, sieną.

Kur tas žirgas? – vis labiau nerimo Daubaras, kol pagaliau iš kažkur toli šone išgirdo Jotkaus balsą:

– Riki!

Daubaras atsisuko į balso pusę, bet vėl nieko nepamatė, išskyrus medžių sieną. Jis pamėgino eiti į balso pusę, bet paklydo, ir Jotkui teko dar porą kartų šūktelti, kol Daubaras pagaliau atklibikščiavo iki jo ir žirgų. Tačiau ir tada rikis vietoj Jotkaus ir žirgų matė tik jų šešėlius.

– Jojam, mozūrai grįžo atgal, – Daubaras iškvėpė į Jotkaus ir žirgų pusę, apgraibomis susirado vaikino privesto žirgo balną, įkvėpęs pamėgino užlipti ir...

Ir krito į tamsą.

II skyrius

JOTKUS

Daubaras krito ant nugaros tarsi pakirstas medis.

Jotkui nebuvo baisesnio vaizdo kaip virstančio medžio.

Tai buvo kone pirmas jo vaikiškas atsiminimas. Lyg iš niekur nieko iškyla miškas, jame aidi vyrų balsai, tarp jų girdisi ir tėvo, ir jis tapsena jo pusėn. Iš pradžių per aukštą žolę, tokią aukštą, net jam virš galvos. Užverčia galvą – medžiai iki dangaus, bet jis eina ir eina, nes tėvo balsas vis artėja ir artėja. Jotkus krypuoja ir krypuoja, kol ūmai pasigirsta išgąstingi balsai ir baisus traškesys. Jis pakelia galvą – iš dangaus į jo pusę, plevendamas šakomis, svyra didžiulis medis. Berniukas kaip užkerėtas žiūri į jį, neįstengdamas atplėšti akių.

Staiga lyg iš niekur išdygsta tėvas, pagauna vaiką ant rankų, bet užuot priglaudęs prie krūtinės, meta jį tolyn. Jotkus skaudžiai krinta ant nugaros, iš akių pabyra ašaros, bet skausmas toks aštrus, jog net neįstengia pravirkti. Tik unkščia, o medis – vis jo akyse. Vis svyra ir traška, virsta, jau visai prie žemės, traškesys užgula ausis.

Ūmai traškesį pakeičia kurtinantis trenksmas – medis trenkiasi į žemę. Atrodo, viskas aplinkui sudreba, ir ant žemės parkritusį, pusiau apkurtusį Jotkų mesteli aukštyn. Jis tuoj skaudžiai krinta atgal, bet nespėja Jotkus iš skausmo surikti nei nutilti medžio aimana, kai viską nustelbia baisus riksmas.

Baisus – nesuprasi, žmogaus ar žvėries.

Ir visi kiti garsai prapuola jam aidint.

Visi. Ir tik daug vėliau, kai Jotkus susirūpino, kur jo tėvas – yra mama, yra du vyresni broliai, yra sesuo, o tėvo nėra, o juk daugelis vaikų turi tėvus, – vyriausias brolis viską papasakojo.

Turėjo tėvą. Turėjo – kaip ir kiti vaikai. Tik vyrai medžius miške vertė, – pilies remontui reikėjo rąstų. Jie jau buvo susiruošę versti pirmąjį medį ir mojavo kirviais, šis jau ėmė svirti ir tada kažkas pamatė per žolę brendantį Jotkų. Nebuvo taip paprasta jį užtikti – tik viršugalvis šmėžavo tarp žolės. Pamatė – tiesiai po virstančiu medžiu. Tėvas spėjo pripulti, pakelti jį ir nusviesti šalin, nes su juo ant rankų nebūtų spėjęs pasitraukti. Medis būtų juos abu pasiglemžęs. O dabar – tik vieną tėvą.

Tėvą užmušė. Ir augdamas Jotkus vis labiau juto, kad motina jam to neatleido. Niekada ji neskyrė jam tokio švelnumo kaip broliams ir seseriai. Motina vis jį atstumdavo, jei pamėgindavo prisiglausti. Jotkus, pagalvojęs apie tuos metus, atsimindavo ir vieną pašnekesį su vyriausiuoju broliu prieš jo žūtį.

– O ko tu nori, – atsakė tas, kai jie prisiminė motiną ir Jotkus padejavo dėl jos šiurkštumo. – Tu juk kaip iš akies trauktas tėvas. Juo labiau augai, tuo labiau panašus į jį dareisi. Pasižiūri į tave ir mato tėvą. Ir dar medį, kuris jį užmušė krisdamas, kai tave iš po jo gelbėjo. Dar, matyt, atsimena ir tai, kad nepastebėjo, kaip tu išsprūdai iš kiemo ir nulėkei į mišką. Kada ji galėjo tave glostyti? Juk viskuo jai teko rūpintis. Nebebuvo nei jos tėvų, nei tėvo tėvų, nei kam padėti. Viskas jai vienai, va ir neatlaikė.

Neatlaikė – motina mirė Jotkui vos dešimties sulaukus. Laimei, kad tada vyriausiam broliui jau buvo septyniolika, o viduriniajam – penkiolika. Jau porą metų jie nešė ant savo pečių didesniąją namų rūpesčių dalį. Po motinos mirties daugiau darbų teko ir seseriai, ir Jotkui.

Iš vaikystės prisiminimų liko tos retos akimirkos, kai protarpiais tarp darbų ištrūkdavo pažaisti su kaimo vaikais. Pamažu žaidimais tapo patys darbai. Juk toli gražu ne kiekvienas jo bendraamžis galėjo pasigirti, kad dalyvavo Ventės rikio surengtose didžiosiose medžioklėse, kurių metu

buvo kaupiamos atsargos piliai, ar su kaimo vyrais ėjo tvarkyti apsauginius šlaitus, stiprinti sienas ir bokštus – ir dirbo lygiai su visais kitais.

Namuose darėsi lengviau. Sulaukęs aštuoniolikos, į rikio Žybarto kariauną įsiprašė vyriausias brolis. Dar po metų brolis vedė ir jo žmona iš sesers perėmė didelę dalį moteriškų darbų. Po metų brolio žmona pagimdė sūnų ir dabar svarbiausias sesers darbas buvo jį prižiūrėti.

Atrodė, lyg ir viskas susitvarkė. Broliai jau galvojo, kad po poros metų viduriniam broliui reikės prašytis į kariauną, o vyresnysis iš jos pasitrauks ir užsiims vien namais. Na, o jeigu Ventės rikis jos į tolimą žygį grobio, įsiprašys, kad paimtų, nes grobis ūkyje visada praverčia. Tiesa, tokių žygių vis mažėjo, ir vis dažniau rikis buvusius kariaunos vyrus pasitelkdavo prieš Ordiną.

Taip belaukiant tolimo žygio į kaimą iš pilies atėjo krivūlė – Ventės rikis surinko visus vyrus, kurie tik galėjo valdyti ginklą. Paėmė ne tik vyriausiąjį, bet ir vidurinįjį brolį. Tiesa, šis, dar nė sykio nejojęs į jokį žygį, buvo paliktas su panašiais nepatyrusiais vaikinais bei keliais vėtytais ir mėtytais kariais saugoti pilį.

O vyriausias brolis išėjo su tokio dydžio Žybarto vedina kariauna, kokios net senoliai neatminė – iš šiaurės ėjo didelė Ordino kariauna, apie kurią skelbė laužai ant artimų ir tolimų kalnų.

Išėjo į Saulės mūšį, iš kurio ir pats Žybartas negrįžo, ir ketvirtadalis jo kariaunos vyrų. Tarp jų – ir vyriausias Jotkaus brolis. Kelias dienas pilyje ir apylinkėje aidėjo raudos.

Aidėjo – ir nurimo. Reikėjo toliau gyventi. Ventės pilyje Žybartą pakeitė jo sūnus Uvis, Jotkaus namuose vyriausiąjį brolį – vidurinysis. Į kariauną jis nebėjo. Kokia dar kariauna – broliui teko rūpintis ne tik ūkiu, seserimi ir Jotkumi, bet ir žuvusio brolio šeima. Tiesa, brolis ir toliau turėjo su kaimo vyrais mokytis valdyti ginklus, kad, atėjus žiniai apie priešo grėsmę Ventei, bėgtų į pilį jos ginti ar kur jotų su rikio vedamu būriu, arba su keliais vyrais saugotų miškuose su gyvuliais pasislėpusias moteris, vaikus ir senius.

Gyvenimas ėjo ir be ilgų šnekų tapo aišku, kad į kariauną teks eiti Jotkui. Na, ne tuojau pat, o po keleto metų, kai sustiprės. Tiesa, pats Jotkus

buvo įsitikinęs, kad jau gali – jis, keturiolikmetis, jėga prilygo kai kuriems vyrams, o jo nepažįstantys drąsiai spėdavo, kad jam – aštuoniolika.

Tačiau vidurinysis brolis pasidavė tik Jotkui sulaukus septyniolikos, tačiau abiem teko pavargti, kol prikalbino Uvį paimti jį į kariauną. Paprastai į ją prašydavosi vyresni vaikinai ir norinčių susirinkdavo daugiau, nei rikis galėdavo paimti. Mat, kai ūkis tekdavo vienam broliui, kitam būdavo papraščiau atsistoti ant kojų pabuvus kariaunoje, nujojus į vieną kitą žygį. Tad reikėjo rimtai pasiruošti stojimui ir jeigu vidurinysis brolis Jotkui krovė mažiau darbų, tai prie mankštos su ginklais negailestingai spaudė. Bet jaunylis ir nesipurtė – jau mieliau būtų be perstojo savaitę kalaviju mojavęs, nei pusdienį aręs.

Jotkaus pastangos nenuėjo vėjais. Kai vidurinysis brolis nusprendė, kad jis jau pasirengęs stojimui, Uvio surengtose varžytuvėse jaunylis įveikė visus, norėjusius patekti į kariauną.

Tačiau pirmas džiaugsmas, patekus į kariauną, greitai išgaravo. Kasdienybė joje ne ką skyrėsi nuo gyvenimo kaime. Tiesa, pilyje daugiau laiko atimdavo pratybos su ginklais, bet vis kita daug kuo panašėjo. Per akis buvo visokių ūkio darbų: reikėjo priruošti malkų žiemai, parūpinti pilies arkliams šieno, rūpintis savo žirgu, kurį jam davė kariaunoje (tai buvo pirmas Jotkaus gyvenime tiktai jo žirgas).

Rūpesčių užteko, o žygiai buvo reti. Ir netolimi. Toliausia, kur Jotkui teko pabuvoti, buvo Žiemgalos giluma, kai jis su keliais kariais lydėjo Uvį. Ten rikis susitiko su kažkokiu žiemgaliu. Jotkui niekas nesakė nei su kuo, nei kodėl, bet jam ir nerūpėjo. Užteko paties žygio, kai reikėjo skverbtis svetima žeme, kiekvieną akimirką laukiant kad būsi užpulitas. Pirmą dieną Jotkui galvoje buvo tik viena – kaip nepastebėtam suvaldyti kankinusį drebulį. Paskui apsiprato ir grįžęs į Ventę net sulaukė Uvio pagyrimo.

Daugiau Jotkus nelabai turėjo kuo pasigirti prieš kaimo vaikinus. Į kitus žygius Uvis jo neėmė, o ir tų ne tiek daug jau pasitaikė, ir Jotkus jau nebesivylė sulaukti ko nors nepaprasto.

Ir neįtarė, kuo baigsis jo, regis, niekuo iš kitų neišsiskiriantis apsilankymas arklidėje. Kaip kas vakarą, su kitais kariais šėrė savo Sartį ir užsibuvo. Susikaupęs šukavo žirgą ir net nepastebėjo, kad arklidėje liko vienas.

Tačiau Jotkus nesiskubino paskui karius. Jis toliau įsijautęs šukavo Sartį ir net neišgirdo, kaip kažkas įėjo į arklidę. Tik nutaręs, kad jau gerai pasidarbavo, apsidairė, ketindamas eiti laukan, tada ir pamatė už kelių žirgų stovintį Daubarą. Šis apsikabinęs glostė Juodžio kaklą, kažką kuždėdamas gyvuliui į ausį.

Taip arti vienas prieš vieną Jotkus su garsiuoju stipruoliu Daubaru dar niekada nebuvo susidūręs. Vis matė iš tolo arba kariaunos vyrų pratybose, kurioms Daubaras vadovavo, jeigu tuo metu jis vienas ar su keliais kariais nebuvo kur nors prapuolęs iš pilies. Jotkus atsiminė, kaip jie iš tokių žygių grįždavo su nemenku grobiu, ir be galo pavydėdavo, bet tuščių vilčių nepuoselėjo – rikis vesdavosi patyrusius karius.

Jotkus galvojo pasisveikinti su Daubaru ir išslysti laukan, bet rikis sulaikė jį:

– Palauk, – tarė Daubaras, dar ir ženklu parodydamas Jotkui sustoti. Vaikinas matė, kad rikis apie kažką įtemptai galvoja.

– Tu, atrodo, Jotkus?

Vaikinas linktelėjo.

– Nartūno sūnus? – vėl paklausė Daubaras ir Jotkus apstulbęs sustingo: iš kur rikis pažįsta jo tėvą?

– Geras karys buvo, ėjome kartu į žygius, – neprašytas paaiškino Daubaras. – Tu labai į jį panašus. O tavo brolis žuvo didžiajame mūšyje su Ordinu?

Jotkus linktelėjo ir rikis toliau klausinėjo:

– O kas dar yra namuose?

– Brolis. Ir sesuo. Ir vyresniojo brolio našlė su sūnumi.

– Aišku, – apie kažką galvodamas linktelėjo Daubaras ir, daugiau nieko nebeklausinėdamas, tylomis nužiūrinėjo Jotkų.

Vaikinas pasijuto nejaukiai, nuleido akis ir vis svarstė, kaip čia jam ištrūkus iš arklidės, kurioje jam darėsi vis karščiau ir karščiau, lyg gerai įkaitintoje pirtyje. Jotkus net pajuto, kaip jo kakta nusirito vienas prakaito lašas, paskui antras, trečias, bet nedrįso nubraukti. Stovėjo ir lūkuriavo, kol sulaukė dar vieno, šįkart labai keisto klausimo:

– Nori su manimi?

– Ką? – Jotkus apstulbęs kvailai išsižiojo ir dabar jau Daubaras šiek kiek sutriko:

– A, teisybė. Dar niekas nežino. Aš joju su jaunuoju Pašventės rikiu Alpu į mozūrų žemes. Galvoju paimti su savimi vieną karį iš Ventės. Tai ar norėtum joti?

Jotkus net neįstengė žodžio ištarti. Tik lyg arklys palingavo galva, visu savo kūnu stengdamasis parodyti, kaip nori. Trokšte trokšta. Bet ką už tai atiduotų.

– Gerai. Ruoškis. Išjosime rytoj ryte. Aš pasakysiu Uviui, kad tave imu. O šiandien gali eiti namo. Atsisveikink. Ateik ryte. Saulei pakilus. Supratai?

Jotkus vėl tik linktelti teįstengė.

– Nežinodamas gali pagalvoti, kad tu nebylys, – nusijuokė Daubaras ir taukštelėjo jam per petį: – Bėk. Rytoj pasimatysime.

Kitą toks „draugiškas" Daubaro taukštelėjimas būtų iš kojų išvertęs. Tačiau Jotkus net nekrustelėjo. Jis tik dar sykį linktelėjo ir puolė pro duris, kurias sunkiai įžiūrėjo.

Tą dieną jis lyg sapną atmena ir – nuotrupomis. Viena – kai kariaunos troboje grūdo į maišą savo daiktus ir rinko ginklus; antra – vakaras namuose.

Kaip juos pasiekė – iš galvos išdulkėjo. Bet negi tai svarbu? Svarbiausia – stovėjo trobos viduryje ir lyg iš tolo girdėjo, kas dėjosi aplinkui jam ištarus, kad iškeliauja. Toli – į mozūrų žemę. Lydės Daubarą. Sesuo ir vyresniojo brolio našlė krito į ašaras – o jei negrįši?

Bet brolis nedavė joms įsisiūbuoti:

– Baikit! Juk ne vienas joja. Su pačiu Daubaru. Atsimenu, tėvas pasakodavo, kad jeigu su juo joji, tai saugu kaip už sienos.

– Aha, o kaip buvo, kai jis su Junda jojo jos jaunikio gelbėti? – vis nerimo sesuo, braukdama ašaras.

– Na, tu ir pasakei. Juk tada jie su mongolais susidūrė. O jie kokie! Visi juk šneka: vienas mongolas prilygsta šimtui išbadėjusių vilkų. O jie pas mozūrus jos. Tėvas juk pasakojo – mozūrai prasti kariai, bet turtingi. Va žiūrėk, grįš ir tau kraičio porą karvių atvarys, ar ne, Jotkau? – brolis bandė rūpestį pergalėti būsima nauda.

– Atvarysiu, – iki ausų išsišiepęs Jotkus linktelėjo galvą. – Mažiausiai tris. Būtinai!

Žinia apie Jotkaus kelionę kaip strėlė aplėkė kaimą. Į kiemą ėmė rinktis kaimynai. Vyrai nešėsi midaus ąsočius, moterys – maisto, viską krovė ant į kiemą išnešto stalo, sėdo aplink jį. Moterys, patyliukais šnekučiuodamos tarpusavyje, vis liūdnais žvilgsniais smaigstė vyrų apsuptą Jotkų. Vyrai gi klegėjo. Jauni – kaip jie pavydi Jotkui, kaip jam pasisekė, juk dabar retai kam tenka į tokią tolybę leistis, vyresni – dalydamiesi prisiminimais iš savo žygių, ypač tie, kuriems teko dar su Žybartu pabuvoti mozūrų žemėse. Jotkus godžiai siurbė jų pasakojimus ir vis labiau tikėjo, jog brolis buvo teisus, pakartojęs tėvo žodžius. Jis klausėsi, kilnojo prie lūpų kaimynų paslaugiai pripildomą bokalą ir vis labiau troško kuo greičiau leistis į žygį.

Kuo greičiau – ir kitą rytą dar saulei nepakilus jau beldėsi į pilies vartus. Kaip ant anglių trypė, stovėdamas šalia žygiui paruošto Sarčio, kol pagaliau, lydimas šeimos, pasirodė Daubaras. Jotkus pirmas užsiropštė ant žirgo ir paragino jį, kai rikis užšoko ant Juodžio ir pavarė jį vartų pusėn.

Jotkus jau buvo įpratęs prie panašių palydėtuvių – iš pradžių visi išlydintieji modavo kieme, o iškeliaujantiems prajojus vartus – lipdavo ant sienos ar į bokštą palei vartus ir nuo jų vėl modavo, kol raiteliai prapuldavo iš akių.

Tačiau vienas dalykas kitiems moti ir visai kitas – pačiam išjoti. Jotkui viskas akyse sukosi. Iš visos sumaišties jam į atmintį įstrigo tik senoji rikių motina, Medeina. Jos veidas vaikinui pasirodė neregėto baltumo ir liūdnumo. Lyg būtų į mirtį Daubarą išleidusi. Jotkus pajuto jį užliejantį išgąstį ir pasiskubino nusisukti, kol tas jo suvis nepasiglemžė.

Nusisuko – ir pamiršo, nes jam tik terūpėjo, kaip nuo Daubaro neatsilikti. Atsipalaidavo, kai pasiekė pamiškę. Įjojus į mišką ir piliai jau kone prapuolus iš akių, Daubaras sulaikė žirgą, atsisuko į pilies pusę ir kurį laiką žvelgė į medžių beveik pasiglemžtus bokštų stogus. Jotkus, nesuprasdamas, kas nutiko, irgi sustabdė savo Sartį, bet nedrįso jo paklausti, kas dedasi. Sulaikė rikio veidas. Toks pat išblyškęs ir liūdnas, kaip ir Medeinos.

Pagaliau Daubaras krestelėjo galvą, lyg nuvydamas snaudulį, ir, apsukęs žirgą, vėl jį pavarė. Jotkus vėl nusekė iš paskos, įsitaisęs kairėje nuo Daubaro ir atsilikęs nuo jo per pusę žirgo. Juo toliau jojo, tuo labiau blyško liūdni Medeinos ir Daubaro veidai jo atmintyje. Vaikiną vėl užvaldė žygio jaudulys.

Tik pirmą dieną jam nebuvo kada labai įsisiautėti. Rytą iškeliavę, vidurdienį jie pasiekė rikio Numeikos pilį. Joje praleido tris dienas. Mat Daubarui teko pasirūpinti paskutiniais pasiruošimo žygiui reikalais. Nors Numeika jau buvo nemažai pats su sūnumi nuveikęs, tačiau Daubarui vis tik teko daug ką iš naujo padaryti. Jis kruopščiai apžiūrėjo žirgus, sudėtas maisto atsargas, atrinktų karių ginkluotę ir šarvus, patikrino ir pačių karių sugebėjimus ir Pašventės šeimininkas, jam patarus, klusniai pakeitė kelis netinkamus vyrus.

Poros savaičių žygis iki mozūrų žemių irgi kaip nors ypatingai Jotkui neįsiminė. Visą dieną balne, pietums – trumpa pertrauka (žmonėms ir žirgams), vakare įsirengia stovyklą, jeigu pasiseka ir Jotkus nepapuola į sargybą, tai iki pat ryto miega. Jeigu ne – sukandęs dantis išstovi sargybos laiką, iš pradžių nuo kiekvieno lapo šnaresio suvirpėdamas ir dairydamasis po tamsą, suprakaitavusioje rankoje spausdamas ietį, paskui – vis ramiau, bet miego trūkdavo, todėl rytais kurį laiką snūduriuodavo balne, kol galutinai išsibudindavo.

Viskas pasikeitė pasiekus mozūrų žemes. Jotis virto grobio tykančia lūšimi. Į priekį nuolat buvo siunčiami žvalgai. Ieškodami tinkamo grobio paprastai jie užtrukdavo dieną, o kartais ir dvi. Kaip taisyklė, žvalgams vadovaudavo ne kartą mozūrų žemėse buvoję vyrai, kitąsyk – pats Daubaras. Tokiais atvejais jis pasiimdavo ir Jotkų. Grįžę žvalgai vesdavo paskui save visą jotį. Bet tada taikydavo keliauti tamsai dengiant žemę. Tad nenuostabu, kad kitąsyk kelią, kuriam paprastai galėjo užtekti dienos, įveikdavo net per tris naktis, ypač jei pasitaikydavo debesuotos ir būdavo pavojinga greitai joti, nes taip sutemdavo, kad nors į akį durk. Be to, kokios ten tos vasaros naktys... Sutemo – žiū, jau ir brėkšta.

Daubaras taikydavo atvesti jotį prie numatyto grobio taip, kad iki puolimo vyrams dar užtektų laiko pailsėti. Pirmajam antpuoliui žvalgai

nužiūrėjo kaimą palei kažkokią pilį. Daubaras padalijo jotį į tris dalis. Viena, pati didžiausia, turėjo pulti kaimą ir kuo greičiau jame apsisukti, kita, mažesnė – ginti pirmosios vyrus nuo išpuolio iš pilies, jei jos kariai tam ryžtųsi, trečioji, viso labo keli vyrai, turėjo nuginti į mišką prie kaimo pievoje besiganiusius gyvulius.

Jotkus pateko į trečiąją grupę. Ir iš to antpuolio vaikinas nelabai ką įsiminė, nes nedaug ką matė. Iš pradžių tik žiūrėjo, kaip nuo kaimo atkirsti bandą, du ją saugojusius ir mėginusius priešintis mozūrus nukovė kiti žemaičiai, Jotkus nespėjo prie jų prijoti. Tad tik ir rūpinosi, kaip padėti ginti bandą į mišką, kad nė vienas raguotis ar arklys nepaspruktų. O paskui su grobiu pasirodė kitos joties dalys ir reikėjo skubintis kuo toliau nukeliauti, kol pilyje užsidarę mozūrai nesugalvojo vytis. Tik kai sustojo nakčiai, Jotkus išgirdo kai kurias antpuolio smulkmenas.

Pasirodė, viskas ėjosi kaip ir buvo sutarta – kaimiečiai nespėjo pasipriešinti ir gal nebūtų spėję išsilakstyti, jeigu pilies įgula nebūtų pamėginusi išsiveržti ir daliai po kaimą siautusių vyrų nebūtų tekę viską metus skubėti saviškiams į pagalbą. Gerai įkrėtė, mozūrai kaip nušutinti spruko atgal ir užsidarė, bet kaime likę žemaičiai nespėjo visko sužiūrėti – dalis išsilaksčiusių kaimiečių nusigavo iki netolimo miško ir jame pasislėpė. Žemaičiams pavyko į nelaisvę išvaryti tik keletą stipresnių vyrų. Na ir išsigabenti, ką vertingesnio trobose rado ir susirinko, kai, subėgus mozūrams atgal į pilį, dalis žemaičių vėl grįžo į kaimą, o kiti vaizdavo, jog ruošiasi pulti pilį. Susirinkę grobį, žemaičiai padegė kaimą ir pasitraukė, prisidengę liepsnomis bei dūmais.

Panašiai buvo ir kitame kaime. Bet šiuokart Jotkus jau pats dalyvavo puolime. Pralėkė su kariais kaimo keliuku, keldami dulkių debesis ir trypdami nespėjusias pasprukti vištas ir antis, palei vieną trobą nušoko nuo Sarčio ir, apkurtęs nuo širdies plakimo, nespėjo net dorai apsidairyti, kai tarsi iš po žemės išdygo riaumojantis vyriškis su kirviu.

Mozūras įsibėgėjęs puolė Jotkų ir vaikinas vos paskutinę akimirką atmušė jo kirtį, o paskui pats, irgi užriaumojęs bei sukaupęs į kirtį visas jėgas, smogė, neleisdamas mozūrui dar sykį pakelti kirvį. Net susigaudyti nespėjo, kai pasijuto stovįs ir žiūrįs į mozūro ranką, kurios pirštai vis dar

kasė žemę, bet vis lėčiau ir lėčiau, kol galop visai sustingo. Paskui Jotkus susigriebė, jog vis neįstengia atplėšti akių nuo baisios žaizdos negyvo mozūro kakle, iš kurios vis sruvo kraujas. Jo plačiai išsitaškę lašeliai raudonavo ant žolės kaip spanguolės, kokias Jotkus su seserimi rinkdavo pelkėje šalia gimtojo kaimo.

Žiūrėjo, kol kažkas skaudžiai stuktelėjo į nugarą, ir Jotkus kaip katinas šoko į šoną, keldamas kirčiui kalaviją. Bet tai buvo kažkuris iš joties vyrų.

– Nežiopsok! – piktai šūktelėjo jis, puldamas į trobą.

Jotkus klusniai atplėšė nuo žemės apsunkusias kojas ir lyg sapnuodamas nuturseno paskui karį į trobą. Viduje net galvą papurtė, lyg mėgindamas nuvaikyti miegą, bet ne ką padėjo. Lyg pro miglą matė: stovėjo ant dulkinos aslos, ranka atsirėmęs į moliniais dubenimis nukrautą stalą – matyti, šeima valgė, nes dar garavo kažkokia raudona kvapni sriuba, – palei sieną platūs suolai, nuo kurių dar nenuimta patalynė, viename kampe jie remiasi į pakumpusią krosnį, ant sienų lentynos su indais, apačioje – pora skrynių, po kurias įnirtingai rausiasi jį atsivedęs žemaitis.

– Ko vėpsai? – vaikinas vėl krūptelėjo nuo jo riksmo. – Imk, dėk į paklodes, rišk ir nešk laukan.

Kaip sapne Jotkus pakluso, atsiplėšė nuo stalo, pamiršęs šmėkštelėjusį rūpestį, kur prapuolė trobos gyventojai (gal ne tik kieme jį užpuolęs vyriškis čia gyveno, gal dar kas nors kur slapstosi, laukdamas patogios akimirkos pulti), puolė prie skrynių ir ėmė viską, ką iš jų vertė karys, rišo į paklodes bei dusdamas iš įstangos vilko ryšulius į kiemą.

– Čiupk! – eilinį kartą įpuolęs paimti ryšulių, klusniai pagavo iš trobos tamsos išnirusią moterį. Bet ta kaip išprotėjusi daužėsi, ir karys, pamiršęs skrynias, prišoko padėti Jotkui. Jis išplėšė moterį iš vaikino rankų, surakino ją savo glėbyje, neleisdamas jai muistytis, ir vėl paliepė vaikinui:

– Rask kuo surišti, – o kai vaikinas, radęs kuo, dar ir surišo moterį, vėl riktelėjo jam: – Varyk ją laukan! – ir Jotkus klusniai išstūmė pro duris laukan visa gerkle šaukiančią mozūrę.

Karys išsekė jam iš paskos su ryšuliais kiekvienoje rankoje, užmetė juos ant savo žirgo, paskui čiupo iš Jotkaus moterį ir ją taipogi permetė per balną, įšoko į balną ir, jau taikydamas lėkti, paliepė vaikinui:

– Paimk kitus ryšulius ir padek trobą.

– Padegti? – kilstelėjo antakius Jotkus, bet karys jau nebeišgirdo – šuoliavo gatve.

Padegti...

Vienas dalykas girdėti, kad reikia, ir visai kas kita – pačiam tai padaryti, atmenant, kiek kartų mažą motina žabu skalbė dėl neatsargaus elgesio su ugnimi: sudeginsi! – kaip gyvensime?

O dar tas vėl žvilgsnį prikaustęs ir nepaleidęs jo nukauto mozūro lavonas bei kraujo spanguolės aplink jį! Ir dar tas gerklėje kylantis gumulas. Kad ir kaip stengėsi – nesulaikė: nusvyravo prie trobos ir išsivėmė, ranka atsirėmęs į sieną.

Viską pamiršo sunkiai to gumulo atsikratydamas. Bet praėjo – vėl galvoje ėmė suktis kario įsakymas: padek! Nederėjo ir abejoti, toks buvo paties Daubaro įsakymas. Jotkus savo ausimis girdėjo prieš pasileidžiant šuoliais per pievą, kai rikis trečią kartą jočiai pakartojo visus savo nurodymus.

Jotkus vėl jėga atplėšė nuo žemės apsunkusias kojas ir nusvyravo palei sieną. Prie durų kilstelėjęs ranką, išlupo iš žemai nusileidusio stogo gerą gniūžtę šiaudų, pralindęs pro duris kyštelėjo juos į dar teberusenusią krosnį ir, išpuolęs laukan, švystelėjo ant stogo improvizuotą fakelą (žiūrėdamas, kaip ugnis kimba į šiaudus, pajuto motinos rykštę – pagavo sykį per kiemą slenkant su uždegtu šiaudų gniužulu, kai norėjo tvarte pasišviesti, kad geriau apžiūrėtų kiaulės atsivestus paršiukus, kelias dienas negalėjo prisėsti...)

Kai jau nebegalėjo tverti stogą prarijusios liepsnos karščio, Jotkus puolė į kiemo vidurį, čiupo jam kario paliktus ryšulius, užmetė juos ant žirgo, šoko į balną ir išlėkė iš kiemo lydimas godaus ugnies čepsėjimo.

Ketvirto antpuolio metu Jotkus buvo toje joties dalyje, kuri turėjo pasirūpinti pilimi. Šiuokart Daubaras, įvertinęs pilies turtus, šiek tiek pakeitė planus.

Iš pirmo žvilgsnio viskas buvo kaip visada: keli kariai nuginė į mišką prie kaimo besiganiusius gyvulius, dalis joties ėmė plėšti kaimą ir tuojau pat jį padeginėti, bet kai iš pilies išpuolė nemenkas mozūrų būrys, juos pa-

sitikusi joties dalis užuot sulaikiusi ir nuginusi atgal į pilį, kad kiti galėtų plėšikauti, apsimetę, kad neįstengia atsilaikyti, pradėjo trauktis į kaimą. Sėkmės įaudrinti mozūrai dar aršiau ėmė spausti, stumti jau į dūmuose skęstančio kaimo gilumą ir patys lįsti į tą aitrų debesį.

Lįsti, kad nebeišlįstų. Kaimą plėšę joties vyrai dūmų priedangoje pasklido į šonus, apėjo atakuojančius mozūrus ir smogė jiems į nugarą, juos galutinai paskandindami dūmuose. Mozūrai pamėgino ištrūkti, bet nepavyko, visi iki vieno padėjo galvas.

Tačiau Jotkus tik galėjo įsivaizduoti, ką reiškia kautis visiškai panirus į dūmus, kai tie negailestingai graužia akis. Vos žemaičiai neva neatlaikę mozūrų spaudimo atsitraukė į kaimą, Daubaras dvi dešimtis karių, tarp jų ir Jotkų, nusivedė į šoną nuo besikaunančiųjų ir kai tik mozūrai atsidūrė apsuptyje, rikis su tuo dvidešimtuku puolė pilį. Galvotrūkčiais, kol joje likę mozūrai neatsitokėjo ir nespėjo užšauti vartų

Jiems pasisekė – mozūrai pastebėjo žemaičius tiktai jiems išnirus iš dūmų prie pat vartų ir pora prie vartų budėjusių karių krito nespėję nei pasipriešinti, nei ką su vartais padaryti. Žemaičiai vėju pro juos pralėkė ir, kieme nušokę nuo žirgų, iškapojo dar bandžiusius priešintis kelis mozūrus.

Tos pilies kieme Jotkus nukovė antrą mozūrą, bet šiuokart jau nebeužtruko prie jo kūno. Mostelėjo kalaviju, akies kraštu pastebėjo, kad mozūras bejėgiškai krenta, išmetęs ietį, ir su keliais vyrais puolė uždarinėti pilies vartus, kad neturėtų kur grįžti iš kaimo ištrūkę mozūrai, o tada, kaip ir kiti kariai, metėsi į pilies trobesius rinkti bei tempti į kiemą grobį.

Kol jie net sukaitę darbavosi, paaiškėjo, jog neverta baimintis dėl kaime likusių mozūrų. Žemaičiai palaužė jų pasipriešinimą ir pilį užėmę joties vyrai galėjo atverti vartus bei pradėti gabenti laukan grobį. Tuokart beveik vien grobį laimėjo, belaisvių vos keletą paėmė: mozūrų kariai beveik visi žuvo, o daugelis kaimiečių, pasinaudoję kirstynių sumaištimi, paspruko į mišką ir iš ten stebėjo, kaip žemaičiai ne tik kaimą, bet ir pilį degina.

Tai buvo rimčiausios joties kautynės. Žemaičiai neteko dviejų vyrų, dar keli buvo sužeisti, bet galėjo sėdėti balne. Per kitus užpuolimus buvo lengvai sužeisti tik keli kariai. Jau atrodė, jog jiems pavyko. Kitaip juk ir negalėjo būti – juos vedė pats Daubaras! Poilsio akimirką vyrai šneku-

čiuodamiesi net nebeišmanė kaip savo vadą girti, ir Jotkus, klausydamasis, tirpo iš malonumo: juk jis – kartu su juo, jie abu iš Ventės! Ir kai vaikinas išgirdo, kad gal juos vejasi mozūrai ir gal jų nemažai, daug mažiau susirūpino nei prieš pirmąjį joties antpuolį.

Daug mažiau – kol nepamatė, kaip Daubaras virsta tarsi pakirstas medis. Jis taip dunkstelėjo į žemę, kad Jotkui net ausis užgulė. Kaip vaikystėje. Vaikinas sustingo ir, kaip jam atrodė, neįsivaizduojamai ilgai žvelgė į Daubaro kūną. Rikis gulėjo lygiai taip pat, kaip ir Jotkaus pirmasis užmuštas mozūras.

Vaikinas pajuto, kaip jo veidu žliaugia prakaitas, nors vakaras buvo vėsus. Jis kelis kartus giliai įkvėpė ir, prisiartinęs prie Daubaro, atsiklaupė prie jo. Bet Jotkui vėl prireikė laiko, kol pagaliau ryžosi apversti rikį ant nugaros. Bevargdamas net kvapą sulaikė ir lengviau atsikvėpė, pamatęs, kad Daubaras gyvas, tik be sąmonės. Rikio veidas liepsnote liepsnojo, buvo nusėtas dideliais prakaito lašais ir jis sunkiai, švogždamas alsavo.

Jotkus nubraukė prakaitą nuo Daubaro veido. Bet daugiau nieko nedarė. Išsigando, kad upė per arti. Maža kas gali mozūrams šauti į galvą. Pirmiau reikėjo pasistengti kuo toliau nusigauti nuo upės, kol dar visiškai nesutemo. Vaikinas be didelių pastangų kaip vaiką pakėlė ant rankų bejausmį Daubaro kūną, užkėlė ant žirgo, pririšo prie balno, tada užšoko ant savo Sarčio ir, paėmęs rikio Juodį už pavadžių, leidosi gilyn į mišką.

Jotkus keliavo, kol sumetė, kad tuojau sutems ir nieko nebematys, ir sustojo, nusižiūrėjęs su visomis šaknimis išvirtusį ąžuolą. Nušokęs nukėlė nuo Juodžio Daubarą ir paguldė jį medžio paliktoje didžiulėje duobėje, paskui skubiai supančiojo žirgus ir vėl grįžo prie rikio. Tas tebebuvo be sąmonės ir taip pat sunkiai, švogždamas kvėpavo, veikiau šniokštė. Kiek pasvarstęs, ko griebtis, Jotkus ryžosi ir atsargiai nuvyniojo nuo Daubaro sužeistos kojos medžiagos skiautę.

Žaizda prietemoje atrodė dar baisiau nei anksčiau, mėsa aplink ją tarsi liepsnote liepsnojo, lyg krosnies anglys. Jotkus kurį laiką taip ir klūpojo prie rikio kūno, rankose laikydamas jo koją – vis apžiūrinėjo žaizdą ir, trindamas kaktą, mėgino atsiminti, ką panašiais atvejais darydavo jų kaimo žolininkė.

Pasirausęs po atmintį Jotkus sumetė, kad geriausia būtų pamėginti ištraukti iš žaizdos karštį, ir, atsargiai nuleidęs ant žemės Daubaro koją, puolė, kol dar galėjo ką nors įžiūrėti, į mišką ieškoti žolelių, kurios galėtų tai padaryti. Nors ir labai skubėjo, bet temo dar greičiau, vis sunkiau darėsi įžvelgti ne tik žolę, bet ir medžius, tad Jotkus nelabai ką ir surado, juolab dar turėjo pririnkti malkų laužui ir suieškoti vandens.

Jau visai sutemo ir jam kone apgraibomis teko pasiblaškyti, kol užtiko pelkę ir prisisunkė mažą katiliuką drumsto vandens. Tada, grįžęs prie duobės, joje sukūrė nedidelį laužą, užvirino vandenį, paskui nukėlė katiliuką nuo ugnies ir subėrė į vandenį surinktas žoles. Palikęs jas mirkti, nubėgo iki savo Sarčio ir tarp ant jo kabojusių ryšulių susirado medžiagos skiautę. Su ja grįžo prie laužo, apsidegindamas pirštus išgriebė iš vandens didžiąją žolių dalį ir jomis apdėjo Daubaro žaizdą. Tą akimirką jam pasivaideno, jog rikio kūnas virptelėjo, ir Jotkus viltingai kilstelėjo akis į šokinėjančios laužo liepsnelės nušviestą jo veidą: gal atgavo sąmonę? Bet ne – Daubaro akys tebebuvo užmerktos ir krūtinė sunkiai kilnojosi.

Atsidusęs Jotkus atsitiesė, pakišo po kilstelta rikio koja sulankstytą apsiaustą ir, prikandęs lūpą, atsargiai aprišo žaizdą. Pabaigęs pasigrožėjo savo negrabaus darbo rezultatais: nelabai pavyko, bet nutarė nemėginti laimės dar sykį perrišinėdamas. Vis vien ketino ryte keisti žoles, tad pašokęs puolė prie žirgų. Atpančiojęs jau žinomu keliu nuvedė juos prie pelkės atsigerti, o grįžęs prie duobėje palikto Daubaro, vėl pririšo prie pat jos krašto, nepamiršęs užmauti maišų su žole. Pabaigęs įsitaisė šalia rikio, kitoje laužo pusėje, patogiai pasidėjo greta ginklus ir, kol laužas geso, lėtai kramsnojo sausą mėsą su duonos kriaukšliu, stengdamasis kuo ilgiau užgaišti ir kuo mažiau suvalgyti.

Kai laužas nustojo spragsėti, Jotkų užgulė naktinio miško garsai. Tolumoje pasigirdęs vilko kauksmas privertė neramiai trypti žirgus palei duobę, ir Jotkus kelis kartus caktelėjo, ramindamas juos, sykiu išsitraukė iš makštų kalaviją ir nebepaleido jo rankenos – pasiguldė šalia savęs ir gulėjo, taikydamas kuo budriau snausti. Jis pasiduodavo snauduliui, bet iškart pakirsdavo, išgirdęs kokį neramesnį garsą, žvėries maurojimą ar medžio traškesį.

Taip ir prasikankino iki aušros. Ir atsikėlęs jautėsi labiau sudaužytas, nei po naktų, kai tekdavo stovėti sargyboje. Tačiau nebuvo kada savęs gailėti – Daubaras tebebuvo be sąmonės, raudonas veidas, išpiltas prakaito, ir tebešniokštė. Jotkus palietė jo kaktą ir tuojau pat atitraukė ranką – rikis degte degė.

Dulsvoje aušros šviesoje Jotkus ilgiau griozdė mišką ir surinko daugiau žolių nei vakare. Ir šiuokart dukart vandenį kaitė. Iš pradžių sumerkė žoles žaizdai. Šįkart perrišinėti koją sekėsi geriau. Užteko vieno karto, ir Jotkui atrodė, kad visai gerai susitvarkė.

Antrą sykį jis į katiliuką sumerkė žoles antpilui. Užvirinęs pamėgino nors kiek jo įpilti Daubarui į burną, tačiau rikis buvo taip stipriai sukandęs dantis, kad Jotkui teko griebtis peilio. Tik su juo vargais negalais truputį praskyrė sukąstus rikio dantis. Viena ranka vis prilaikydamas jį pražiodintą, įpylė šiek tiek antpilo ir žiūrėdamas, kad Daubaras nepaspringtų. Kai nutarė, jog užteks, likusį antpilą pats išgėrė, valgydamas džiovintą mėsą su duona ir liūdnai apžiūrinėdamas maisto likučius: ilgam neužteks... Ne tiek daug jo ir buvo pasiėmę, tiesą sakant, net ir nesirūpino, kiek ryte buvo įsimetę, kad turėtų ką per dieną balne pagraužti praalkus, su tiek ir išjojo. Juk manė žvalgyboje neužtrukti, ilgiausiai – dieną, o prasidėjo jau trečia.

Baigęs pusryčiauti, Jotkus užžėrė smėliu laužą, paėmęs ant rankų Daubarą, ir užkėlė jį ant Juodžio ir vėl pririšo prie balno. Po to užsiropštė ant savojo Sarčio, suėmė pavadžius, jau norėjo paraginti žirgą, bet ūmai sustingo, nudiegtas siaubo – o kur joti?

Ausis vėl užgulė krintančio medžio aimana. Jotkus niekada nesijautė toks vienišas – nei po tėvo žūties, nei vėliau. Visada atsirasdavo, kas uždėdavo ranką ant galvos, pasakydavo, ką daryti. Dabar nebuvo nei kam ranką uždėti, nei kam ką nors pasakyti. Jotkus buvo visiškai vienas. Galėjai Daubarą purtyti, galėjai pjaustyti, galėjai kapoti – nė žodžio nebūtum iš jo išlupęs. Vaikinas suraukė kaktą, stengdamasis atsiminti savo vakarykštį kelią ir Daubaro žodžius apie joties prisivijimą. Lyg ir viskas buvo aišku. Daubaras buvo sakęs, kad, apžiūrėjus mozūrų kariauną, reikia stengtis aplenkti ją mišku, tada grįšti į kelią ir lėkti, kiek tik žirgų kojos išneša.

Tačiau nepavyko. O vakar bėgant nuo persekiojusių mozūrų, Jotkui terūpėjo tik nuo Daubaro neatsilikti. Jis visai neįsivaizdavo, kokia kryptimi jį vedė rikis. Manė, kai atitrūks – parodys, kur joti, kurioje pusėje jotis, tad dabar vaikinas neįsivaizdavo, kur jos ieškoti ir kur kelias, kuriuo nujojo jotis. O jei ir rastų kelią, tai buvo rizikinga juo lėkti, bet kurią akimirką galėjo įsirėžti į mozūrų vilkstinės uodegą. Beliko traukti į tą pusę, kur turėjo baigtis mozūrų žemės, nes bet koks susidūrimas su jais, kai Jotkui ant rankų buvo sąmonę praradęs Daubaras, nežadėjo nieko gero. Tik kur tas mozūrų žemių kraštas, kaip ir prūsų žemių pradžia, kurią prieš porą dienų minėjo rikis?

Po ilgo vargo Jotkus atsiminė, kad paskutines dienas jotis traukdavo į tą pusę, iš kur kildavo saulė. Kitos išeities neturėjo, tad užvertęs aukštyn galvą vaikinas susiorientavo, kurioje pusėje saulė, ir paragino Sartį, tempdamas iš paskos Daubaro žirgą.

Taip jis visą dieną ir keliavo, taikydamas neišklysti iš krypties, vedusios į tą pusę, kurioje ryte kilo saulė, nors juo toliau savo keliu traukė saulė, tuo Jotkui buvo sunkiau atsiminti jo pradžią, ypač kliudė medžiai. Net pietų nestabtelėjo – kramsnojo balne. O kai nutarė, jog laikas sustoti nakčiai, vėl pakartojo tas pačias procedūras, kaip ir ryte: keitė žoles ant rikio kojos, pražiodęs peiliu girdė jį antpilu ir būtų mirtinai išsigandęs, jei kas būtų pasakęs, kad taip vargs dar keturias dienas.

Ir kad visos keturios bus panašios viena į kitą.

Rytais ir vakarais – procedūros su vaistažolėmis. Tris dienas atrodė, jog iš jų jokios naudos – žaizda ir mėsa aplink ją vis skaisčiau raudonavo, o sąmonės neatgaunančio Daubaro krūtinė kaip švogždė, taip švogždė, sunkiai kilnodamasi.

Jotkus vis stengėsi keliauti į tą pusę, iš kur kilo saulė, bet po poros dienų dangų užtraukė debesys ir ėmė purkšti lietutis, tad jam teliko mėginti išlaikyti ankstesnę kryptį. Tačiau tai nebuvo taip paprasta. Retai kada pasisekdavo keliauti tiesia linija. Nuolat tekdavo apeiti medžių išvartas, pelkes, ežerus, dažnai pasitaikydavo ir upės, ir kitąsyk tekdavo paklaidžioti, kol rasdavo brastą, nes su sąmonės neatgaunančiu Daubaru Jotkus nesiryždavo plaukti.

Vaikinas neretai jautė, kad suka ratu, kol pagaliau išsimušdavo, kaip jam atrodydavo, į teisingą kryptį. Paklausti, ar nepaklydo, nebuvo ko. Jotkus stengėsi laikytis miške. Kai pasitaikydavo laukymė, apsukdavo ją pamiške. Net ir mažesnių nesiryždavo kirsti, maža kas gali tykoti kitoje pusėje. Galėjo taip nutikti, kad vilkas būtų pasirodęs nekaltu kačiuku užlipus ant mozūrų. Pasitaikydavo, kad miške užtikdavo keliukus, bet arba jie vesdavo ne ten, kur Jotkui reikėjo, arba jis nesiryždavo jais keliauti, vėlgi – maža ką gali sutikti.

Ketvirtos dienos rytą Jotkus, kad ir kaip stengėsi taupyti, suvalgė paskutinį mėsos gabaliuką. Vakare ir kitomis dienomis Jotkus griozdė mišką ieškodamas ne tik vaistažolių, bet ir uogų bei grybų. Kartais pasisekdavo geriau, kartais – blogiau, bet kaskart, kai uogas užkąsdavo katiliuke virtais grybais, pilvas gurgdavo kurtinančiai. Beliko apgailestauti, kad jis – prastas medžiotojas, nes vis iš tolo matydavo miške šmėkštelint kokį žvėrį. Bet, iš kitos pusės, vargu ar būtų drįsęs kokį vytis, ilgam palikęs Daubarą. Jotkui kasdien buvo vis sunkiau laikytis balne, ėmė svaigti galva, temti akyse. Kitąsyk vaikinas jodavo sukandęs dantis.

Per visas tas dienas nutiko tik vienas geras dalykas: ketvirtos dienos vakare vaikinui pasivaideno, kad raudonis aplink Daubaro žaizdą kiek atlėgo ir nukrito karštis. Tačiau Jotkus puikiai suprato, kad rikis gali ilgai netraukti.

Gali – ir vaikinas skubinosi kuo greičiau keliauti, nors norai labai dažnai nesutapo su galimybėmis.

Penktos dienos vidurdienį žemaičiui pasivaideno žmonių balsai.

Tai buvo antras toks atvejis. Pirmą kartą Jotkus net nemėgino artintis balsų pusėn, iškart apsisuko ir nėrė į miško gilumą. Šiuokart ūmai nusprendė pasižiūrėti. Jis sunkiai nusirito nuo Sarčio, jį ir Daubaro žirgą su prie balno pririštu rikiu pririšo prie medžių, užmovė žirgams maišus su žole ir atsargiai, stengdamasis, kad nė šakelė netrakšteltų po kojomis, nuslinko balsų pusėn.

Keliavo neilgai – jis veikiai pasiekė laukymės kraštą ir išsitiesė palei ją sužėlusiuose paparčiuose. Kiek pašliaužęs vaikinas atsivėrusioje laukymėje pamatė gal tris dešimtis žmonių, tarp jų – ir kelias moteris. Jie buvo įsitai-

sę aplink didelį laužą, godžiai valgė, gėrė (Jotkus bežiūrėdamas pajuto, kad springsta seilėmis) ir jautėsi visiškai saugūs, net nebuvo pasistatę sargybos. Jotkus labai dėl to nustebo, nes žinojo, jog gandas apie jų žygį buvo plačiai pasklidęs mozūrų žemėse. Jis jau norėjo trauktis atgal, bet jo dėmesį patraukė žmonių tariami žodžiai. Vaikinui pasivaideno, jog kai kuriuos jis supranta. Iš nuostabos jis net papurtė galvą, pamanęs, kad vaidenasi iš nusilpimo. Po to Jotkus susikaupė ir įtempė ausis: tikrai, kai kurie žodžiai skambėjo lyg ir suprantamai, tik labai iškraipytai, bet visai ne taip, kaip jam girdint tarpusavyje kalbėdavosi belaisviai mozūrai (nemažai jų šnekų prisiklausė jodamas iš paskos). O dar geriau įsižiūrėjus, žmonės laukymėje atrodė kiek kitaip nei mozūrai.

Spėjimas dingtelėjo savaime ir nelauktai:

– Prūsai?

Jeigu taip, tai gal jie su Daubaru ir išsigelbės.

Bet jeigu mozūrai? – ir vaikinas vėl klausėsi net galvą šonu pasukęs į laukymę. Ne, žodžiai tikrai ne mozūriškai skambėjo.

Jotkus ūmai pasiryžo. Jis atsistojo, šiek tiek kilstelėjo rankas, atsukęs delnus į priekį, ir žengė į laukymę, praskirdamas paparčius.

Jis spėjo nusvyruoti vos kelis žingsnius, kai balsus laukymėje nustelbė išgąstingas moters šūksnis ir visi atsisuko į vaikiną. Jotkus žengė dar porą netvirtų žingsnių, vis tebelaikydamas delnus taip, kad juos visi matytų.

– Padėkite mums, – Jotkus manė, kad garsiai šūktelėjo, bet iš tikrųjų tik sušnibždėjo suskilusiomis lūpomis.

Keli vyrai, išsitraukę kalavijus, grėsmingai žengė jo pusėn. Bet Jotkus net nekrustelėjo ir ūmai išgirdo valdingą moters balsą, kuriam paklusę vyrai, vis dairydamiesi atgal, lyg laukdami kažkieno patvirtinimo, neryžtingai ėmė nuleisti kalavijus.

Tai buvo paskutinis dalykas, kurį pamatė Jotkus.

Jis krito tarsi į juodą šulinį.

III skyrius

SKAURĖ

Saulė šutino, lyg būtų buvusi pati vasaros pradžia, kai ji skuba atsidžiaugti savo geriausiu metu. Pro langus, nuo kurių buvo nuimtos lentelės, kad tik kuo daugiau oro patektų, nekliudomi krito jos spinduliai – galėjai pro juos iškišti galvą ir sukioti kiek tik nori: danguje, kiek akys griebė, nesimatė nė menkiausio debesėlio. Ir taip – jau kelintą dieną, menėje buvo taip tvanku, jog, atrodė, ne už stalo sėdi, o ant ugnies pastatytame katile.

Vitingas Skaurė sėdėjo vienmarškinis, atsilapojęs, kiek tik leido iš pat ryto neužrišti raišteliai, vis instinktyviai kartkartėmis išsitempdamas krėsle, ieškodamas glostančios vėjo vėsumos, bet tuoj subliūkšdavo lyg po batu patekęs kubezdalis – vėjo juk irgi jau kelios dienos nebuvo. Nė menkiausio, ir Skaurė vėl kišdavo antin dešinę ranką, braukdavo pirštais per prakaitu nuėjusius gyvaplaukius, lyg mėgindamas juos išgręžti, kad nepaskęstų prakaite, kuris jau kone ištisai buvo permerkęs marškinių drobę, o kairės pirštais barbeno į krėslo ranktūrį, klausydamasis prieš stalą sukumpusio ūkvedžio šnekos.

Bent jau apsimesdamas, kad klausosi, nes blaškė iš pilies kiemo sklidę šūksmai, metalo skambčiojimas ar iš už jos sienų atsklidę tolimi garsai. Va, kas čia, labai toli, tikrai toli, taip, kad net negali tiksliai pasakyti, jautis ar stumbras mauroja, lyg stumbras, kaimiečiai skundėsi, kad toje pusėje jų daržus pradėjo stumbrai trypti. Visai suįžūlėjo – mat rado tiesesnį taką

prie upės. Ir tokiu būriu traukia, kad kaimo vyrams vieniems rizikinga prieš juos stoti, reikėtų nemenko medžioklių būrio su tokiu šauniu medžiotoju, kaip tu, vitinge, priešakyje...

O ką, tikrai būtų pats metas kaulus pramankštinti, ir Skaurės lūpų kampučiuose ėmė žaisti šypsnys: jau pajuto, kaip plaukus taršo vėjas visu greičiu vejant žirgą.

Gerai tėvas sakė: vitingo gyvenimas ir malonus, ir sunkus.

Iš to, ką kalbėdavo tėvas, daug kas Skaurei pro vieną ausį įėjo ir tuoj pat smagiai pro kitą išsvilpė.

Bet šie žodžiais įstrigo.

Vitingo, karo vado, gyvenimas malonus – tau priklauso pilis, kurią protėviai pavadino Kludupiu, ir penki tavo žemėse išsibarstę kaimai. Tau pašaukus, jų vyrai ateina stiprinti pilį ar ją ginti kartu su tavo kariauna, taip pat ir į tavo rengiamas didžiąsias medžiokles. Tave su pagarba savo pilyse priima kaimynai ir pas tave atvyksta į tavo rengiamas puotas; tau pavydi tavo gražuolės žmonos.

Malonus tas vitingo gyvenimas. Malonu taip gyventi ir malonu apie tokį gyvenimą galvoti. Ir norisi tik taip gyventi ir tik apie tai galvoti, nes vitingo gyvenimas kaip lazda, su dviem galais: jis – dar ir sunkus.

Koks čia gyvenimas – tu turi viso labo vieną seną, apsamanojusią pilį, kurią nuolat reikia taisyti. Antraip stipresnis vėjas pūstels ir jei nenuneš pilies nuo kalno viršūnės, tai ji sugrius kaip sukirmijęs grybas. O dar turi žiūrėti, kad pilis atlaikytų ir užpuolikų antpuolius. O tų vis per akis, tik ir žiūri, kaip čia pasiglemžus tavo varganą pilį lyg didžiausią lobį. Aišku, būtų protingiausia ir paprasčiausia nušluoti šią nusenusią pilį ir vietoj jos pastatyti naują. Gal net akmeninę, kokias stato to mozūrų kunigaikščio Konrado atsikviesti ir ant pasienio genčių užsiundyti kryžiuočiai (taip toms gentims ir reikia, labai jau nosį mėgdavo riesti, o dabar laksto, pagalbos virkauja). Bet toks malonumas brangiai kainuoja, o Skaurė negalėjo sau leisti net naujos medinės pilies.

Ir kaip gali, kai tavo žemėse vos penki kaimai, kai kiti turi ir dešimt, ir penkiolika, ir po porą pilių, atitekusių jiems iš rankų į rankas keliaujant protėvio Skomanto, kurio valdos driekėsi per didesniąją dabartinių notan-

gų žemių dalį, palikimui. Turi ir dar žiūri, bene pasitaikys proga tavo ar kito mažesnio giminaičio pilį bei žemes pasiglemžti. Visada – ir anksčiau, ir dabar – užteko svajojančių susiglobti visą protėvio palikimą ir palikuonių atmintyje užimti jo vietą.

Tik ir žiūrėk, kaip tuos savo penkis kaimus išsaugoti. Bet kas tie penki kaimai (ką ten kaimai, veikiau kaimeliai) ir miškai jo žemėje. O ir kiek tos žemės. Katino ašaros. Ant delno be vargo gali tilpti. Nors ir kokią didelę medžioklę surengtumei, vis vien negali tiek kailių sukaupti, kad pirkliai apipiltų tave pinigais. O pinigų oi kaip reikia. Ypač kad galėtum deramai priimti pilyje giminaičius ir kitus vitingus. Taip, kad paskui visi, prisimindami metų puotas, kaip vienas kalbėtų: va pas Skaurę tai paūžėme... Kaip pas nieką kitą. Bet vieną sykį taip pavaišinęs kitą negali prasčiau pasirodyti. Tik – dar geriau, tad nori nenori, bet privalai vėl kažkiek nurėžti nuo to, kas atidėta pilies tvarkymui.

Ne, nuo tokių „malonumų" tik galvą skauda. Geriausias atokvėpis – moters glėbys. Bet žmona Dangė juo toliau, tuo labiau tiko tik pasididžiavimui prieš kitus. Po šešerių vedybinio gyvenimo metų, pagimdžiusi du vaikus, ji atrodė dar gražesnė nei anksčiau. Žydėte žydėjo. Skaurė matė, kokiais žvilgsniais smaigstė ją į puotas susirinkę vitingai...

Bet jie pasmaigstė ir išsiskirstė, o jam su ja gyventi...

Ir klausytis nesibaigiančių Dangės aiškinimų, kaip tą reikėjo padaryti ir kaip ano privalu imtis. Lyg ji būtų vitingas ir geriau išmanytų, ką privalo daryti. Argi taip turi elgtis vitingo žmona? Atsiguli vakare į lovą, išklausai visas jos šnekas (ir neužkimši – tik pasakyk, kad užteks, dar ką nors atsimins ir vėl puls malti liežuviu nepatenkintu balsu) ir ryte atsikeli su dar labiau skaudančia galva nei kad iš vakaro atsigulei. O pabandyk pas kokią vergę į guolį įlįsti – vėl ausis išūš.

Laimei, kaimuose užteko nuolaidžių moterų, ypač jaunų našlių, tad vitingas tik ir ieškodavo progos palikti dienai kitai pilį – girdi, reikia valdas apžiūrėti ir pamedžioti noras užėjo, pernakvosiu medžioklės trobelėje, nelauk šį vakarą, o gal ir porą dienų užtruksiu, jei neblogai seksis, juk aš geras medžiotojas... O ką vergė? Jos darbas – pirtį prie trobelės prižiūrėti, ko tu amžinai kiauksi?

Tad kas belieka? – numoti ranka, trenkti durimis, šokti ant žirgo ir iššuoliuoti. O grįžus prašviesėjusia galva kartoti savo vyriausiam, jau šeštus metus pradėjusiam sūnui Skomantui tai, ką pats nuo mažumės iš savo tėvo girdėjo: vitingo gyvenimas ir malonus, ir sunkus.

Sunkus – artėjo įprastos vasaros pabaigos puotos, kurią Skaurė kasmet ruošdavo savo vestuvių dieną, metas. Bet kasmet nuo jos vis labiau ir labiau skildavo galva: iš kur gauti pinigų?

Iš kur?

– ...tai su pinigais va taip ir yra, nelabai kaip, – vitingo ausis pasiekė ūkvedžio Bunio žodžiai ir Skiaurė susiraukė, lyg jam būtų dantį užgėlę: negi ūkvedys jo mintis skaito?

Vis dar rūškanas Skaurė išsitraukė dešinę ranką iš po marškinių ir kelis kartus perbraukė nuo prakaito sruogom sulipusius ilgus, retus plaukus, o kairės pirštai vis smagiau užbarbeno į ranktūrį. Bet ūkvedys lyg nepastebėjo, jis, vis žvelgdamas kažkur Skaurei pro petį, dudeno savo monotonišku balsu. Vitingas, jau tyčia taikydamas kuo mažiau išgirsti jo šnekos, iš paskutiniųjų gniaužė savo pyktį ir, prisimerkęs, lyg taikydamasis, vis nužiūrinėjo Bunį nuo galvos iki kojų. Pilies ūkvedžiu jau buvo keletą metų, bet ne čia buvo rakštis.

Bunys buvo vergas. Skaurė nežinojo kitos pilies, kurios ūkvedžiu būtų buvęs vergas. Ūkvedžiu Bunį padarė dar Skaurės tėvas, nupirkęs jį iš varmių pirklių, o šie, savo ruožtu, Bunį atvežė iš Saaremos.

Pats ūkvedys apie tą metą nieko nepasakodavo. Tik iš pirklių žodžių Skaurės tėvas patyrė, kad jis priklausė vieną žiemą Saaremą užklupusiai žemaičių jočiai. Ši gana sėkmingai praūžė per salą, tik Buniui nepasisekė. Jis per vieną susikirtimą su saaremiečiais buvo sunkiai sužeistas, atsiliko nuo joties ir pateko į nelaisvę, kur tapo vergu, nes nebuvo kam jo, paprasto kario, išpirkti. Bet iš jo kaip iš vergo buvo maža naudos, nes pasveikęs Bunys liko viena koja šlubas. Saaremiečiai tik džiaugėsi įsiūlę jį varmių pirkliams kaip priedą prie kitų dviejų sveikų ir stiprių vergų. Geras priedas, nusiviepė pats sau Skaurė, apžiūrinėdamas kabliu išlenktą, į priekį atstatytą ir pėdos šonu į grindis atremtą dešinę ūkvedžio koją, matyt, kaip reikiant privaišino, kad tik atsikratytų.

Varmių pirkliai irgi tą patį padarė – visą vergų trijulę įsiūlė Skaurės tėvui. Tas ilgai suko galvą, kur čia Bunį padėjus. Prie vieno darbo statė, prie kito – vis nelipo, ypač jeigu reikdavo daug judėti, nuo kitų atsilikdavo ir greitai pavargdavo. Tada Skaurės tėvas pamėgino skirti jį atsargų sandėlio prižiūrėtoju.

Pataikė – už savaitės užėjęs į sandėlį Skaurės tėvas pamanė, jog paklydo: vietoj vieno milžiniško kalno, kur reikdavo ilgai raustis, kol rasdavo tai, ko ieškodavo, notangas pamatė į tvarkingas krūvas sukrautus maišus su grūdais ir miltais, atskirai sukabintus ar sudėliotus meškų, šernų, taurų ar stumbrų kailius, o mažųjų žvėrių kailiukai gulėjo naujai sukaltose lentynose. Kitose lentynose buvo sukrautos įvairios maisto atsargos.

Skaurės tėvas nespėdavo iki galo paklausti, kur koks daiktas guli, kai vergas jau parodydavo. O dar jeigu kaimiečiai atveždavo į sandėlį penkis maišus grūdų, tai vitingas penkis ir atgaudavo, jam nebereikėdavo klausytis tokių šnekų, kaip ankstesnio sandėlio prižiūrėtojo dejonės, jog suėdė besotės pelės, supelijo ar supuvo, kažkur pasimetė, arklininkai per klaidą vietoj avižų paėmę sušėrė vitingo žirgams.

Žemaitis buvo sandėlininku keletą metų. Per tą laiką jis susirado žmoną – vergę galindę, kurią Skaurės tėvas buvo nupirkęs iš tolimo giminaičio darbui virtuvėje. Pora iš pradžių susilaukė sūnaus, paskui – dviejų dukrų, bet jau po to, kai Bunys tapo ūkvedžiu.

O ūkvedžiu jis tapo po senojo ūkvedžio mirties. Skaurės tėvas net nesivargino ieškoti tinkamo žmogaus tarp pilies žmonių. Iškart visiems pasakė, jog ūkvedžiu bus vergas – žemaitis. Skaurė, tuo metu jau išstypęs paauglys, išgirdęs susiraukė: vergas – ūkvedys, ką pasakys vitingai? Bet tėvas tik numojo, lyg nuo musės gindamasis: tegul šneka ką nori, bet užtat man nereikės paskui kiekvieną pilyje lakstyti ir viskuo rūpintis, kaip anksčiau.

Ir vitingas neapsiriko. Ir prieš pat mirtį, sunkiai sirgdamas ir gulėdamas mirties patale, baigdamas savo paskutinius pamokymus, tėvas griežtai sūnui prisakė: gali neklausyti ir nedaryti, kaip tau sakau, bet tik žiūrėk – palik ūkvedžiu Bunį. Ir tada tavo gyvenimas bus daug lengvesnis, patikėk manimi.

Skaurės tėvas iš paskutiniųjų spaudė sūnaus ranką, akimis godžiai taikydamas pagauti jo žvilgsnį ir sūnus niekaip neįstengė ištraukti rankos, jausdamas, kaip jį degina tėvo akys: pažadėk.

– Pažadu, – pagaliau išspaudė Skaurė.

Netrukus po to tėvas amžiams užmerkė akis, taip ir nepaleidęs sūnaus rankos. Skaurei teko pavargti, kol išlaisvino savo riešą. Bet iš pradžių negalvojo tesėti tėvui duoto žodžio. Po laidotuvių dairėsi naujo ūkvedžio, bet prasitarė žmonai ir pasigailėjo – jie kaip reikalas susiėmė. Per vedybinio gyvenimo metus pilyje moteris spėjo gerai perprasti, kas joje ko buvo vertas. Pradėjusi ramiai, ji galop net iki riksmo pakėlė balsą, kartodama vyrui, kad jis nieko geresnio už Bunį neras net tik visoje notangų žemėje, bet ir aplinkinėse.

Jie kirtosi visą vakarą ir pusę nakties. Tarsi šuo su kate riejosi, kol pavargę užmigo ir pabudo pikti. Bet viršų paėmė naujoji jaunoji pilies šeimininkė. Skaurė nusileido, atsiminęs, jog jo dažnai nebus namie ir daug ramiau jausis, jeigu jį pakeitusiai žmonai padės toks patikimas ir ne kartą savo ištikimybę senajam pilies šeimininkui įrodęs Bunys.

Žemaitis liko ūkvedžiu, bet labai dažnai gadindavo kraują naujajam pilies šeimininkui ilgomis šnekomis, vis atkakliai įrodinėdamas, kad vitingo norai nesutampa su galimybėmis. Pasiklausius ūkvedžio, Skaurei kitąsyk norėdavosi užsiropšti į pilies bokštą ir šokti žemyn galva – atrodė, tuoj tuoj reikės susiveržti diržus ir vien tik duonos plutą čiulpti.

Tikrai: visur tiek skolų, vieną atidavei, nespėjai pasidžiaugti – jau galvok, kaip kitą grąžinti. Bet kaip – paprastai sugalvodavo Bunys, išvaduodamas iš šio vargo šeimininką. Tačiau kitąsyk, kaip ir dabar, šnekėdamasis su ūkvedžiu dėl būsimos puotos, Skaurė jausdavosi lyg su skolintoju bendraujantis skolininkas.

Ir kaip kitaip: Bunys nuobodžiu balsu dėstė, kokios skolos susikaupė ir kokią pirmiausia privalu grąžinti artimiausioje ateityje, kad tikrai negalima taip plačiai užsimoti, kaip kad nori Skaurė. Vitingas jautėsi kaip vaikas, iš kurio vieną po kito atiminėjo saldumynus, ir jo pirštai vis tankiau barbeno į ranktūrį.

Bet žemaitis žinojo ribą, kurią buvo pavojinga peržengti. Pakankamai prigąsdinęs niūriais dalykais, Bunys galop pažvelgė šeimininkui tiesiai į veidą.

– Bet jeigu pasispausime, tai galėsime šį bei tą puotai surasti, – ištarė jis ir užsimiršęs akimirkai perkėlė kūno svorį ant sužalotos kojos, bet skausmas tuoj iškreipė veidą ir sugrąžino jį ant sveikosios. Skaurė patenkintas nusiviepė – tai tėvas žaidė, leisdamas vergui atsisėdus šnekėtis su juo. O prieš jį lai pastovi, nuovargis neduos tuščiai liežuviu malti ir be reikalo šeimininką gaišinti.

Jo barbenę pirštai ėmė lėtinti tempą – tikrai, kai ūkvedys ilgiau pastovi, jo galva pradeda normaliau dirbti: Bunys ėmė dėstyti, kokią puotą leidžia iškelti pilies ištekliai. Ir šiuokart Skaurė jau įdėmiai klausėsi, net į priekį palinkęs. Ūkvedžiui pagaliau baigus, Skaurė sumetė, kad puota bus ne prastesnė nei kitos. Atlaikys gerą šimtą svečių. Tiks. Bent jau iš bėdos.

Tačiau nebuvo taip lengva susitaikyti – kai ūkvedys pabaigė aiškinti savo paskaičiavimus, Skaurė sugniaužė kumštį, įsivaizduodamas, kad saujoje laiko peilio kotą ir suvaro jį tam prakeiktam vergui į širdį. Vergas – o drįsta ginčytis su vitingu kaip lygus su lygiu. Laisvi valstiečiai neleidžia sau su juo taip kalbėti, gerai žino savo vietą, o šitas akis drasko. Ech, kaip smagiai peilis smigtų į jo šunišką širdį...

Bet po to užsiversti visą tą naštą, kurią tempia ūkvedys, ant savo pečių?.. Na jau ne, o jeigu dar žmona užsimanys po ja pakišti petį...

O juk vis veržiasi, aiškina, kas ir kaip būtų geriau, bet Skaurę gelbėdavo atkirtis, jog Bunys sakė, kad tas ar anas dalykas neįmanomas. O ką reiškė vienam po šia našta pūškuoti, Skaurė žinojo iš šnekų su kitais vitingais. Po kažkelintos midaus taurės vitingams nebe taip rūpėdavo vieniems prieš kitus girtis turtais ir laimėjimais.

Ta kažkelinta taurė (vieniems vitingams jų reikdavo daugiau, kitiems – mažiau) pragrauža pylimą ir pro vis didėjantį plyšį plūsteldavo įvairios nuoskaudos: pilys vis griūva, reikia stiprinti, kas žino, kur patrauks tie Konrado atsikviesti baltaapsiausčiai kryžiuočiai, jau tiek vitingų palaužė ir vietoje jų pilių pastatė savąsias. Pirkliai skolina, aha, pasirauko, bet

duoda, užtat paskui be peilio pjaute pjauna atsiimdami skolą, ir ne vienas, net retą ašarą braukdamas, prašė Skaurės parduoti Bunį...

Ne, būti vitingu nelengva, juk karo žygiai toli gražu ne kasdien pasitaiko. Vis ta nyki kasdienybė, ir Perkūnas buvo geras Skaurei – atsiuntė tokį vykusį ūkvedį. Tik kad tas kartais užsimiršta, su kuo šnekasi...

Paskui priminsiu, kas čia yra kas, nutarė Skaurė.

– Gerai, gali eiti. Bet žiūrėk... – reikšmingai iškėlė pirštą ir ūkvedys, žemai nusilenkęs, nuklibikščiavo prie durų. Skaurė, stebėdamas, kaip jo sulinkusi, išsaususi figūra prapuola už durų, pagalvojo, kad jei kas bus ne taip, tai šįkart tikrai nebus atlaidus. Ne, bus tvirtas kaip plienas.

Bus – bet Bunys savo darbą žinojo: kad ir kaip įdėmiai Skaurė dairėsi, vis likdavo patenkintas stebėdamas, kaip visą savaitę pilis krutėjo tarsi sukiršintas skruzdėlynas, visiems karštligiškai nuo aušros iki sutemų besiruošiant puotai. Moterys valė visas pakampes, šlavė, gramdė ir šveitė pilies vidų, ypač didžiąją menę, puošė ją. Virtuvė puotos išvakarėse panašėjo į milžinišką laužą, atrodė, jog joje nuolat plaikstėsi sienas taikiusios pasiglemžti liepsnos. Visi pilies gyventojai, kas tik galėjo, ratu apeidavo virtuvę ir užjautė virėjus bei jų padėjėjus. Tie išnirdavo iš virtuvės gaisų raudoni tarsi virti vėžiai ir gausiai spindėdavo prakaito sidabru, kurį vis tuščiai mėgindavo braukti kiaurai permirkusių rūbų skvernais.

Užtat darbo vaisiai buvo įspūdingi – nuo įvairių patiekalų lūžo stalai menėje ir pievoje pilies šlaito apačioje, kur turėjo vykti žirgų lenktynės, šaudymo iš lanko ir kovotojų varžytuvės. Lengviau buvo pasakyti, ko čia nebuvo, nei išvardyti, kas laukė svečių būrio. Ir maisto kalnai, ir gėrimų jūros, tarp kurių pačią garbingiausią vietą užėmė vynas iš pačios Romos (tik Bunys žinojo, kiek jis kainavo perkant iš varmių pirklių).

Bet kitaip negalėjo būti. Skaurei jo puota be vyno iš Romos buvo ne puota. Šiaip, pasisėdėjimas. Juk vynas buvo neatsiejama Skaurės giminės tradicija nuo neatmenamų laikų. Nuo tų laikų, kai tolimas jo protėvis Skomantas grįžo iš tos paslaptingos Romos, neregėto stiprumo žemės, kurios valdovui, Imperatoriui, ištikimai tarnavo su būriu notangų ir buvo gausiai jo apdovanoti. Ir ne vienas jų parsigabeno žmonas – kilmingų Romos vyrų dukras, kaip Skaurės protėvis Skomantas.

Tarp protėvio parvežtų gėrybių buvo ir jo per Romoje praleistus metus pamėgtas vynas. Grįžęs namo, Skomantas nuolat pirkliams, gabenusiems į Romą parduoti gintarą ir kitas prekes, užsakydavo jo parvežti. Paskui šį Skomanto įprotį perėmė ir jo vaikai, o iš jų – jų vaikai, ir taip įprotis vis keliavo ir keliavo iš kartos į kartą. Iš vitingų – į vitingų, iš pirklių – į pirklių. Kažkelintos pirklių kartos sykiu su vynu pargabeno žinią, kad didžioji Romos žemė subyrėjo, jos nebėra, ir kad pati Roma buvo sugriauta, o vėliau, vėlgi kažkelintos – kad Roma vis tik stovi, dar po kelių kartų atėjo žinia – jog Roma po truputį pradeda atsigauti, kad joje gyvena vyriausias krikščionių žynys, kuriam paklūsta vis daugiau žemių aplink Romą, bet prūsams tai mažai rūpėjo – jiems reikėjo tik vyno, kad ir kiek už jį užsiprašydavo pirkliai.

O kaina nuolat keisdavosi, ir nė vienas vitingas nesugebėjo dorai suprasti sudėtingų pirklių aiškinimų, kodėl. Bet negi tai vitingo rūpestis? Svarbiausia – kad vyno būtų.

Būtų! – ir šįkart pavyko jo gauti, ir Skaurė galėjo ramia širdimi pasitikti puotos dieną.

Tiesa, tai, kas priklausė nuo žmonių, buvo viskas padaryta. Tačiau kita dalis priklausė nuo dievų ir jau atrodė, kad tie nebus gailestingi: po karščių užėjo lietūs ir telžė kelias dienas. Skaurė susirūpinęs pasiuntė aukas į alką ir, regis, pataikė – likus dienai iki puotos lietus liovėsi, per dieną išsigiedrijo ir saulė net spėjo apdžiovinti balas. Kitą dieną ji darbavosi nuo aušros ir kai Skaurė išėjo pasitikti svečių, lietaus pėdsakų jau beveik nesimatė.

Šeimininkišku žvilgsniu perbėgęs per kiemą, Skaurė patenkintas atsikrenkštė, įsikišo už diržo dešinę ranką ir, plačiai mojuodamas kaire, patraukė prie atlapotų, šakomis papuoštų pilies vartų. Pasiekęs jas išdidžiai atsistojo, žvilgtelėjo žemyn, kur tolumoje iš miško jau išnėrė nemenkas būrelis ir artėjo pilies pusėn. Skaurė ėmė spėlioti, kas čia galėtų būti, ir rinkti pasveikinimo žodžius, bet ūmai keiktelėjo, žvilgtelėjęs ton vieton, kur turėjo stovėti žmona ir vaikai. Bet jų nebuvo. Skaurė skubiai apsidairė ir pamatė juos dar tik žengiančius per kiemo vidurį. Sūnūs strikčiojo, įsikibę į motinos rankas, ir tempė ją kuo greičiau prie vartų, tačiau Dangė vis tramdė juos, atsargiai statydama naujais batais apautas kojas. Skaurė

susiraukė, prisiminęs, kiek už juos teko mokėti. Taigi jam galvą išūžė, aiškindama, kaip negerai pinigus švaistyti, o pati, kai jau ko nors užsimano, tai niekas nebrangu, juk ji tik naudingus daiktus perka, ką pasakys svečiai, pamatę ją su nudrengtais batais, kad vyro kišenės kiauros...

– Greičiau! – vitingas riktelėjo visa gerkle ir žolė, regis, nuo jo balso palinko. Bet tik, aišku, ne Dangė. Kaip kiceno nesiskubindama, taip ir kiceno, tik paleido labiausiai nerimstantį Skomantą ir tas pirmas, pripuolęs prie tėvo, įsikirto jam į ranką. Skaurei atrodė, – metai praėjo, kol žmona, vesdama mažesnįjį sūnų, trimetį Skaurę, pagaliau pasiekė vartus ir atsistojo į savo vietą.

Skaurė, vis dar sau po nosimi keiksnodamas, skubiai atsisuko į kelią ir lengviau atsiduso – svečių būrelis dar buvo pakankamai toli, kad pamatytų, kas darosi prie vartų. Vitingas vėl išdidžiai išrietė krūtinę ir ėmė dėlioti vieną prie kito sveikinimo žodžius.

Ir juos ne kartą, ne du kartojo. Net burna džiūti pradėjo ir vis tekdavo mostelti ranka, kad vergas paduotų kuo ją suvilgyti. Kol vienas po kito susirinko garbingiausi notangų vitingai, Skaurės skruostai spėjo neblogai įrausti. Jis viduje net tirpo, matydamas, kokiais žvilgsniais jo svečiai nužiūrinėjo stalus menėje, kokiais veidais ragavo tarnų ir vergų į stalą nešamus ir keičiamus patiekalus. Ne, vis tik gera būti vitingu!

Viskas buvo gerai, net nuostabu, Skaurė švytėte švytėjo, įsitaisęs krėsle, ir visus ragino po ilgos kelionės valgyti ir neužmiršti užgerti, bet pats jau tik kirto, o taurę pakeldavo tik kitus ragindamas iki dugno išlenkti, tačiau pats tik prie lūpų ją pridėdavo ir statydavo atgal. Reikėjo atgauti blaivią galvą, dar gerai, kad šįkart ir vėjas pro langą traukė, tiesiai į veidą.

– Gerkit, sveteliai, vaišinkitės, kelionė buvo ilga, pasistiprinkite, – vis ragino Skaurė, bet juo toliau, tuo svečių judesiai darėsi vangesni, vyrai ėmė atsileidinėti diržus, moterims vis labiau rūpėjo jų šnekos ir nuo jų balsų jau skardeno menė, ir vitingas nusprendė, kad jau užteks. Laikas prasimankštinti, ir jis atsistojęs paragino nuplauti paskutines kelio dulkes ir eiti laukan.

Pačiu laiku pataikė – svečiai noriai kilo nuo stalo, lenkė paskutines taures ir, nukratę paskutinius lašus dievams, žengė pro duris, taikydami, kad žemesni vitingai neperbėgtų jiems kelio.

Iš pradžių visi nusileido į kiemą, o paskui, keliu – žemyn, prie stalų pilies šlaito papėdėje, kur jau laukė svečius atlydėję jų šeimynykščiai, nuo svečių aptarnavimo laisvi pilies žmonės ir smalsumo atvilioti kaimiečiai. Paprastai svečiai varžydavosi šaudydami iš lanko ir jodami, o rungtis, kuris geriausias kovotojas, palikdavo savo tarnams – laisviesiems arba, dažniau, specialiai tam įsigytiems vergams.

Nuo senų laikų buvo įprasta, kad tokios grumtynės – plikomis rankomis ar su ginklais – neretai iki mirties buvo daugiausia vergų reikalas ir žuvęs vergas tapdavo auka dievams, o jų šeimininkai lažindavosi, kieno žmogus laimės. Turėti savo žmogų tokių grumtynių laimėtoją paprastai vitingams buvo garbės reikalas.

Skaurė ilgai vargo, tokio vergo ieškodamas, kol pagaliau galindų žemėse rado tinkamą. Apie jį garsas ėjo toli: galingas kaip stumbras, jį taip ir vadina – Stumbru, niekas prieš jį neatsilaiko. Bet jau kainavo, tai jau kainavo... Bunys ilgai susiraukęs vaikščiojo, lyg nukamuotas dantų skausmo. Užtat Skaurė šiuokart ramus laukė varžytinių – niekas apylinkėje negalėjo prilygti jam akies taiklumu, jo žirgas irgi jau trejetą metų laimėdavo visas lenktynes (tik joms jį ir laikė, šėrė geriausiomis avižomis, niekam kitam nenaudojo) – ir pagaliau dėl grumtynių galvos skausmas atpuolė.

Iš pradžių atrodė, jog taip ir bus, kaip Skaurė galvojo. Niekas nesugebėjo bent dorai jam pasipriešinti šaudant iš lanko. Varžytis susirinko bene dvi dešimtys vitingų. Tarp jų buvo nemažai ne pirmą sykį mėginusių savo akies taiklumą, bet gal Skaurės midus toks jau buvo, o gal šauliai padaugino vyno iš tolimų kraštų (juk ne kasdien tokio paragausi) ar diena tokia pasitaikė, kai dievai sumanė papokštauti, bet jau po pirmųjų šūvių iš varžytinių pasitraukė labiausiai patyrę šauliai. O Skaurė, nors ir ne kiekvieną sykį jo šūvis būdavo sėkmingiausias, vis laikėsi, nors kuo toliau, tuo daugiau šaulių pasitraukdavo po kiekvieno šūvio, nes kaskart turėdavo vis toliau atsistoti nuo taikinio. Traukėsi, kol galų gale atėjo tokia akimirka, kai Skaurė jau nebeturėjo su kuo varžytis.

Žirgų lenktynės taipogi prasidėjo taip, kaip Skaurė ir planavo. Jis iškart išsiveržė iš startavusiųjų būrio ir šuoliavo priekyje atsiplėšęs per žirgo korpusą, o paskui – ir dviejų. Pusė pergalės buvo jau tada, kai jam pavyko

išsiveržti dar pievoje, kol dar lenktynių trasa nebuvo panirusi į miškelį, kur siaurame takelyje besistumdydamas dėl geresnės vietos iš balno iškrisdavo ne vienas lenktynininkas, be to, šįkart daug kam pamaišė ir medžių šešėlyje po lietaus nespėjusi pradžiūti žemė. Skaurė pats matė kelis vitingus, kuriems miške nepasisekė, jie iš jo išniro jau pasitraukę iš varžybų, risnodami ant galvas panarinusių žirgų, purvini nuo galvos iki kojų.

Bet tai buvo jau po finišo. Finišo, kurį jis tikėjosi kirsti pirmas. Ir, regis, taip ir turėjo būti.

Turėjo – ir kitaip negalėjo. Lenktynių trasai apsukus ratą miške ir vėl išnirus į pievą, vienumoje šuoliavęs Skaurė matė finišą ir aplink jį susibūrusius, iš tolo nugalėtoją – jį – sveikinusius svečius ir pilies žmones. Iš džiaugsmo pradėjęs svaigti Skaurė jau ketino kilstelti ranką ir jiems pamojuoti, kai staiga lyg iš po žemių atsirado raitelis. Vitingas iš pradžių išgirdo, kad virpa žemė po kito žirgo kanopomis, jau čia pat, bet kol susigaudė (ir suprato, kad tikrai, jam nepasivaideno ir nepasigirdo) kur ir pasuko galvą – tepamatė tik jį lenkiančio raitelio nugarą. Skaurė net išsižiojo iš nuostabos ir tuoj užsikosėjo nuo į veidą skaudžiai tėškusio priešininko žirgo kanopų iš žemės išplėšto ir aukštyn sviesto purvo gurvuolio. Nors ir nedidelio, bet vitingas instinktyviai kilstelėjo ranką nusivalyti veidą ir per vėlai suprato, kad jį aplenkė ir kad reikia kuo greičiau varyti savo žirgą. Tuojau pat, nes reikėjo raginti žirgą, kai išgirdo atsivejant. Ir taip pražiopsojęs, vitingas prarado dar kelias brangias akimirkas, kol įveikė nuostabą ir spustelėjo žirgą. Piktai ir negailestingai.

Bet buvo per vėlu.

Skaurė pralaimėjo per žirgo galvą. Visai nedaug, bet – pralaimėjo.

Pralėkęs pro palei finišą šokinėjusius svečius, vitingas dar nušuoliavo kone per ieties skrydį, iš lėto stabdydamas, tada nusirito nuo žirgo, kurį už apynasrio tuojau nučiupo du iš paskos atbėgę arklininkai. Jie bandė nuvesti žirgą šalin, bet Skaurė neleido. Išsitraukęs iš už diržo rimbą jis puolė plakti žirgą, lyg tas būtų buvęs kaltas dėl pralaimėjimo, nors puikiai suvokė, jog dėl visko kaltas jo per ankstyvas patikėjimas pergale.

Jis pats apsižioplino. Bet negi gali apsižioplinti vitingas iš garsios giminės? Ne, kaltas žirgas, kaltas, ir Skaurė riaumodamas mojavo ir mojavo

rimbu, visai nesirūpindamas, kur pataiko – ar žvengiančiam ir piestu stojančiam žirgui, ar jį iš paskutiniųjų besistengiantiems nulaikyti arklininkams.

– Veskit man iš akių šitą dvėselieną! – galop po kažkelinto smūgio riktelėjo vitingas ir arklininkai pasiskubino nutempti į šoną trypiantį žirgą, kol šeimininkas nepersigalvojo.

Nulydėjęs juos žvilgsniu, Skaurė atsisuko į svečius.

Bet geriau būtų to nedaręs – iš žmonos, kaip iš puotos šeimininkės, rankų nugalėtojo midaus taurę ėmė Skurdupas!

Tik ne jis! – vitingas kone sudejavo. Jau verčiau būtų laimėjęs pats menkiausias vitingas su kokia nors paskutinį kvapą besitaikančia išleisti gaišena, bet tik ne Skurdupas!

Jie varžėsi nuo vaikystės, kaip ir jų tėvai – tikri broliai. Tik Skurdupo tėvas buvo vyresnysis Skaurės tėvo brolis, ir jaunėliui visą gyvenimą teko vytis vyresnįjį, nors tai buvo toli gražu ne lygiavertės lenktynės. Daug ką lėmė tai, kad per senelio palikimo dalijimo lenktynes didžioji dalis teko Skurdupo tėvui. O kaip kitaip – vyresniajam visada tekdavo, kas geriausia, ir Skaurės senelis, nujausdamas artėjančią mirtį, atidavė vyresnėliui patį geriausią savo žirgą.

Tokiu pat – besivejančiu – nuo mažumės jautėsi ir Skaurė, nors su Skurdupu jie buvo vienmečiai. Tik kas iš to. Gali kiek nori stengtis, iki nukritimo mankštintis, miklinti akį, stiprinti raumenis – ką tu gali atsikirsti, jeigu ir nugalėtas – šaudant iš lanko ar paprasčiausiai susimušus – Skurdupas, kad ir braukdamas nuo panosės kraują, vis vien turėjo kuo paimti viršų: mano tėvas turi dvi pilis, o tavo tik vieną, va!

Metams bėgant, jų vaikiškos varžytinės darėsi vis rimtesnės ir aršesnės. Kitąsyk motinos net baimindavosi, kad jie vienas kito neužmuštų, kai stodavo vienas prieš vieną kokioje puotoje vitingams surengus tarpusavio grumtynes prieš vergų kovas. Tik tėvai neleisdavo jų išskirti, girdi, tegul vaikai mokosi, gyvenime reikės, kiekvienas viduje vildamasis, kad jo sūnaus bus viršus.

Skomanto palikuonių kova pasiekė pačią viršūnę, kai jiems abiem į akį krito ta pati mergina – vitingo Žygtūno gražuolė dukra Dangė. Kiekvie-

nam iš vitingų atrodė, jog ji mieliau jam šypsosi, tik su juo kalbėdama juokiasi, tik jo dovanomis džiaugiasi, tačiau Skaurė nesijautė galįs užtikrintai atrėžti, kai Skurdupas imdavo aiškinti, kad jis jai mieliausias, matydamas, kokias dovanas pusbrolis jai nešė ir kokias išgalėjo jis.

Tebuvo viena išeitis – pagrobti gražuolę.

Ir Skaurė ryžosi. Jis pagrobė Dangę, nusigabeno ją į alką, kur juos sutuokė iš anksto perspėtas ir tam pasiruošęs krivis, o jau po to pasirodė pilyje ir stojo prieš tėvo akis.

Tas iš pradžių taip šaukė, kad net sienos drebėjo. Tačiau kai Skaurė pasakė, o jo jaunoji žmona patvirtino, jog ji sutiko būti pagrobta, tėvas kiek atlyžo. Net pasveikino jaunuosius. Tačiau liepęs ūkvedžiui patyliukais ruoštis vestuvėms, pirmiau įsakė rengti pilį gynybai.

Neapsiriko – po dienos prie pilies jau trypė Žygtūno ir dar kelių jam į pagalbą puolusių vitingų, tarp jų – ir Skurdupo tėvo, kariaunos. Skurdupas irgi buvo čia – kai Žygtūnas su keliais vitingais atjojo prie pakelto apsauginio griovio tilto pasikalbėti su Kludupio rikiu, buvo įsitaisęs šalia Dangės tėvo ir lingavo galvą, kai tas šaukė Skaurės tėvui, kad atiduotų jam dukrą ir savo netikėlį sūnų, kad galėtų pririšti jį prie keturių žirgų ir sudraskyti.

– Netikiu, – užbliuvo jis, kai Skaurės tėvas nuo bokšto prie vartų aikštelės patenkintas riktelėjo, kad Dangė pati sutiko būti pagrobta ir ją su Skaure jau sutuokė krivis alkoje.

– Netikiu, – pakartojo, kai tą patį patvirtino šalia uošvio atsistojusi jaunoji. – Netikiu, – kartojo jai net kelintą kartą riktelėjus, jog tai tiesa.

– Netikiu, – Žygtūnas vis kartojo ir kartojo su juo atjojusiems vitingams, jiems suabejojus, kad gal Skaurės tėvas ir jo dukra teisybę sako, o jeigu jau tikrai negali tuo patikėti, tai reikia pakviesti krivį iš alkos ir paklausti, tiesa tai ar ne.

– Netikiu, – kartojo Žygtūnas ir kartojo, bet jau nebe tokiu užtikrintu, labiau abejojančiu balsu, ir pagaliau sutiko palaukti krivio.

Taip abi pusės ir sutarė. Tačiau laukdami krivio, kurį pakviesti buvo pasiųsti keli raiteliai, ir vieni, ir kiti tuščiai nešvaistė laiko: atjojusios kariaunos įsirenginėjo stovyklavietę ir ruošėsi pilies šturmui, o pilyje ant laužų buvo kaitinami katilai su vandeniu ir smala.

Abi pusės rengėsi visu smarkumu, kai pagaliau pasirodė krivio kviesti pasiųsti kariai. Jų apsuptas atšuoliavo ir krivis. Jis ir patvirtino, jog viskas vyko su jaunosios sutikimu.

Pilies šturmas savaime atpuolė, tačiau vyrai ir toliau įrenginėjo stovyklą – Skaurės tėvas visus pakvietė į vestuves. Per tris iki jų likusias dienas stovykla dar labiau išaugo – atkeliavo ir kiti svečiai.

Ir buvo tokia puota, kokią maža kas beatmena. O Skaurei didžiausias džiaugsmas buvo rūškanas Skurdupo veidas. Visą puotos metą pusbrolis pajuodęs prasėdėjo prie stalo, be paliovos maukdamas midų. Tokio džiaugsmo nei iki to, nei po to Skaurė nebuvo patyręs, o Skurdupas, regis, ir tada, ir vėliau tik ir ieškodavo net menkiausios progos atkeršyti.

Menkiausios – ir Skaurė užgniaužęs kvapą žiūrėjo, kaip Skurdupas baigia maukti midų, nes puikiai žinojo, kas toliau bus: po išgertos taurės puotos šeimininkė nugalėtojui dovanodavo bučinį. O tai nieko gero nežadėjo. Skaurė akimoju atsiminė, kaip jų su Dange rietenų akimirkomis ji vis atsimindavo, kad va Skurdupas tai jau tikrai būtų padaręs, kaip jinai sako, jam proto užtenka, juk va tada taip ir anaip tą ir aną padarė, kaip ir jinai būtų dariusi.

Nuojauta jo neapgavo: Skurdupas taip įsisiurbė į Dangės lūpas, lyg būtų buvęs aistringas jaunikiis, o ne kuklią puotos šeimininkės dovaną priimantis garbingas varžytuves laimėjęs vitingas. Skaurei atrodė, kad aplink vis labiau įsivyrauja kurtinanti tyla, visi tik arba sukasi į stalą, ieško, kuo čia pasivaišinus, nieko tokio įdomaus nevyksta, arba atvirkščiai, akis išpūtę spokso į besibučiuojančią porelę ir jį, laukdami, ko griebsis pilies šeimininkas.

Ko? – jis privalėjo kažką padaryti. O ką – ir klausti nereikėjo. Galvoje, regis, tik viena mintis teliko, o visa kita aptraukė aklina, deginanti migla ir nieko negalėjai suprasti. Tik lyg būtų iš šono pajutęs savo kūną. Atrodė, ne Skaurė, o kažkas kitas žengė prie besibučiavusios porelės, kažkieno kito dešinioji ranka pakeliui jau pagavo peilio kotą, kažkas kitas kurto nuo savo žingsnių aido ausyse. O akys nieko daugiau nematė, tik tuos du... Tuos... Jau visa arti...

Jau...

Vitingui jau buvo likę visai nebetoli iki jų, bet Skurdupas paleido iš savo glėbio Dangę ir tuoj čiupo į jį kitą prie jo prisiartinusią moterį – savo žmoną. Apsikabinęs ją, atsisuko į kitus svečius, bet tuoj stabtelėjo, pamatęs paskutinę akimirką per porą žingsnių nuo jo sustingusį Skaurę ir ranka vis dar laikantį peilio rankeną, ir plačiausiai išsišiepė.

Tik vienas Skaurė žinojo, kiek jam kainavo pastangos neišsitraukti peilio ir nesuvaryti jo į kiaulišką Skurdupo širdį. Tiksliau – pamėginti, nes pajuto, kad nors pusbrolis ir šypsojosi, bet viduje buvo pasiruošęs jo galimam smūgiui. Ir dar tiek pat kainavo pastangos nuimti ranką nuo peilio. Ne, jau buvo per vėlu griebtis ginklo, iš šono žiūrint jų susiėmimas būtų priminęs vaikiškas peštynes ir visi dėl jų būtų kaltinę jį – Skaurę. Tokie dalykai taip paprastai nepasimiršta, ir po daugelio metų vitingai susirinkę būtų porinę, o paskui ir jų vaikai, ir vaikų vaikai: o, tai buvo tais metais, kai tas tuščiagalvis vitingas Skaurė, pralaimėjęs lenktynes, užpuolė jų nugalėtoją...

Vitingui Skaurei netiko tai, ką sau galėjo leisti mažasis Skaurė.

Bet jėgų oi kiek reikėjo, kad susivaldytų...

Jau lengviau būtų nukasti kalvą, ant kurios stovėjo pilis.

– Na ką, dabar pasižiūrėsime, ko vertas tavo išgirtasis naujas vergas – kovotojas. Gal jam pavyks bent kiek atsilaikyti prieš manąjį Lokį, bent jau kol aš suskaičiuosiu iki dešimties – vis dar plačiai šypsodamas tarė Skurdupas, regis, tik Skaurei taikė, bet pasistengė, kad kuo daugiau žmonių jį išgirstų.

Skaurė akies kraštu žvilgtelėjo į žmoną ir vėl sukunkuliavo, bet dabar jau ant jos. Mokykis, – tarsi sakė jos akys. Mokytis? – o ko čia mokytis? Skaurė ir pats puikiai suprato, ką Skurdupas darė, ir tai padėjo paskutinę akimirką nublokšti šalin vėl besitaikančią galvą užgulti deginančią miglą. Gudrus tas pusbrolis: nesivargina kaitindamas varžovą dėl jau pralaimėtų varžytuvių, geriau dėl būsimų paerzinti, kad iš pusiausvyros išvestų, ir net jeigu jo Stumbras laimėtų, nuosėdos vis tiek pasiliktų.

Jeigu – bet aiškiai matėsi, jog Skurdupas neabejojo Stumbro pralaimėjimu. Lokiu vadintas pusbrolio vergas plačiai garsėjo kaip neprilygstamas kovotojas ne tik notangų, bet ir aplinkinėse žemėse. Ir Skaurė, ne sykį jį

matęs kovojant, nė kiek dėl to nesistebėjo. Atrodė lyg tikras ant užpakalinių letenų atsistojęs lokys – platus, pakumpęs, raumeningas ir apžėlęs.

– Dar pasižiūrėsime, – prisivertė kiek įmanoma maloniau nusiviepti Skaurė ir, paėmęs žmoną už rankos, nusivedė ją į pievą, kur virvėmis jau buvo atitverta vieta kautynėms.

Iš viso rungtyniavo dešimt kovotojų. Skaurė, kaip šeimininkas, pasistengė taip sutvarkyti, kad nuo pat pirmos kovos jo pirkinys nestotų prieš Skurdupo kovotoją.

Atrodė, jog viskas vėl ėjo taip, kaip Skaurė ir tikėjosi – Stumbras ir Lokys lengvai, be ypatingų pastangų triuškino savo priešininkus. Užtekdavo pirmo pralieto kraujo ir tie pasiduodavo, supratę, kad ne jiems lygintis su Skaurės bei Skurdupo kovotojais. Skaurė po kiekvieno karto vis aukščiau kėlė galvą, visus išdidžiai nužvelgdamas, o pirmiausia – Skurdupą, bet kad ir kaip stengėsi, niekaip negalėjo atsikratyti bjaurios nuojautos, lyg lūšis suleidusios nagus į gerklę: kažkas vėl bus ne taip...

Bet kas ne taip? Ne – viskas kuo puikiausiai klojosi. Tik priešpaskutinis Stumbro priešininkas įstengė kiek rimčiau pasispardyti. Jis laikėsi ir kai Skaurės kovotojas trumpu kalaviju perrėžė jam šoną. Bent jau iš pradžių mėgino. Tačiau kraujas vis smagiau bliaukė ir sykiu su krauju priešininką iš lengvo apleido ir jėgos. Ir kai Skaurės kovotojas antrąsyk kalaviju užkabino jo šoną, suklupo ir įsmeigė į žemę savo kalaviją, taip pripažindamas pralaimėjimą.

Jis taip ir liko klūpoti, viena ranka remdamasis į kalaviją, o kita mėgindamas užspausti žaizdas. Kovos įkaitintas Skaurės kovotojas netramdė savo džiaugsmo – jis, iškėlęs į viršų rankas, šokčiodamas ir šūkaudamas, pasileido ratu aplink aikštelę, pakeliui priiminėdamas sveikinimus. Matyt, buvo sumanęs užbaigti šį savo džiaugsmo ratą ties tebeklūpėjusiu priešininku, prie kurio jau triūsė du jo šeimininko tarnai, perrišinėdami žaizdas. Matyt, įsivaizdavo, kad tai labai gerai atrodys: laimėtojas prie įveikto priešininko.

Ir baigė: nesustodamas, lydimas žmonių šūksnių, aukštai pašoko, lyg sparnais sumojavęs rankomis. Ir tikrai būtų įspūdingai atrodęs po tokio šuolio: tokia jėga – kas drįs prieš jį stoti?

Kas? – jau šokdamas Stumbras dar spėjo išdidžiai apsidairyti, ieškodamas tokio. Spėjo, bet kai ką pamiršo, ir kitą akimirką lyg kas visiems žiūrovams užkimšo gerkles – šokant Stumbro koja slystelėjo priešininko pralieto kraujo valkoje ir užuot stačiai lyg strėlė švystelėjęs aukštyn, Stumbras iš pat pradžių ėmė virsti ant nugaros. Išmetęs kalaviją, jis vėl suplakė rankomis, iš paskutiniųjų mėgindamas atgauti pusiausvyrą, bet tuščiai. Jis krito kaip maišas ant nugaros, dusliai atsitrenkdamas į žolę, ir gal viskas būtų pasibaigę pusiau su bėda.

Gal.

Kvapą užgniaužęs Skaurė dar to tikėjosi. Deja, dešinė ranka, kuria Stumbras instinktyviai pamėgino atsiremti į žemę, lyg tyčia, kaip kokia dievų bausmė, pataikė į tą pačią kraujo valką, nučiuožė ja ir kovotojas visu svoriu užvirto ant jos.

Visiškoje tyloje aiškiai pasigirdo trakštelėjimas, lyg būtų lūžusi sausa šaka. Skaurę pervėrė šaltukas: ranka lūžo. Jis pirmas galvotrūkčiais puolė prie susirietusio, pro sukąstus dantis dejuojančio Stumbro ir pasilenkęs prie jo nusikeikė: bjauriau ir negalėjo būti – iš dešinės kovotojo rankos kyšojo kaulas. Stipriai, iki baltumo sučiaupęs lūpas Skaurė atsitiesė ir nebežiūrėjo, kaip jo žmonės, pakėlę ant rankų nuo jų negrabumo dar garsiau uždejavusį Stumbrą, nešė jį į aikštelės pakraštį, kur laukė kriviai, kad pasirūpintų jo ranka.

Ir ko žiūrėti – net ir vaikas būtų supratęs, kad jeigu Stumbras ir išgyvens, tai kovose tikrai nebedalyvaus, nes jeigu ir judins ranką, tai sunkiai. Šitiek pinigų, ir kaip į pelkę išmetė... Kur reikės jį dėti? Prieš daug metų tėvas dar galėjo tikėtis kažkam panaudoti už dyką gautą Bunį, nes jo tik koja buvo sužalota, bet rankos tai sveikos, o kur reikės dėti buvusį kovotoją be dešinės rankos?

– Tai ką, regis, aš vėl galiu išlenkti nugalėtojo taurę ir gauti savo bučinį. Nebent tu turi kokį kitą kovotoją, o gal dievai tau protą atims ir tu pats drįsi stoti prieš mano Lokį? Juk tu vaikystėje neblogai kaip katinas draskeisi, gal dar neužmiršai? – šalia ūmai pasigirdo pašaipus Skurdupo balsas ir Skaurė viduje susigūžė, išgirdęs, kaip kažkas iš svečių pataikūniškai nusijuokė. Tik nespėjo pastebėti kas, per vėlai atsisuko, o gaila...

Aišku, Skaurė paieškojęs galėjo rasti, ką pastatyti prieš Lokį, kad ir savo kalvį, tas prieš keletą metų visai neblogai pasirodydavo tokiose kovose, o dabar laisvu laiku mokydavo kautis pilies karius. Ir tarp šių buvo keli neprasti peštukai, tačiau nė vienas iš jų negalėjo nė iš tolo prilygti Lokiui. O kad jis pats stotų – tai jau ne. Tik tokios negarbės jam trūko... Gerai skambėtų: čia tas vitingas Skaurė, kurį, atsimenate, per jo paties surengtą puotą suraitė vitingo Skurdupo vergas... Įsivaizduojate: vitingą – vergas...

Nebuvo kas daryti – Skaurė vis tramdė save ir dantis sukandęs kaupėsi, kad tik nesmogtų į besišypsančio Skurdupo veidą bei paskelbtų, kad laimėjo Lokys. Jau atrodė, kad įstengs išplėšti iš savęs tą nelemtą pripažinimą, tačiau tuo metu pastebėjo, kad šalia Dangės stovėjęs Bunys pasilenkė prie jos ir klausėsi, ką ji, energingai gestikuliuodama rankomis, skubiai sakė jam, ir ženklu parodė Skaurei, jog nori tuojau pat su juo šnektelti.

– Na, tai kaip? – neatlyžo Skurdupas, bet Skaurė tik nusiviepęs nekantriai linktelėjo, naudodamasis proga atitolinti nemalonią akimirką, ir žengė pasitikti link jo skubėjusio ūkvedžio.

– Kas nors nutiko? – irzliai paklausė, kai pagaliau susitiko, iš anksto niršdamas dėl, kaip jam atrodė, dar vieno netikėto nemalonumo, kuris tik trumpam atitolins nelemtą akimirką.

– Vitinge, jūs turite ką pastatyti prieš Lokį, – žemai nusilenkęs sušnibždėjo Bunys, taikydamas, kad niekas neišgirstų.

– Ir ką tokį? Gal tave? – nesuprasdamas, apie ką Bunys šneka, ir vis dar neatsitokėdamas nuo įniršio, nesusilaikė neįgėlęs vitingas.

Bet ūkvedys lyg nieko nepastebėjo:

– Ne, ne mane, – ramiai atrėmė jis. – Daubarą.

– Ką tokį? – vis dar nesusigaudydamas išpūtė akis Skaurė.

– Daubarą, na tą, vieną iš dviejų žemaičių, kuriuos prieš mėnesį atsivežėte, grįždami iš svečių.

Vitingui prireikė kelių akimirkų, kad susivoktų, ką siūlė Bunys.

✧ ✧ ✧

Teisingai, pagaliau atsiminė Skaurė. Atsivežė, buvo toks nutikimas, kai jis su šeima lankėsi galindų žemėje pas savo motinos tėvą, vitingą Jotautą. Į tokią tolimą kelionę Skaurė, kaip savo laiku ir jo tėvai, paprastai leisdavosi ne dažniau kaip kartą per trejus metus. Juk ne juokas į tokią tolybę išsiruošti, palikti pilį ūkvedžiui. O ir kiekvienas toks žygis kainavo ne taip jau menkai, juk negalėjo tuščiomis rankomis ar tik su menkomis dovanomis išdygti giminaičių namuose. Kaip reikiant kišenę patuština ir Skaurė, po paskutinio apsilankymo vis atidėliojo kelionę pas senelį, kol jo nepasiekė gandas, kad vienas senelio kaimynas vitingas turi neregėto stiprumo kovotoją, vadintą Stumbru.

To užteko: išgirdo – ir iškeliavo po poros dienų.

Visi kelionės nutikimai ir vargai nublanko prieš tai, kad jam vis tik pavyko nusipirkti tą kovotoją. Bent jau taip manė, kai leidosi į kelią namo. Keliavo, apsvaigęs iš džiaugsmo, neįtardamas, kokią staigmeną jam parengė dievai.

Tai nutiko antrą kelionės dieną, kai jų vilkstinė stabtelėjo papietauti. Regis, būta įvykio: jie su žmona ilsėjosi ant žemės patiestų kailių (aišku, jis prieš tai pamankštino per ilgą kratymąsi balne užtirpusias kojas), tarnai sukosi aplink laužą, rengdami pietus, o alkaniausi jau taršė šaltą maistą, skubėdami numalšinti nerimstančius pilvus.

Vitingo šnerves jau kuteno baigiamo ruošti maisto kvapas ir jau tyso seilė, kai viena iš palei laužą besisukiojusių tarnaičių ūmai suspiegė ir sustingo, ištiesta ranka rodydama į mišką. Vyrai lyg nutvilkyti jos balso kaip vienas pašoko, griebdami ginklus. Visi pamanė, kad tarnaitė išsigando iš miško išnirusios meškos ar kokio kito stambaus žvėries. Bet visi suklydo: pro vešliai pamiškėje žaliavusius paparčius svirduliuodamas brovėsi stambus, aukštas, bet išsekęs vaikinas pakeltomis rankomis ir į notangus atsuktais delnais. Tačiau vyrai, iškart pastebėję prie jo šono tabaluojantį kalaviją, vis vien būtų puolę ir nesvyruodami jį sukapoję. O kaip kitaip – maža kas gali šlaistytis po tokias atkampias vietas, maža kokios pavojingos mintys sukasi jo galvoje ir dar maža kas gali atsekti jam iš paskos, gal visa kariauna. Kam be reikalo rizikuoti, ir kariai jau lėkė iškėlę kalavijus, bet juos sulaikė skambus Dangės šauksmas:

– Nelieskite jo!

Vyrai iš pradžių instinktyviai pakluso, bet paskui, susigaudę, kad pakluso vitingo žmonai, vieni ėmė suktis į Skaurę, laukdami, ką jis pasakys, o kiti vėl mėgino bėgti toliau, ir Dangė dar garsiau riktelėjo:

– Nelieskit, jums sakau!

Taip riktelėjo, lyg rimbu smogė, bet visi jai pakluso, ir, viena akimi sekdami besiartinantį nepažįstamąjį, sužiuro į vitingą, laukdami jo lemiamo žodžio.

Bet Skaurė, karštligiškai mėgindamas susivokti, kas dedasi, nesuspėjo nė žodžio ištarti – žengęs kelis žingsnius vaikinas ūmai stabtelėjo, susiūbavo tarsi papūtus stipriam vėjo gūsiui ir kaip palūžęs medis krito ant nugaros, plačiai į šonus atmetęs rankas. Keli vyrai, nelaukdami Skaurės įsakymo, puolė prie jo, kiti, vis dar spausdami rankose ginklus, budriai dairėsi aplinkui – gal nepažįstamąjį pakirto iš miško tankmės atskriejusi strėlė?

– Jis gyvas, – atsisukęs į likusius prie laužo šūktelėjo pirmas prie vaikino prilėkęs ir atidžiai jį apžiūrėjęs karys. – Tik be sąmonės.

Paskui jį atskubėję dar keli kareiviai susibūrė aplink vaikiną, luktelėjo, kol viena iš tarnaičių atbėgusi atnešė apsiaustą, jai aplink šokinėjant ir nurodinėjant perkėlė nepažįstamąjį ant jo ir atsargai atnešė prie laužo. Čia vėl atsargiai nuleido ant žolės ir prasiskyrė, leisdami vitingui ir jo žmonai prieiti. Skaurė negaišo – žengė porą žingsnių ir pasilenkęs pamatė, kad nepažįstamasis visai dar vaikas, beūsis ir labai išsekęs, lyg būtų ilgai klaidžiojęs be maisto.

– Atgaivinkit jį, – Skaurė paliepė moterims, o pats pamojo kariams, padalijo juos į tris grupeles ir liepė apžiūrėti miško pakraštį, bet giliai nelįsti – nerizikuoti. Vitingas pats nuvedė vieną grupę, palikęs kelis vyrus saugoti moteris ir vežimus.

Jie neilgai užgaišo – išbraidžiojo pamiškės paparčius, nusėlino keliolika žingsnių į mišką, apsidairė akis išpūtę, pasiklausė ausis pastatę, bet nei ką įtartino išgirdo, nei pamatė. Skaurė kiek atsiliko nuo visų, bet taip, kad neišleistų iš akių savo vyrų, ir kai tie ėmė suktis į jį, gūžčiodami pečiais ir ženklais rodydami, kad nieko įtartino nerado, Skaurė mostelėjo, kad grįžtų į pievą.

Kai jie pasiekė laužą, moterys jau buvo, kaip vėliau sakė Dangė, per vargą, šiaip ne taip atgaivinusios nepažįstamąjį. Skaurei prisiartinus, moterys nepažįstamąjį pusiau pasodinusios ir atrėmusios į po nugarą pakištus ryšulius, mėgino maitinti. Tačiau vaikinas kraipė į šoną galvą, kad tik išvengtų jam brukamo maisto, ir kažką energingai aiškino, abiem rankom, nors ir sunkiai, bet mojuodamas į miško pusę, iš kur jis atėjo.

Skaurė mostelėjo moterims pasitraukti ir pamėgino įsiklausyti į vaikino žodžius. Tačiau nei vitingas, nei kuris nors iš jo žmonių negalėjo dorai suprasti – kai Skaurė apsidairė, vėl visi gūžčiojo pečiais, niekuo negalėdami padėti savo šeimininkui. Vaikino skubriai beriami žodžiai skambėjo keistai, bet jis nekalbėjo nei viena Skaurei žinoma prūsų šneka, nei, tuo labiau, mozūriškai ar vokiškai, jo ir drabužiai jam buvo nematyti.

– Lėčiau, – susiraukė Skaurė, vėl atsisukęs į vaikiną. – Lėčiau, – pakartojo, energingai gestikuliuodamas ir, matyt, nepažįstamasis suprato. Jis linktelėjo, atsilošė, trumpam užsimerkė kaupdamasis, po to giliai įkvėpė, atsimerkė ir ėmė lėtai tarti žodį po žodžio, žvelgdamas vitingui į akis.

Gerai įsiklausius, kai kurie jo žodžiai atrodė pažįstami. Ir taip, dėdami vieną atpažintą žodį prie nesuprasto ir vis daugiau jų atspėdami, vitingas bei jo palyda galop susigaudė, kad miške yra dar vienas žmogus, kuriam reikia pagalbos. Vaikinas vis veržėsi parodyti kur, ir Skaurė liepė keliems vyrams jį palydėti, bet nedideliam būreliui, kurio viduryje du kariai už parankių vedė vaikiną, prapuolus miške, vitingas pasilikusiems prie laužo dėl viso pikto įsakė ir toliau dairytis akis išpūtus. Maža kas gali nutikti, atsargumas niekada niekam nepakenkė.

Bet jis be reikalo jaudinosi – veikiai karių būrelis išniro iš miško, pora jų kaip ir anksčiau vedė už parankių svirduliuojantį vaikiną, o dar du, už pavadžių – porą žirgų. Vieno iš jų balne svirduliavo pririštas vyriškis. Prisiartinę prie laužo, kariai atsargiai nukėlė vyriškį žemyn ir paguldė ant tų pačių kailių, nuo kurių, pamatęs nešamą vyriškį, kaip mat nusirito vaikinas. Kariams atsitraukus, jis suklupo prie vyriškio ir žemai palinko, rūpestingai apžiūrinėdamas jį. Skaurė žengė artyn jų, paplekšnojo vaikinui per petį, kad pasitrauktų ir, vaikinui paklusus, pasilenkė.

Iš pirmo žvilgsnio vyriškis – tikras galiūnas – atrodė lyg gyvas lavonas: į nieką nereagavo, veidas buvo įkritęs, apžėlęs kelių dienų pusžiliais šeriais, raudonas ir nuėjęs prakaitu. Jo galinga krūtinė sunkiai kilnojosi, atrodė, kad tuoj tuoj suglebs ir daugiau niekada nebepakils, bet vis, nors ir sunkiai, pakildavo. Klūpojęs vaikinas ėmė kažką aiškinti, rodyti tai į vyriškio subintuotą koją, tai moti miško pusėn, ir notangai vargais negalais suprato, kad nuo žaizdos sužeistajam prasidėjo karštinė ir kad vyriškį sužeidė jau prieš kelias dienas, kažkur toli, mozūrų žemių pusėje.

– Ne šios žemės gyventojas, – numojo ranka Skaurė, paskaičiavęs, kiek laiko reikėjo dviem nepažįstamiesiems nusigauti nuo mozūrų sienos iki šios vietos su tokia žaizda.

Tada vitingui labiau rūpėjo nepažįstamųjų ginklai ir žirgai, tiksliau, mirštančiojo. Skaurei užteko vieno įgudusios akies žvilgsnio, kuriuo perbėgo mirštantįjį. Jo ir ginklai, ir šarvai, ir žirgas (tikrai, mirštančiojo žirgas turėjo būti tas, prie kurio jis buvo pririštas, ne kitaip) tikrai buvo nepaprasti. Toli gražu ne kiekvienas Skaurės pažįstamas vitingas galėjo tokiais pasigirti ir jis pats panašių neturėjo, na nebent jo lenktynėms taupomas žirgas galėjo lygintis su nepažįstamojo žirgu. Bet visa kita... Skaurė juto, kaip jo krūtinę užlieja džiaugsmas: dabar visa tai – jo. Tai pasisekė kelionė: ir kovotoją įsigijo, ir tokius ginklus!

– Gerai, – Skaurė mostelėjo savo vyrams ir parodė į mirštantįjį. – Surinkite jo ginklus, nuimkite šarvus ir sudėkite į mano vežimą, o jį čia palikit, žvėrys juo pasirūpins. A, tiesa, – stabtelėjo jau pasisukęs eiti ir vėl mostelėjo, dabar – į klūpantį vaikiną: – Šitą – suriškit ir pasodinkit į vežimą, pamaitinsim – atsigaus, bus geras vergas, matosi, kad stiprus. Baigiam valgyti ir keliaujam, labai ilgai čia užsibuvome, iki tamsos noriu kuo toliau nukeliauti.

Pasakė ir ramiai paėmė vergės ištiestą dubenį su karšta mėsa. Bet taip pat ramiai nepavalgė. Žmona pamaišė.

Palei mirštantįjį užvirė nemenka sumaištis. Kariams nuplėšus jo šarvus ir ginklus ir grubiai ištraukus iš po kūno kailius, vyriškis kaip rastas nusirito ant žolės ir liko gulėti, plačiai atmetęs į šalis rankas. Vaikinas šaukdamas puolė prie jo, o kai kariai pamėgino jį surišti, kaip buvo liepęs Skaurė,

parodė, ką gali. Mat notangai deramai jo neįvertino, juk atrodė, kad irgi visai nusibaigęs, beveik kaip ir jo bendras, ir iš pradžių tik vienas karys pamėgino surišti jam rankas.

Pamėgino ir pasigailėjo: regis, vaikinas tik tik pasimuistė, bet notangas lyg šuniukas nuskriejo šonan. Tada jam į pagalbą puolė dar vienas karys, bet jiems ir dviese sunkiai sekėsi suriesti vaikiną, pamatęs tai prie jų prisidėjo dar ir trečias notangas. Trise jie šiaip taip įveikė vaikiną: du jį laikė, o trečias skubėjo rišti, bet vaikinas, pamatęs, kad nebeištrūks, ėmė kažką visa gerkle šūkauti.

Skaurė, įsijautęs į valgymą, nesiklausė ir nepastebėjo, kaip prie besigrumiančiųjų atsirado žmona. Susigriebė, kai Dangė atlėkė prie jo ir, išplėšusi iš rankų maistą, ėmė šaukti, ar jis visai pablūdo, tas vaikinas sako, kad jo sužeistajam draugui jau po truputį darosi geriau, tik reikia palaukti ir visai atsigaus, ir jeigu jau taip nori, tai visada suspėsi išmesti jį varnoms sulesti. Pagalvok, kas bus, jeigu pasveiks – juk matosi, kad turtingas, galėsi už jį gerą išpirką gauti, ar tau jau visai galva nebeveikia, kai visokiems mušeikoms pinigus švaistyti tai greitas, o kai jie tau po kojomis voliojasi, tai net pasilenkti tingi.

Skaurė, pyktelėjęs, kad negali ramiai pavalgyti, iš pradžių nenorėjo pasiduoti, bet, žmonai neatlyžus, kiek pasvarstęs apsigalvojo. O juk tikrai, kodėl gi ne, tikrai, kad turtingas, ir plika akimi matosi. O žmona tikrai neblogai sako: jeigu dievai tam nepažįstamajam bus malonūs ir jis išgyvens – tikrai bus galima išpirkos kaip reikiant pareikalauti. O jeigu pakeliui į pilį nusibaigs – na ką gi, tokia jau dievų valia, išmes, ir baigtas kriukis.

Bet nepažįstamasis, kad ir kaip kratėsi vežime, tam šokčiojant per nesibaigiančias kelio duobes, atlaikė kelionę. Skaurė, vilkstinei sustojus pilies kieme, nusirito nuo žirgo ir, skubėdamas greičiau nusigauti iki savo lovos, paliepė jį pasitikusiam Buniui abu nepažįstamuosius įkurdinti pas vergus, jų ginklus ir šarvus – padėti jo ginklinėje, o sužeistojo žirgą pastatyti jo arklidėje.

Paliepė ir – pamiršo. Atsiminė tik po poros savaičių, pamatęs per kiemą lekiantį vaikiną. Skaurė paliepė vergui pašaukti Bunį ir ėmė klausinėti

apie tuos du nepažįstamuosius, ar tas sužeistasis jau numirė? Didžiai jo nuostabai paaiškėjo, jog sužeistajam daug geriau, jis jau net vaikšto ir sparčiai taisosi.

– O kas jis toks per vienas? Ar išsiaiškinai?

Bunys trumpam sutriko, net užsimiršęs, kaip jam retai nutikdavo, perkėlė kūno svorį ant sužeistosios kojos ir tuoj, skausmo šešėliui perbėgus per veidą, vėl pasiskubino atsistoti ant sveikosios.

– Na? – Skaurė ėmė pirštais barbenti į krėslo ranktūrį.

– Jis žemaitis... – pagaliau atsiliepė ūkvedys. – Žemaičių rikis, tai yra vitingas, žemaičiai taip vadina savo vitingus. Ir jis labai garsus vitingas. Iš labai garsios giminės. Ir jo senelis buvo labai garsus vitingas, ir tėvas. Jų pilis toli nuo ten, kur aš augau, bet ir pas mus apie jų giminę daug šnekėdavo, apie jų žygius, jėgą ir pergales.

Atrodė, kad Bunys nenoriai, per jėgą iš savęs plėšia žodžius, tik paklusdamas pareigai.

– O, tai reiškia, kad galėsime gauti gražią išpirką, – nudžiugo Skaurė ir net skambiai taukštelėjo delnu per ranktūrį, apsidžiaugęs, kad nepaliko vilkams sugraužti žemaičių, bet tuoj paniuro, atsiminęs, kad taip padarė tik žmonai nusileidęs, vėl turės progą prikaišioti: matai, o ką aš tau sakiau?

Bunys, neteisingai supratęs ūmią vitingo nuotaikos kaitą, pasiskubino patvirtinti:

– Taip, jis sakė, kad jo giminė tikrai sumokės. Sumokės už jį ir už jo karį, kiek tik reikės.

– Ir karį? O jis ką, irgi vitingas? – nustebo Skaurė, jau skubėdamas skaičiuoti, kiek bus galima užsiprašyti išpirkos už du vitingus, bet, pasirodė, kad šiek tiek pasiskubino.

– Ne, tas vaikinas – paprastas karys, – papurtė galvą ūkvedys, kaltai skėsteldamas rankomis.

– Paprastas? – išpūtė akis Skaurė ir nusijuokė. – O, koks gerutis tas tavo vitingas. Gal jis dar ir už tave išpirką siūlė?

Bunys neatsakęs nusuko akis ir užvedė šneką apie pilies reikalus, bet Skaurė jau leido jo žodžiams pro vieną ausį įeiti, pro kitą – išeiti, nes vis

skaičiavo, kokios išpirkos būtų padoru paprašyti už tokį garsų vitingą. Juk jeigu per mažai užsiprašysi, tai gal dar įžeisi ir belaisvį, ir jo šeimą...

Tokie rūpesčiai malonūs, tik, deja, paskui šį malonumą nustelbė nesibaigiantys rūpesčiai dėl puotos. Ir belaisvis iš galvos išgaravo.

Išgaravo, kol jo nepriminė ūkvedys, aišku, žmonai patarus!

✧ ✧ ✧

Ir vėl Dangė prikišo savo pirštus! Kas jos prašė?! Ne, negali, vis jai amžinai reikia visur savo nosį kaišioti! Kas čia sprendžia: jinai ar jis?!

Bet tai bus galima ir vėliau išsiaiškinti, tik Skaurė net nenorėjo pagalvoti, kuo toks aiškinimas baigsis, nei prisiminti, kieno paprastai tokiais atvejais būna viršus. Dabar buvo didesnių rūpesčių. Vitingas kramtė lūpas, karštligiškai vaikydamasis savo mintis, ir vis nužiūrinėjo priešais pagarbiai sulinkusį Bunį. Kada jis sakė, kad žemaitis pradėjo sveikti? Prieš savaitę ar daugiau? Bet jeigu tada žemaitis buvo tik pradėjęs sveikti, tai ar tikrai jau tiek atsigavo, kad galėtum jį drąsiai statyti prieš Skurdupo Lokį?

Skaurė vis negalėjo atsikratyti vaizdo, kada paskutinį kartą, jau pilies kieme, eidamas vidun, pakeliui prabėgom nužvelgė vežime gulėjusį belaisvį. Vėl lyg prieš akis gulėjo gyvas lavonas, kaip toks gali kautis, nebent savo išvaizda užmuštų priešininką...

– Argi jis gali kautis? – nepatikliai paklausė Skaurė.

– Gali, be abejo, – užtikrintai linktelėjo Bunys ir subruzdo, pamatęs abejonę šeimininko veide: – Ne, jis tikrai atsigavo. Ir jėgas atgavo. Pats sakė, kad jaučiasi toks pat stiprus, kaip ir anksčiau. Ir jis dalyvavo daugybėje kautynių. Jotkus, na, tas jo karys, kuris su juo buvo, man sakė, kad visoje Žemaitijoje nėra kario, kuris galėtų vienas prieš vieną prieš jį atsilaikyti.

– Sakai? – vitingas vis dar abejodamas ir susimąstęs pagremžė smakrą. O iš tikrųjų, kodėl nepabandžius? Ką jis praras? Juk jeigu žemaitis pralaimės, tai galės ramiai sakyti, kad ne jo žmogus, šiaip, prašalietis, norėjo išmėginti savo jėgas, tai negi neleisi? O jeigu netyčia laimės, tai garbė atiteks Skaurei – juk žemaitis belaisvis, jo žmogus.

– Gerai, – galop apsisprendė Skaurė. – Šauk tą savo žemaitį. Ir dar... – Skaurė pasvarstė, ką čia pažadėjus belaisviui, kad tas noriau kautųsi: – Pasakyk jam, kad jeigu laimės, tai paleisiu jo karį be išpirkos.

Ūkvedys nustebęs žvilgtelėjo į vitingą – matėsi, kad ne to tikėjosi, tačiau, pažindamas savo šeimininką, sumojo, kad daugiau nepeš, tad be žodžių linktelėjo ir prapuolė minioje. Skaurė, palydėjęs jį žvilgsniu, pasisuko eiti prie aptvaro ir ten laukti kovos, bet kaip įkaltas sustingo, nes vos neatsitrenkė į Skurdupą.

– Laikas skelbti nugalėtoją, – išsišiepė tas, tyčia susikišęs nykščius už diržo ir jais tampydamas jį priekin, nes žinojo, kaip jo pusbrolis nuo vaikystės nepakentė šio judesio. Dabar nė vienas nebegalėjo pasakyti kodėl, bet Skaurę iki šiol vis apimdavo siutas pamačius taip besielgiant Skurdupą, o šiam tai buvo vienas iš tikrų būdų išvesti iš pusiausvyros giminaitį.

Bet šiuokart Skaurė įstengė susivaldyti:

– Ir paskelbsiu. Tą, kuris laimės, – atrėmė jis, pasistengęs, kad balsas skambėtų kuo ramiau.

– Tai gal tas tavo berankis kausis? – nusišaipė Skurdupas, taip timpteldamas diržą, kad kone prisilietė prie Skaurės kūno. Tas nevalingai nurijo seiles, bet į ilgus aiškinimus nesileido:

– Gal jis, o gal ir ne, – nukirto jis, stumtelėjo šonan pusbrolį ir nuėjo prie aptvaro, linksėdamas svečiams ir kartodamas, kad tuoj, palaukit, tuoj atves mano kitą kovotoją ir pabaigsime varžytines. Pusbrolis, šaipydamasis, pradžioj nusekė iš paskos, vėliau pasuko į tą aptvaro kampą, kur stovėjo Lokys.

Skaurė patraukė prie kito kampo, kur buvo susibūrę jo žmonės. Priėjęs įsikibo į virvę, kad apramintų ūmai užplūdusį drebulį, ir ėmė dairyti, kur prašapo Bunys. Liepsiu nuplakti, neapsikentęs nusprendė, kur tas gaišena prapuolė? Vitingas jau norėjo ką nors pasiųsti ieškoti nelemto ūkvedžio, kai pagaliau pastebėjo, kaip svečiai skiriasi, praleisdami Bunį ir paskui jį žengiantį karį, kurio galva kyšojo virš visų. Susirinkusieji kaip vienas sukosi į jį, skubėdami geriau pamatyti lyg kokį neregėtą stebuklą.

Kai ūkvedys su žemaičiu galų gale ištrūko iš minios, Skaurė, išvydęs belaisvį visu ūgiu, net nepatikėjo, jog čia tas pats gyvas lavonas, kurį jis

norėjo palikti žvėrių džiaugsmui. Nebuvo jokios abejonės – žemaitis tikrai buvo aukštesnis už visus prūsus ir per pečius platesnis. Jis žengė jau pasiruošęs kovai: ginkluotas tik kalaviju ir skydu, ir nuogas iki pusės.

Tas jo nuogas kūnas nevalingai traukte traukė visų žvilgsnius, ir vyrų, ir moterų. Ir jei moterys negalėjo atsistebėti jo raumenimis, tai vyrai – ir krūtinę, ir nugarą sėte nusėtais didesniais bei mažesniais randais. Patyrę, daug ko matę vitingai ir kariai nesunkiai galėjo atpažinti, kur kurį randą paliko kalavijas, kur strėlė ar ietis. Vaizdas kėlė pagarbą, o kur dar raumenys, nors žemaičio veidas dar nebuvo visiškai atsigavęs, atrodė gan suvargęs ir išblyškęs.

Skaurė, išvydęs Daubarą, ūmai suvokė, kas be Skurdupo dar jį kankino. Nelemtas žemaitis – nuo pat tos akimirkos, kai išvydo jį gulintį be žado. Kad ir kaip prastai jis atrodė, Skaurė iškart skausmingai suvokė, koks jis norėjo būti. Toks, kaip šis galingas karys. Kad ir be žado, kad ir, regis, stovintis ant mirties slenksčio, tačiau užteko vieno žvilgsnio, kad pajustum jo jėgą ir pagarbą jam, ir – baimę pakliūti jam po ranka. Ir Skaurė norėjo jį palikti mirti, kad Daubaras jam skausmingai neprimintų, koks jis iš tikro yra ir kad tikrai toks niekada nebus.

Niekada – bet ši galia dabar priklauso jam. Nors tiek galėjo pasiguosti.

– Štai mano kovotojas, – šūktelėjo Skaurė per aikštę Skurdupui ir viduje nusiviepė, pamatęs nerimą šio veide. – Lemiama kova, – vėl šūktelėjo, bet jau atsisukęs į svečius ir viena akimi sekdamas, kaip žemaitis žengia į virvėmis atitvertą aikštelę, į kurią iš kitos pusės į jos vidurį sėlina Lokys. Jis irgi atrodė įspūdingai, ūgiu ir pečių platumu mažai nusileido Daubarui, užtat randų jo kūne buvo daug mažiau.

Likus porai žingsnių iki aptvaro vidurio, kovotojai sustojo ir ėmė vienas kitą įdėmiai nužiūrinėti. Skaurei davus ženklą, vienas iš jo karių papūtė medžioklės ragą, duodamas ženklą pradėti kovą. Bet kovotojai nepuolė strimgalviais grumtis, jie vis dar apžiūrinėjo vienas kitą, paskui ėmė iš lėto sukti ratus, ieškodami silpnos priešininko vietos.

Tiesa, šios paieškos neužsitęsė ir ūmai Skaurei užgniaužė kvapą. Mat po kelių minkštų, atsargių lyg lūšies žingsnių Lokys nusprendė, jog užteks,

jau viską išsiaiškino, ką norėjo, ir puolė. Matėsi, kad jis skubėjo kuo greičiau užbaigti kovą, nes nors ankstesnės ir nebuvo jam pernelyg sunkios, bet vis vien atėmė kažkiek jėgų. O jo priešininkui tai buvo pirma kova, tad Lokys ilgai nesvarstęs nusprendė pasikliauti savo greičiu ir jėga.

Jis puolė taip žaibiškai, kad žiūrovams vieną akimirką jau pasirodė, jog viskas aišku – Lokys vis kirto ir kirto, o žemaitis tik dangstėsi ir dangstėsi skydu, nerasdamas tinkamos progos net kalaviją kilstelti ir, žiūrint karių akimis, labai nevikriai traukėsi, kaskart rizikuodamas atsidurti po kirčiu ir taip nesėkmingai baigti kovą.

O kas nutiko toliau, nespėjo suprasti net labiausiai patyrę kariai. Niekas neatkreipė dėmesio į tai, kad vis besitraukdamas Daubaras pagaliau atsistojo taip, kad saulė atsidūrė už jo nugaros, ir kryptelėjo į šoną, ją atidengdamas. Tą akimirką saulės apakintas Lokys trumpai stabtelėjo, instinktyviai kilstelėjo aukštyn ranką su kalaviju, o jau kitą akimirką viskas buvo baigta. Žiūrovai visi kaip vienas aiktelėjo, išvydę, kaip į orą išlekia Lokio kalavijas, o įkandin – ir skydas, kuriuo jis pamėgino prisidengti puldamas prie ant žolės nukritusio kalavijo.

Aiktelėjo ir apmirė pamatę, kad vėl, regis, tik mirktelėjo, o Lokys jau guli, išsitiesęs visu ūgiu, o Daubaras stovi, uždėjęs koją ant jo krūtinės, kad nespurdėtų, ir prikišęs prie gerklės kalaviją.

Daubaras kurį laiką taip ir rymojo, laukdamas, kol jo priešininkas visiškai nurims, pripažindamas savo pralaimėjimą. O kai pagaliau sulaukė, tada nukėlė koją ir žengė į šoną, palydimas žiūrovų sveikinimo šūksnių. Pamatęs, kad kova baigta, Skaurė puolė į aikštelę iškėlęs rankas ir priimdamas sveikinimo šūksnius. Vėl jo viršus!

Vėl – ir jis galėjo smagintis stebėdamas Skurdupo pastangas nuduoti, jog nieko tokio nenutiko. Kai visi svečiai, Skaurei paraginus, iš pievos vėl užkopė į kalvą ir grįžo į menę, Skurdupas lyg niekur nieko su visais kilnojo taurę su midumi, šūkavo visa gerkle, juokavo ir dainavo, bet Skaurė ir jautė, ir puikiai matė, kad apsimestinai. Tačiau kai besileidžiant sutemoms svečiai pradėjo skirstytis, Skurdupas ir atsisveikindamas nepraleido progos smigtelti į skaudžiausią vietą:

– Ačiū už svetingumą. Lauksiu tavęs žiemą pas save. Ir dar – kai tavo kovotojas iškeliaus namo, pasakyk, kad perduotų nuo manęs linkėjimus savo motinai, šaunų karį užaugino.

Skurdupas žiemą ruošdavo savo didžiausią puotą, o iki to laiko Skaurė nesitikėjo rasti tokį kovotoją, kuris galėtų nors iš tolo prilygti Lokiui. Tokie kaip grybai miške nedygsta...

– Kad jį Perkūnas trenktų, – grįžęs į menę, kur tarnai tvarkė stalus, Skaurė rėžė kalaviju per vieną jų, nušluodamas ant grindų visus indus. Ir ūkvedžiui nereikėjo klausti, ką tokį.

Taip nelabai kaip baigėsi tokia šauni puota.

✧ ✧ ✧

Kad jį Perkūnas trenktų – mintis įstrigo Skaurės galvoje.

Būna juk taip.

O būna, kad vitingas lipa ant pilies sienos, užsižiopso, paslysta, nukrinta ir taip sėkmingai, kad nusisuka sprandą.

O dar pasitaiko, kad ir Perkūnas nutrenkia kokį vitingą.

Kodėl jis negalėtų nepagailėti vienos strėlės Skurdupui? – kad ir kiek tolo puota, bet Skaurė nuolat bet kokią šneką su ūkvedžiu baigdavo tokiu ar panašiu klausimu.

– Patikimiausia būtų, kad kas nors jam strėlę į nugarą paleistų, būtų... – vis padūsaudavo Skaurė, bet Buniui nereikėjo šeimininko atkalbinėti nuo tokio noro. Tas ir pats suprato, kad tokiu atveju pirmiausia įtarimas ant jo kris ir tokios negarbės – kaip bailys, iš pasalų, į nugarą – niekaip nenusiplausi. Tokį šūvį galima atleisti, jei tik jis būtų paleistas kautynėse.

Panašių dalykų pasitaikydavo. Ar maža dėl ko susipykdavo kaimynai ar netgi artimiausi giminės. Panašias istorijas galėjai dienų dienas pasakoti ir vis vien kas nors liktų nepaminėtas. Tačiau buvo vienas „bet“ – toks mūšis galėjo Skaurei liūdnai baigtis, nes jo kariauna negalėjo savo gausumu lygintis su Skurdupo. Kur viena pilis ir penki kaimai, o kur dvi pilys ir devyni kaimai...

– Man atrodo, kad Daubaras galėtų patarti, kaip įveikti Skurdupą. Aš su juo ne kartą kalbėjausi, jis daugybėje mūšių buvo, turi didelę patirtį

ir, kai pąsakojo, tai ne vieną panašų nutikimą minėjo, – sykį, pavargęs stypsoti prieš stalą ant vienos kojos ir klausytis šeimininko bėdavojimų, prasižiojo Bunys.

– Sakai? – Skaurė, vis dar vienos rankos pirštais barbendamas į krėslo atramą, kita įniko gremžti smakrą, atrodė, dar kiek, ir nuplėš odą. – Žinai, jeigu jis sugalvos kaip atsikratyti Skurdupo, tai tu jam pasakyk, kad aš tada, jeigu viskas pavyks, jį be išpirkos paleisiu.

Ūkvedys be žodžių linktelėjo ir, pasinaudojęs proga, kad Skaurė trumpam nutilo, matyt, užsisvajojęs, kad gal tikrai pavyks šios rakšties atsikratyti, prabilo apie visai kitus dalykus, derlių ir panašius. Skaurė eilinį sykį vėl ėmė be galo nuobodžiauti, tačiau neturėjo kur dingti. Barbeno pirštais, čiaupė lūpas ir nužiūrinėjo Bunį: galėjai pagalvoti, kad tas neišgirdo, ką vitingas jam sakė. Tačiau Skaurė žinojo, jog viską kuo puikiausiai girdėjo ir įsidėmėjo.

Ir neapsiriko: po poros dienų, kaip paprastai vakare išdėstęs, kas per dieną nuveikta, Bunys tarė:

– Vitingas Daubaras sakė, kad žino, kaip tau padėti. Ir kad tai visai paprastas dalykas.

– Tai ko tu lauki? Šauk jį, – Skaurei vos akys ant kaktos neiššoko ir jis nekantriai trinktelėjo delnu į ranktūrį. Ūkvedys pagarbiai nusilenkė, prisiartinęs prie durų šūktelėjo tarną ir pasiuntė jį atvesti Daubarą.

Vitingui įskaudo pirštų galai bestuksenant į atlošą ir belaukiant, kol pasirodė žemaitis.

Daubaras ramiai įžengė į menę, nė kiek nesijaudindamas prisiartino prie Skaurės ir, nelaukdamas leidimo, klestelėjo ant suolo kitoje stalo pusėje. Vitingas kiek plykstelėjo, jo ranka sustingo pusiaukelėje, bet tuoj susitvardė: dalykas per daug svarbus, kad dėl tokių niekų pradėtų pyktis. Matėsi, kad nevertėjo žemaičio tuščiai užkabinėti. Be to, Skaurei labiausiai rūpėjo, ką Daubaras pasakys.

Vitingas iškart griebė jautį už ragų, bet nors Daubaras buvo pramokęs notangų šnekos, jiems susikalbėti turėjo padėti Bunys. Aišku, ir dėl to sugaišo nemažai laiko, kol Daubaras išdėstė savo sumanymą, nes kitąsyk tik po trečio ar net ketvirto ūkvedžio pakartojimo Skaurė suprasdavo jo mintį, o dar ir dėl to, kad vitingui ir pačiam šaudavo į galvą, kaip jam

atrodydavo, geros mintys, bet daugelį jų Daubaras atmetė, vėlgi padedant Buniui. Bet vargas atsipirko – Skaurei patiko Daubaro pasiūlymas.

Nuo tos dienos pilyje prasidėjo keisti dalykai, apie kuriuos, be Skaurės, Daubaro ir Bunio, niekas nežinojo. Geriausi pilies ir iš kaimo pakviesti meistrai nei iš šio, ne iš to pradėjo kalti tvirtą, raitelio aukščio aptvarą iš stiprių rąstų, žiūrėdami, kad pro jų tarpus nepralįstų žmogus. Aptvarą jie pusračiu statė prieš vartus, o kai pabaigė, tai iš dalies aptvaro padarė vartelius, kad prireikus būtų galima patekti į pilį ar iš jos išeiti. Žiūrint iš pakalnės, kai pilies vartai būdavo atviri, aptvaro nesimatė, o jeigu šuoliuodavai į kalną, tai pamatęs jų nespėdavai dorai suprasti, kas tai, kai atsiremdavai į aptvarą ir turėdavai skubiai raminti pasibaidžiusį žirgą. Tai buvo keistas įrenginys, ir visi pilyje kuždėjosi, kokią čia nesąmonę sugalvojo vitingas, gal ko užvalgė ar saulėje perkaito.

Susirūpino ir Dangė. Bet Skaurė lyg negirdėjo žmonos klausimų, ką jis čia sumanė.

– Ne tavo reikalas, – atsikirto ir kartą, ir antrą, ir trečią paklaustas ir eidavo sau apie kažką su artimiausiais kariais šnibždėtis. Ūkvedys, Dangės prispaustas, iki žemės lankstėsi, atsiprašinėdamas, kad negali atsakyti, girdi, šeimininkas mirtimi grasindamas uždraudė prasitarti. Dovanokit, miela ponia, niekaip negaliu, tikrai.

Paskui netikėtai po vienos nakties kieme lyg iš dangaus atsirado svetimų galvijų banda. Pilies tvartai jau buvo pilni, nes Skaurė išvakarėse buvo liepęs į juos suginti pilies gyvulius, nors iki pirmųjų šalčių dar buvo toloka. Todėl šie, suvaryti į kiemo kampą, godžiai rupšnojo žolę arba neramiai maurojo, trikdydami gyventojus. Niekam nerūpėjo juos pervaryti kitur. Atrodė, kad vitingas ruošėsi karui.

Vėl pamėginusi išklausti, šįkart – iš kur atsirado tie gyvuliai, ir vėl nieko nelaimėjusi, Dangė sugudravo – pasiuntė aiškintis tarnaites. Šios, pasitelkusios pagalbon visas moteriškas viliones, išsniukštinėjo, kad Skaurės kariai nuvarė iš Paupio pievų Skurdupo kaimiečių galvijus.

Paupio pievos buvo įsisenėjusi giminaičių piktžaizdė. Skaurė seniai riejosi dėl jų su Skurdupu, pusbroliai šį ginčą paveldėjo iš savo tėvų: ir vienas, ir kitas tvirtino, jog jos – jo. Tiktai Skaurė, atmindamas savo kariaunos

dydį, turėjo tenkintis vien žodžiais, o Skurdupas dantis kaišiojo ir leido savo kaimiečiams jose ganyti gyvulius – mat Paupio pievos toli apylinkėse garsėjo savo žole. Kiekvieną pavasarį jas užliedavo upė ir kai vanduo atsitraukdavo, pakildavo tokia blizganti žolė, lyg gerai atšerto žirgo kailis.

Gyvulių nuvarymas reiškė karą dėl Paupio pievų. Nereaguoti į tokį akiplėšiškumą Skurdupas tikrai negalėjo. Juk tai neregėtas vitingo pažeminimas! Supratusi, kuo tai gali atsirūgti, Dangė puolė pas Skaurę, bet tas vėl nė iš tolo nesileido į šnekas – ne tavo reikalas, moteriške, nelįsk, žiūrėk virtuvės ir kitų savo reikalų!

Bet, aišku, žmona taip paprastai nepasidavė. Sutuoktiniai taip eilinį sykį susiėmė, kad visa pilis skambėjo. Tačiau šiuokart Skaurė kaip reta kietai laikėsi, nepasidavė:

– Sakau tau – ne tavo reikalas! – net įraudęs šaukė ir mojo, o pirštai savaime gniaužėsi, lyg ieškodami kalavijo rankenos.

Skaurė laikėsi, laikėsi, bet žmona irgi nepasidavė – savo lenkė. Vitingas puikiai suprato, kad dar kiek – ir vėl bus jos viršus. Liko viena išeitis, ir jis neiškentęs išpuolė į kiemą, šoko ant žirgo, žiūrėkit man čia! – šūktelėjo padidintai sargybai bokštuose ir su keliais kariais iššuoliavo savo keliais.

Skaurė negailestingai varė žirgą, nuolat spjaudydamas į riaumojimui išžiotą burną patekusias dulkes. Ne, ta boba jį vienąsyk pribaigs! Arba jis jai ką nors padarys! Visai moteriškė pradeda užsimiršti, kas yra kas. Juk viskas ėjo kaip ir buvo sumanyta, tiksliau – Daubaro sudėliota, o tos įkyrios moteriškės nosies kaišymas, kur jos niekas neprašo, vedė iš kantrybės. Maža to – galėjo ir sugadinti, juk tie moteriški liežuviai: čia karktels, o aidas iki mozūrų nusiris. Ne, trauktis nebebuvo kaip!

Ir kaip gali – gyvulių nuvarymas praėjo sklandžiai. Juos saugoję trys jauni piemenys dėjo į kojas pamatę dvi dešimtis nuo galvos iki kojų ginkluotus grėsmingus raitelius. Tiems tik beliko suvaryti bandą į krūvą ir nuginti į pilį, ir nuo to laiko keli žvalgai be paliovos stebėjo abi Skurdupo pilis, nes tiksliai nežinojo, kurioje jis dabar buvo.

Stebėjo, laikydami po ranka pabalnotus žirgus, kad jeigu kas – šoktų ant jų ir galvotrūkčiais lėktų pranešti vitingui, ką Skurdupas sumanė, greičiausiai – kad jau veda savo kariauną. Tačiau Skaurė, kitaip nei Daubaras, manė, jog dar turi porą dienų atsargai, kol pusbrolis surinks visus savo

karius ir prieš jį išsiruoš, tad palikęs pilį ilgai nesvarstė, kur ieškoti ramybės. Buvo viena tokiais atvejais patikima vietelė – medžioklės namelis, kur visada gyveno jį prižiūrėjusi jauna vergė.

Tačiau kad ir kaip Skaurė buvo įsitikinęs, jog gerai pažįsta savo pusbrolį, šįkart apsiriko, spėdamas jo reakciją. Rodos, tik, nušuoliavęs gerą kelio gabalą, užsidarė medžioklės namelyje, džiūgaudamas dėl laukiančios ramybės, o duris jau drebino nekantrūs smūgiai.

– Vitinge, vitinge, žvalgai... žvalgai atjojo! – pasigirdo lauke sunerimę balsai, ir Skaurė kaip pametėtas išpuolė pro duris, pakeliui juosdamasis diržą su kalaviju ir jau nujausdamas, ką išgirs.

– Ant žirgų! – šūktelėjo jis, pirmas lėkdamas prie savo žirgo, ir dviejų suprakaitavusių, apdulkėjusių žvalgų klausėsi jau balne, varydamas žirgą, kiek tas įkabino, į pilį. Tie vos spėjo paskui jį ir turėjo šūkčioti, kad jis juos išgirstų.

Pasirodo, Skurdupas negaišo laiko rinkdamas į vieną vietą visus savo karius. Jis pasiėmė visus, kiek tik buvo pilyje, kur jį užtiko žinia apie nuvarytą bandą, iš viso – apie keturias dešimtis, ir išlėkė, kiek tik žirgai neša, taikydamas spėti iki vakaro, kol dar neužverti Skaurės pilies vartai, matyt, tikėdamasis užklupti jos žmones nepasiruošusius.

Skurdupas su savo kariais išties greitai lėkė – vos Skaurė ir keletas jį lydėjusių vyrų spėjo įpulti į pilį, o jo šauksmą išgirdę meistrai – sutvarkyti aptvarą, kai iš miško išniro pusbrolio kariauna. Ji, nei akimirkai nestabtelėjusi, kaip išniro, paskendusi dulkių debesyje, taip ir nušuoliavo tiesiai į pilį. Pilies sargyba, kaip buvo iš anksto surepetuota, suvaidino, kad per vėlai pastebėjo pavojų: vieni Skaurės kariai lyg skruzdės ėmė zuiti po sieną, vaizduodami pasimetusius, o kiti sukosi aplink vartus, atseit iš paskutiniųjų skubėjo juos užverti, jau supratę, jog tilto tai tikrai niekaip nebepakels, o artėjantys raiteliai džiugiai klykavo, matydami, kad tie nespės, ir suko virš galvų kalavijus.

Skurdupo vyrai lyg strėlės įlėkė į kiemą, bet iškart atsimušė į aptvarą. Nespėję atsikvošėti ir pasimetę raiteliai suko žirgus į šoną, iš po jų kanopų į šonus žiro gausiai aptvarą nukloję šiaudai, jie trankėsi vieni į kitus, porą žirgų net suklupo ir jų raiteliai nusirito žemyn, bet tuoj pašokę, mėgino užsiropšti atgal į balnus, tačiau vis nesėkmingai. Bet ne tik dėl to, kad kiti

raiteliai kliudė, bet ir dėl to, kad visi dairėsi į savo vadą, laukdami nesulaukdami jo įsakymo.

Ir nesulaukė – Skurdupui nespėjus susigaudyti, kad vyksta, ore viena po kitos švilptelėjo trys Skaurės paleistos strėlės, ir Skurdupas kaip maišas išvirto iš balno.

Iškart po pirmųjų strėlių pasipylė ir kitos, bet šįkart – degančios, ir susmigo į žemę tarp žirgų. Ugnis kaip mat pasigavo sausus šiaudus ir godžiai spragsėdama ėmė žaibiškai plisti, raitydamasi apie žirgų kojas ir gąsdindama juos. Žirgai stojo piestu, virto vieni ant kitų ir raiteliai bandė iš paskutiniųjų laikytis balnuose, neįstengdami nieko daugiau padaryti. Kariai turėjo tik vieną išeitį – lėkti atgal pro vartus ir po vieną ar po kelis, trukdydami vieni kitiems, ėmė nerti pro juos. Greitai ugnies apimtame aptvare teliko tik bejausmis Skurdupo kūnas, aplink kurį jau sukosi liepsnos.

Bokšto aikštelėje įsitaisęs Skaurė luktelėjo, kol paskutiniai pusbrolio kariai pasiekė šlaito vidurį, tada mostelėjo meistrams ir tie žaibiškai išardė aptvarą, subėgę tarnai puolė vandeniu gesinti liepsną ir daužyti ją iš anksto parūpintomis šakomis. Tuo metu kariai užstūmė vartus, du iš jų žaibiškai ištempė Skurdupo lavoną ir numušė nuo jo rūbų liepsną, o tada jau visi metėsi pribaigti ugnį – juokauti nederėjo, maža ką ji galėjo iškrėsti po kelių saulėtų dienų, tai kas, kad Daubaro paliepimu kartą per dieną kariai ir vergai laistydavo visus medinius pastatus, o ypač jų stogus.

Karas baigėsi. Virš pilies dar raitėsi užgesinto gaisro dūmai, o prie vartų jau stovėjo keturi beginkliai Skurdupo kariai ir prašė grąžinti šeimininko kūną. Skaurė nesispyriojo – atidavė, o pats liepė šeimai ruoštis kelionei į laidotuves ir nuėjo į arklidę pasižiūrėti savo lenktyninio žirgo. Pasišaukęs arklininką, liepė šerti jį tik rinktinėmis avižomis ir ruošti lenktynėms, kur turėjo būti dalijamas velionio palikimas, iš anksto skaičiuodamas laimikį.

Ir neapsiriko – kaip ir per puotą Kludupyje (išskyrus apmaudų apsižioplinimą), taip ir per palikimo dalijimo lenktynes niekas negalėjo prilygti Skaurės žirgui. Vitingas tiek prisirinko Skurdupo palikimo, kad be širdies skausmo su puse jo išsiskyrė – atidavė Skurdupo našlei mainais į vieną iš pusbrolio pilių bei keturis kaimus.

Namo Skaurė leidosi būdamas dviejų pilių ir dešimties kaimų šeimininkas.

IV skyrius

VUNDENAVA

– Bepročiai, ką jūs darote?! – plėšė gerklę Daubaras, stengdamasis suvaldyti po juo nerimstantį Juodį, kuris vis stengėsi išvengti aplinkui nuo žirgų šokančių ir juos į būrį varančių karių.

– Ei, Skaure, ką jūs darote?! – nerimo rikis, pamatęs, kad ir Skaurė jau stovi ant žemės ir tiesia žirgo pavadžius vienam iš savo vyrų.

– Kaip tai ką, eisime kautis! – linksmai atsiliepė vitingas, traukdamas iš makščių kalaviją ir keldamas jį aukštyn. – Kludupio žmonės, pas mane!

– Pas Skaurę! – iš įvairių pusių pasigirdo balsai, ir pro karių minią prie vitingo ėmė irtis jo kariai bei burtis aplinkui.

Savo karius šaukė ir kiti vitingai, ir miško laukymę užplūdę vyrai dalijosi į keliasdešimt grupelių, o šios iš lėto būrėsi į tris dideles dalis.

Daubaras, vis dar sėdėdamas balne dairėsi, kas dėjosi aplinkui, ir staiga susigriebė likęs vienintelis raitelis.

– Na, lipk, ko lauki? – pamojo jam Skaurė, išrikiavęs gretomis po keturis savo tuziną vyrų. – Mums laikas prisidėti prie kitų.

Rikis, sumojęs, jog šūkauk nešūkavęs, vis vien nieko nepakeisi, nušoko nuo žirgo ir numetė pavadžius vienam iš Skaurės karių, kuris tuojau pat nuvedė Juodį prie kitų tolimajame laukymės pakraštyje suvarytų žirgų ir dar su keliolika kitų karių liko juos saugoti.

– Kas čia vyksta? – ir ant žemės atsidūręs vis nerimo Daubaras, bet nebe taip triukšmingai, kaip pirma. Šnekėjo tyliai, kone prisikišęs prie Skaurės.

– Argi neaišku? Pulsime! – atrėžė Skaurė ir nesileido į kalbas – nuskubėjo prie vitingų būrelio. Daubarui neliko nieko kito, tik nusekti iš paskos, nors dar ir mėgino jį sulaikyti:

– Palauk, jūs ruošiatės pulti pėsti? Pėsti – pilį?!

– Mes visada puolame pėsti, – atkirto Skaurė ir Daubaras jau nebespėjo praverti burnos – jie pasiekė vitingų būrelį.

Čia buvo susirinkę vyriausi trijų genčių – varmių, bartų ir notangų – vitingai. Ir visi jie klausėsi varmių vitingo Pomandės.

– Mano vyrai, kuriuos buvau palikęs stebėti Vundenavos pilį, sako, kad kryžiuočiai dabar kažką dirba prie priešpilio įtvirtinimų, o pilies vartai atviri. Mums tereikia kaip reikiant smogti, ir Vundenava – mūsų.

Pomandė šnekėjo užtikrintu balsu. Jis buvo kokių keturiasdešimties, anot varmių pasakojimų, priklausė vienai stipriausių jų šeimų, kuri nusileido nebent tik Gobotinams, ir aiškiai dėstė savo mintis. Daubarui jis patiko nuo pat to pirmo karto, kai pamatė vieno iš vyriausiųjų notangų vitingo Manto pilyje.

✧ ✧ ✧

Ruduo jau trypė ant slenksčio. Išjojęs pramankštinti žirgą ir nulėkęs iki miško, Daubaras jau dažnai regėdavo aukštoje, palūžusioje žolėje įstrigusius geltonus lapus. Po pievas maklinėdavo besiruošiantys išskristi gandrai. Pažvelgus į juos, rikį užplūsdavo ilgesys. Dirstelėjęs į jį lydinčio Jotkaus veidą galėjai lengvai atspėti, kad ir tas panašiai jautėsi, ir Daubaras eilinį kartą nuspręsdavo, kad reikia pasišnekėti su Skaure: jiems jau laikas namo. Į Ventę. Juk jie abu jau buvo laisvi – po Skurdupo žūties Skaurė čia pat, prie pusbrolio lavono, džiūgaudamas išrėžė, kad jam nebereikia jokios išpirkos, Daubaras – laisvas, bet tuojau pat pasiūlė paviešėti Kludupyje, ir, Jotkaus liūdesiui, Daubaras kažkodėl sutiko, nors jie tiek šnekėdavosi, kaip pasiilgo Ventės ir, jeigu tik galėtų, tai šuoliuotų dieną naktį.

Bet sugrįždavo į pilį, ir tas ryžtas kažkur išgaruodavo. Iki kito karto. Kito – ir kai vėl kitą kartą peržengė menės, kurioje, kaip sakė vergas, buvo Skaurė, slenkstį, regis, jau tikrai būtų išrėžęs: iškeliauju.

Tačiau vitingas neleido jam išsižioti:

– Mane šaukia Mantas, – šeimininkas iš tolo šūktelėjo, vos pamatęs Daubarą. – Jis renka visus notangų vitingus. Josi kartu?

– O ko man ten? – nusistebėjo Daubaras.

– Ten bus kažkas svarbaus. Žygūnas sakė, kad atjoja ir varmių bei bartų vitingai.

Žygūnas? – Daubaras atsiminė pakeliui į menę sutikęs nepažįstamą karį, matyt, tai ir buvo žygūnas. Atsiminė ir – pamiršo. Jį apėmė smalsumas, ko renkasi tokia daugybė vitingų ir net trijų genčių.

– O ko jie atjoja? – paklausė.

– Ko? – perklausė Skaurė, barbendamas pirštais į ranktūrį ir negailestingai maigydamas smakrą. – Matyt, dėl Vundenavos.

Vundenava – Daubaras buvo iš Bunio girdėjęs apie šią pilį. Rikis, kol sveiko, klaikiai nuobodžiaudavo dienų dienas vartydamasis lovoje, nes kiek galima su Jotkumi apie Ventę liežuviais malti. Nuo to tik dar labiau imdavo pjauti ilgesys. Tik vakarais prasiblaškydavo, kai po visų dienos darbų užsukdavo Bunys. Jis mokėjo sklandžiai pasakoti, o ir jam knietėjo išsišnekėti su žemaičiais, nes po tiekos metų galėjo pasikalbėti gimtąja kalba. Tiesa, per tą laiką gerokai buvo ją primiršęs, ir, kaip Bunys mokė Daubarą su Jotkumi notangų šnekos, taip šie padėdavo jam prisiminti žemaitišką.

Daubaras iš jo daug ką išgirdo apie Skomanto giminę, Skaurę ir jo šeimą, Notangą ir aplinkinių genčių žemes. Juk laiko turėdavo į valias.

Daug šnekėdavosi ir apie kryžiuočius, kuriuos, norėdamas atsikratyti tarsi rakštis įstrigusių prūsų, atsikvietė mozūrų kunigaikštis Konradas ir davė lopinėlį savo žemės palei prūsų genčių sieną. Klausydamasis Bunio pasakojimų apie kryžiuočių žygius prieš prūsus, Daubaras galėjo tik stebėtis jų veiklumu, bet kartu jautė, lyg visa tai jau būtų girdėjęs, tik su kitų žemių vardais. Ir nereikėjo laužyti galvos kur. Taip godžiai, pradžiai užsikabinę už Rygos, tolyn į aplinkines žemes veržėsi ir kalavijuočiai.

Čia ordinas pradėjo nuo prūsų žemių palei Vyslą. Persikėlę per upę, kryžiuočiai puolė statyti pilį po pilies – iš pradžių Torūnės, paskui Kulmo ir Marienverderio. Vėliau, padedant Konrado, Kujavijos, Krokuvos ir Silezijos kunigaikščių kariaunoms, užkariavo Pomezanijos prūsų žemę.

Dar po keleto metų ordinas prisikasė iki jūros, užkariaudamas dar vienos prūsų genties žemę – Pagudę ir uostą Trūzą. Prūsų ir kitų žemių pirkliai iš jo Vysla keliaudavo į lenkų žemes ir toliau arba per jūrą plaukdavo į vokiečių, žuvėdų, danų, rusų ir kitas žemes, kur tik vėjas nunešdavo jų laivus.

Ordinas pervadino Trūzą Elbingu ir uostas jam buvo lyg aukso maišas. Dabar kryžiuočiai galėjo susisiekti su jais rėmusiomis vokiečių žemėmis jūra. Ankstesnis, vienintelis kelias sausuma buvo labai nepatogus, nes vieną dieną lenkų kunigaikščiai juos praleisdavo, o kitą galėjo užtverti visus kelius, kaip ordinui ne kartą buvo nutikę ir Šventojoje žemėje, ir vengrų karalystėje, kur jį buvo pasikvietęs vengrų karalius, bet paskui išgrūdo, nutaręs, kad ordinas jo karalystei kelia pavojų.

Ordinas pavertė Elbingą savo atramos tašku. Į čia iš Vokietijos plaukė laivai su riteriais ir knechtais, maisto atsargomis ir medžiagomis pilių statyboms, iš čia ordinas galėjo laivais pasiekti prūsų žemių gilumą. Iš Elbingo kryžiuočiai baigė užkariauti Pagudę. Tiesa, pagudėnams sykį buvo pavykę išgriauti Elbingo pilį, bet ordinas nedelsdamas ją atstatė, o iš Liubeko atsikėlę miestiečiai aplink pilį įkūrė miestą. Ir pagudėnai vieni neatsilaikė.

Pagudėnams jau palūžus, ordiną jų žemėse mėgino pulti ir varmiai, ir bartai, ir notangai, bet nieko nepešė. Ordino mūrinės pilys tarsi įaugo į žemę. Maža to, baltaapsiausčiai vėl ėmė slinkti toliau, nusitaikę į varmių žemes Aistmarių pakrantėje.

Per prūsų gentis nuėjo miglotas gandas, jog ordinas sutarė su Pamario kašubų kunigaikščiu Sventapolku ir Kujavijos kunigaikščiu Kazimieru, kad tie jam netrukdys. O kam netrukdys, paaiškėjo ordinui pradėjus pulti.

Šiuokart jis nusitaikė į Vundenavą. Bunio žodžiais, pilis stovėjo ant Aistmarių kranto, ant stataus, aukšto iškyšulio. Užėmus ją, tiek varmiai, tiek kitos gentys būtų buvusios beveik atkirstos nuo jūros.

Iš pradžių varmiams sekėsi. Prieš porą metų įnirtingame mūšyje jie sumušė iš Elbingo į Vundenavą atplaukusią kryžiuočių kariauną, retas kryžiuotis išsigelbėjo, tik tie, kurie buvo likę saugoti laivus.

Tačiau varmių džiaugsmas truko neilgai. Po metų atplaukė didesnė kariauna. Tačiau jai pasisekė ne dėl dydžio. Bunys negalėjo tiksliai pasakyti, kaip tai nutiko, nes nei jis, nei kas kitas nežinojo visų smulkmenų, bet kryžiuočiams pasisekė papirkti Vundenavos vitingą Kodrūną. Jis naktį atvėrė pilies vartus ir kryžiuočiai lengvai ją užėmė; kaip pasakojo pora stebuklingai išsigelbėjusių, prie Kodrūno neprisidėjusių karių, didžioji įgulos dalis buvo išpjauta mieganti.

Kariai visa tai papasakojo atbėgę pas vieną iš vyriausiųjų Varmijos vitingų Pijopą. Šis, išklausęs, tiek įtūžo, kad jau nebeįstengė blaiviai mąstyti. Nors jam prireikė keleto dienų, kad surinktų Varmijos vitingus su jų kariaunomis, bet ir jų neužteko jam ataušti ir atgauti šaltą protą. Pijopas kaip lėkė kariaunos priekyje, taip nesustodamas ir nuvedė karius šturmuoti pilį.

Nuvedė labai nesėkmingai: vitingas lėkė pačiame karių priekyje ir viena pirmųjų kryžiuočių strėlių jį pakirto. Mirtinai.

Taip pilies šturmas ir baigėsi. Pasimetę varmiai dar spėjo pasičiupti žuvusio vitingo kūną ir leidosi atgal. Palaidoję Pijopą, vitingai susiginčijo, ką daryti toliau. Buvo siūlančių nusilenkti kryžiuočiams ir pripažinti jų valdžią tokiomis pat sąlygomis, kokias gavo pagudėnai. Jie neprisidėjo prie Gobotinų giminės suburtų vitingų, kurie ryžosi kautis toliau, nes nusilenkti kryžiuočiams pirmiausia reiškė išduoti savo dievus.

Gobotinai nebuvo tokie karštakošiai, kaip Pijopas. Jie nutarė, jog neverta aklai pulti pilį, tuo labiau, kad kryžiuočiai kaip išgalėdami skubinosi ją tvirtinti ir paversti akmenine. Jeigu negali išsyk išlaužti gyvatei dantų, galima sugriebti ją už galvos ir pasmaugti. Gobotinų įsakymu varmiai pastatė dvi nedideles pilis už Vundenavos pilį supusios pelkės, šalia ilgo tilto per ją, ir įkurdino jose stiprias įgulas. Pilaitės neleido kryžiuočiams ne tik veržtis tolyn į varmių žemes, bet ir trukdė nusigauti bent iki artimiausių kaimų, kur įsiveržėliai būtų galėję prasimanyti taip jiems trūkstamo maisto.

Abiejų pilių įgulos kliudė pasiekti kryžiuočių Balga pavadintą Vundenavą ir iš Elbingos atplaukiantiems laivams. Mat paprastai jų pasirodydavo vienas ar du, ir juos lydėję knechtai negalėdavo atsilaikyti prieš prūsus, tad laivų kapitonai nerizikuodavo ir prie kranto nepriplaukdavo – pasukdavo atgal į Elbingą su savo atgabentais kroviniais, kurie buvo taip reikalingi Balgos įgulai.

Tačiau kartą ant Aistmarių vandens tarsi debesys iš dangaus nusileido. Iš Elbingo atplaukė tokia gausybė laivų, kad abiejų pilaičių įguloms teliko pasiųsti žygūnus šauktis pagalbos ir, užsidarius, ruoštis gynybai. Tiksliau – mirti, nes varmių kariai, stebėję iš bokštų, matė iš prie kranto priplaukusių laivų išlipant tokią daugybę riterių ir knechtų, kad nebuvo jokios vilties atsilaikyti.

Tokios buvo paskutinės Skaurės pilį pasiekusios žinios apie varmių kovas su kryžiuočiais ir jas atnešė Manto žygūnas kartu su jo kvietimu notangams susirinkti pas jį. Jas Daubarui spėjo pakuždėti Bunys, atėjęs pašaukti jo pas Skaurę ir palydėjęs iki menės.

Ūkvedys spėjo, kad Mantas vitingus greičiausia šaukia dėl Vundenavos. Bet ne viską įspėjo – kai Daubaras, Skaurės pakviestas, prisidėjo prie jo ir atjojo į Manto pilį Beselėdę, čia rado ne tik notangų, bet ir daugybę varmių bei bartų vitingų.

Tada Daubaras pirmąsyk ir išvydo Mantą. Rikis jau buvo nemažai girdėjęs apie jį, juk Mantas buvo stipriausios notangų Mantiminų giminės galva. Daubaras spėjo, jog Mantas buvo maždaug jo metų, tik kone visa galva žemesnis ir menkesnio sudėjimo, tačiau rikis iškart pajuto iš jo sklindančią jėgą, kuri veda paskui vadą karius.

Manto Beselėdė buvo didžiausia pilis notangų žemėje, bet kai visi sujoję vitingai susigrūdo į menę, paaiškėjo, kad čia neįmanoma susikalbėti. Buvo taip tvanku, kad vyresni vitingai pasijuto blogai, o ir jaunesni nespėjo braukti gausaus prakaito ir žiopčiojo lyg į krantą išmestos žuvys. Visiems ne tik kad neužteko vietos atsisėsti, net ir stovėti grūstyje nebuvo lengva, o kad pamatytum, kas kalba, turėjai stiebtis ir dairytis kaklą ištiesęs, gi norėjęs ką nors pasakyti vitingas grūsdavosi į menės vidurį, kur dar buvo kelios laisvos vietos pėdos.

Taip kurį laiką pasikankinęs Mantas nutarė, jog gana, ir pasiūlė visiems leistis į pilies kiemą. Nors buvo apsiniaukę ir lengvai krapnojo, po kančių menėje vitingams buvo kaip tik. Tačiau čia jų šnekas galėjo išgirsti ir pilies žmonės, net ir vaikai, ir Mantas susiraukė, juos pastebėjęs.

– Varykite vaikus vidun! – vitingas piktai riktelėjo palei duris susibūrusioms moterims. – Ir pačios eikite!

Moterys subruzdo vykdyti jo valią, jos gaudė vitingų minioje taikančius prapulti vaikus ir už rankų tempė juos vidun. Tačiau kad ir kaip jos stengėsi, vienam vaikui pasisekė išsisukti nuo kibių jų rankų. Daubaras pajuto, kaip kažkas lengvai prisiglaudė jam prie šono ir, žvilgtelėjęs žemyn, pamatė kokių dešimties metų berniuką. Jis maldaujančiomis giliai mėlynomis akimis žvelgė aukštyn į Daubarą, prispaudęs prie lūpų pirštą. Vaiko veidas rikiui pasirodė pažįstamas, ir jis sušnibždėjo, pasisukęs į Skaurę:

– Kieno jis?

Tačiau Skaurė nespėjo atsakyti.

– Aš – Mantas, vitingo Manto sūnus, iš Mantiminų giminės, – išdidžiai pareiškė jis. – Prašau, neišduokite manęs. Aš turiu išgirsti, apie ką kalbės.

Daubaras klausiamai žvilgtelėjo į Skaurę ir abu vyrai vienu metu gūžtelėjo pečiais.

– Tegul būna, – sąmoksliškai šyptelėjo Skaurė ir pasisuko į Manto pusę, nes šeimininkas garsiai šūktelėjo, kad kalbės varmių vitingas Pomadė.

Tada Daubaras pirmąsyk ir pamatė Pomadę. Aukštokas, įkritusiomis akimis, šnekėdamas vis kapojo sulenkta dešine ranka prieš save, kiekvieną sakinį palydėdamas kirčiu. Ir dėstė, Daubaro galva, teisingus dalykus: kad Vundenava ne tik jiems, varmiams, bet ir bartams bei notangams peilis prie gerklės. Ir jeigu nieko nedarysime, tai nepajusime, kaip visiems jas perpjaus. Ir visiems bus galas, tad reikia visiems kartu veikti ir greitai, kol kryžiuočiai nespėjo apmūryti Vundenavos pilies akmenimis. Tada jau bus galas – tokios nesudeginsi, o kad paimtum – reikia patirties, o kas gali pasigirti, kad išmano, kaip šturmuoti akmeninę pilį, ir yra tai daręs? Reikia

visiems joti ir netikėtai užklupti ten pilį stiprinančius kryžiuočius. Aišku, jų sargyba stovi ir saugo nuo išpuolių iš varmių pilaičių, bet trijų genčių kariaunų tokia nesustabdytų, ir ta palei pelkę pastatyta maža kryžiuočių pilaitė, sauganti Vundenavos prieigas, tokiai jėgai ne kliūtis.

– Teisingai šneka, teisingai, – tarpusavyje dairėsi varmių vitingai, bet bartai ir notangai pirmiau žvelgė į savo vyresniuosius vitingus.

Šiaip nuo amžių buvo įprasta, kad kiekviena prūsų gentis manydavosi pati, na nebent nutikdavo kas nors jau labai grėsmingo, kaip būdavo, kai kelių lenkų kunigaikščių kariaunos nusitaikydavo ne į vienos, o į visų prūsų genčių žemes. Šįkart pagal grėsmę buvo kažkas panašu į tai. Tik jeigu lenkai ateidavo ir išeidavo, tai ordinas taikėsi įsikabinti į vieną žemės lopinėlį, paskui į kitą, ir nežinia, kur jis galvojo sustoti. Daubaras nutirpo, atsiminęs, kaip dar Ventėje girdėjo neaiškius gandus, jog Rygos ordinas susijungė su kitu ordinu, atsiradusiu, kaip tada atrodė, be galo toli, už prūsų žemių. Nesunku buvo suprasti, jog tapę vienu abu ordinai sieks ir savo žemes sujungti, o kad tai padarytų, jiems, be kitų žemių, reikės pereiti ir per Žemaitiją...

– Reikia joti, – trumpai pratarė Mantas, ir notangų vitingai ėmė linksėti: reikia, reikia.

– Reikia, – pritarė ir bartų vyresnieji, ir dabar jau visi bartų vitingai ėmė linksėti: reikia, reikia, tikrai reikia.

Ir reikalas buvo išspręstas. Po kelių dienų trys kariaunos susitiko Varmijos pakraštyje ir, Pomadės vedamos, patraukė Vundenavos link. Po dienos žygio jie įsirengė stovyklą ir pernakvojo, o kitą rytą patraukė toliau ir netrukus laukymėje raiteliai tapo pėstininkais.

✧ ✧ ✧

– Negalima taip! – Daubaras karštligiškai kvėpavo Skaurei kone į veidą, viena ausimi klausydamasis Pomadės aiškinimo: žvalgai pranešę, jog viskas yra taip, kaip jis ir manė – kryžiuočiai užsiėmę statybomis, vartai atviri, tik reikia lėkti, kiek tik kojos neša, ir nekreipti dėmesio į jų mažąją pilį, kad kryžiuočiai Vundenavoje kuo vėliau juos pastebėtų ir nespėtų, subėgę į pilį, uždaryti vartų. O jei ir uždarys, tai jie nesuspės visi sulipti ant

sienų, pastatysime kopėčias, užlipsime, nubloksime nuo sienų tuos kelis kryžiuočius ir pilis – mūsų.

– Bet ko taip lėkti, kaip akis išdegus? – niekaip negalėjo susivaldyti Daubaras. – Maža ką žvalgai sako, vadai visada turi pirmiau patys apsižvalgyti prieš nuspręsdami. Jeigu jau puolame pilį, tai reikia pasirinkti geriausius kelius kuo arčiau prie jos prieiti, išnaudoti visas priedangas. Pasakyk tu jiems, taip negalima, – rikis kumščiu baksnojo Skaurei į šoną.

– Kokius dar kelius, – muistėsi Skaurė. – Yra tik vienas kelias į pilį, tiltas per pelkę, kitų nėra, čia ir yra pilies stiprumas.

Daubaras nepasidavė:

– Tai kas, tuo labiau turime pagalvoti, tada jau geriau raitiems lėkti, na pasakyk, pasakyk jiems, – ir pasiekė savo: Skaurė riktelėjo trijų genčių vitingams, kad gal nereikėtų taip skubėti.

Pomadė plykstelėjo:

– Jūs nepasitikite mano žvalgais?! – paskui puolė aiškinti, kad jis čia kiekvieną kupstą ir medelį žino, ir jeigu jie gaiš, ir iš naujo žvalgysis, tai kryžiuočiai gali juos pastebėti, o tada išsigąs, sulįs kaip tarakonai į pilį, užsidarys ir pasiruoš gintis, tada tikrai bus sunku juos išrūkyti – akmuo juk nedega.

Pomadei pabaigus, pirmieji pritardami ėmė linksėti Varmijos vitingai, o paskui prisidėjo ir kitų dviejų žemių vadai.

– Bet kodėl reikia pėstiems pulti, kokia čia nesąmonė?! – nerimo Daubaras. – Jeigu dalį karių leistume su žirgais, tai jie galėtų įsiveržti į pilį pro vartus, o pėstininkai tuo metu nušluotų kryžiuočius Vundenavos priešpilyje ir atkirstų mažąją pilį.

Rikis jau nebeįstengė tvardytis. Jis niekaip neįstengė perprasti, kodėl prūsai taip kvailai užsispyrė, juk tai ne koks nors vaikų žaidimas buvo – jie ketino šturmuoti kryžiuočių ginamą pilį. Daubaras net nepastebėjo, kaip įsikarščiavo, kad jį ne tik Skaurė nugirdo.

Išgirdo ir Pomadė. Varmis staiga liovėsi aiškinęs aplink jį susibūrusiems trijų genčių vadams, prasibrovė pro juos, vėliau – pro vyresniuosius supusius kitus vitingus ir įsispendė prieš Daubarą.

– Ko tu vis nepatenkintas, vitinge? – prisikišęs grėsmingai paklausė, bet Daubaras net nekrustelėjo. Pomadės mėginimas jį išgąsdinti rikį pa-

veikė visai priešingai – Daubaras susitvardė ir ramiai išdėstė, ką jis manė apie varmio peršamą sumanymą.

– Mantai, – Pomadė irzliai atsisuko į notangų vitingą, iš Daubaro šnekos atpažinęs, jog jis ne prūsas. – Kas čia toks ir ko jis kišasi ne į savo reikalus?

Daubaras jau žiojosi, bet, pagavęs Manto žvilgsnį, laiku susitvardė ir prikando liežuvį – čia ne Žemaitija, čia jis niekas.

– Čia vitingas Daubaras iš Žemaitijos, – garsiai, kad visi girdėtų, ištarė Mantas. – Jis daug metų kaunasi su tokiais pat kryžiuočiais, kaip šitie, tik tie ant savo apsiaustų nešioja nupieštą kalaviją.

– Ak žemaitis... – nusiviepė Pomadė ir Daubaro širdį dar labiau sugniaužė bloga nuojauta. – Girdėjau, girdėjau... Tiek metų su tais krikščionimis tąsosi ir nieko negali padaryti, nes jiems trūksta drąsos. O mes jos turime užtektinai, ar ne, vitingai?! – Pomadė šūktelėjo, atsisukęs į vitingus ir, lydimas pritarimo šūksnių, nusiyrė pro juos.

– Neskubėk, – Mantas uždėjo ranką ant krūtinės plykstelėjusiam ir iš paskos pasinešusiam Daubarui. – Mes kaunamės pėsti, taip įpratę. O jeigu tu nenori, tai gali pasilikti.

– Aš ne bailys, – vis dar kunkuliavo Daubaras, ir Mantas palingavo:

– Aš to ir nesakau, ir taip nemanau. Aš tik sakau, kad mes kaunamės pėsti, kaip ir mūsų protėviai.

– Mes anksčiau irgi kaudavomės pėsti. Bet su kryžiuočiais taip negalima, bent jau vien pėstiems. Jų jėga – geležimi apsikaustę riteriai ir raiteliai. Jie smogia kaip geležinis kumštis. Pėsti niekaip neatsilaikysime, reikia raitelių.

– Mes kaunamės pėsti, – jau trečią kartą, kantriai, lyg vaikui aiškindamas, pakartojo Mantas. – Be to, mes nesiruošiame kautis lauke. Mes pulsime pilį.

Daubaras jau buvo beišsižiojantis, jog tai nieko nereiškia, kad ir pilį puolant reikia raitelių, kurie saugotų pėstininkus nuo kryžiuočių išpuolio iš Vundenavos ir iš mažosios pilies, nes jie paprastai tokiais atvejais meta į ataką raitelius.

Buvo, bet prikando liežuvį, nes, atgavęs jam būdingą šaltakraujiškumą, sumojo, jog tik tuščiai aušintų burną. Daubaras dirstelėjo į Skaurę

ir abu vyrai, nesitarę, vienu metu gūžtelėjo pečiais ir įsiliejo į prasidėjusį judėjimą.

Varmijos, Bartos ir Notangos vitingai rikiavo savo kariaunas Vundenavos puolimui.

✧ ✧ ✧

Paskutinės rytmečio maldos giesmės garsai jau seniai buvo pakilę ir ištirpę dangaus melsvynėje virš Balgos pilies kiemo, o palei koplytėlę keli pusnuogiai ordino broliai dar tebeplakė save, pusbalsiu kartodami maldas. Jų kankynę kartkartėmis persižegnodami pagarbiai ir išgąstingai stebėjo būrelis didžiūnų. Iš jų savo šarvų puošnumu išsiskyrė aukštas, įkūnus, maždaug trisdešimtmetis riteris – Braunšveigo hercogas Otonas.

Paprastai Otonas pirmas persižegnodavo, o tada jo pavyzdžiu skubėdavo pasekti vasalai, vis dar neatsistebėdami karštu savo siuzereno pamaldumu ir pasiryžimu duoti metams maldininko įžadus, kad galėtų nešti Dievo žodį į pagonių žemes. Išgirdę tokią žinią ir tai, kad turės lydėti savo siuzereną, vasalai iš pradžių guodėsi bent tuo, kad hercogas neužsimojo į leistis Šventąją žemę. Pagonims joje išnaikinus visas krikščioniškas, kryžiaus žygių metu įkurtas karalystes, po Europą vis klaidžiojo gandai, kad reiktų suruošti naują kryžiaus žygį ir vėl atsiimti iš pagonių Kristaus karstą.

Ne, girdint tokias šnekas Prūsija atrodė mažiau pavojinga ir, palyginti su Jeruzale, visai šalia. Be to, Šventąją žemę saugiai pasiekti galėjai jūra, o jeigu prarastum laivus, kelio atgal, gali sakyti, kaip ir nebeliktų. Keliaujant namo sausuma, būtų tekę veržtis per pagonių ir priešiškai nusiteikusių atsimetėlių pravoslavų žemes. Jau verčiau iškart ant kalavijo kristi, nei bandyti Dievo malonę ir leistis į tokį kelią.

Ne, jau geriau Prūsijon. Ėjo žinia, kad palei Baltiją geriau sekėsi skleisti Dievo žodį nei tolimoje Šventojoje žemėje. Daug didžiūnų šlovingai grįžo iš savo maldininkiškų kelionių, o paskui pasakodavo apie mūšius su pagonimis prie šlovingojo vyskupo Albrechto įkurto Rygos miesto, už kuriuos jiems jau paruoštos vietos rojuje. Tiesa, buvo ir negrįžusiųjų, ypač po kryžiaus žygio prieš ketverius metus. Tuokart daugybė įvairių žemių kilmingų

vyrų padėjo galvas kažkur pagonių žemių gilumoje ir po to Vokietijos ir kitų krikščioniškų žemių bažnyčiose graudžiai skambėjo varpai. Klaikų smūgį patyrė ir Kristaus riterių ordinas, jį išgelbėjo tik mūrinės Rygos ir kitų tvirtovių sienos.

Bet paskui Dievo malonė vėl grįžo pas nešusius jo žodį. Ypač kai jis pasiuntė jį nešti Marijos teutonų namų ligoninės ordino brolius. Vadovaujami ištikimo Kristaus tarno Hermano von Salzos, jie ėmė sėkmingai jį skleisti tarp pagonių prūsų, kuriuos velnias siųsdavo siaubti aplinkinių krikščionių žemes. O ir davus žodį išpirkti nuodėmes nešant Dievo žodį prūsų žemėse, tai neatrodė taip pavojinga, kaip kautis už Viešpaties karstą Šventojoje žemėje. Juk, jeigu kas, palyginti su Jeruzale, nuo Vyslos vokiečių žemės ranka pasiekiamos ir – svarbiausia – bėdai ištikus, galima sausuma namo keliauti. Be to, tokia kelionė ir daug pigiau kainavo nei iki Šventosios žemės. Dar gyvos buvo istorijos apie kai kuriuos vasalus, lydėjusius siuzerenus kryžiaus žygyje. Jiems, kad įstengtų deramai pasirengti žygiui, tekdavo užstatyti savo pilis lupikautojams. O kiek dar turėdavo vargo, kol grįžę – jeigu tik grįždavo – sugebėdavo jas atgauti. Bet būdavo ir tokių nutikimų, kai vasalams ir nepavykdavo...

Tad hercogo Otono vasalai iškeliavo paskui savo siuzereną visai neblogai nusiteikę ir dar džiūgaudami, kad patys turės progą išpirkti savo nuodėmes. Juk šėtonas toks galingas, taip ir žiūri, kaip tave sugundyti. Žmogus – silpnas padaras, nors ir kaip paklusniai tesi nuodėmklausio skirtas bausmes, žiūrėk, tų nuodėmių ima ir tiek prisikaupia, kad net nebėra kada apie nieką kitą daugiau galvoti, tik apie jas. O čia metus praleisi su hercogu jo maldininkiškoje kelionėje, ir švarus! Ir ateityje tikrai jau tiek nebenusidės, na, o jeigu vis tik šėtono bus viršus, bus galima dar kartą atkeliauti į prūsų žemes su kokiu kitu didžiūnu – juk prūsų žemių tiek daug. Daug pasaulyje ir didžiūnų, kuriems, žiūrėk, vis ateina metas išpirkti savo nuodėmes.

Po ilgos kelionės jūra (tiesa, atsiminus pasakojimus apie keliones iki Šventosios žemės, ši atrodė juokinga, juo labiau, kad porą savaičių ilsėjosi Elbinge) iš pradžių atrodė, jog papuolė į spąstus. Atplaukus į Balgos pilį, kur, kaip kalbėjo Elbinge, broliai iš paskutiniųjų laikėsi, gindamiesi nuo

nesuskaičiuojamų pagonių būrių, paaiškėjo, kad šnekos nedaug skyrėsi nuo realybės. Ordino broliai tevaldė tik Balgos pilį ir menką žemės plotelį prie jos, tiek, kiek nuskriedavo nuo pilies sienos paleista strėlė. Tad mažoka, kad lengvai sutilptų visa Otono palyda. Vasalai susispaudę šiaip ne taip įsikūrė pilyje, užtat knechtams teko manytis palapinėse arba Aistmarių pakrantėje, po skardžiu, ant kurio stovėjo Balgos pilis, arba skubai baigiamuose tvarkyti priešpilio įtvirtinimuose (tiesa, iki visiškos pabaigos dar buvo toloka, ir knechtai leido dienas arba užbaiginėdami įtvirtinimus, arba padėdami sienas mūrijusiems meistrams ir pameistriams). Aišku, Otono vasalai galėjo pasiguosti, kad jiems bent jau negresia Balgos malūno gynėjų likimas, apie kurį girdėjo iš Balgos brolių.

Tai nutiko tuojau po sėkmingai atmušto varmių puolimo. Išgąsdinti Pijopo mirties, pas Balgos brolius atvyko keli Varmijos vitingai su savo šeimynomis ir nulenkė savo kietus, pagoniškus sprandus, priimdami šventą krikštą. Komtūras liepė jiems už tilto grindos prie upės pastatyti malūną, kurį įtvirtino ne ką mažiau nei pilį. Malūną saugoti komtūras pasiuntė du brolius su daugybe ginklanešių. Bet naujakrikštai ir broliai neilgai džiaugėsi malūnu. Gobotinų atvesti varmiai paėmė malūną, išžudė jo gynėjus ir paleido visus pastatus pelenais.

Balgos įgulai teliko guostis, kad Gobotinai nesiryžo šturmuoti pilies, o tik pastatė vieną pilį Partgalos lauke, o kitą – Skrando kalne. Pagonys jose įkurdino savo karius, kurie nieko daugiau neveikė, tik nuolat tykojo, ar koks nors brolis, ginklanešys ar knechtas pernelyg toli nenuklys nuo Balgos.

Kad nors kiek būtų saugiau, komtūras susirūpino tiltu per pelkę. Jis liepė ant kalvos prieš Balgą pastatyti dar vieną pilį. Ją pavadino Šnikenbergu, apgyvendino joje kelis brolius ir maldininkus bei iš Saksonijos atkeliavusį grafą Hertvigą su keliais jo vasalais. Ši pilis turėjo saugoti Balgą nuo netikėtų prūsų išpuolių.

Bent jau šiek tiek. Balgos įgula galėjo viltis, kad kol prūsai šturmuos Šnikenbergą, jie suspės pasiruošti gynybai. Tačiau ruoškis nesiruošęs, ne vieno brolio sieloje kirbėjo abejonė, ar net su Dievo pagalba pavyks atlaikyti Balgą. Broliai net pasišnibždėdavo, ar nevertėtų palikti pilį ir trauktis į Elbingą.

Vasalai, patyrę tai, kiek užrietė nosis, tik neilgam. Diena keitė dieną, ir vasalai pradėjo kankintis pilyje, klausydamiesi brolių džiūgavimų, jog pagaliau nubaus pagonis, juk tokia jėga į pagalbą atplaukė. Atplaukti tai atplaukė, bet prakaitavo nieko neveikdama po vasaros saule (juk ne vasalų darbas tampyti akmenis statomai sienai). O hercogas Otonas vis apie kažką šnibždėdavosi su komtūru, bet vasalams nieko nesakė, tik – būkit pasiruošę bet kurią akimirką, bet kada galime išžygiuoti.

Štai ir dabar: komtūras baigė plaktis. Kantriai laukę du jo ginklanešiai vandeniu iš medinių kibirų nupylė komtūro kruvinais dryžiais nuėjusią nugarą, paskui atsargiai nusausino ją ilgais rankšluosčiais, tada aprengė komtūrą baltais marškiniais. Tačiau ginklanešiai prastokai pasidarbavo: komtūrui pasirąžius, ant jo sniego baltumo marškinių tai šen, tai ten tarsi spanguolės suraudonavo. Keli vasalai vos neaiktelėjo ir skubiai persižegnojo, mintyse perrikiuodami savo nuodėmes: ne, regis, dar niekas taip neslegia sielos, dėl ko reikėtų taip save kankinti. Ne vieną kamavo smalsumas, kuo gi taip nusidėjo komtūras, bet atsakymo vis nerasdavo. Balgos broliai ir ginklanešiai galbūt žinojo, tačiau nė žodeliu neužsiminė, nors labiau panašėjo, kad jie neišsisukinėjo tvirtindami nežiną.

Komtūras atsisuko į didikų būrelį ir žengė jų pusėn, o hercogas Otonas patraukė jo pasitikti. Jie susitiko pakankamai toli ir nuo komtūro ginklanešių, ir nuo Otono vasalų, ir nei vieni, nei kiti negirdėjo savo ponų šnekos.

– Na, tai kaip? – pirmas prabilo hercogas Otonas.

Jau senokai jų pirmasis susitikimas rytais prasidėdavo tokiu hercogo klausimu. Komtūrą erzino toks Otono nekantrumas. Atrodo, jau ne pienburnis, būtų pats laikas susitupėti, bet kad elgėsi kaip kūdikis. Ačiū Dievui, kad jį atsiuntė pagalbon, bet galėjo Viešpats, teatleidžia už įžūlumą, ir proto prieš žygį įkrėsti, nes, atrodo, nelabai suvokė, kur išsiruošė. Atrodo, kad į medžioklę, nes atsigabeno ir daugybę skalikų, ir medžioklinius sakalus (vieną rytą komtūras prisidėjo kelis papildomus kirčius už tai, kad džiūgavo matydamas hercogo sielvartą dėl vieno iš sakalų; paleistas prieš Balgą pasiskraidyti, pernelyg arti priskrido prie vienos iš varmių pilies ir buvo strėlės pervertas). Gal todėl hercogą ir vadino kūdikiu, o gal dėl

veido, nes buvo toks vaikiškas ir toks gražus, kad turėjo patikti moterims. Komtūras spėjo, jog per tokį grožį hercogas galėjo nemažai prisivirti košės, ir net neįtarė, kad buvo teisus.

Dėl maldininkiškos hercogo kelionės kalta buvo moteris, tiksliau – mergina, gero hercogo Otono draugo ir kaimyno kunigaikščio Hermano vasalo grafo Zigfrido Gligsteniečio dukra. Velnias sugundė. Kiek daug didžiūnų neatlaiko tokio šėtono gundymo, kurio pasekmė išvysta dienos šviesą po devynių mėnesių. Yra įvairių atgailos būdų, ir Otonui jau ne sykį buvo tekę jų griebtis. Bet šiuokart grafas Zigfridas labai spaudė kunigaikštį Hermaną pasirūpinti, kad Otonas deramai išpirktų savo nuodėmę – vestų jo dukrą, vis kartodamas, kad jo giminė savo pradžią skaičiuoja nuo karaliaus Karolio Didžiojo, ir net buvo pasiruošęs bet kam akis išdraskyti, jeigu tik suabejodavo jo žodžiais, kad jo gyslose teka ir paties karaliaus Karolio kraujo lašelis. Įsitvėręs to lašelio, jis net buvo įsitikinęs, jog hercogas Otonas per prastas jo dukrai, bet jeigu jau Dievas taip norėjo, tai tegul taip ir bus.

Kunigaikštis su hercogu sutarė, jog bus geriausia, kad Otonas metams kur nors prapuls. Kai grafas Zigfridas pamatys, kad negali pasiekti hercogo, o dukros pilvas darysis vis labiau pastebimas, nusileis savo siuzerenui ir sutiks ištekinti dukrą už kunigaikščio parinkto jaunikio, juolab kad siuzerenas pažadės ir kraitį skirti (tiksliau, perduoti Otono duotus pinigus). Jau turėjo numatęs porą kandidatų į jaunikius, kurie dėl tokio kraičio ir kuprotą, ir šleivą imtų.

Tačiau komtūrui visa tai mažiausiai rūpėjo. Hercogo ir jo gausios palydos atvykimas jam buvo ženklas, kad Dievas pradeda atlyžti dėl jo paties nuodėmės. Pačios didžiausios, kuri tik gali ištikti Jo žodį nešantį ordino brolį – bailumo nuodėmės.

Jau daug dienų, savaičių ir mėnesių komtūras pradėdavo dieną ne vien tik rytinėmis maldomis, bet ir plakimusi, kad primintų sau savo kaltes ir imtųsi dienos darbų vis pamatuodamas, kiek jie galės išpirkti jo nuodėmę.

Kai komtūras, tada dar ketvirtasis grafo Hanso Klimburgiečio iš Saksonijos sūnus, tėvo lieptas turėjo rinktis arba kunigystę, arba ordiną, nes tėvas nėt neįstengė nupirkti jam šarvus, ginklus ir žirgą, reikalingus stojant

į kokio nors siuzereno tarnybą. Jis pasirinko ordiną ir mažų mažiausiai būtų nusikvatojęs, o šiaip tai nurėžęs galvą bet kam, kas tik būtų išsižiojęs, kad jo laukia bailumo nuodėmė.

Jo – kuris mažas būdamas taip aukštai įsiropšdavo į medį kaip niekas kitas, veržėsi stoti su kalaviju prieš geriausius tėvo karius jiems mankštinantis dar būdamas beūsis paauglys. Garsas apie jo drąsą, kai pradėjo lydėti tėvą žygiuose, toli sklido; ir daug kas šnibždėjosi, kad Dievas nubaudė grafą Klimburgietį, atsiuntęs jam pirmagimį visišką mėmę, oi, bus blogai, kai jis užims tėvo vietą, o toks šaunus vaikinas kaip Fridrichas – tik ketvirtas. Ir jeigu Dievas būtų pasiėmęs anksčiau laiko grafo pirmagimį, Fridrichą nuo Klimburgo pilies sosto būtų skyrę dar du broliai, ne ką geresni nei pirmagimis.

Bet Dievas nesiskubino pašaukti pas save nei grafo Hanso, nei jo trijų pirmagimių sūnų, ir Klimburgietis, vaikams augant, sukosi, pats spręsdamas jų likimus. Antrąjį sūnų apvesdino su kaimyno grafo Joachimo Minburgiečio vienturte dukra (buvo dar trys sūnūs, bet visus Dievas pasiėmė anksčiau nei jų tėvą), ir sūnus persikėlė gyventi į uošvio pilį. Antrąjį sūnų, net į skolas lupikautojams įlindęs, grafas Hansas išleido į siuzereno palydą.

Fridrichui teliko kunigystė, nors tai, jo ir grafo šeimynykščių nuomone, labiau tiko trečiajam grafo Hanso sūnui. Bet tas, būdamas pernelyg geros nuomonės apie savo riteriškus sugebėjimus, pasirinko riterystę, palikęs kunigystę Fridrichui. O šiam ordino brolio duona atrodė skalsesnė nei kunigo, ir tėvas labai nesiginčijo dėl tokio sūnaus pasirinkimo. Vienaip ar kitaip, bet grafas atidavė savo duoklę Viešpačiui.

Ir tada, ir vėliau Fridrichui tai atrodė geriausia išeitis. Tačiau Balgoje, plakdamas save, jis vis pagalvodavo, jog gal nebūtų buvę taip keista, jeigu bailumo nuodėmei būtų pasidavęs pirmaisiais, na dar antraisiais tarnystės ordine metais. Juk buvo tokių akimirkų, tokių mūšių, kur atrodė, kad jau kito kelio nebus, tik į dangų. Tačiau nė sykio brolio Fridricho širdis nesuvirpėjo, o ranka – nesudrebėjo.

Nė karto – iki to nelemto žygio į Balgą, tada dar pagonių pilį Vundenavą. Ne, tada brolis Fridrichas dar nevedė brolių, dar nebuvo tiek vertas

(nors kitąsyk užklysdavo nuodėminga mintis, kad gal tada viskas būtų visai kitaip susiklostę, nes jam daug kas nepatiko to žygio metu). Jis buvo vienas iš daugelio brolių, vienas, kuriam žygiui vadovavęs brolis Heinrichas parodė pasitikėjimą – kai broliai, ginklanešiai ir knechtai išsilaipino prie pilies, jį paliko vadovauti laivų apsaugai.

Išsilaipinusiems kryžiuočiams patraukus pulti pilį, brolis Fridrichas paliko daugumą karių arba laivuose, arba krante, palei į jį iš laivų permestus tiltelius, o pats su keliais kariais užlipo ant skardžio stebėti mūšį. O tada Dievas ir jam, kaip ir kitiems ordino broliams, aptemdė protą.

Brolis Fridrichas taip niekada ir nesužinojo, kaip tai nutiko – nebebuvo kam papasakoti, – bet ūmai išvydo link laivų bėgančius kryžiuočius. Blogiausia, kad jie jau buvo susimaišę su juos persekiojusiais prūsais. Fridrichui užteko vieno žvilgsnio, kad suprastų, jog jeigu ir broliai, ir prūsai vienu metu pasieks laivus, jo kariai nebeatrems pagonių. Jie įsibėgėję kaip nieką nušluos laivų apsaugą, ir visiems bus galas.

Po to kad ir kaip brolis Fridrichas stengėsi atsiminti įvykių eigą, terasdavo vieną pasiaiškinimą: šėtonas paklaidino. Į nuodėmę stumtelėjo. Fridrichas atsiminė, kad vieną akimirką jis dar stovėjo ant skardžio ir žvelgė į lyg juoda audros banga atsiritančius kryžiuočius ir prūsus, o kitą jau galvotrūkčiais ritosi nuo jo (kaip sprando nenusisuko – ne kartą stebėjosi žvelgdamas į jį komtūravimo dienomis).

Trečią akimirką, jau stovėdamas ant vieno iš laivo denių, visa gerkle šaukė kariams, kad nesiterliotų su tilteliais – netemptų jų į laivus, mestų į vandenį, o jūreiviams – kad kuo greičiau plauktų nuo kranto.

Greičiau, nes skardžio viršuje jau kovėsi kryžiuočiai ir prūsai, kai kurie jau ritosi žemyn, kai pagaliau nuo kranto atsiplėšė paskutinis laivas. Į baimės nuodėmę krito ir jūreiviai, ir brolis Fridrichas nei prieš tai, nei po to niekada nematė jų taip sparčiai darbuojantis.

Brolis kiek atsikvošėjo, kai laivai nutolo nuo kranto per strėlės šūvį. Tik tada jis liepė laivams dreifuoti, o pats neatitraukė akių nuo kranto, teisindamasis, kad gal Dievas pasigailės ir kryžiuočiai atmuš nuo pakrantės prūsus, tada laivai galės priplaukti prie kranto ir paimti gyvus likusius savo bendražygius.

Tačiau tądien Dievas buvo negailestingas: kryžiuočiai neatsispyrė ir prūsai išžudė paskutiniuosius jų karius jau vandenyje. Broliui Fridrichui nieko daugiau nebeliko daryti, tik liepti pakelti visas bures ir pasukti Elbingą.

Ordino vyriausieji nepasmerkė jo – jam pavyko išgelbėti laivus ir bent dalį karių, nes ir magistras, ir kiti vyresnieji broliai sutarė, jog laivų apsauga nebūtų galėjusi sulaikyti pagonių. Bet komtūras plakdamasis vis svarstydavo, kad gal jam būtų pavykę išgelbėti nors porą brolių, jei būtų įsakęs likti ir atremti prūsus.

Gal.

O gal ir ne.

Spėliok nespėliojęs, verčiau žiūrėk, kaip išpirkti savo didžiąją nuodėmę. Ir vienintelis tinkamas būdas – dovanoti Dievui šitą pagonių žemę, jų vadinamąją Varmiją. Bet pirmiausia reikėjo išsiveržti iš Balgos, bet kokiais būdais nublokšti nuo jos prūsus. Tačiau tik ne galvotrūkčiais, kaip kad nerimo hercogas Otonas. Jo nekantrumas išvargino komtūrą.

Bet pagaliau jis turėjo gerą žinią:

– Šiandien. Tikrai – šiandien. Jis atsiuntė žmogų vakar vakare. Tas sakė, kad trijų genčių kariaunos jau peržengė varmių žemių sieną. Pasakykite savo vyrams, kad būtų pasiruošę.

– O jūs visiškai juo pasitikite? – jau nežinia kelintą kartą paklausė hercogas ir taip pat nežinia kelintą kartą komtūras nustebęs kilstelėjo antakius:

– Juk jis priėmė krikštą.

Hercogas suprato, kad turėtų džiaugtis kiekviena Viešpaties bandą papildžiusia avele, bet negalėjo atsikratyti pasišlykštėjimo. Otonas nemėgo išdavikų – nors ir pats naudodavosi jų paslaugomis, bet buvo skaudžiai nuo jų nukentėjęs. O kitokiu jis negalėjo laikyti to paslaptingo varmių didiko, apie kurį komtūras nedaug ką pasakojo. Tik tai, kad jis norėjo ateiti su tais pirmaisiais atsivertusiais Varmijos didikais, bet nespėjo, o paskui, sudeginus malūną ir prasidėjus apsiausčiai, nebedrįso atvirai pasirodyti. Tik per patikimą žmogų perdavė žinią ir komtūrui teko susitikinėti su juo naktimis miške. Ten, miške, jis ir pakrikštijo tą prūsą. Ir ten pat pažadėjo, kad jam

ir jo vaikams bus paliktos jo valdos. Ir dar atiduos Gobotinų žemes. Už tai, kad atves ir pakiš po kalavijais trijų pagonių genčių kariaunas.

Ir prūsas tesėjo savo žodį. Bet, be kitų dalykų, hercogas Otonas iš protėvių buvo paveldėjęs nepasitikėjimą išdavikais. Juos reikia laikyti ant trumpo pavadžio, bet pamėgink, kai nesi jo net akyse regėjęs ir tarp jo bei tavęs stovi šis pamaldus komtūras, kuris, regis, buvo labiau susirūpinęs savo atgaila nei kova su pagonimis.

– Na, ką aš sakiau? – po poros valandų priekaištingai tarė komtūras hercogui Otonui, kai jie stovėjo bokšte ir žvelgė į prieš pilį esantį lauką, į kurį per tiltą bėgo prūsų būriai. – Sakiau, kad viskas bus gerai. Laikas?

Hercogas Otonas dar akimirką žvelgė į lauką bei priešpilį, kur, vaizduodami išsigandusius, blaškėsi knechtai, po to atsisuko į pilies kiemą, kur grūdosi jo ir kryžiuočių raiteliai. Po to vėl grįžtelėjo į lauką ir, prisimerkęs, įvertino prūsus ir pilį skyrusį atstumą.

– Laikas, – pritardamas linktelėjo jis.

Komtūras sutikdamas linktelėjo ir mostelėjo heroldui. Virš sienų suskardeno trimito garsai ir pirmųjų raitelių žirgų kanopos aidžiai sududeno į tilto prieš pilies vartus rąstus.

✧ ✧ ✧

Ritmiškas metalo žvangesys sklido per mišką, tildydamas jo įprastus garsus ir gindamas į gilumą paukščius ir žvėris: bene vėl medžioklė?! Bet šiuokart medžiojo ne juos.

Trijų genčių vyrai gretomis po keturis siauru keliuku niro iš miško ir lėkė prie tilto per pelkę, o paskui per jį, skubėdami pasiekti lauką, šonuose palikdami abi varmių pilis, nuo kurių sienų ir bokštų juos šūksniais sveikino jų gynėjai, ir lanku apsukdami kryžiuočių pilaitę, kurios gynėjai skubėjo užimti savo vietas ant sienų.

Priekyje bėgo varmiai, po jų – bartai, o paskutinieji – notangai. Skaurės kariai su vitingu ir Daubaru buvo pasimetę notangų gretų viduryje. Išnirus iš miško šešėlio, kariai atsidūrė po kepinančia saule. Daubaras jau miške spėjo nemenkai sukaisti, o pasiekęs tiltą iškart pajuto, kaip veidas apsipylė prakaitu, ir jis vis ieškodavo progos jį nubraukti, bet tai nebuvo

taip paprasta. Žiūrėk, keli ranką, o kas nors iš bėgančiųjų greta stukteldavo į šoną ar į pačią ranką.

Bet rikį erzino ne tiek karštis ar prakaitas, bet tas skendimo jausmas, kokio jis niekada anksčiau nebuvo patyręs, nes arba pats vesdavo karius, arba būdavo šalia jiems vadovavusio tėvo. Dabar jis lyg šulinyje jautėsi: iš visų pusių bėgę kariai trukdė ką nors aiškaus įžiūrėti ir neleido susidaryti vaizdo, kas dėjosi priekyje ir kur jie bėga. Tik artėjant prie tilto pabaigos Daubaras pagaliau pastebėjo priekyje nedidelės pilaitės bokštus, o tolumoje – Vundenavos sienas.

Pamatė – ir keiktelėjo: mūrinės! Klausantis Pomadės šnekų dar kirbėjo viltis, kad mūrinės gal dar tik pradėtos statyti, o kryžiuočiai ginsis ant senųjų, medinių, o, pasirodo, tuščiai. Ką tas Pomadė sau manė, šnekėdamas, kad jeigu nepasiseks įsiveržti pro vartus, galės jas ramiai įveikti? Kur jo protas? O dar ta pilaitė, kuri liks jiems šone, iš jos kryžiuočiai bet kada gali išpulti ir smogti jiems į šoną!

Kur protas? – Daubaras kone sudejavo, pamatęs ant Vundenavos priešpilio skubiai besirikiuojančius knechtus.

Kur? – pakartojo, išvydęs pro atlapotus pilies vartus neriančias raitelių gretas. Daubaras pajuto, kad priekyje bėgę kariai pradeda trypčioti vietoje, gretos ima instinktyviai, be įsakymo stoti. Neiškentęs rikis išpuolė iš gretų ir pabėgėjo į šalį, kad geriau įžiūrėtų, kas dedasi priekyje.

Jam užteko kelių akimirkų suprasti, ką reiškia iš pradžių pasirodęs keistas kryžiuočių raitelių lėkimas. Jie aiškiai taikėsi, aplenkę prūsų gretas, smogti jiems ties tiltu, atkirsti juos nuo jo, apsupti, aišku, jiems padės pilaitės kariai, ir sutraiškyti – Daubaras neįsivaizdavo, kaip pėstininkai galėtų atsilaikyti prieš riterius.

– Mantai! – šūktelėjo Daubaras, ranka rodydamas į grėsmingai artėjančią kryžiuočių laviną.

– Matau! – atrėžė Mantas, irgi išbėgdamas iš gretų ir atsisukdamas į notangus. – Visiems stot!

Stot! – ir jis ėmė įsakinėti vitingams, kad vieni skubiai vestų savo karius atgal per tiltą ir kitoje jo pusėje pasiruoštų gynybai, o kiti – rikiuotų savo karius šioje, kad pridengtų atsitraukiančius, ir Mantas pats nuvedė didžiąją notangų dalį per tiltą.

Daubaras, pastebėjęs sutrikusius Skaurės ir kitų pasilikusių vitingų žvilgsnius, spjovė į viską ir ėmėsi vadovauti:

– Visi greit ant tilto, – riktelėjo jis. – Kas turi didelius skydus ir ilgas ietis – į priekį. Pirmoji eilė – vyrai su skydais, klaupiatės už jų! Visi su ilgomis ietimis – tarp jų ir už jų, ietigalius įremiate į grindą, o smaigalius kampu iškeliate aukštyn, kaip ežio spyglius! Taikykite į žirgų krūtines. Visi su trumpomis ietimis – už jų. Kai tik kryžiuočiai priartės, svieskit ietis. Kai tik paskutiniai Manto kariai pasieks kitą tilto galą, pradedame trauktis. Bet tik veidu į kryžiuočius, jokiu būdu nebėkite, nes nušluos ir užkapos. Greičiau, greičiau rikiuokitės! – ir vitingai ėmė skirstyti savo vyrus.

Daubaras buvo iškart už ietininkų gretų ir puikiai matė lauką prieš Vundenavos pilį. Viskas rutuliojosi nepaprastai greitai. Notangams išsirikiavus, jie kurį laiką dar regėjo mėginusius paskui juos bėgti bartus, tačiau didžioji dalis kryžiuočių raitelių, pralėkusių pro juos, užkirto bartams kelią į tiltą. Dar kelios akimirkos – ir raiteliai uždengė bartų pėstininkus, teliko tik spėlioti, koks jų likimas.

Tačiau nebuvo kada – veikiai kryžiuočių būrys atsiskyrė nuo pagrindinės kariaunos ir pasileido į tiltą, grasindami kaip šapus nupūsti nuo jo notangus.

– Ruoškitės! – Daubaras riktelėjo priekinėms ietininkų gretoms ir pakartojo tą patį stovėjusiems už jo, po to, sekdamas raitelių artėjimą, sukomandavo: – Meskite ietis!

Notangai negaišo – akimoju oru nušvilpė daugybė trumpų iečių, kelių kryžiuočių žirgai skausmingai žvengdami suklupo, raiteliai nusirito, bet Daubaras nespėjo pastebėti, sužeisti jie ar negyvi – juos paslėpė priekin išsiveržę kiti raiteliai. Dar kelios akimirkos, ir jie rėžėsi į priekines gretas, išlenkdami jas.

– Svieskit, svieskit ietis! – šaukė Daubaras išsitraukęs kalaviją ir juo rodydamas į kryžiuočius, bet pats buvo atsisukęs į notangus, ir tie be paliovos sviedė ir sviedė ietis, o raiteliai vis krito ir krito, nes kiti, užėmę jų vietas – prieš tiltą dar rasdavo kaip apjoti sužeistus ar užmuštus arklius bei raitelius – vis spaudė priekines notangų gretas į tilto gilumą, jau kone susimaišydami su jomis.

Daubaras juto, kad dar truputis – ir notangai nebeatlaikys kryžiuočių spaudimo. Jis dirstelėjo į kitą tilto galą ir, pamatęs, kad Mantas jau rikiuoja jo nuvestus notangus gynybai, užtverdamas išėjimą iš tilto, šūktelėjo besiginantiems:

– Traukiamės! Iš lėto, iš lėto, laikykitės gretose, neleiskit jiems prasiveržti. Nenuleiskite iečių!

Notangai labai stengėsi tesėti jo valią, bet pėstininkai yra pėstininkai, o šarvuoti riteriai – šarvuoti riteriai. Pėstininkams laikytis prieš riterius tas pats, kas pūsti prieš vėją. Prūsams pradėjus atatupstiems trauktis, kai kurie iš jų žengė lėčiau, kiti – instinktyviai, pajutę mirties dvelksmą, greičiau, gretos ėmė irti, susimaišė, vienas, kitas, trečias notangas puolė po žirgų kanopomis, o kitus šiek tiek dar gelbėjo be paliovos svaidomos ietys.

Daubaras su Skaure irgi žengė atgal atatupstomis, suspaudę rankose kalavijus. Jie jau artėjo prie tilto vidurio, kai kryžiuočių raiteliai, luktelėję, kol jiems iš paskos atskubėję knechtai nuvertė į pelkę negyvus ir sužeistus žirgus, nutempė į pievą raitelių kūnus, vėl įsibėgėję rėžėsi į notangų gretas, sumaišydami jas, ir Daubaras su Skaure susigriebė atsidūrę notangų priekyje.

Vėliau, kai Daubaras mėgindavo atsiminti tą akimirką, nelabai ką beatrinkdavo. Atrodydavo, lyg būtų ūmai pabudęs ir pamatęs prieš save ant vieno kelio suklupusį Skaurę (šis vėliau pasakojo, kad kažkuris iš besitraukiančių karių stipriai stumtelėjo jį ir atsitokėjo jau suklupęs), o prieš jį – kalaviją iškėlusį riterį. Rikis suvokė, jog dar akimirka – ir kalavijas švystels žemyn, nurėždamas Skaurei galvą, nes tas niekaip nebūtų spėjęs prisidengti – viena ranka, laikiusia kalaviją, jis rėmėsi į tilto grindą, o kita, su skydu, buvo vos pakelta.

Rikis veikė instinktyviai. Vieną akimirką jis dar žvelgė į bejėgį, mirčiai pasmerktą Skaurę, kitą jau krito po riterio žirgu, taikydamas kalaviju jam į koją, trečią Daubaras perrėžė žirgo sausgyslę ir šis sužvingęs virto, rikio ir vitingo laimei, ne į pelkę, o ant tilto grindos, trumpam užtverdamas kitiems kryžiuočiams kelią. Daubaras pasinaudojo ta akimirka: pašoko, kartu už grandininių marškinių timpteldamas aukštyn Skaurę ir stumtelėdamas jį prūsų pusėn.

– Bėk! – sušvogždė jam į ausį ir, Skaurei nurisnojus, pasileido jam iš paskos, pusiau atsisukęs į kryžiuočius. Žirgas vis dar skausmingai žvengė, prispaudęs po savimi riterį.

– Svieskit, ietis svieskit! – dusdamas sušuko Daubaras, kai jie su Skaure pasiekė besitraukiančius notangus ir įsimaišė tarp jų. – Sutankinkit gretas, atstatykit ilgąsias ietis. Greičiau!

Greičiau – ir per Daubaro bei sulinkusio, kvapą mėginančio atgauti Skaurės galvas kryžiuočių pusėn vėl nuskriejo ietys. Rikis patenkintas palydėjo jas akimis ir virš priekyje skubiai besirikiavusių notangų galvų nužvelgė kryžiuočius.

Notangai buvo įgudę iečių svaidytojai: skausmingai žvengdami krito dar trys žirgai, vienas iš jų su savo raiteliu nusirito į pelkę, bet kiti virto ant tilto, užtverdami raiteliams kelią. Daubaras sumetė, kad kryžiuočiams prireiks laiko nuvalyti kelią, bet patys riteriai to negalėjo padaryti, turėjo palaukti knechtų. Be to, sprendžiant iš to, kad keli raiteliai buvo susibūrę palei tilto kraštą toje pusėje, kur su savo raiteliu pelkėn nusirito žirgas, atrodė, kad jiems labiau rūpėjo ištraukti riterį, kol jo su visais šarvais neįtraukė pelkė.

Daubaras atsisuko į tilto galą, kur laukė Mantas su savo kariais, įvertino atstumą iki jų ir sumetė, jog tai vienintelis jų šansas.

– Klausykite visi! – rikis šūktelėjo notangams ir luktelėjęs, kol visos galvos atsisuko į jį, ėmė aiškinti. – Kai paliepsiu, visi apsisukame ir lekiame prie tilto galo. Bet privalote būti bet kurią akimirką pasiruošę sustoti, atsisukti į kryžiuočius ir vėl su jais kautis, kai tik paliepsiu. Supratote?

– Supratome, supratome, – nusirito per prūsų gretas.

– Puiku, – linktelėjo Daubaras, grįžtelėjo į kryžiuočius, kad pamatytų, ką jie daro, ir nutaręs, jog nebegalima gaišti, šūktelėjo: – Bėgam!

Bėgam! – ir nereikėjo kartoti: prūsai kaip vienas apsisuko ir dėjo į kojas kiek galėdami. Daubaras bėgo tarp paskutiniųjų, vis per petį žvilgteldamas į kryžiuočius, kad nepražiopsotų akimirkos, kai reikės sustabdyti bėgančiuosius. Bet kaskart atsigręžęs pamatydavo, kad kryžiuočiai vis dar trypia palei tiltą užtvėrusius žirgus ir jų raitelius, ir nuspręsdavo, kad dar galima saugiai bėgti toliau.

Dar. Dar. Dar.

Dar – kol grįžtelėjęs į kryžiuočius Daubaras pamatė, kad Manto notangai prasiskyrė, praleisdami bėgančiuosius. Veikiai ir Daubaras su paskutiniais besitraukiančiais kariais prabėgo pro Manto karius ir gretos vėl susiglaudė, užstodamos tiltą.

– Atrodo, tu išgelbėjai man gyvybę, Daubarai, – vis dar sunkiai kvėpuodamas, delnu braukdamas nuo veido gausų prakaitą ir su nuostaba žvelgdamas į rikį iškvėpė Skaurė.

– Aha, atrodo, – išsiblaškęs patvirtino Daubaras, labiau susirūpinęs, ką toliau daryti, bet nespėjo nieko pridurti, nes prie jų atskubėjo Mantas.

– Skaure, vesk savo vyrus į mišką ir pamiškėje laukite mūsų pasiruošę pridengti mus, jeigu reikės, – paliepė, žvelgdamas į vitingą. Tas mėgino kažką pasakyti, bet Mantas neleido: – Paskubėk, – ir, apsisukęs, patraukė atgal prie tilto.

– Bėgam, – Daubaras taukštelėjo Skaurei per petį ir šūktelėjo nuo lėkimo sukaitusiems kariams. – Bėgam prie miško ir ten rikiuojamės. Greičiau!

Kariai negaišuodami pakluso ir vėl leidosi į kojas, Daubaras ir Skaurė vėl bėgo tarp paskutiniųjų.

– Ir ką tas Mantas galvoja? – išžiota burna gaudydamas orą nerimo Skaurė. – Kaip mes jį iš pamiškės pridengsime, kai jis iki jos bėgs?

– Jį pridengs iš pilių, – Daubaras smakru kryptelėjo į vieną ir kitą šonuose stovėjusias varmių pilis, kurių kariai žvelgė į juos nuo sienų, ir Skaurė be žodžių linktelėjo.

Jie be nuotykių įveikė pievą ir išsirikiavo pamiškėje. Vos tik kariai sustingo rikiuotėje, tolumoje nuo tilto jų pusėn pasileido Mantas su savo kariais. Kaip Daubaras ir spėjo, Mantas nepaliko nė vieno vyro tilto apsaugai ir pasikliovė pilių priedanga. Bet, matyt, kryžiuočiams pirmiausia rūpėjo susidoroti su apsuptais varmiais ir bartais.

Matyt, panašiai galvojo ir Mantas, nes kai jo kariai pasiekė pamiškę, vitingas šūktelėjo Skaurei, kad jis savo vyrus veda prie paliktų žirgų ir kad Skaurė sektų iš paskos. Šįkart vitingas jau nebemėgino nei prieštarauti, nei ginčytis – iškart pakluso.

Daubarui, vėl bėgusiam karių grūstyje, pasivaideno, jog jie lyg medžiojami žvėrys, kuriems teliko vienas išsigelbėjimas – žirgai. Ir kai notangai pasiekė laukymę, kur paliko žirgus, jie, nelaukdami įsakymo, puolė prie savo žirgų ir ropštėsi ant jų.

– Kas atsitiko? – išsigandę žirgus saugoję kariai pripuolė prie Manto, pagaudami jo žirgą už kamanų.

Vitingas skubiai išklojo, kas nutiko prie pilies.

– Ko gero, daugiau niekas nebeišsigelbės. Jokite namo ir perduokite visiems, kad ruoštų savo pilis gynybai. Kryžiuočiai dabar nesustos, – užbaigė jis savo pasakojimą. – Jojam! – riktelėjo notangų kariams.

Bet prieš paragindamas žirgą, Mantas dar pamojo vienam iš vitingų, kažką jam pašnibždėjo, tas išklausęs linktelėjo ir prapuolė su keliais kariais miške toje pusėje, iš kur notangai ką tik atbėgo. Daubaras sumetė, jog vitingas turės stebėti kryžiuočius, ir su Skaure leidosi paskui Mantą.

Notangai šuoliavo nesustodami, kol pasiekė savo žemes. Tada Mantas liepė įkurti stovyklą ir jie joje praleido porą dienų, kol pasirodė Manto palikti žvalgai. Jiems vadovavusio vitingo pasakojimą aplink Mantą susirinkę vitingai išklausė mirtinoje tyloje.

Vitingo žodžiai kaip peiliai smigo: iš spąstų lauke prieš pilį daugiau niekas neišsigelbėjo. Kai žuvo ar į nelaisvę pateko paskutinieji varmiai ir bartai, kryžiuočiai iškart pasileido per tiltą ir apsupo abi varmių pilis. Vieną paėmė tą pačią dieną, antrą – kitą, jų įgulos neįstengė atsispirti prieš tokią jėgą.

– Gerai, – po ilgos tylos Mantas nužvelgė vitingus. – Mums čia daugiau nebėra kas veikti. Visi – namo. Ir stiprinkite pilis. Ruoškitės. Varmiai ir bartai nebelabai galės pasipriešinti kryžiuočiams. O po jų ateis mūsų eilė.

Daugiau niekas neištarė nė žodžio. Vitingai tylomis lenkėsi vieni kitiems, traukė prie savo karių, sėdo ant žirgų ir suko į savo pilis.

Veikiai miško laukymėje buvusią stovyklą tepriminė smilkstančios laužaviečių anglys.

Palei Aistmares, dar ilgai naktimis ir net dienomis puotavo vilkai, lapės, pesliai, varnos ir kiti grobuonys.

Medžioklė baigėsi. Bet šiuokart ne jie buvo medžioklės laimikis.

✧ ✧ ✧

Jau buvo likę visai nebetoli iki Skaurės pilies, kai vitingas netikėtai išsuko iš kelio ir nuvedė savo karius siauru miško keliuku.

– Kur jojam? – nesusigaudydamas apsižvalgė Daubaras.

– Į alką, – metė per petį Skaurė ir daugiau nebesileido į šnekas, nors Daubaras ir mėgino išklausti, ko jiems ten.

Tik kai pasiekė alką ir sulaukė pasirodant pašaukto krivio, Skaurė paaiškino – ir Daubarui, ir kriviui.

– Noriu, kad tu būtum mano brolis. Kad mes susibroliautume. Nes kad ir ką tau duočiau už tai, ką tu dėl manęs padarei, niekaip negalėčiau už viską atsilyginti. Taip, kaip tu pasielgei, gali pasielgti tik brolis. Sutik, būk mano brolis.

Nesuprasdamas, kas darosi, Daubaras leidosi nuvedamas prie šventosios ugnies. Tik prie jos pagaliau sumojo paklausti:

– Kaip tai susibroliauti?

Jam paaiškino senyvas, visiškai žilas nedidukas krivis:

– Tam reikia sumaišyti jūsų abiejų kraują virš šventosios ugnies ir jūs būsite tokie pat broliai, lyg būtume vienų tėvų vaikai.

– Broliai? – dar perklausė Daubaras, vis dar pratindamasis prie tos minties.

– Taip, broliai. Patys tikriausi. Aš visada norėjau turėti brolį. Tokį, kaip tu, – pakartojo Skaurė.

Kiek pagalvojęs, Daubaras gūžtelėjo pečiais ir žengė prie šventosios ugnies. Jis kantriai iškentė, kol krivis mikliai įpjovė Skaudrės ir jo dešines rankas ties riešu. Paskui krivis sukalbėjo maldą, iškėlė jų rankas virš ugnies ir jų kraujo lašai ėmė kristi į šnypščiančią ugnį.

– Na va, tu – mano brolis, – jam pabaigus, Skaurė apsikabino Daubarą: – Na, dabar galima joti namo.

Pasakė ir žengė prie tarno laikomo žirgo, užšoko ant jo ir davė ženklą visiems leistis į kelią.

Jis jojo pirmas. Išdidus ir laimingas, kaip niekada: dviejų pilių ir dešimties kaimų šeimininkas, lydimas savo brolio – stipriausio kovotojo visoje Notangoje.

V skyrius

LEGNICA

Žiema pasitaikė rūsti. Nors jai jau ir buvo atėjęs laikas baigtis, šaltis spaudė – miškai tratėjo, tai be paliovos snigdavo, tai dieną naktį siautėdavo pūga, paslėpdama menkiausius žmonių ir žvėrių pėdsakus. Palei kaimus ir pilis braižėsi peralkę vilkai, kitąsyk jie ryždavosi pulti žmones. Tokiu oru tik sėdėk pilyje užsisklendęs vartus ir melsk Dievo, kad nukreiptų nuo tavęs visas nelaimes.

Bet Dievas užsirūstino ir kunigaikštis Konradas lakstė po Mozūriją, pats belsdamasis į savo vietininkų kaštelionų pilių vartus, kumščiu daužydamas į stalus jų menėse, net taurės ant grindų krito, išliedamos brangiausią vyną. Daužė ir kartojo įsakymą, kurį kitiems kaštelionams nešė pasiuntiniai – kai tik duos ženklą, visiems rinktis prie jo pilies. Visiems iki vieno, atsivesti visus kariaunos vyrus, pilyse palikti tik senius ir pienburnius.

Visiems ir visus – Dievas siuntė didelį išbandymą: iš rytų artėjo mongolai. Tie pragaro velniai, kurie pelenais paleido begalę žemių rytuose. Anksčiau galėjai tikėtis, jog Dievas taip baudžia nuo tikrojo tikėjimo nusisukusius pravoslavus. Bet dabar jis nusprendė išmėginti ir katalikų tikėjimo stiprybę. Matyt, ir jie turi daugybę nuodėmių, už kurias reikėjo mokėti. Reikėjo pralieti daug kraujo, kad atlaikytum ir nukreiptum nuo savęs Jo siųstą rykštę.

Bet tam reikėjo nemažai jėgos. Teisus buvo imperatorius Fridrichas II Hohenšteinas, išsiuntinėjęs katalikiškų kraštų valdovams raginimus kaip

vienas stoti į kovą prieš netikėlius. Bet atrodė, kad jo šauksmas rūpėjo tik tiems, į kurių žemes nusitaikė netikėliai, ir Konradas jautė, kad jam, kaip ir anksčiau, teks pačiam savimi pasirūpinti, tad ir nesiskubino siųsti žinios kaštelionams, kad jau laikas rinktis.

Kad reikės pačiam savimi pasirūpinti – jau nuo seno buvo įprasta Mozūrijos kunigaikščiams. Jie savęs žiūrėjo ir aplinkinėms žemėms jungiantis į Lenkijos karalystę, kol prieš gerą šimtmetį Mozūriją valdžiusiam kunigaikščiui Maclavui nepasisekė atsilaikyti prieš Lenkijos puolimą ir Mozūrija buvo prijungta prie Lenkijos. Bet po daugelio metų mirus Lenkijos karaliui Boleslovui, vadintam Kreivaūsiu, karalystė pagal jo valią buvo padalyta jo sūnums. Vyriausiam, Vladislovui, teko svarbiausia dalis – sostinė Krokuva, taip pat Serada, Lenčica, Silezija ir Pajūris, antram sūnui – Meško – liko Gnieznas, Poznanė ir Kališas su apylinkėmis, trečiam sūnui – Henrikui – Sandomiras ir Liublinas, o ketvirtajam – Boleslovui, vadintam Garbiniuotuoju, – savarankiška Mazovijos kunigaikštystė.

Taip Boleslovas norėjo pasirūpinti visais, Piastų vardą gavusiais savo palikuonimis. Jis nustatė, kad vienas iš jo palikuonių turės aukščiausią valdžią ir valdys ypatingas žemes – Krokuvos, Lenčinos ir Serados. Po šio mirties valdžia ir žemės turėdavo pereiti amžiumi vyriausiam kunigaikščiui iš Piastų giminės, nepriklausomai nuo jo giminystės laipsnio su mirusiuoju.

Turėdavo, bet ne visi norėjo su tuo taikytis ir kova tarp Piastų niekada nesibaigdavo. Į ją, atėjus laikui, įsisuko ir Konradas. Teisinguoju vadintas Krokuvos kunigaikštis Kazimieras Konradui, savo jaunesniajam sūnui, paliko Mazoviją ir Kujaviją. Jo vyresniajam broliui Lešekui, vadintam Baltuoju, teko Krokuva, Sandomiras, Serada, Lenčica ir Pajūris. Jis buvo vedęs rusų kunigaikštytę Gremislavą, su kuria sulaukė sūnaus, kunigaikščio Boleslovo, praminto Gėdinguoju, ir dukros Salomėjos. Prieš trylika metų Lešeką nužudė Pamario kunigaikštis Sviatopolkas.

Lešekui žuvus, Konradas tapo ir jo sūnaus Boleslovo globėju, ir jo žemių valdovu. Kunigaikštis jau manė jas gavęs visam laikui, bet kai Boleslovas tapo pilnametis, ėmė ir suįžūlėjo – atsisakė dėdės globos; aišku, motinos prikurstytas, nes su ja norėjo atsiimti savo žemes. Konradui nebeliko

nieko kito, kaip tik nedėkingus giminaičius patikėti sargybai Secechovo mieste.

Bet sūnėnas vis vien nerimo. Po kurio laiko, padedant Secechovo abatui, Boleslovui pavyko pasprukti nuo sargybos ir jis ėmė valdyti Zavichostomo bei Sandomiro tvirtoves, kurios pačios pasidavė jam kaip teisėtam valdovui. Maža to, įžūlus vaikėzas pasikvietė pagalbon savo pusbrolį Henriką Barzdotąjį iš Silezijos ir kartu su juo po daugybės mūšių išvijo Konradą iš Krokuvos.

Išvyti tai išvijo, bet Boleslovas atsidūrė Henriko kišenėje, už pagalbą atidavęs jam valdyti Krokuvą. Tai kas, kad po Henriko mirties Boleslovas ir atgavo Krokuvą, bet neturėjo tokios jėgos, kaip Silezijos kunigaikščiu tapęs Henriko sūnus, irgi Henrikas.

Bet ir Konradui neužteko stiprybės susigrąžinti giminaičio žemes, tegalėjo dažnai samdyti pagonis, kad tie puldinėtų sūnėno Boleslovo ir kitų Piastų žemes.

Tačiau su tais pagonimis vien vargas. Vienus samdai, o kiti tavo žemes terioja, kaip buvo šią vasarą. Kitąsyk atsiminus ją, Konradui atrodydavo, kad kaip sėdo į balną vasaros pabaigoje, išgirdęs, kad jo dvarą užpuolė atsibastę pagonys žemaičiai, taip ir neišlipo, nors tikėjosi greitai apsisukti.

Kiek čia to kelio – per dieną nulėkė iki dvaro, ten, pasivaikščiojęs po pelenus, liepė nukirsti galvą žiopliui ūkvedžiui (kur matyta, pagonys be jokio pasipriešinimo užklupo ir nenubausti pasišalino). Kaip čia paliksi neatsiskaitęs, paskui kaštelionai negerbs. Konradas metėsi vytis pagonis ir atrodė, kad pasiseks, jau žvalgai buvo užtikę pėdsakus, suskaičiavę žemaičius – ne tiek jau daug, sprendžiant iš skaičiaus, ir Konradas drąsinosi, kad priplos kaip muses, nors patyrę kariai raukėsi – čia ne prūsai, o žemaičiai, daug didesni kietasprandžiai nei prūsai. Bet Konradas tik mojo ir skubino savo karius.

Pakeliui miške užtiko dviejų žemaičių žvalgų pėdsakus, tai, viską metęs, iki vakaro juos vijosi. Atrodė, tuoj tuoj juos nučiups, bet tie ėmė ir kirto upę, skyrusią mozūrų žemes nuo prūsų. Lįsti nakčiai artėjant į prūsų žemes su trim dešimtim karių Konradas nesiryžo, pernelyg pavojinga. Grįžo atgal ir vėl sekė žemaičių būrio pėdsakais.

Sekė, bet nepavijo – po trijų gaudynių dienų tie spėjo pasiekti jotvingių žemes ir prapulti jose. Teko kunigaikščiui sukti savo kariauną atgal. Regis, tik grįžo namo, tai šen, tai ten palakstė įvairius reikalus tvarkydamas, ir žiema atėjo, o su ja – ir žinia, kad mongolai sudegino Kijevą ir traukia Lenkijos ir jos kaimynų pusėn. Pas Konradą ieškoti pagalbos atlėkė Černigovo kunigaikščio pasiuntiniai, bet šis išsisuko nieko nepažadėjęs. Gavo jis ir Batu-chano siuntinėtą krikščioniškų žemių valdovams laišką su reikalavimu paklusti, bet nieko neatsakė, ne taip, kaip imperatorius Fridrichas II, ironiškai parašęs, kad, išmanydamas paukščius, galėtų būti mongolo sakalininku (tiesa, ir Konradą pasiekė gandas, kad imperatorius su chanu slaptai dėl kažko susitarė).

Gandams nebuvo pabaigos, ir vis apie mongolus, neva žygiuoja kaip niekur nematyta jėga, po savęs tik dykrą palikdami. Konradas išgirdęs keikėsi kaip tik mokėdamas, iškart atgailaudamas prieš Dievą dėl nuodėmės.

Bet kad kitaip negalėjo. Per tuos lakstymus paskui žemaičius ir kitus rūpesčius prarado daug laiko, o prieš tokią jėgą oho kokio reikėjo pasirengimo. O čia ir miestai neįtvirtinti, ir pro pilių sienų skyles vėjai švilpauja, vyrai nesurinkti, nepasirūpinta ginklais ir maisto atsargomis. Kur čia gali žygiuoti, nebent dar suspėtum pilis ir miestus parengti gynybai.

Konradas, skaičiuodamas savo rūpesčius, kad ir ką galvojo apie Fridrichą, pripažino, jog imperatorius buvo teisus, sakydamas, jog reikia susirinkti visiems valdovams į vieną geležinį kumštį, tik jo šneką suprastų tie velniai iš tolimųjų stepių. Konradas, kaip ir kiti, laukė, kad imperatorius stos bendros kariuomenės priekyje ir ves tą kariauną. Tačiau Fridrichas tūnojo Italijoje, kur nuolat riejosi su nukaršusio, bet vis užsispyrusio devyniasdešimtmečio popiežiaus Grigaliaus IX šalininkais. Popiežius tris kartus buvo liepęs visose bažnyčiose prakeikti imperatorių Fridrichą II ir siuntinėjo raginimus vokiečių žemių valdovams išsirinkti naują Šventosios Romos imperijos valdovą[2]. Siuntinėjo, bet pats buvo linkęs saugiai sėdėti už Italijos sienų, prancūzų Lione.

---

2 Daugiau apie imperatoriaus Fridricho ir popiežiaus Grigaliaus IX kovą skaitykite apysakoje „Šėtono legatas“.

Kol Europos valdovai dairėsi vieni į kitus, 1240-ųjų gruodį Batu-chanas, sudeginęs Kijevą, su penkiais šimtais tūkstančių raitelių traukė tolyn į Vakarus ieškoti Paskutiniosios jūros, kurios pakrantė turėjo tapti jo imperijos siena.

Konradą pasiekdavo vis baisesnės žinios apie mongolų gausą – jų kaip uodų pelkėje drėgną pavasarį, ne, kaip lašų jūroje, ir kunigaikščiui būdavo vis sunkiau nustygti vietoje grįžus namo į Plocką. Zuidavo po pilį, prasimanydamas visokių rūpesčių, kad tik užsimirštų, bet vis kas nors grąžindavo į realybę. Kad ir užlipus ant sienos – iškart prieš akis atsiverdavo platus, tuščias, neliesto sniego nuklotas laukas. Pagal ankstesnius Konrado planus, ten dabar turėjo stovyklauti keli tūkstančiai mozūrų karių, bet jis vis nesiryžo siųsti žygūnus su įsakymu kaštelionams rinktis.

– Negalime niekur joti, – sykį, Konradui pavargus blaškytis po menę ir sustingus prieš langą, už kurio nieko nesimatė, tik galėjo įsivaizduoti tą nelemtą tuščią lauką, už kunigaikščio nugaros ištarė jo patarėjas, senas vienuolis, vienas iš tų vienuolių, kurie jam nuo vaikystės patarinėjo, ypač kai kalba užeidavo apie santykius su kitais kunigaikščiais ir valdovais. – Visi labai įsibaiminę, tikisi, kad mongolai praeis pro šalį, o jeigu jau užkliudys, tai atsilaikys savo pilyse arba bėgs, kur akys veda. Visi mongolų kaip velnių bijo. Niekas nenori prieš juos stoti. Visi supranta, kad jeigu ir surinks kariauną kuris iš jūsų, aukštenybe, giminaičių, tai tikrai ne tokią, kad sustabdytų mongolus.

– Tikrai, – atsidusęs sutiko Konradas ir atsisuko į menę.

Joje buvo pilna žmonių: sukdami į šoną akis, krėsluos kūprinosi ir tarybos nariai, ir lyg prarijęs savo smailumu garsėjantį liežuvį kunigaikščio raštinės kancleris, ir skarbniku vadintas iždo prižiūrėtojas (tam mongolai terūpėjo tiek, kiek šis karas kainuos ir, kaip visada, kai šneka pasisukdavo apie pinigus, jo balsas vėl suvirpėdavo), ir Konrado artimas padėjėjas, rūpinęsis dvaro ir žemių valdymu, vadinamasis podkomorijus, ir palatinas – žmogus, kuris pakeisdavo kunigaikštį teisme ir karo žygiuose. Šalia kunigaikščio sosto stovėjusiame krėsle sėdėjo jo žmona, Vladimiro – Volynės kunigaikščio Sviatoslavo Igorevičiaus dukra Agafija.

Mozūrai jau nuo pietų ginčijosi, ką daryti, spėjo ir sutemti, ir jau nebedaug iki vidurnakčio liko, bet taip nieko ir nesutarė.

– Taip, prieš tokius velnius gali tik velniai atsilaikyti, – nelinksmai pajuokavo Konradas, nužvelgdamas menę ir stebėdamas, kaip visi skuba pataikūniškai nusišypsoti.

– Tai ir pasiųsk velnius, – ūmai kyštelėjo savo trigrašį Agafija.

Per menę vėl žingsniavęs Konradas sustingo ir apstulbęs pažvelgė į žmoną. Jau kiek metų jie buvo vedę, tačiau moteris nesiliovė jį stebinusi. Agafija ne kartą įsiterpdavo į jo reikalus, bet jos patarimai paprastai būdavo geri ir padėjo Konradui sukaupti nemenką turtą. Tik dėl to ir prisileisdavo ją artyn, antraip nebūtų leidęs iškelti kojos iš kambarių, nes žmonos išvaizda nuo jaunystės nedžiugino akies – buvo ilga kaip žalga, kumpanosė ir kas metai darėsi vis baisesnė. Bet dabar jam pirmąsyk dingtelėjo, ar amžius ir jos protui neatsiliepė.

– Kokius dar velnius? – nepatikliai ir atsargiai pasiteiravo Konradas, žvelgdamas į žmoną, ir ji akimoju atrėžė:

– Pasamdyk prūsus ir dar kokį kaštelioną pasiųsk.

Kunigaikštis prieš atsakydamas nužvelgė susirinkusius – daugumai, matėsi, Agafijos mintis patiko, tik tarybai priklausę kaštelionai vėl suko į šoną akis: nė vienas nesiveržė į mūšį, ir Konradas, pats sau nusijuokęs ir jau nutaręs, ką iš jų būtinai pasiųs, tarė:

– Velniai... O kodėl gi ne? O kad Boleslovas su Henriku nepyktų, pasiųsiu kokias tris šimtines karių ir nusamdysiu prūsus. Neblogai, kaip sakot?

Vienuolis nustebęs pakraipė galvą, bet nesiginčijo. Juk, galų gale, kunigaikštis ne taip jau blogai sugalvojo. Tikrai, prieš velnius geriausia siųsti velnius... O ir visi kiti pritariamai lingavo galvas.

Taip Konradas atsikratė mongolų.

✧ ✧ ✧

Pilies menėje buvo tvanku, ir rūbai po atlapotais kailiniais buvo seniai permirkę. Tačiau prūsų vitingams tai nė kiek nerūpėjo, o Daubaras, įsitaisęs pačiame kampe ir jau kelias valandas stebėjęs jų ginčus, vis nesąmoningai nubraukdavo prakaitą ir mintimis grįždavo į kitą vakarą, lygiai prieš savaitę Kludupio pilyje.

Skaurės pakviestas svarbiu reikalu, Daubaras iš pradžių pagalvojo, jog blogai suprato, ką vitingas kalba.

– Mongolus? Eisi prieš mongolus? – Skaurei išdėsčius reikalą, rikis perklausė išpūtęs akis ir netikėdamas savo ausimis.

Per tuos kelis mėnesius, kai jie tapo su Skaure broliai, Daubaras su Jotkumi, padedami Bunio, neblogai pramoko notangų šnekos, tačiau vis dar pasitaikydavo, kad ir vienas, ir antras kitąsyk ne iš karto suprasdavo, kas jiems būdavo sakoma. Rikis vylėsi, jog ir šiuokart taip nutiko ar nenugirdo, mat kiek priduso, kol atskubėjo iš arklidės. Neturėjo kuo užsiimti, tai ir nuėjo pažiūrėti savo Juodžio, atsiminęs, kad Skaurė žadėjo už poros dienų leistis į medžioklę ir jį pasikvietė.

Regis, tik gardą pasiekė, o čia vergas kaip nušutintas atlėkė, nuo pat arklidės durų visa gerkle šaukdamas – vitingas skubiai kviečia! Bunys buvo Daubarui minėjęs, jog į pilį atjojo žygūnas, ir ne bet koks, o mozūras, bet rikis praleido pro ausis. Jau buvo pratęs prie tokių dalykų. Per tą laiką, kol gyveno pilyje, į ją buvo atlėkę keli žygūnai su įvairiomis žiniomis, bet tai buvo vis ūkiški ar kariški notangų reikalai, ir jeigu Skaurei prireikdavo išjoti, tai paprastai Daubaro netrukdydavo. Tik paprašydavo, kad padėtų Dangei pasirūpinti pilimi.

Rikis manė, kad ir šiuokart tas pats bus, tik kam tokia skuba?

– Ar aš teisingai supratau: mozūrai tau siūlo sumokėti, jeigu eisi prieš mongolus? – pakartojo Daubaras, žvelgdamas tai į prie stalo įsitaisiusį vitingą, tai į jo žmoną, tai į pasiuntinį.

Skaurė linktelėjo ir kantriai pakartojo tą patį, ką jam jau buvo sakęs pasiuntinys: mozūrų didžiausias vitingas Konradas atsiuntė savo pasiuntinius pas genčių vadus, kviesdamas prūsus prisidėti prie žygio prieš kažkokius iš rytų besiartinančius mongolus, girdi, jeigu tų nepavyks sulaikyti, tai tie visus išpjaus, nežiūrėdami, krikščionis tu ar ne, viską savo kelyje sudegins, ir dar Konradas žadėjo kiekvienam prisidėjusiam vitingui gerą atlygį. Dabar genčių vyresnieji siuntinėja savo pasiuntinius pas vitingus, kviesdami susirinkti ir pasitarti, ir Mantas laukia jo, kaip ir kitų notangų vitingų, už trijų dienų savo pilyje.

– Nežinia, ką ten visi sutars, – aiškino Skaurė, vis stengdamasis išvengti žmonos žvilgsnio. – Bet aš tai norėčiau joti. Pinigai geri.

– Kiek? – pasmalsavo ilgokai patylėjęs Daubaras, išmaukė taurę midaus, o išgirdęs atsakymą, kreivai nusiviepė: – Jeigu sutiksi, tai pasakyk, kad mokėtų triskart tiek ir kad būtinai prieš žygį sumokėtų, kad galėtum pinigus namo parsiųsti, sakyk, kitaip nejosi.

– O kodėl? – nesuprato vitingas.

– Ogi todėl, kad jei gyvas negrįši, tavo šeimai bent pinigai liks, – žiauriai nukirto Daubaras.

– Kodėl tu taip šneki? – vis nesusigaudė Skaurė.

– Ogi todėl, kad mačiau tuos mongolus, ir mačiau, kaip jie kaunasi, – vis dar grubiai rėžė žemaitis.

Jis visą vakarą pasakojo vitingui ir jo šeimai apie savo nuotykius rusų žemėse ir kaip Mindaugo kariai sustabdė į Lietuvą žygiavusius mongolus.

– Bet tai buvo tik maža dalis jų visos kariaunos. Mano sesuo – o ji buvo patekusi į jų vyriausiojo vitingo stovyklą – pasakojo, kad ji tokio dydžio, jog jeigu būtum norėjęs nueiti nuo vieno jos krašto iki kito, tai iš vieno krašto išėjęs ryte, savo kelionę pabaigsi vakare.

Skaurė susimąstė jį išklausęs, bet jo užsidegimas joti ir pasižiūrėti į tuos garsiuosius mongolus nuo Daubaro šnekos nepraėjo. Bet vienas nesiruošė lįsti, išsiruošė į notangų vitingų pasitarimą. Ir Daubarą kartu pasivadino, kad papasakotų notangams, koks priešas jų laukia. Tačiau dabar, klausydamasis besiginčijančių vitingų, Daubaras nusistebėjo, kam Skaurė jį kvietėsi. Notangai toli gražu netryško ūpu gundytis Konrado auksu.

Pernelyg gerai jį pažinojo, juk mozūras ne kartą juos samdė užpulti jo sūnėno Boleslovo ar kokio kito giminaičio žemę, žadėdamas dosniai atsilyginti, jeigu pralėkę po savęs vien pelenus paliks, bet po to paprastai stengdavosi išsukti uodegą. Aišku, ne pats, o koks nors atsiųstas pasienio žemę valdantis jo vietininkas arba kaštelionas, kaip juos vadindavo mozūrai. Tiesa, kaštelionas kaštelionui nelygus, kitas, žiūrėk, vos susitvarkydavo su savo pareigomis – vadovavimu pilių įguloms, karių rinkimu Konradui susiruošus kariauti, prasikaltusių gyventojų teisimu, kur dar jam derėtis savo valdovo vardu su prūsais.

Tam reikėdavo ne eilinės galvos, ir prūsai prisižiūrėjo visokiausių Konrado žmonių. Matė ir smailialiežuvį kanclerį, ir skarbniką, matė ir podko-

morijų. Regėjo ir net patį palatiną: viskas priklausė nuo to, kaip Konradui reikėdavo prūsų. Kunigaikščio žmonės visko prisigalvodavo, kvaršindami prūsams galvas, bet dažniausiai pradėdavo nuo priekaištų. Girdi, ko jums dar maža, juk tiek pasipelnėte per žygį, tas ar anas Konrado giminaitis kruvinom ašarom verkia, pasiuntinius atsiuntė, prašo padėti su prūsais atsiskaityti, bet jis atsakė, kad nelabai galįs. Mat laikas nelabai koks – kad į tokį žygį išsiruoštum, vis tik reikia pasitarti su patarėjų taryba. O kad ir laikas žygiui nelabai vykęs, visokie darbai. Didikai savo pilyse užsiėmę, kol juos nuo namų atplėši, kol susirinks, o jeigu vien tik su tarybai priklausančiais kariaunos vyrais nutarsi žygiuoti – supyks, kad be jų sprendi. O paskui dar ir kariauną reikia surinkti. Juk Konrado ne tokia, kaip kitų – turi vos trisdešimt šimtinių ir jau baisiausiai nosį riečia: žiūrėk, koks aš stiprus, o Konrado net penkiasdešimt šimtinių. Nemažai tų šimtinių po miestus išmėtyta, juos nuo tų velnio išperų prūsų saugo. Kol jas visas surinksi...

Tai su šimtinėmis dar pusė bėdos, bet juk vien su raitelių kariauna nelįsi į tą prūsišką pragarą. Dar reikia ir pėstininkus – vadinamuosius „skydininkus" – sušaukti. O tie „skydininkai" – laisvieji valstiečiai. O su valstiečiais taip – kai namus ginti, tai be jokių ginčų eina, bet kai kažkur žygiuoti, tai vis ką nors prasimano, žiūrėk, vieno vaikai skydą kažkur nukišo, kitam lanką sulaužė ir strėles išmėtė (aha, išmėtė, iššaudė bemedžiodami jo, Konrado, miškuose ar atsišaudydami, užklupti jo girininkų, kitąsyk bjauresni už tuos prakeiktus prūsus), arba, dažniausiai, už darbų slepiasi – valdove, pats darbymetis, jeigu viską mesime, tai be derliaus liksime, kaip su tavimi, kunigaikšti, atsiskaitysime, kuo tu savo kariauną maitinsi. Oi, jau tie laikai, kuo toliau, tuo baisiau, visai žmonės Dievo nebebijo.

Gerai, kaip nors tuos „skydininkus" ir surinksi, bet kokia iš jų jėga – tik lankais ir skydu ginkluoti. Jie juk tik priedas prie kariaunos ir riterių, šitie pagrindinė jėga. Bet kad ir su jais užtenka galvos skausmo. Paprasčiausia su tais, kurie riteriais tapo už savo žygdarbius, atliktus, kai buvo „skydininkai" ir dar kartu su riterio vardu iš Konrado gavo žemės lopinėlį valdyti, todėl savo vardą ir žemę brangina (juk žemė ne visam laikui jiems pažadėta) ir kaip mat prisistato. Nėra didesnių vargų ir su tais riteriais, kurie šį vardą paveldėjo iš savo tėvų – buvusių kunigaikščio ar jo protėvių kariaunos karių.

Bet va su riteriais – didikų atžalomis gyvas vargas, jeigu kas, tuoj savo protėvius prisimena, kaip drįsti jiems nurodinėti, tokių tarp riterių daugybė. O užtenka vienam tokiam pradėti bambėti, tuoj ir kiti prisideda...

Atseit taip ir panašiai Konradas kvaršino galvas giminaičiams jų pakviestas ir paprastai tie atstodavo, kai jis pažadėdavo auksu padėti. Bet kad tas auksas iš dangaus kaip sniegas nekrinta. O kunigaikštis nepaskaičiavęs pažadėjo prūsams tokią daugybę ir dabar, kad tiek tesėtų, reiktų paskutines kelnes nusimauti. Arba pasiuntiniai imdavo suktai užsiminti, kas žino, gal koks skarbnikas ims ir paskaičiuos, kad būtų pigiau prisidėti prie prūsų nuskriausto kunigaikščio ir padėti jam su jais atsiskaityti. Juoba kad gal ir daugiau tokių norinčių atsirastų. Juk daug kas ir Mozūrų kunigaikštystėje, ir Kujavijos, ir Pajūrio, ir kitose žemėse puikiai atmena didelių prūsų kariaunų antpuolius ir dantimis griežia jų vardą kartodami. Su malonumu pasinaudotų proga atsigriebti, dar, žiūrėk, ir danai prisidėtų, kuriems Sembos prūsai neleisdavo nė kojos iškelti į jų pakrantę.

Nuo tokių šnekų užvirdavo prūsų kraujas. Jie irgi daug ką atminė ir ypač tuos dvejus metus prieš porą dešimtmečių, kai prieš juos ir vieną, ir kitą vasarą žygiavo susidėję kunigaikščiai Lešekas Baltasis, Henrikas Barzdotasis ir Konradas, ir dar Gniezno, Kujavos, Poznanės, Vroclavo, Liubošo, Plocko vyskupų bei pajūrio kunigaikščių Vratislavo bei Sviatopolko kariaunos. Prūsai ir vienais, ir kitais metais atsilaikė, bet tai jiems daug kraujo kainavo. Jau geriau išvengti tokių dalykų, ir prūsai pradėdavo nuleisti kainą, tuo labiau, kad, žinodami Konradą, paprastai užsiprašydavo daugiau, nei tikėdavosi gauti.

Daubaras, klausydamasis tokių ir kitokių atsiminimų apie tą suktą Konradą, kuris tik žiūri, kaip kokią šunybę iškrėsti, buvo įsitikinęs, kad notangai šįkart ant jo kabliuko neužkibs. Juoba kad vitingai vis minėjo, kad per Konradą dar vieną galvos skausmą įgijo – tuos baltaapsiausčius su kryžiumi.

Rikis nemažai nustebo, kai kalbėti atsistojęs Skaurė iškart pradėjo nuo prašymo išklausyti jį – Daubarą.

– Man mano kraujo brolis daug apie tuos mongolus pasakojo. Jis juos ir matė, ir su jais kovėsi, – įtikinėjo susirinkusius Skaurė, aiškinda-

mas, kad reikia žinoti, koks priešas taip išgąsdino Konradą, kad net ryžosi jiems – notangams – ir kitoms gentims nusilenkti.

Vitingai neprieštaravo – Skaurė teisingai numatė, kad tiems bus smalsu išgirsti apie mongolus, apie kuriuos jau buvo prisiklausę visokiausių gandų, bet pasakoję ir gąsdinę prisipažindavo, kad patys savo akimis nematė, tik iš kitų girdėjo, o tie – dar iš kitų. Bet kai pasakojimai eina iš lūpų į lūpas, kiškis lokiu pavirsta. Daubaras, puikiai tai žinodamas, vis tik nesuprato, ko Skaurė iš jo tikėjosi – jis visai nesiruošė gražinti to, ką buvo patyręs.

Mantui davus ženklą, Daubaras atsistojo, žengė į priekį ir nužvelgė susirinkusiuosius. Ta pati menė, kaip prieš kelis mėnesius, ir kartu visai kita. Tada atrodė, kad uodui nėra kur snapo įkišti per susirinkusius vyrius, ir kur jų protas – į tokią mažą menę grūstis, o dabar atrodė dvigubai erdvesnė. Nenuostabu, juk tada buvo susirinkę trijų genčių vitingai, o dabar – tik vienos. Bet ir žvilgsniu bėgdamas per jų veidus, Daubaras pasigedo ne vieno anąkart įsidėmėto vitingo. Jis jau žiojosi, kai paskutinę akimirką pastebėjo iš už vienos plačios nugaros akimirkai išlindusį ir vėl pradingusį berniūkščio veidą. Tas labai skubėjo pasislėpti, bet Daubaras spėjo jį pažinti – mažasis Mantas. Vėl pralindo, tai žalčiukas! Daubaras pats sau šyptelėjo, bet tėvui neklaužados neišdavė, prisiminė, kaip pats, būdamas panašaus amžiaus, taikydavo prasmukti į menę, kur tėvas tardavosi su kariais, bet tuojau pat surimtėjo.

– Jeigu jūs girdėjote, kad mongolai geri ir žiaurūs kariai – netikėkite tuo, – jis stengėsi kalbėti kuo garsiau ir kuo aiškiau žvelgdamas tiesiai į Mantą. Pasakęs nutilo ir vėl nužvelgė atgijusius, pralinksmėjusius vitingus. Kurį laiką jis lūkuriavo, leisdamas jiems džiūgauti, nujaučiant lengvus pinigus, o tada kirto: – Netikėkite, nes jie labai geri ir labai žiaurūs kariai.

Jis ilgai pasakojo apie mongolus, ką pats patyrė prie Maskvos ir Smolensko, ir kai stabdė į Lietuvą jojusį tumeną, ir ką girdėjo iš Jundos. O kai baigė, menėje buvo taip tylu, kad, regis, galėjai išgirsti musę skrendant. Vitingai dairėsi vienas į kitą ir į Mantą, laukdami, kuris pirmas prabils.

Ir tuo pirmuoju tapo visą laiką netoli Daubaro stovėjęs Skaurė.

– Tai tokie tie mongolai, – tarė jis, žengtelėjęs arčiau rikio. – Mano kraujo broliu galima tikėti. Tuo mes įsitikinome prie Vundenavos. Patikėkime ir šįkart, ir jokim prieš tuos mongolus!

Skaurė kalbėjo daug trumpiau ir, iš esmės, tik apie du dalykus – kad jeigu tie mongolai tokie geri ir žiaurūs kariai, reikia juos sustabdyti kuo toliau nuo savo žemių, ir jeigu jie tikrai tokie geri ir tokie žiaurūs kariai, tai reikia reikalauti, kad mozūras sumokėtų tris kartus daugiau nei žadėjo ir – prieš išjojant. Pažįstant Konradą, reikia reikalauti, kad atvežtų auksą prie sienos, ir kirsti ją, tik kai atiduos.

Daubaras klausėsi apstulbęs ir manė, kad niekas Skaurei nepritars. Ir tikrai – iš pradžių kalbėję vitingai tvirtino, jog nėra ko kišti pirštus tarp durų, atrodė, kad viską užbaigs ir panašiai kalbėjęs Mantas, bet paskui atsirado į Skaurę panašių vitingų – ir pinigais susigundė, ir užsikepė į mongolus pasižiūrėti.

Iš viso susirinko pustuzinis vitingų, ir Konradui buvo pasiųsta žinia, kad jeigu nori sulaukti pagalbos, tai turi mokėti kiekvienam vitingui tris kartus daugiau nei siūlė. Kartu su tokia žinia žygūnai išlėkė ir į kitas prūsų gentis.

Po pasitarimo Skaurė su Daubaru leidosi namo, ir rikis tikėjosi, kad Konradas nesutiks.

Bet apsiriko. Konradas sutiko.

Ir per prūsų gentis jo auksu susigundė beveik dvi dešimtys vitingų, o sudėjus jų į žygį paimtus karius gavosi dvi šimtinės.

Iš anksto sutartoje vietoje jie susitiko su užmokestį atgabenusiais Konrado žmonėmis. Perskaičiavę auksines monetas keli prūsų kariai išsidalijo jas, sudėjo į roges ir išgabeno įvairiomis kryptimis saugoti vitingų užmokestį genčių vyresniesiems, kol jie sugrįš.

O dvi prūsų šimtinės, lydimos Konrado siųstų žmonių, perjojo sieną. Tarp pirmųjų vitingų jojo ir Skaurė. O šalia jo, kaip brolis – ir Daubaras. Paskui rikį kaip pririštas sekė ir Jotkus.

✧ ✧ ✧

Už nugaros liepsnojo miestas.

Nors jį ką tik užėmė, bet Batu-chanui teko pasirausti atmintyje, kad rastų jo vardą – Krokuva. Dar viena sostinė, kurios šeimininkas išdūmė, palikęs miestiečius mirti vienus. Kiek tokių miestų buvo jo kelyje – tik

raštininkai gali pasakyti. Bet ir jie nežino, kiek dar laukia, kol pasieks Paskutiniąją jūrą.

Kiek – ir tokių aršių, tokių, kad prie jo sienų reikėtų skubėti pačiam Pasaulio drebintojui su savo „pasiutusių" raitelių tumenu. Kiek jau tokių miestų buvo šio žygio metu, ir prieš šį buvo kažkuris kitas, Sandomiras ar kaip ten, prie kurio jo kariai tūpčiojo keletą dienų.

O paskui – ir šitas. Užuot išpirkę savo kaltę po Sandomiro, net du tumenai vėl tūpčiojo palei sienas. Jie stengėsi numušti nuo sienų tuos užsispyrusius liachus ir kai pasirodydavo, kad kurioje nors vietoje jau pasisekė (na, dar vis kaišiodavo galvą vienas kitas liachas, bet tai jau nesvarbu), tuoj puldavo rimbais ir ietikočiais varyti ten išsekusius, apiplyšusius belaisvius, kad tie ropštųsi ant sienų ilgomis, siūbuojančiomis kopėčiomis ir savo mase nušluotų nuo jų gyvus likusius miesto gynėjus, o jau tada iš paskos užliptų mongolai ir pasileistų miesto gatvėmis, vieni – gilyn į miestą, kiti – prie vartų, kad juos atlapotų ir įleistų nekantraujančius raitelius.

Tačiau vos pirmieji belaisviai pasiekdavo kopėčių vidurį, lyg iš niekur atsirasdavo daugybė liachų ir ant belaisvių galvų – ir lipančių, ir susibūrusių apačioje – pasipildavo karšta smala, verdantis vanduo, rąstai ir akmenys. Ir puolantieji nusirisdavo atgal, palikę sienos papėdėje krūvas negyvėlių ir sužeistųjų. Jų aimanos lydėdavo bėgančiuosius, bet niekas nepamėgindavo sugrįžti ir jiems padėti. O kai puolantieji vėl, pasivaidenus, kad jau viskas, liachai pagaliau pakriko, sugrįždavo į tą pačią vietą, jie būdavo vietoj laiptelio, belaisviai nesirinkdami – gyvas ar ne – statė ant kūnų kopėčias, vėl ropštėsi ir vėl krito, ir šalia akmeninės sienos augo dejuojanti, besiranganti siena, kraupiai juoduojanti ištrypto sniego fone.

Tiesa, tą sniego baltumą galėjai tik protarpiais pastebėti, kai vėjas trumpam nunešdavo į šoną daugybės aplink miesto sienas ir jo viduje liepsnojusių laužų dūmus. Jie negeso nei dieną, nei naktį, nes prie jų burdavosi tiek miesto gynėjai, tiek puolantieji.

Naktis iš ramybės meto virto artėjančio siaubo pranašu. Mieste į dangų kilo raudos ir maldos, sienų apačioje – tylančios sužeistųjų aimanos, o laukuose aplink miestą – pratisos, į vilko kauksmą panašios mongolų dainos. Naktimis ar įsisukus tokiai pūgai, kai šturmuoti miestą tapdavo ne-

įmanoma, mongolai susėsdavo aplink laužus, sukryžiavę po savimi kojas, ir dainuodavo ar šnekėdavosi, neatitraukdami akių nuo iki raudonumo įkaitusių žarijų. Už kai kurių iš jų nugarų rinkdavosi žmonos, jos tarsi suakmenėjusiais veidais sustingdavo ant paklotų kailių ir klausydavosi karių šnekų: gal jau greitai miestas kris?

Gal? – bet karių balsuose skambėjo nerimastingos gaidelės: ateina pats Pasaulio drebintojas, ir nerimas persimesdavo žmonoms. Tai kas, kad pasirodžius Batu-chanui galima drąsiai sakyti, kad miestui atėjo paskutinioji, kas, kad vėl į jų vežimus plūstels ryšuliai su įvairiausiu grobiu, kuriuos atrišęs gali tiek visko rasti. Aišku, pasitaiko ir niekam nebetinkamų kruvinų rūbų, bet būna ir gerų, ir visokiausių batų, ir papuošalų, ir indų, molinių, geležinių ir net sidabrinių ar auksinių, ir net sabalo kailinių, kurie taip gelbsti tokią atšiaurią žiemą. Ir dar bus daugybė naujų belaisvių, kuriuos arba varys suginę į vieną būrį, arba, greičiau, riš prie vežimų, ir gerai, jeigu vyrui pasitaikys graži mergina ir bent jau apysveikis, jaunas vyriškis, kuriuos bus galima parduoti vergų turguje ar iškeisti į ką nors reikalinga. Bus gerai...

Bet kas iš to džiaugsmo, jeigu nežinia, kokia bus Pasaulio drebintojo rūstybė, kiek ji pasiglemš karių gyvybių, nubaustų už bailumą, kad nesugebėjo patys paimti miestą? O jeigu tarp tokių papuls ir tavo vyras, ir moterys dėjosi prie dainos, išliedamos savo nerimą.

Krokuvos apsiaustis tikrai pajudėjo pasirodžius Batu-chanui ir jo tumenui. Bet ne vien baimė paakino mongolus nieko nebojant mestis ant sienų. Atvirkščiai, atvykus Pasaulio drebintojui, puolimas buvo sustabdytas, kol kiniečiai meistrai statė į vietas tumeno atsigabentas keturias sienų daužymo mašinas.

Jos buvo tokios galingos, kad be poilsio dirbusiems meistrams prireikė visos paros jas sutvarkyti. Pradėję iškart, vos jų vežimai pasiekė miesto apylinkes, vienai dienai gęstant, pabaigė jau kitą, nusileidus sutemoms. Bet kol vieni meistrai miegojo, kiti prižiūrėjo didžiulių akmenų gabenimą – atrinkinėjo tinkamus, tokius, kad vos keturi vyrai pakeldavo, ir kurie tilpdavo į didžiulį kaušą ilgo katapultos rąsto gale, ir vadovavo jų krovimui palei katapultas.

– Uragš, uragš, mūū[3]! – netilo jų spigūs balsai ir belaisvius prižiūrėję kariai vis mojavo ir mojavo rimbais. – Uragš!

Rytas išaušo pilkas – dangų buvo užtraukę išpurtę, žemai pakibę purvini debesys, ir negalėjai atskirti, kur baigiasi jie, o kur prasideda pilkų laužų dūmų tumulai. Vos tingus vėjas juos kiek prasklaidė ir plyšiuose pasimatė miesto sienos, katapultos pradėjo savo nesulaikomą darbą (jas galėjo sustabdyti tik iki katapultų prasiveržę krokuviečiai, tačiau jas saugojo nemažos mongolų pajėgos, o miesto gynėjai neturėjo jėgų surengti išpuolį iš miesto).

Į miestą kone nenutrūkstamu srautu pasipylė akmenys. Katapultininkai išmanė savo darbą. Jie taikė į vartus ir sieną aplink juos. Pirmi keli akmenys perlėkė per viršų, keli nukrito nepasiekę vartų, bet miestiečiai per anksti puolė džiūgauti. Mažiukai kiniečiai kaip skruzdės aplipo didžiules katapultas, pareguliavo jas ir štai vienas akmuo su baisiausiu dundesiu trenkėsi į vartų geležį, įlenkdamas juos, paskui ir kitas, trečias. Ir kiti akmenys ėmė dusliai daužyti sieną ir kristi žemyn su išmuštais iš jos akmenimis ir miesto gynėjų kūnais. Krokuviečiai turėjo atsitraukti iš apšaudomų vietų ir, rizikuodami, kad koks sieną perskridęs akmuo nukris ant jų, laukti artimiausiose gatvelėse, kada mongolai mesis į ataką, kad nublokštų juos atgal.

Bet mongolai nesiskubino. Ir jeigu iš pradžių miesto gynėjai dar vylėsi galėsią grįžti ant sienos prie vartų, greitai pamatė, kad tie vis labiau panašėja į netvarkingą akmenų krūvą. Pagaliau, gailiai sudejavę, vartai triukšmingai išvirto, paslėpdami po savimi krūvą akmenų. Tačiau trumpam – veikiai ir juos uždengė griūvančios sienos akmenys. Siena tiek sumažėjo, kad dažnas katapultos akmuo, praskriejęs vietą, kur anksčiau stovėjo siena, trenkdavosi į artimiausius namus ir gainiojo krokuviečius.

Vienu metu savo vadų įsakymu miestiečiai mėgino iš visko, kas pasitaikė po ranka, ręsti barikadą, bet nedaug ką spėjo nuveikti – lyg žaidžiančio milžino svaidomi vis skriejantys ir skriejantys akmenys užmušė kelias dešimtys vyrų ir išgriovė barikadą. Tada vadai, pamatę, kad neatlaikys vartų,

[3] Pirmyn, pirmyn, kvailiai (mongoliškai).

atitraukė savo žmones giliau į miestą ir vėl iš naujo liepė statyti barikadas, kad užtvertų į miesto centrą ir pilį vedančias gatveles.

Tačiau jos kilo lėtai. Miestiečių rankas jau svarino neviltis. Mieste tai šen, tai ten ėmė plykstelti gaisrai – žmonės patys padeginėjo namus, nenorėdami matyti, kaip juos plėš užpuolikai. Kai kurie mėgino slėptis, vildamiesi, kad Dievas išsaugos juos nuo pagonių žiaurumo.

Mongolai nesiskubino. Tik vidurdienį, kai vietoj vartų ir sienos aplink juos atsivėrė platus plyšys, lyg žmogui būtum pusę dantų išmušęs, Batu-chanas liepė pulti. Priekyje, skubėdami išpirkti savo kaltę, pasileido pirmieji prie miesto pasirodę tumenai. Paskui juos pajudėjo ir Batu-chaną atsekę tumenai, išskyrus jo „pasiutėlius“, ir tie, kurie spėjo prisidėti jau pradėjus puolimui. Kai kurios šimtinės metėsi į mūšį net nestabtelėjusios po ilgo žygio (o ko stabčioti, kol gaiši, kiti tavo grobį išsidalys, po to poilsės, ant grobio maišų poilsis daug malonesnis).

Mongolai lyg juodas debesis užplūdo pralaužą, nesulaukdami jokio pasipriešinimo. Jų maži arkliukai lyg šunys ropštėsi per buvusią sieną žymėjusią akmenų krūvą ir šimtinės lyg potvynio vanduo bangom plūdo siauromis miesto gatvėmis. Jos lyg šapelius nubloškė dar priešintis mėginusius miestiečius.

Miestas krito.

Mongolai ėmėsi jiems įprasto darbo. Jie laužėsi į namus, grobė, kas po ranka pakliuvo, rišo į paklodes, staltieses ir viską, kas tik tiko, čiupdavo, jeigu pasitaikydavo gyvas ir dar paeinantis kas nors iš namų šeimininkų ir, plakdami rimbais, versdavo juos tempti grobį į miesto aikštę prie katedros, kur šimtininkai užsiėmė dalybomis. Jų prižiūrimi dešimtininkai vertė atskirai rūbus, papuošalus, ginklus ir kitą grobį, o paskui, išrinkdami šimtininko nurodytus daiktus, krovė juos į penkias krūvas. Viena jų turėjo tekti Pasaulio drebintojui, dar viena – iškeliauti namo, į Mongoliją, visų šalių didžiajam kahanui, o iš kitų trijų krūvų dešimtininkai krovė mažesnes, tiek, kiek dar buvo likę gyvų karių. Su kiekvienu miestu tų krūvų buvo vis mažiau, užtat gyvieji galėjo pasiguosti, kad jų grobis vis didesnis ir didesnis.

Kol vieni mongolai rūpinosi grobiu, kiti gaudė gyvus likusius miestiečius ir varė juos prie vartų, kur, negailėdami rimbų, skubino juos kuo greičiau valyti griuvėsius.

– Uragš, uragš! – švilpė botagai, neleisdami atsitiesti nugaroms, ir vyrai, moterys, seniai ir vaikai – mongolai griebė kas tik po ranka pasitaikė, net ir sužeistuosius, dar galėjusius paeiti ir pajudinti ranką – kaip skruzdėlės tempė, rideno, vilko šalin akmenis ir rąstus.

Sunkiausias uždavinys buvo vartai, bet rimbai padėjo ir jį įveikti – kas į šonus įsikibo, kas po apačia palindo po abiem vartų pusėmis ir nutempė šalin. Ir niekam nerūpėjo, kad, mongolams paliepus mesti, keliolika belaisvių liko vartų prispausti.

Nebuvo kada galvoti apie tokius niekus. Iš tolumos jau artėjo miestą nusprendęs apžiūrėti pats Padangių drebintojas su savo „pasiutėliais". Batu-chanas jojo priekyje su sidabriniu šalmu ant galvos, paauksuotais šarvais, ant pečių užsimetęs mėlynus, auksu siuvinėtus ir sabalu pamuštus kailinius ant kaip snieginis leopardas dėmėto paauksuotais karčiais žirgo.

Batu-chanas nestabtelėjęs ir nežvilgtelėjęs prajojo pro buvusių vartų vietoje ant akmenų ir į sniegą suklupdytus belaisvius. Mažai jį domino ir siaurose gatvelėse susigrūdę namai, chanas jojo niūrus, kol pasiekė miesto aikštę, užgrūstą jo karių, belaisvių ir iš aplinkinių kaimų suvažiavusių valstiečių vežimų. Išvydę jį, kariai skubėjo klupdyti belaisvius ir patys lenkėsi jam jojant prošal.

Bet Padangių drebintojas jų tarsi nematė. Nestabtelėjęs jis pasuko tiesiai prie katedros ir, pavaręs žirgą per jos laiptus, įjojo vidun. Čia jau irgi buvo spėję pabuvoti grobio ištroškę mongolai ir žirgui tekdavo paieškoti, kur pastatyti kanopą, kad neužliptų ant sudaužytų suolų bei kitų išmėtytų daiktų.

Pasiekęs katedros vidurį, Batu-chanas sustabdė žirgą ir užvertė aukštyn galvą. Ir čia iš viršaus į jį žvelgė jau kitose bažnyčiose matyti, kaip pasakojo tie lotynų šamanai, iš mirusiųjų prisikėlę žmonės, kuriuos teisė jų aukščiausiasis valdovas už jų per gyvenimą padarytus nusikaltimus, velniai ir to jų dievo motina. Žvelgė, bet nieko jam negalėjo padaryti, ir Batu-chanas niūriai nusiviepė. Lai sau spokso, ir kiek dar spoksos, kol jis pasieks Paskutiniąją jūrą. Tik ji vis dar toli ir reikia paskubėti, ir taip judėjo ne taip greitai, kaip chanas galvojo išeidamas į žygį, ir Padangių drebintojas šūktelėjo neatsisukdamas:

– Kur tumenininkai?

– Čia, čia, aš čia, mes čia, – vienas po kito po katedros skliautais nuaidėjo balsai, ir Batu-chanas apsuko žirgą. Jo turgautai ėmė trauktis, praleisdami į priekį tumenų vadus.

Batu-chanas luktelėjo, kol paskutinis iš tumeno vadų suvaldė prieš jį savo žirgą, ir prabilo:

– Kuo greičiau traukit savo tumenus iš miesto, josim toliau. Greičiau, – pakartojo ir pridėjo: – Ordu, tu – su manimi. Reikia pasikalbėti.

– Klausau, – dar jaunas, bet jau kiek apvytusio veido jo giminaitis Ordu-chanas klusniai nulenkė galvą ir pavarė savo žirgą paskui Batu-chaną, tam prajojus pro šalį.

Palikęs katedrą, Batu-chanas vėl nesidairydamas jojo per aikštę, lydimas kiek atsilikusio Ordu ir apsuptas savo milžiniškų asmens sargybinių turgaudų, o į dangų kartu su daugėjančių gaisrų dūmais kilo ir aikštėje suklupdytų moterų verksmas.

Ne tokio Verbų sekmadienio laukė krokuviečiai.

✧ ✧ ✧

Batu-chanas sėdėjo ant savo žirgo, pakilęs ant kalvelės, ir žiūrėjo į apačioje žygiuojančią savo kariuomenę, tumenas po tumeno. Jie tvarkingomis gretomis vienas po kito niro iš miesto toje vietoje, kur anksčiau buvo vartai, ir skubinosi siauru keliu paskui savo vadus palikti Krokuvą.

Į kitą pusę, miesto link, per užsnigtą lauką, taikydama į apsiausties metu ištryptas vietas, lydima apsaugos traukė vilkstinė pirklių, nusipirkusių teisę pabaigti plėšti miestą. Matėsi, kad pirkliai nekantravo imtis savo darbo – ne juokas, ne kasdien pasitaiko nemažos žemės sostinė. Tokiuose miestuose reikia kruopščiai pasikrapštyti, juk juose gyvena nemažai turtingų žmonių – amatininkų, pirklių, didikų – ir ne vienas pasistengia kuo gudriau suslėpti savo turtus, tikėdamiesi, kad Dievas padės jiems išsigelbėti ir jie vėl galės jais naudotis. Tokiais atvejais žmonės prasimano nemažai gudrių slėptuvių ir skubantys kariai neretai tik grietinėlės paviršių spėja nugriebti. Kitąsyk gerai pasikapsčius buvo galima surinkti ne ką mažiau, nei laimėjo kariai. Tai žinodami, kariai nemėgo pirklių, prasilenkdami

smaigstė juos piktais žvilgsniais; maitvanagiai, keiksnojo juos neieškodami žodžių, bet mielai būtų pasikeitę su jais vietomis.

Bet negalėjo. Kariams teliko džiaugtis tuo, ką spėjo pešti, ir joti, paklusus nekantriems vadų šūksniams – greičiau, nepykdykime Padangių drebintojo, tuoj sutems, o mums dar toli iki nakvynės, ir raiteliai, tumenas po tumeno, jojo.

Pagaliau, nujojus vienam tumenui, iki priartėjo kitas, atsirado nemažas tarpas. Tai buvo tos kariuomenės dalies, kurią Batu-chanas vedėsi į Vengriją, pabaiga. Iš tolo artėjęs tumenas turėjo sukti kitur ir, vadovaujamas Ordu-chano, traukti toliau į lenkų žemes.

– Telydi tave dievai, Ordu, – prarisnojus paskutinėms tumeno gretoms ir pratuštėjus keliui Batu-chanas tarė šalia ant žirgo sėdėjusiam Ordu-chanui, paragindamas savo žirgą.

– Ir tave, Pasaulio drebintojau, – aidu atsiliepė Ordu-chanas, žemai nusilenkdamas savo valdovui ir giminaičiui.

– Atsimeni, kada aš tavęs lauksiu madjarų žemėse? – Pasaulio drebintojas dar atsisuko į Ordu-chaną ir tas vėl pasiskubino nusilenkti:

– Kuo puikiausiai. Aš būsiu. Būtinai.

– Gerai, – mestelėjo Batu-chanas nusisukdamas ir žiūrėdamas, kur žengia jo lyg snieginis leopardas dėmėtas žirgas.

Ordu-chanas luktelėjo, kol Batu-chanas nutolo, o tada irgi pavarė savo žirgą žemyn, prie apačioje laukusių asmens sargybinių. Kai juos pasiekė, Batu-chanas, apsuptas savųjų, jau lėkė keliu ir iš po žirgų kojų į visas puses žiro tirpstantis sniegas.

Ordu-chanas lūkuriavo, paskendęs nelinksmose mintyse. Jo tumenas, nuo žygio pradžios praėjęs daugybę kautynių, buvo gerokai apipešiotas. Geriausiu atveju Ordu-chanas savo žinioje turėjo aštuonis tūkstančius karių. Aštuonis – prieš tuos tūkstančius, kuriuos, žvalgų žiniomis, rinko liachų chanai.

Bet Padangių drebintojo žodis yra Padangių drebintojo žodis, ir nesvarbu, kas tu esi – eilinis karys ar jo giminaitis chanas, tavo likimas, jeigu jo netesėsi, bus vienas – mirtis.

✧ ✧ ✧

Bloga nuojauta, apėmusi Daubarą nuo pat tos akimirkos, kai Skaurė užsikepė joti prieš mongolus, neapgavo – iš pat pradžių žygis klostėsi nekaip. Jau nuo pirmųjų dienų, kai prūsai su penkiomis Konrado pasiųstomis mozūrų šimtinėmis po ilgų klajonių pasiekė lenkų kunigaikščių stovyklą Silezijoje, neapleido jausmas, kad juos kaip kačiukus sukišo į maišą ir neša į patvinusią upę skandinti. Ir tų kačiukų pilnas maišas, o kur jį neša – žinojo tik vienas žmogus: Silezijos kunigaikštis Henrikas II, galingiausias iš keturių Lenkijos žemes valdžiusių kunigaikščių. Stipresnis nei pats Krokuvą valdęs kunigaikštis Boleslovas V. Ir kokią jis čia galėjo turėti valdžią, jei negynė savo miestų, net ir sostinės, išdūmė, palikęs miestiečius pačius žinotis, ir išsivedė dalį įgulos. Tad nenuostabu, kad apie Henriką rinkosi prieš mongolus pakilę lenkų kunigaikščiai ir tik jo stipriai rankai sutikę pasiduoti. Juoba kad tik tokia tvirta kaip Henriko ranka galėjo susitvarkyti su keliolika tūkstančių į Sileziją iš įvairių kraštų susirinkusių karių.

Tokią jėgą buvo nelengva suvaldyti, tuo labiau kad didikai, nors ir atsidavė kietai Henriko rankai, tarp jų buvo nemažai tokių, kurie kitomis aplinkybėmis patys būtų mielai stoję tokios jėgos priekyje ir kartais instinktyviai šiaušdavo šerį. Bet šįkart jų polėkius varžė mongolų baimė, ir jie veikiai suskliausdavo sparnelius. Užteko išgirsti naują gandą apie mongolų artėjimą.

O tiems gandams nebuvo nei galo, nei krašto. Jie skriejo toli aplenkdami klajoklius, tačiau Henrikui ir kitiems aplink jį susibūrusiems didžiūnams iš jų buvo mažai naudos. Žmonės, išgirdę, kad mongolai artėja, bėgo viską pametę, kur tik akys vedė. Ir mažai kas iš jų bent iš tolo buvo matęs mongolus. Henriko žvalgai kad ir kiek zujo, nerado nė vieno žmogaus, kuris būtų iš arčiau regėjęs klajoklius. Jie patys vengė painiotis mongolų kelyje ir nemėgino suskaičiuoti, kiek jų iš tikro žygiuoja. Tad tenkinosi nešdami Henrikui vis baisesnes žinias: mongolų trisdešimt tūkstančių, penkiasdešimt, nesuskaičiuojama daugybė.

Po pusbrolio Boleslovo patirtų pralaimėjimų ir Krokuvos kritimo Verbų sekmadienį Henrikas laukė ateinant pagalbon svainio Bohemijos kara-

liaus Venceslaso su keliomis dešimtimis tūkstančių karių. Kartu jie būtų sudarę tokią kariauną, kuri būtų galėjusi drąsiai stoti prieš mongolus.

Tačiau jeigu tik prieš tuos, kurie, kaip pranešė žvalgai, sparčiai lėkė Legnicos – miesto, už kurios sienų ir šalia jo įkūrė savo stovyklą Henrikas, – pusėn. Bet dar sklandė gandas, kad paskui šiuos mongolus seka dar didesnės jų jėgos. Ir jeigu abu šie mongolų tvanai susijungs, tai prieš jį neužteks bendrų Henriko ir Venceslaso jėgų...

Henrikas negalėjo taip rizikuoti. Kunigaikščiui atrodė, jog jis teturi vieną išeitį – sumušti priekyje lėkusius mongolus, tada sulaukti Venceslaso ir kartu su juo pasitikti kitus mongolus. Pasitikti ir sutriuškinti.

Ir Henrikas neiškentė. Įsakė savo kariams palikti Legnicą. Ir net Dievo ženklas nepriverte jo persigalvoti – jojant pro bažnyčią, nuo jos bokšto nukrito akmuo ir tėškėsi visai šalia Henriko. Kunigaikščiui teko pavargti, kol sulaikė pasibaidžiusį žirgą. Visi, kas matė, kaip vienas išblyško, bet Henrikas, pagaliau suvaldęs žirgą, net neatsisuko pasižiūrėti į akmenį. Jojo toliau.

Viso to nei Daubaras, nei prūsų vitingai nežinojo. Jie stovyklavo už miesto ribų, kai jiems priskirtas mozūras – vertėjas perdavė įsakymą išžygiuoti. Prūsams nereikėjo daug laiko susiruošti. Netrukus jie jau sėdėjo ant žirgų kažkur pačiame ilgos kolonos gale ir kažko lūkuriavo.

Iš tikrųjų jie laukė, kol iš Legnicos išvinguriuos visa Henriko kariauna, kad galėtų prisijungti prie jos pabaigos.

Prisijungtų ir pajudėtų. Daubaras veikiau pajuto, nei pamatė, kaip iš priekio lyg banga atbangavo. Prieš jį stovėjęs prūsas pavarė žirgą, ir rikis negaišuodamas nusekė jam iš paskos, vis prilaikydamas nekantraujantį Juodį, pavirsdamas didelės upės, tekėjusios net jai pačiai nežinoma kryptimi, lašeliu.

Upė tekėjo, kirsdama aplink Legnicą sukantį kelią ir priversdama lūkuriuoti didelį pirklio vežimą. Prie jo stovėjo pusamžis, striukas pirklys, apsuptas kelių tarnų, ir ant ryšulių įsitaisiusiems trims maždaug nuo septynerių iki dvylikos metų vaikams, dviem berniukams ir mergaitei, vis pagrasindavo, kad nedrįstų nulipti žemyn. Dėl to paties pergyveno ir pirklio žmona, geru dešimtmečiu jaunesnė už vyrą, bet tokia pati striuka ir apva-

laina, beveik tiek pastačius, tiek paritus. Ji klūpojo už vaikų, apglobusi juos apsiaustu kaip višta viščiukus, ir dažniau nei vyras kudakavo:

– Nejudėkit. Nešokinėkit. Nukrisit. Koks nors arklys pasibaidys. Po jo kanopom pateksit. Ir sutryps.

Bet kuo ji labiau kudakavo, tuo labiau vaikai veržėsi iš po jos sparnelio, ypač berniukai. Jų akys spindėjo bežiūrint į pro šalį plaukusią karių upę, lyg javai siūbuojančias ietis, žvangančius šarvus ir ypač žybteldavo pamačius riterius. Saulės spinduliai žaidė ne tik ant jų, bet ir ant žirgų galvas bei kūnus dengusių šarvų, ir riteriai bei žirgai kartu paėmus priminė mažas tvirtoves.

– Tėti, tėti, kas čia? – vienas per kitą strykčiojo berniukai, pirštu baksnodami kelio pusėn.

– Atsargiau, berniukai, atsargiau! – pirklys vėl mėgino juos raminti, bet, tiems nepasiduodant – na, tėti, kas ten toks, tas gražus riteris – nusileisdavo, nes ir pats jautė malonumą parodyti savo išmanymą.

– Čia Opolės kunigaikštis Mieško Antrasis, – pirklys kryptelėjęs galvą parodė į nujojantį raitelį, kuris paskui save vedė nemažą riterių būrį ir dar didesnį raitelių pulką.

– O šitas moravų valdovas markgrafas Boleslovas, – atsiliepė pirklys į eilinį berniukų „tėti, tėti, o kas tas riteris su plunksna ant šalmo?“

– Čia angliakasiai iš Bavarijos, jie patys pasisiūlė kautis su mongolais, – paaiškino pirklys, pro šalį visai ne karišku žingsniu traukiant pakrikom kresnų, kiek tamsių veidų vyrų gretoms.

– O čia prancūzų templieriai, – atsiliepė pirklys, vienam iš berniukų jau iš tolo ėmus baksnoti pirštu į orą, „tėti, kokie ten vienuoliai? O kodėl ant jų vėliavos nupiešti du ant vieno arklio jojantys raiteliai“.

– Čia broliai templieriai. Jų ordinas įsikūrė Šventojoje žemėje ir tada jų broliai buvo labai neturtingi, dviem broliams tekdavo vienas žirgas.

– O čia, čia kas tokie? – pralenkdamas vyresnįjį pirmas subruzdo jaunylis, pasirodžius į akis krintančių raitelių būriui, kurių priekyje nesimatė nė jokio riterio ar bent jau vėliavnešio.

– Čia... – pirklys pažvelgė, kur rodė berniukas, ir paspringo: – Čia... – šiaip ne taip pratarė, bet vėl nutilo, nesumodamas, ką pasakyti.

Bet vaikas vis nerimo:

– Na, tėti, sakyk, kas jie.

– Jie... – pirklys apsilaižė lūpas ir pasidžiaugė, kad vaikai nemato jo veido, kuris, kaip jautė, turėjo būtų baltas kaip sniegas. – Tai prūsai.

– O kas tie prūsai? – dabar jau susirūpino vyresnysis berniukas, išgirdęs nežinomą žodį.

Bet tėvui vis gaišuojant, atsiliepė motina:

– Ji nekrikštai.

– Nekrikštai? – šiuokart nenukentė ir mergaitė. – Tai jie velniai? Tikri velniai iš pragaro?

– Ne, jie ne velniai, bet tokie pat žiaurūs kaip velniai, – atsiliepė iš apačios pirklys ir pridūrė, pamatęs, kad prūsai jau čia pat: – Patylėkit, dėl Dievo meilės. Dar išgirs ir supyks.

Vaikai pakluso, mergaitė kone prapuolė po motinos apsiaustu, bet berniukai kaip žąsiukai vis tiek tiesė kaklus, kad geriau įžiūrėtų tuos baisius nekrikštus. O jie, gretomis jojo pro šalį, nekreipdami dėmesio į pirklio šeimyną. Tik ūmai vienas didžiulis prūsas, tikras galiūnas, atsisuko, pažvelgė tiesiai į vaikus ir mirktelėjo kaip tik tuo metu galvą kilstelėjusiai mergaitei. Ta suspigo, lyg kas jai būtų įbedęs, ir žaibiškai šmurkštelėjo atgal. Milžinas griausmingai nusikvatojo ir nujojo, daugiau neatsisukdamas, o moteris, viena ranka vis patampydama apsiaustą, kad dengtų visus vaikus, ir jį prilaikydama, skubriai žegnojosi.

Apačioje persižegnojo ir pirklys. Jis įsitempęs, visą laiką uždėjęs ranką ant durklo rankenos (nors puikiai suprato, kad tai nieko nepadėtų, bet vis kažkiek ramino), sekė, kaip pro šal risnoja prūsų raiteliai, ir garsiai atsiduso nutolus paskutinei gretai.

– Tėti, a, tėti, o kam Henrikui tie nekrikštai? – vėl iš viršaus pasigirdo vieno iš berniukų balsas. – Argi jis be jų nenugalės tų mongolų?

– Nugalės, tikrai nugalės, – atsiliepė pirklys, ropšdamasis ant pasostės ir ženklu parodęs tarnui lipti ant arklių, nes tolumoje jau matėsi kolonos pabaiga. – Tiesiog prieš tokius žvėris, kaip tie mongolai, svarbus kiekvienas kalavijas.

– Bet mongolus tikrai sumuš? – iš po apsiausto išlindo riestanosės mergaitės veidas ir pirklys su meile paglostė jos į kasas supintus plaukus.

– Būtinai sumuš, Dievas neleis skriausti savo avelių, – atsiliepė jis ir, apsisukęs, ėmė graibyti vadeles.

– Jeigu sumuš, tai kodėl mes nevažiuojame pas dėdę Janą į Liegnicą, bet važiuojame tokią tolybę į Moraviją, pas dėdė Zigmundą į Opavą? – nerimo vyresnysis berniukas, aiškiai nenusiteikęs ilgai kelionei.

– Todėl, kad taip reikia, – nukirto tėvas, bet vis tik pridėjo: – Dar turiu ir reikalų, o kai tokie laikai, negaliu jūsų vienų palikti. Kas žino, kas gali nutikti. Va sumuš Henrikas mongolus, bet, kai vyksta mūšiai, visų nesugaudo, paprastai dalis pralaimėjusių kaip kiškiai išsilaksto. O jeigu jie užklys į mūsų sodybą? Kas nuo jų mamą ir sesutę apgins, a? Jūs dar per maži, o Henrikas prie kiekvieno miestelio ir kaimelio apsaugos nepastatys, jam karių neužteks. Nuo-ooo! – metė aiškinęs, pamatęs, kad praėjo paskutinė pėstininkų greta, ir suragino arklius, skubėdamas kirsti ištuštėjusią kryžkelę, nes tiek laiko sugaišo laukdamas, o juk mongolai vietoje taigi nestovi. Sumuš juos Henrikas, sumuš, reikia tuo tikėti, bet atsargų ir Dievas saugo: – Nuo-oooo! – pirklys negailestingai vanojo arklius botagu.

Kelių raitelių apsuptas vienišas vežimas sparčiai nutolo tuščiu keliu. Jam iš paskos pasileido iš Legnicos ištrūkę vežimai ir raiteliai.

Kad atsargų ir Dievas saugo, pritarė ne vienas žymus Legnicos miestietis, galėjęs sau leisti palikti miestą.

✧ ✧ ✧

O Henriko vedama karių kolona vis tolo nuo Legnicos. Joje prapuolęs Daubaras vis negalėjo atsikratyti jausmo, kad jie kaip kačiukai maiše, ir tik vienas žmogus žino, kur juos neša. Tiksliau, Daubaro galva, įsivaizdavo, jog žino, o iš tikrųjų nė per nago juodymą nenutuokė, kur lenda, į kokią kilpą pats galvą kiša.

Visą tą laiką prūsai, kai su mozūrais pasiekė Henriko stovyklą, kankinosi nežinioje, nes ne ką daugiau žinojo ir patys mozūrai. Vyrai tik stūmė dienas stovykloje, valgė, miegojo, valgė ir vėl miegojo, stengdamiesi nekišti nosies už jiems skirto stovyklos kampo, nes gandas, kad didžiulia-

me krikščionių būryje atsirado pulkelis pagonių, greitai aplėkė stovyklą. Gyvenimas nežinioje ir artėjančios nelaimės nuojauta daug kam – ir lenkams, ir jų talkininkams – ištampė nervus ir niekas negalėjo garantuoti, kad doras krikščionis ims ir ūmai nepamėgins išsilieti ant pagonių, jeigu tie pasitaikys jų kelyje.

Žygis buvo išsigelbėjimas. Bent jau turėjo būti, jeigu kas nors būtų malonėjęs pasakyti, kur jie eina ir kodėl. O dabar, regis, visi grūdosi, atsitrenkdami vienas į kitą, nes kažkur priekyje kolona ūmai stabteldavo ir visa kariauna nuvilnydavo lyg banga, kol galop sustodavo. O tada, kai, regis, visi pagaliau baigdavo stumdytis, kovodami dėl patogesnės vietos pastatyti žirgą ar pačiam atsistoti, kolona priekyje vėl pajudėdavo.

Toks trūkčiojimas tęsėsi iki pietų. Kai kolona sustojo jau nebežinia kelintą kartą, Daubaras nelabai jaudinosi, manė, jog tuoj vėl pajudės į priekį.

Bet ne. Šįkart kariai ilgai trypčiojo vietoje, kol pagaliau iki prūsų atsirito nemenko judėjimo vilnys, tačiau dabar kolona pajudėjo ne į priekį. Ne – kariai sklido į šonus, po pakelės sniegu užverstus laukus.

– Rikiuojamės mūšiui, – šūktelėjo prūsams prijojęs mozūras vertėjas, mostelėjęs ranka, kur jiems eiti, ir nujojo ton pusėn, o prūsai nusekė iš paskos neramiai tarpusavyje svaidydamiesi žodžiais.

Neilgai jojo – prūsai greitai pasiekė į dvi ilgas gretas išsirikiavusius mozūrus ir įsitaisė už jų. Jie taip pat sustojo dviem gretomis, lūkuriuodami, kas bus toliau, ir raiteliai, vis pasistiebdami balnakilpėse, pro mozūrų galvas stengėsi įžiūrėti, kas dedasi laukuose prieš juos. Nors ir buvo nelengva, bet šį tą vis tik pamatė.

Prūsai, perbridę upelį, stovėjo plataus lauko pakraštyje, vietomis sniegas buvo nuėjęs lopiniais ir ten pavasariškai žaliavo žolė. Priekyje stovėjusiems mozūrams buvo nelengva nulaikyti šviežios žolės kvapo suviliotus žirgus. Prūsų įveiktas upelis, vietomis dar prapuldamas po iškorijusiu ledu, supo lauką į dešinę nuo jų, ten, kur matėsi kita iš Legnicos atžygiavusių karių dalis. Į kairę nuo prūsų, jiems už nugaros upelis kirto keliuką. Šalia jo buvo išsirikiavęs dar vienas lenkų ir sąjungininkų būrys. O dar vienas – vien pėstininkų – buvo išsidėstęs keliomis eilėmis prieš prūsus ir

mozūrus kone lauko viduryje, už dar vieno mažyčio, ledą ir sniegą pragraužusio upeliuko.

Daubaras dairėsi, prisimerkęs nuo žilpinančios saulės. Diena pasitaikė giedra, danguje nesimatė nė debesėlio ir saulės spinduliai akino, atšokę nuo sniego platybes iš po nakties padengusio ledo šarvo. Pailsęs nuo saulės, Daubaras nusisuko į kitą pusę ir, įžiūrėjęs už jų gretų mišką, mintyse sumetė, kiek iki jo reiktų joti per sniegu uždengtą plynę.

Rikis nežinojo, kad prūsai priklausė paties Henriko vadovaujamos kariaunos daliai, kur dar buvo karių ir riterių iš Silezijos, Didžiosios Lenkijos ir templierių. Pievoje prieš juos buvo išsirikiavę Moravijos markgrafo Boleslovo vadovaujamas avangardas, kairėje ir dešinėje stovėjo dalis kunigaikščio Sulisavo atvestų Didžiosios Lenkijos riterių ir Opolės kunigaikščio Mieško kariauna. Jie turėjo ginti Boleslovo kariaunos kairįjį ir dešinįjį sparnus. Nors ir nežinodamas, Daubaras atspėjo, nužvelgęs būrių išsidėstymą. Jam tik buvo neaišku, ar Boleslovas pradės mūšį, ar leis mongolams, tad, apsidairęs vienoje pusėje, pamėgino įžiūrėti, kas dėjosi toli priekyje, mongolų pusėje.

Ten, nors ir sunkiai, galėjai atskirti vietoje nerimstantį skruzdėlyną. Mažyčiai raiteliai be paliovos zujo iš vienos vietos į kitą, bet į priekį nesiveržė. Daubaras, stebėdamas juos, suprato, kad mongolai nepuls, leis pasireikšti Henriko kariams. Rikiui ėmė mausti paširdžius, atsiminus ankstesnius susitikimus su mongolais, ir įsivaizdavo, kuo gali baigtis tokia mongolų ataka kaktomuša kariams, kurie iki tol niekada nebuvo susidūrę su klajokliais.

– Kažkokie maži tie mongolai ir tie jų arkliai. Tokie, kaip tu pasakojai, broli, bet kažkaip nenorėjau tikėti, – mąsliai pratarė šalia Daubaro įsitaisęs Skaurė, irgi vis pasistiebdamas ir žvelgdamas priešo pusėn.

– Blusos irgi mažos, bet kai jų daug, ir arklį gali užpjauti, – neatsisukdamas atsiliepė Daubaras ir net nešyptelėjo, kai aidu per lauką nusirito jį girdėjusių prūsų kvatojimasis.

– Gerai, tai ką mums daryti? Atrodo, kad lenkai puls tiesiai, – nutilus juokui, susirūpinęs pasmalsavo kažkuris iš vitingų.

– Atsisakyti pulti mes negalime. Pinigus jau paėmėme. Žodis duotas. Teks atakuoti. Bet tik labai nesiskubinkim. Jei mozūrai labai nori, tegul

lekia, o mes, sakau, nesiskubinkime. Mongolai labai gudriai moka įvilioti į spąstus, apsimetę bėgančiais, kaip mes dažnai darome.

– Aišku, – atsiliepė klausęs vitingas ir pasisuko į buvusius šalia: – Perduokit toliau: nesiveržti tolyn. Būkit akylūs.

Įsakymas greitai perlėkė per prūsų gretas ir šiek tiek nuginė įtampą nuo daugumos vyrų veidų. Šioks toks aiškumas ramino.

Bet tik ne Daubarą. Stebėdamas juodą mongolų skruzdėlyną jis nujautė, jog už jų nugarų turi būti dar vienas ir, ko gero, dar pora šonuose, ir tikėjosi, kad jiems vadovavę lenkų rikiai tai žino.

Tačiau jeigu ne...

Apie tai nesinorėjo net pagalvoti, bet reikėjo. Tačiau nuo to, kad čia jo žodis mažai ką reiškė ir mažai ką galėjo pakeisti, Daubarui buvo dar sunkiau. Jam teliko žiūrėti, kas dedasi, ir vis galvoti, ką reikės daryti, jeigu įvykiai pasisuks vienaip ar kitaip.

Vienaip ar kitaip – Daubaras gniaužė žirgo pavadžius ir kramtė lūpas, vis pasistodamas balnakilpėse ir žvilgsniu perbėgdamas per lauką priešais.

Vienaip – jis iki skausmo prikando lūpą, pamatęs, jog avangardo gretos apačioje, pievoje, pagaliau suvilnijo, susiūbavo ir neskubriu žingsniu pajudėjo priekin, vis šūksniais paragindami save, o paskui ir uždainavo.

Iš toli juos buvo nelengva įžiūrėti, juolab žvelgiant į jų nugaras. Daubaras, kaip ir prūsai aplink jį, nežinojo, jog tie pėstininkai buvo čekų angliakasiai. Jie žygiavo, prisisiuvę prie krūtinių didelius baltus kryžius, kaip ženklą, kad mirs, bet nesitrauks. Jie žengė į priekį suglaustomis gretomis ir Daubaras, klausydamasis iki jo atsiritusio dainos aido, atsiduso, pamatęs, kad mongolai, artėjant pėstininkams, ima neva netvarkingai trauktis.

– Kvailiai, – piktai nusispjovė rikis, pamatęs, kaip pėstininkai, nutarę, kad jau jų viršus, puolė besitraukiantiems mongolams iš paskos.

Apkvaitę nuo sėkmės nuojautos, jie sumaišė savo gretas ir neapdairiai nutolo nuo kitų Henriko dalinių. O tada mongolai ūmai atsisuko, ėmė kardais daužyti į savo varinius skydus ir šuoliuoti ratais aplink pėstininkus. Jie nesivėlė į kautynes vyras prieš vyrą, o griebėsi lankų ir apipylė čekus savo ilgų strėlių lietumi.

Daubaras, stebėdamas iš tolo, kaip du skruzdėlynai pavirto vienu, tegalėjo tik spėlioti, kas ten vyko, nes pėstininkai prapuolė už nuolat zujančių mongolų raitelių nugarų, o jų vietą žymėjo į dangų kylantis ir iš jo besileidžiantis nesibaigiantis strėlių lietus.

Rikis, kaip ir kiti kariai bei vadai, iš tolo sekę mūšį, taip ir nesužinojo, kad čekai iki vieno žuvo, bet nepasitraukė. Jie tik matė, kaip gelbėti čekus puolė sparnuose stovėję lenkų ir čekų raiteliai. Iš pradžių atrodė, jog jiems pasiseks. Raiteliai šuoliavo mongolų pusėn, o tie, regis, išgąsdinti grėsmingos jų išvaizdos, vėl ėmė trauktis, juo labiau kad raiteliams pasisekė įsiveržti į mongolų gretas.

Ir vėl, žiūrint iš tolo, trumpam pasivaideno, jog sėkmė šįkart tikrai nusisuko nuo klajoklių. Bet Daubaras, kad ir kaip troško, tačiau tuo nepatikėjo. Pernelyg lengvai į priekį veržėsi Boleslovo vedami raiteliai.

Ir tikrai – ūmai iš kairės ir iš dešinės išniro didžiuliai mongolų būriai ir rėžėsi į Sulisavo ir Mieško karius, surakindami juos savo geležiniuose gniaužtuose. Bet lenkų ir čekų buvo daugiau nei Ordu-chano karių ir jie įniršę ėmė po truputį stumti mongolus. Ėmė – ir jiems sekėsi, įniršio ir džiaugsmo šūkių nuoplaišas vėjas atnešdavo net iki prūsų gretų.

Tačiau ūmai nutiko kažkas netikėto – priekin išsiveržę lenkai nei iš šio, nei iš to netikėtai ėmė trauktis. Prūsai nesuprasdami susižvalgė, spėliodami, kas gi nutiko. Juk besikaunantys mongolai nesulaukė jokios pagalbos. Kas per stebuklai? Gal tas krikščionių Dievas nusisuko nuo lenkų?

Jie tegalėjo spėlioti ir niekada nesužinojo, kad sėkmingai atakavę kunigaikščių Sulisavo ir Meško vyrai pakluso, regis, jų gretose nuskambėjusiam šūkiui lenkų kalba: „Trauktis, trauktis!“ Kas šaukė – mongolai ar jiems tarnavęs koks rusas – taip ir liko paslaptis. Visiems – ir lenkams, ir jų sąjungininkams, kad ir kiek po to buvo mėginta aiškintis.

Tačiau tada ne tai rūpėjo. Visi tik vieną matė ir už tai nieko nebuvo svarbesnio – Meško vyrai nesulaikomai ritosi atgal ir kunigaikštis Henrikas nebegalėjo nukęsti, matydamas, kaip pralaimimas, regis, laimėtas mūšis.

Negalėjo – ir griebėsi veiksmų: Daubaras pamatė, kaip prieš jų ir priekyje stovėjusias mozūrų gretas pralėkė palydos apsuptas didžiūnas, susto-

jo, pasiekė jų vidurį, šalia jo suplevėsavo vėliava, didžiūnas kažką riktelėjo – prūsų jo žodžiai nepasiekė, – mostelėjo, išsitraukė kalaviją, pavarė žirgą priekin per sniegą ir priekinės gretos pajudėjo jam iš paskos.

– Prasideda! – nekantriai iškvėpė Skaurė ir, atsisukęs į Daubarą, žybtelėjo akimis: – Na, tai kaip?

– Kaip ir sakiau, – ramiai atsiliepė rikis, užgniauždamas nerimą giliai krūtinėje: – Kartoju: nereikia skubintis ir patiems lįsti į šį maišą. Žiūrėkime savo kailio, jeigu tiems lenkams negaila savojo, jeigu jie jau taip nori, tai tegul kaip be galvos lenda, jų reikalas.

Regis, prūsai ir buvo sutarę, ir stengėsi laikytis Daubaro nurodymo, tačiau tai neišgelbėjo jų nuo susidūrimo su mongolais. Kunigaikščio Henriko – tai jis pats vedė į puolimą savo karius – raiteliai, iš lėto įsibėgėję ir smagiai, kiek tik leido sniegas, šuoliuodami, tėškėsi į mongolų skruzdėlyną ir, atrodė, lyg peilis per sviestą perėjo, išsvaidė klajoklius į visas puses.

Atrodė.

Ir tikrai, iš pradžių kurį laiką mongolai sklido. Jie traukėsi, bet kovėsi kaip išprotėję, ant savo žirgų nardydami aplink riterius. Netrukus, užuot išsilakstę į visas puses kaip suardyto skruzdėlyno skruzdėlės, jie vėl ėmė iš visų pusių lėkti prie atakuojančių lenkų, stengdamiesi keliese apsupti vieną riterį. Šie, jų nelaimei, kaip buvo pratę, pamiršo rikiuotę, kuri galėjo šluoti mongolus kaip siena. Riteriai pradėjo sklisti ir kautis kas sau, remiami savo ginklanešių ir palydos karių, sparčiai ardydami rikiuotę ir palengvindami mongolams jų užduotį. Be to, sunkūs riterių žirgai pralauždavo sniego paviršių dengusią ledo plutą ir vietomis iki pilvo skęsdavo baltoje košėje.

Klajokliai nesiveržė kaip drugeliai į liepsną: pamatę, kad jiems savo ginklais sunku pasiekti raitelį, paprasčiausiai nušaudavo jo žirgą ir riteris virsdavo bejėgis tarsi ant nugaros nukritęs karkvabalis. Su tokiu riteriu mongolams jau nebebūdavo sunku susitvarkyti.

Bet tuo jie neapsiribojo.

– Kažkas dega, – susirūpinęs šniurkštelėjo nosimi šalia Daubaro kovęsis Skaurė ir kalavijo smūgiu nuvijęs į šoną mongolų raitelį. Prūsų laimei, jiems vis dar sekėsi išlaikyti savo gretas.

– Dega, – irgi šniurkštelėjęs patvirtino Daubaras, taipogi be paliovos mojuodamas kalaviju. – Jie padegė tą savo degantį vandenį.

– Ką tokį? – nesuprato Skaurė.

– Aš juk tau pasakojau, – šaukė Daubaras, nerasdamas laiko atsisukti į Skaurę. – Tai toks juodas, tirštas vanduo. Jeigu jį ant žemės išpili ir uždegi, tai būna labai daug juodų, karčių dūmų. Stenkimės tarp jų nepatekti, tada būsim kaip kačiukai akli ir jie mus lengvai išpjaus.

– Girdėjot?! – šūktelėjo Skaurė šalia besikaunantiems vitingams. – Nelįskit į dūmus! Perduokit toliau.

Bet lengva pasakyti, daug sunkiau padaryti. Vėjo nešami dūmai sklido pažeme, jų vis daugėjo ir daugėjo, jie tirštėjo ir greitai užtraukė didesnę mūšio lauko dalį, nes mongolai apdairiai išliejo skystį pavėjui. Kartūs dūmai graužė kariams ir žirgams akis, gniaužė kvapą. Jie kamavo ir mongolus, bet klajokliai jautėsi geriau, nes buvo pasirengę tokiam įvykių posūkiui. Be to, jiems dūmai nebuvo naujiena, jau seniai buvo išmokę nuo jų apsisaugoti, ir kol lenkai bei jų sąjungininkai trynė ašaras ir springo kosuliu, mongolai vertė juos iš balnų ir kaip ėriukus skerdė.

Galop kone visa lenkų ir jų sąjungininkų kariauna paskendo dūmuose ir per jų gretas galingais šuoliais pasileido panika. Henrikas su jį apsupusiais riteriais dar mėgino ją įveikti, heroldai trimitavo, šaukdami karius ir ragindami juos laikytis bei burtis aplink kunigaikštį. Tačiau į jų garsus atkreipė dėmesį ir mongolai, ir kuo garsiau heroldai trimitavo, tuo didesni klajoklių būriai lėkė į tą pusę. Žvygaudami, klykaudami, jie lyg išprotėję veržėsi pirmyn, ir riteriai aplink Silezijos valdovą neatlaikė jų spaudimo.

Jie visi vienas po kito padėjo galvas. Visi – ir kunigaikštis Henrikas. Vėliau, po mūšio, mongolai rado jo lavoną, nukirto galvą ir, pamovę ją ant ieties, rodė Legnicos gyventojams, reikalaudami pasiduoti.

Bet to Daugirdas nesužinojo, tik daug vėliau gandai pasiekė net Notangą. Tada jam terūpėjo vienas dalykas: per daugybę mūšių sukaupta patirtis kuždėjo, kad šis – pralaimėtas. Ir pralaimėtas beviltiškai. Tereikėjo žiūrėti, kaip išnešti sveiką kailį.

– Bėgam! – šaukė prūsams springdamas dūmais ir kosėdamas Daubaras. – Bėgam į tą pusę, iš kur pradėjom pulti! Ieškokit miško! Toj pusėj yra, aš mačiau, negaiškim!

– Bėgam! – jis vis šaukė ir šaukė neaiškiems, po dūmus klaidžiojantiems šešėliams, varydamas priekin žirgą ir kirsdamas pats nelabai suprasdamas kur, kad tik prasiskintų sau kelią.

Daubaras daug geriau pasijuto ištrūkęs iš dūmų tirštumo. Tačiau nestabtelėjo, tik vėl suragino Juodį, išspausdamas iš jo viską, kiek tik tas išgalėjo, kol vargais negalais rado akimirką nubraukti jį kankinusias ašaras, ir jau norėjo apsižvalgyti, bet prieš tai teko nukirsti iš paskos lėkusį mongolą, nes, grįžtelėjus atgal, tas iškart užstojo jam visą vaizdą. Žvygaudamas ir virš galvos sukdamas lenktą kardą, mongolas lėkė ant savo mažyčio arklio į Daubarą, ir jam teko palinkti žemyn, kad pasiektų klajoklį. O kai tas kaip maišas nusirito ant žemės, Daubaras timptelėjo už pavadžių žirgą, stabdydamas jį, ir pakėlė akis į paliktą mūšio lauką.

Jis jau buvo toli nušuoliavęs nuo mūšio lauką dengusios dūmų sienos. Dabar, žvelgiant Daubarui, ji jau iš lengvo sklido, atskleisdama liūdną mūšio vaizdą. Iš lenkų gretų nebebuvo likę nė pėdsako. Dar gyvi jų raiteliai priminė šunų apspiestas meškas, kurios iš inercijos dar priešinosi, nors tam jau nebeturėjo jėgų ir galop buvo nukauti, o kai kurie – pavieniai ar būreliais – mėgino gelbėtis bėgdami ir mongolai įnirtingai juos vijosi, lyg tai jiems būtų mirties ar gyvybės klausimas, ir rikio akyse bėgliams vienam po kito kirto galvas.

Apsidairęs į šonus, Daubaras pamatė, jog ne tik jam pavyko išsiveržti iš dūmų lauko ir tolokai nuo jo nušuoliuoti. Buvo ir toliau už jį nusigavusių į miško pusę, o į rikio pusę, jau visai netoli nuo jo, irgi šuoliavo keletas raitelių, ir Daubaras patogiau suėmė kalaviją, pasiruošęs bet kurią akimirką apsukti žirgą ir pasileisti šuoliais gelbstint savo gyvybę. Jis nematė prasmės vienam kautis vidury pliko lauko su mongolų būriu.

Tačiau Daubaras nerimavo be reikalo – jo pusėn šuoliavo prūsai, tarp jų buvo įsimaišęs ir Jotkus.

– Gyvas, vaiki? – jį pamatęs Daubaras išsiviepė iki ausų ir pats nusistebėjo, suvokęs, kaip jam būtų trūkę vaikino.

– Aha, gyvas ir dar sveikas, – atsiliepė vis dar įkaitęs ir negalintis savo sėkme patikėti Jotkus.

Jis norėjo dar kažką pridurti, bet Daubaras neleido. Pastebėjęs, kad iš dūmų sienos lenda vis daugiau mongolų, jis apsuko žirgą ir, pasileisdamas šuoliais, riktelėjo prie jo stabtelėjusiems prūsams:

– Lekiam! Šuoliais! Neatsilikite.

Daubaras lėkė, nusitaikęs į mišką horizonte, iš paskutiniųjų stengdamasis kuo greičiau jį pasiekti. Kartkartėmis rikis atsisukdavo žvilgtelti, kas dedasi už nugaros, ir nusiramindavo: jam iš paskos skubėjo tik gera dešimtis prūsų ir Jotkus. Mongolų arti nesimatė, jie tik tolumoje šmėkščiojo ir kaskart, Daubarui atsisukus, vis mažėjo ir mažėjo, kol pavirto neramiai zujančiu skruzdėlynu. Bet Daubaras vis vien lengviau atsiduso, tik kai pagaliau pranėrė pirmuosius miško medžius.

Pranėrė ir iškart puolė stabdyti Juodį. Dar jam nesustojus, Daubaras nusirito ant žemės, supančiojo žirgą ir puolė atgal į pamiškę, ir su jo stotu nesiderinančiu miklumu kaip voverė įsiropštė į seną ąžuolą ir ėmė žvalgytis iš jo aukštumos.

Dūmai lauke jau buvo praskydę ir lyg tirpstantis rūkas driekėsi palei žemę. Matėsi, kad mongolai jau visiškai palaužė Henriko karių pasipriešinimą ir dabar pribaiginėjo dar mėginusius gintis atskirus riterių bei karių būrelius arba gainiojosi bėgančius. Keli tokie pulkeliai arba pavieniai raiteliai šuoliavo miško pusėn, paskui kiekvieną iš jų lėkė didesni ar mažesni mongolų pulkeliai. Nereikėjo būti išminčiumi, kad suprastum, jog mongolų miškas nesulaikys, ir Daubaras su savo vyrais irgi taps medžiojamaisiais. Reikėjo skubiai kažką daryti, ir rikis pažvelgė žemyn, kur po ąžuolu mindžikavo Jotkus.

– Šauk visus. Pasakyk, kad neštųsi lankus, ir manišką paimk. Tik greičiau sukis ir visiems pasakyk, kad negaištų, jeigu gyvenimas brangus!

Greičiau – ir Daubaras laukdamas nekantriai pirštais spūsčiojo šaką, į kurią buvo įsikabinęs, ir viena akimi sekė, kas dėjosi lauke, o kita vis šnairavo, kur prasmego tas šleivakojis Ventės bernas ir prūsai. O raiteliai vis artėjo ir artėjo, ir rikis aidžiai atsikvėpė, išgirdęs apačioje Jotkaus balsą:

– Mes čia. Ką toliau daryti, riki?

Daubaras žvilgtelėjo žemyn ir pamatė Jotkų su vienuolika – skubiai suskaičiavo – prūsų. Prakeikimas, mažoka, bet gal kaip nors išsisuks, jeigu prūsai šaudys greitai.

– Gerai, Jotkau, paduok man lanką. O jūs visi kuo greičiau lipkite į medžius ir pasiruoškite šaudyti. Atsiminkit, jog turite šaudyti kiek galima greičiau, kad mongolams atrodytų, jog mūsų čia daug. O tu, Jotkau, būk apačioje, stabdyk visus prūsus, kurie tik pasieks mišką, ir sakyk, kad šaudytų į mongolus. Lenkus praleisk, tegul bėga, iš jų mažai naudos. Greitai sukitės!

Prūsai negaišo – veikiai jie jau medžiuose tempė lankus, taikydamiesi į artėjančius mongolus, ir laukė Daubaro įsakymo. Šis vis lūkuriavo, strėlės antgaliu pagavęs vieną iš priekyje lėkusių mongolų, kurie irgi jau tempė savo lankus, pamatę, jog iki miško nespės pavyti sprunkančiųjų, ir nusprendę kiek galima daugiau jų išversti iš balno, o kitus jau miške kaip zuikius gainiotis.

– Šaunam! – šūktelėjo Daubaras ir, atleidęs templę, akimis sekė strėlės skrydį: – Greitai, greitai!

Šūktelėjo ir iškart griebė antrą strėlę, tik akies kraštu dar spėjęs pastebėti, kad pirmoji pataikė.

– Greičiau! – vėl šaukė jis, paleidęs antrąją, o paskui ir trečiąją strėlę. – Greičiau! Vyrai, greičiau, jeigu jums brangi jūsų gyvybė! Greičiau!

Greičiau – ir prūsai sukosi kaip tik išgalėdami. Strėlės vis lėkė ir lėkė iš miško, o jų pakirsti mongolai ritosi nuo žirgų, gi gyvieji stabdė savuosius ir suko juos atgal, skubėdami atsitraukti į nepavojingą zoną. Daubaras, pamatęs, kad bėgliai jau pradeda nerti į mišką, riktelėjo savo šauliams:

– Visi žemyn! Slėpkitės už medžių!

Prūsai ne iš karto suprato, kodėl, bet, nutuokdami, kad jų likimas dabar Daubaro rankose, pakluso, ir tik užsiglaudę už storų ąžuolų kamienų suvokė, kas privertė rikį juos taip skubinti – atsitraukę į nepavojingą atstumą, kur jų nebegalėjo pasiekti prūsų strėlės, mongolai griebėsi savo lankų ir ėmė leisti strėlę po strėlės į mišką. Kad ir buvo iš Daubaro girdėję, bet prūsai iš pradžių apstulbo ir pakraupo, išgirdę veriantį ilgų mongolų strėlių kauksmą ir pamatę, kad tos lėkė toliau nei jų. Klajokliai darbavosi kaip užsukti ir strėlės debesimis švilpė į mišką, smigdamos tai į medžius, tai į žemę, bet, laimei, neužkabino nei prūsų, nei miške spėjusių pasislėpti raitelių, kuriuos bėgdamas nuo medžio prie medžio vaikėsi Jotkus, ieškodamas prūsų.

Nuo tos strėlių gausos galėjo pasirodyti, kad jų liūtis niekada nesibaigs, bet atėjo laikas, kai ji ėmė silpti, ir Daubaras, nutaikęs akimirką, kai strėlės nebeskriejo jo pusėn, vėl kaip katinas įsiropštė atgal į ąžuolą ir prapuolė tarp šakų. Užteko tik atsargiai žvilgtelti į lauką, užsiglaudus už storos šakos, kad suprastų, kodėl ta liūtis nuslūgo – iš mūšio vietos miško pusėn vėl šuoliavo kelios raitelių grupelės. Iš tolo negalėjai tvirtai pasakyti, prūsai tai ar lenkai, tačiau Daubaras labai tikėjo, jog prūsai. Pastebėję juos mongolai metė šaudę į mišką ir ėmė skubiai suktis į artėjančius bėglius, kad užkirstų jiems kelią ir sunaikintų.

Gal jiems ir būtų pasisekęs šis sumanymas, bet įsismaginę ir dėl savo gyvybių kovojantys bėgliai taip rėžėsi į juos tykojusius mongolus, kad nors ir kaip šie kirtosi, nubloškė juos miško pusėn, ten, kur klajoklius jau galėjo pasiekti prūsų strėlės. Per kirstynių įkarštį mongolai to iškart nepastebėjo, jie tik rūpinosi, kaip čia sustabdyti bėglius, ir klajokliams jau atrodė, kad tuoj tuoj pasiseks, tačiau mūšį atidžiai sekęs Daubaras pasilenkė žemyn ir riktelėjo už aplinkinių medžių užsiglaudusiems prūsams:

– Greičiau! Atgal į medžius. Greičiau ropškitės. Šaudom į mongolus. Greičiau! – pakartojo rikis, paleisdamas pirmąją strėlę.

Veikiai prie Daubaro prisijungė ne tik ankstesni šauliai, bet ir Jotkaus paskubomis surinkti mišką pasiekę prūsai, tad mongolai buvo apšaudomi įnirtingiau nei anksčiau, strėlės smigo ir vertė juos vieną po kito iš balno. Bet klajokliai negalėjo atsisukti ir atsakyti tuo pačiu prūsams miške. Mat, pastebėję nelauktą paramą, išsigelbėjimo ieškoję bėgliai ėmė dar aršiau spausti mongolus ir šie neatlaikė, palūžo – pasklido į šonus, atverdami bėgliams kelią. Tie, vos pamatę prieš save plyšį, negaišdami juo pasinaudojo, suragino žirgus ir plakdami juos įskriejo į miško tankmę. Daubaras ir prūsai visą tą laiką nesiliovė šaudę ir mėginusius bėglius vytis mongolus nubloškė, kur strėlės jų nebepasiekė. Rikis, pamatęs, kad klajokliai traukiasi, vėl riktelėjo šauliams šokti iš medžių ir pirmas, stryktelėjęs ant žemės, nusirito už ąžuolo.

Suspėjo pačiu laiku – tarp medžių šakų vėl uždainavo ilgosios mongolų strėlės. Daubaras sėdėjo nugara į lauką, atsirėmęs į gruoblėtą ąžuolą, ir bandė atgauti kvapą, retkarčiais nubraukdamas nuo veido prakaitą. Iš

garso pajutęs, jog strėlių švilpimas rimsta, jis vėl kyštelėjo galvą, o paskui, įsidrąsinęs, vėl įsiropštė į jam tokia saugia užuovėja tarnavusį ąžuolą. Prieš mišką mongolų buvo žymiai mažiau, dauguma jų leidosi gaudyti kitus bėglius, kurie vis dar sklido iš mūšio lauko į visas puses, ieškodami išsigelbėjimo, o likusieji vis dar tebelaidė strėles ne tiek taikydami nukauti bėglius, kiek neleisdami grįžti į mūšio lauką, lyg jie to būtų dar troškę.

Daubaras, dėl viso pikto stebėdamas mongolus, dar ilgai sėdėjo ąžuole, kartais pažvelgdamas tolyn, į mūšio lauką. Ten skerdynės jau ėjo į pabaigą. Vėjas visiškai nunešė dūmus į šoną ir atsivėrė kraupus vaizdas – atrodė, lavonų buvo tiek daug, jog nebuvo kur kojos pastatyti, ir mongolai – raiti ar pėsti – laipiojo tarp bejausmių kūnų, vartė juos ir pribaiginėjo sužeistuosius, o suradę po lavonais pasislėpusį sveiką lenką arba užmušdavo, jei mėgindavo priešintis, arba paimdavo į nelaisvę. Daugiau, kad ir kaip stengėsi, miško pasiekti nepavyko nė vienam bėgliui, ir Daubaras, supratęs, kad jų daugiau nebebus, nusileido žemyn.

– Jotkau, – kiek nevykusiai nušokęs ir priklaupęs ant vieno kelio, pašaukė netoliese prūsų būryje stovėjusį vaikiną ir atsistojęs nusivalė į su purvu susimaišiusį sniegą nešvarias rankas. – Greitai lipk į medį ir stebėk lauką. Perspėsi, jeigu artinsis mongolai. Bet žiūrėk, būk atsargus, jie vis dar šaudo, nors ir nemato kur, bet pats supranti, strėlė kvaila – skrenda, ima ir pataiko.

Vaikinas be žodžių linktelėjo ir mikliai kaip katinas įsiropštė į ąžuolą, o Daubaras patraukė prie lūkuriuojančių prūsų. Rikio akimis, jų buvo trisdešimt – keturiasdešimt, tarp jų matėsi ir keli vitingai. Būrelyje Daubaras pastebėjo ir porą Skaurės karių, bet paties vitingo – ne, ir rikis jau žiojosi klausti, bet jį aplenkė vienas iš vitingų:

– Ką dabar darysime? A, pasakyk?

– O ką čia daugiau gali daryti? Keliausime namo. Mes savo darbą padarėme, pinigus gavome, dabar telieka joti namo ir juos išsidalyti, ir žuvusiųjų šeimoms atiduoti. Lenkai visiškai sutriuškinti. Kelias mongolams atviras, jie gali joti, kur tik nori. Manau, kad jums reikia savimi pasirūpinti, jeigu mongolai sumanytų pasukti jūsų žemių pusėn...

– Aišku... – nutęsė klausęs vitingas, žvalgydamasis į kitus ir laukdamas jų pritarimo: – Tai ką, jojame?

– Palaukite, – pertraukė jį Daubaras ir pasisuko į nuo jo akis sukančius Skaurės karius. – Kur jūsų vitingas?

– Atrodo, kad žuvo, – abejodamas atsiliepė vienas, žvilgtelėjęs į kitą, bet tas tik be žodžių gūžtelėjo pečiais ir pirmasis tęsė: – Aš tada buvau tolokai nuo jo. Kai susidūrėme su mongolais, taip jau nutiko, kad mane su keliais kariais nustūmė į šoną ir aš tik probėgšmais kelis kartus mačiau vitingą iš tolo. Man taip atrodo, kad kai jis nukrito nuo žirgo, šalia jo buvo du mongolai. O gal ir daugiau... Negaliu tiksliai pasakyti. Buvo labai sunku pro dūmus įžiūrėti, neturėjau kada net galvos pakelti ar akių į šoną pasukti – reikėjo nuo mongolų gintis. Pats žinai, kokie jie greiti – tik akimirksniui užsižiopsok ir nuneš galvą. Paskui kažkas šaukė, kad reikia vitingą gelbėti, ir mes keliese mėginome prie jo prasimušti, labai stengėmės, iš paskutiniųjų, bet mums nepavyko. Tik tris vyrus praradome. Mongolai kaip siena stovėjo.

– Kada tai nutiko? Prieš man pasakant, kad reikia bėgti, ar po to? – pasitikslino Daubaras.

– Po to, – ilgai neabejojęs atsakė karys.

– Gerai, palaukite manęs čia, – kuri laiką pamąstęs ir atsargiai nužvelgęs pamiškę, Daubaras mestelėjo prūsų būreliui, mitriai prapuolė tarp medžių ir tuojau pat grįžo vedinas žirgu.

Priėjęs prie smalsiai sužiurusių prūsų, rikis nusijuosė diržą su kalaviju, įkišo jį į prie balno pririštą maišą, kuriame laikė savo daiktus, pasirausė jame, išsitraukė kitą diržą su kitu kalaviju ir apsijuosė juo.

Naujas Daubaro kalavijas prikaustė visų žvilgsnius. Net ir Jotkaus, nes ir jis iki tol nebuvo jo matęs. Nenuostabu – kalavijo makštys buvo išpuoštos įmantriais raižiniais, kaip ir brangakmeniais išpuošta rankena, ir dar keistos formos – lenktas, toks, kaip prūsai spėjo įsitikinti ant savo kailių, buvo ir mongolų.

Kol vyrai sprogino akis, Daubaras, giliai atsidusęs, lyg į vandenį nerdamas užsiropštė į balną, suėmė pavadžius ir tarė prūsams:

– Aš josiu paieškoti Skaurės. Jeigu jis tikrai negyvas, privalau pargabenti namo jo kūną šeimai.

– Juk tie žvėrys tave iškart užmuš! Sulėks kaip šunys ir papjaus, – aiktelėjo vienas iš vitingų.

– Neužmuš. O tie, kurie pamėgins, patys taps lavonais, – nė kiek nesijaudindamas atrėmė Daubaras, kartu nužiūrinėdamas, kaip čia jam patogiau išnerti iš miško.

– Tu su visa jų armija susiruošei kautis? Gal iš proto išsikraustei? – nervingai nusijuokęs susirūpino jo sveikata kitas vitingas.

– Ne, šįkart to tai jau tikrai nebereikės. Man užteks vieno karto, – nusijuokė Daubaras ir, kilstelėjo kalaviją, patenkintas nužvelgė jį. – Šitą pamatę jie bus meilūs kaip ėriukai.

– O kuo jis toks stebuklingas? – vis nerimo vitingas, irgi įsisiurbdamas akimis į ginklą.

– Tai jų vyriausiojo vitingo kalavijas, – trumpai paaiškino Daubaras. – To, kas jį turi, jie kaip Perkūno bijo.

– Iš kur gavai? – apstulbo vitingas, akimis bėgiodamas nuo kalavijo prie Daubaro ir atgal, bet rikis tik papurtė galvą:

– Ilgai reikėtų pasakoti. Nėra laiko. Gal kitą kartą. Joju. Dėl viso pikto... jeigu negrįšiu, kol sutems, tai daugiau nebelaukite, jokite namo. O jūs – Daubaras pasisuko į Skaurės karius, – viską papasakokite Dangei. Pasakykite jai, jog aš labai atsiprašau, kad nesugebėjau jo išsaugoti. Labai stengiausi, bet nesugebėjau. Gerai, joju.

– Palauk, riki! – subruzdo Jotkus. Nieko neaiškindamas, jis puolė į miško gilumą ir grįžo vesdamasis už pavadžių savo žirgą, o paskui užšoko ant jo ir pareiškė Daubarui: – Josiu su tavimi.

– Kaip nori, – pavargęs gūžtelėjo tas ir paragino savo žirgą. Jotkus, linksmai pamojęs prūsams, bet nublyškęs it sniegas, kaip pririštas nusekė paskui savo rikį, pasiruošęs pasidalyti su juo viskuo, kas jų laukė.

Prūsai, apstulbę ir vis dar negalėdami patikėti savo akimis, žvelgė į du raitelius, kurie neskubėdami tolo lauku, traukdami ten, kur mūšio vietoje mongolai pribaiginėjo sužeistuosius...

✧ ✧ ✧

Iš tolo žvelgdamas į Batu-chano stovyklą galėjai pagalvoti, kad artėji prie didžiulio miesto.

Ne kitaip – leisdamasis iš perėjos viršaus į didelį, kalnų apsuptą slėnį, jame nieko daugiau nematei, tik dūmuose skendėjančias palei per slėnį

vinguriuojantį upelį išsimėčiusių nesuskaičiuojamų palapinių viršūnes ir su kiekvienu žingsnių vis labiau kurtai nuo begalės žirgų, bulių, kupranugarių ir kitų gyvių bei žmonių keliamo alaso.

Ordu-chanas įsakė tūkstantininkams įkurdinti tūkstantines iškart nusileidus nuo perėjos, kur tik ras vietos, tačiau kai kariai pradėjo ręsti palapines, pasirodė Batu-chano turgaudas su įsakymu prisistatyti Visatos užkariautojui, tada sušaukė tūkstantininkus ir leidosi su jais pas valdovą, iš anksto džiaugdamasis susitikimu.

Juk nusipelnė. Po pergalės prie Legnicos, nusiaubęs miesto apylinkes ir prigąsdinęs jo gynėjus ant ieties pamauta Henriko galva, Ordu-chanas nuvedė savo tumeną į Aukštutinę Sileziją, pakeliui viską siaubdamas kalaviju ir ugnimi. Čekijos karalius Venceslasas nesiryžo jo vytis, nors ir buvo visai arti. Nutarę, kad jų žemėms pavojus jau nebegresia, nepaisydami karaliaus raginimų atsikvošėti, išsivaikščiojo jo sąjungininkai vokiečiai ir karalius tegalėjo pasirūpinti čekų ir moravų žemių sienų apsauga.

Ordu-chanas pamėgino nuvesti savo tumeną į Čekiją per Glacko sritį, bet visos kalnų perėjos buvo užverstos akmenimis ir medžiais, ir kai mongolai pamėgindavo nuvalyti kelią, į juos iš užvartų miškuose pasipildavo strėlių debesys. Pastangos nuvyti perėjų gynėjus ir tuo pat metu nuvalyti kelią kainuodavo pernelyg brangiai, be to, gynėjai neretai padegdavo į krūvas suverstus medžius ir aitrūs dūmai uždengdavo kelius ir takus. Tada Ordu-chanas pasuko tumeną į Opavos žemę ir, ją nusiaubęs, pasiekė Moraviją. Ten paėmė ir sugriovė senus Gradicos, Raigrado ir kitus vienuolynus, vieną po kito paėmė Pšerovo, Litvolio, Opavos (jo gaisre žuvo storojo pirklio šeima) ir kitus miestus.

Tik trys miestai atsilaikė: Briunas, Uničovas ir Olomoucas, ir keletas pilių, ir tik todėl, kad artėjo diena, kai Ordu-chanas turėjo susitikti su Batu-chanu Vengrijoje. Gal tų nepaimtų miestų skaičius ir būtų buvęs mažesnis, nes paskutinis iš jų – Olomoucas – jau buvo bepasiduodąs, bet pamaišė Venceslasas. Jis surinko naują kariauną, į pagalbą dar atėjo Austrijos kunigaikštis Fridrichas, ir pasirodė prie Olomouco. Įvyko trumpas, bet kruvinas susidūrimas, po kurio Ordu-chanas nusprendė nebestoti iš naujo į mūšį, o keliauti į Vengriją. Savo jis padarė: nukreipė priešų dėmesį

nuo pagrindinio Visatos drebintojo smūgio Vengrijos pusėn ir pašalino bet kokią grėsmę jam iš šiaurės.

Vedamas turgaudo, Ordu-chanas su savo palyda išdidžiai jojo per, regis, nesibaigiančią mongolų stovyklą ir išdidžiai dairėsi po ją, kol pagaliau priekyje pasirodė Batu-chano aukso geltonumo šėtros viršūnė su aukštu, kiniškais raižiniais papuoštu bambukiniu smaigu ir ant jo plevėsuojančia penkiakampe devynuodege vėliava. Paskui raiteliai pamatė Visatos drebintojo turgaudų, šamanų, žynių, sakalininkų, šunininkų, fleitininkų, trimitininkų ir kitų palydos narių šėtras, ratu supusias Batu-chano šėtrą ir pasaga aplink ją pastatytas jį žygyje lydėjusių septynių žmonų šėtras. Bet devynių palei Visatos drebintojo šėtrą prie kuoliukų pririštų rinktinių žirgų dar nesimatė, kai Ordu-chaną ir jo palydą sulaikė Batu-chano turgaudai.

Kol jie aiškinosi su Ordu-chaną atlydėjusiu turgaudu, chanas išdidžiai nužiūrinėjo šėtras ir patenkintas sau šyptelėjo, pastebėjęs artimiausio Batu-chano padėjėjo, karvedžio Subutajaus Bagaturo geležinį kovos vežimą. Pro vieną iš į visas puses išpjautų siaurų sekimo ir šaudymo iš lankų plyšių į lauką budriai žvelgė kinų veislės šuniukas. Kai kartais žygio metu Subutajus miegodavo vežime, šuniukas saugodavo savo šeimininko ramybę ir, jam amtelėjus, bet kas, neatsargiai be leidimo prisiartinęs prie vežimo, galėdavo gauti strėlę krūtinėn. Bet dabar, matyt, Subutajaus vežime nebuvo, nes šuniukas tik kartkartėmis tingiai amteldavo, bet jo lojimo nepalydėdavo strėlės švilpesys. Ordu-chanas spėjo, kad senasis karvedys Batu-chano palapinėje ir džiūgavo, įsivaizduodamas, kaip tam nepatiks pasakojimas apie jo pergales.

Pagaliau turgaudai baigė aiškintis ir leido Ordu-chanui bei jo palydai keliauti toliau, bet pėsčiomis, palikus jiems žirgus. Kai jie taip padarė, turgaudas nuvedė chaną bei jo tūkstantininkus prie prieš Batu-chano šėtrą visą laiką liepsnojusių dviejų laužų, aplink kuriuos, regis, niekada nepavargdami nuolat šoko šamanai su barškučiais, peiliukais prie juostų ir už jų užkištomis velvetinėmis lėlėmis, su ant galvos užmaukšlintomis smailomis kepurėmis bei ant pečių užmestais meškų kailiais. Jie tai šūkaliojo maldą, priglaudę prie veido būgną, tai švilpė kaip strazdai, tai šaukė kaip

apuokai, tai maurojo kaip lokiai ar staugė kaip vilkai, taip šnekėdamiesi su karo dievu Sulde.

– Eikite tarp laužų, mes aprūkysime jus šventais dūmais ir jie apvalys jus nuo blogų sumanymų, nuvys juodąsias tamsos dvasias, – kaip visada šamanai paliepė einantiems pas Batu-chaną, ir Ordu-chanas pirmas, o po jo visi tūkstantininkai klusniai žengė pro laužus. Kai kurie šamanai, mosuodami iš nendrių supintomis vėduoklėmis, pūtė ugnį, stengdamiesi, kad dūmai rūktų į tūkstantininkų pusę, o kiti mušė būgnus ir garsiai giedojo senovinius užkeikimus.

Prie įėjimo į šėtrą du turgaudai ietimis prilaikė durų užsklandą ir pasilenkę sekė, kad įeinantieji kojomis neprisiliestų prie šventojo slenksčio. Ordu-chanas mostelėjo trims tūkstantininkams, nešusiems maišus su prie Legnicos nukautų priešų ausimis, eiti pirmiems, o pats su kitais tūkstantininkais žengė iš paskos. Peržengę slenkstį, visi puolė ant kelių, kaktas trynė į kilimus, bet neilgai – kaip mat iš aukštybių pasigirdo Pasaulio drebintojo balsas, raginęs juos stotis, sėsti ant kilimo prie visų, valgyti, gerti ir pasakoti apie savo žygį.

Batu-chanui niekada nereikėdavo dukart kartoti: Ordu-chanas ir jo tūkstantininkai kaip mat pakluso. Patogiai įsitaisęs ant kilimo šalia kitų chanų, Ordu nužvelgė šėtros vidų. Čia buvo tiršta. Be Pasaulio drebintojo septynių į žygį prie Paskutiniosios jūros pasiimtų žmonų, ant kilimo sėdėjo ir visi karvedžiai, Batu-chano giminaičiai, tumenų vadai. Aplink susirinkusius zujo vergai, jie nešiojo valgius, pilstė gėrimus ir visi, klausydamiesi Ordu-chano pasakojimo, gėrė, džiugiai sveikindami Batu-chaną. Jis vėl pasiekė didelę pergalę, jau kelintą nuo praėjusios žiemos pradžios, kai pradėjo žygį sudeginęs didįjį urusų miestą Kijevą.

Pergalę, kurią atnešė jo nuostabus sumanymas išsklaidyti priešus pasiuntus Ordu-chano tumeną atitraukti jų dėmesį. Dabar, įveikus Karpatų perėjas, kurias gynėjai stengėsi išlaikyti versdami medžius ir juos padegdami (atrodė, kad daugybę dienų mongolai vien tik per dūmus skverbėsi, visi daiktai jų dvoku persismelkė), buvo galima ramiai stumtis Vengrijos gilumon ieškant Paskutiniosios jūros. Dabar, vėl prisidėjus Ordu-chano tumenui, su didesne jėga, nes žygis vis nesiklostė, kaip buvo sumanyta.

Bet dabar buvo galima švęsti, ir Batu-chanas maloniai šypsojosi Ordu-chanui. Atsišliejęs į pagalves, Pasaulio užkariautojas patenkintas lingavo galvą, klausydamasis Ordu-chano pasakojimo, ir pats vis ženklu parodydavo vergui neužmiršti įpilti giminaičiui išgerti.

– Beje, – jau, regis, viską smulkiai išpasakojęs ūmai atsiminė Ordu. – Aš pats nemačiau. Man vienas tūkstantininkas pasakojo. Po mūšio buvo gana keistas nutikimas. Kai vyrai pjaustė tiems šunims ausis, – Ordu linktelėjo į palei palapinės sieną sustatytus tris maišus su nuo Legnicos mūšyje žuvusių priešo karių nupjautomis ausimis, – staiga atjojo du netikėliai, susirado kažkokį lavoną, pasiėmė jį ir nujojo sau.

– Kaip tai – nujojo? – paniuro Batu-chanas, suraukdamas antakius; apsiblausė ir Subutajus, ir Ordu-chanas, pajutęs, kaip paširdžius pakuteno lediniai išgąsčio pirštai, pasiskubino paaiškinti:

– Vienas iš jų turėjo tavo, Pasaulio valdove, kalaviją.

– Mano kalaviją?! – apstulbo Batu-chanas ir visi, kas tik buvo palapinėje, nuščiuvę ėmė šnairuoti vienas į kitą.

Praėjo kelios kankinančios ir spengiančios tylos akimirkos, kol vėl nuskambėjo Batu-chano balsas:

– Ar tas netikėlis buvo pražilęs, stambus batyras?

– Man tūkstantininkas pasakojo, jog maždaug toks, – atsiliepė Ordu-chanas ir Batu-chanas linktelėjo:

– Aišku. Atsimeni, Subutajau, prie vieno urusų miesto vienas batyras visiškai vienas puolė mus ir aš jam padovanojau savo kalaviją.

Subutajus irgi linktelėjo, patvirtindamas, kad puikiai viską atsimena.

– Bet kaip jis atsidūrė taip toli nuo to urusų miesto? – pakraipė galvą Batu-chanas ir ženklu paliepė vis dar sustingusiems vergams, kad tie nepamirštų savo pareigų.

Vėl ėmė lietis gėrimai, šnekos, juokas – debesis praplaukė prošal. Batu-chanas vėl maloniai šypsojosi, bet jam iš galvos vis neišėjo pasakojimas apie batyrą su jo kalaviju.

Kaip rakštis įstrigo.

VI skyrius

NOTANGŲ VITINGAS DAUBARAS

Tos dienos pavakarę Dangė pirmąsyk tais metais išgirdo gegutę.

Ėjo per kiemą ir net širdį nudiegė nuo to tolimo, silpno ku-ku. Moteris taip ir sustingo, instinktyviai pakėlusi rankas ir prispaudusi jas prie krūtinės.

– Kiek man dar liko metelių gyventi? – sušnibždėjo Dangė, vos judindama lūpas, ir ėmė skaičiuoti.

Bet gegutė įsismagino ir moteris veikiai pametė skaičių. Tačiau nerimas šiek tiek atlėgo.

– O kiek liko mano vyrui? – paklausė ji, gegutei, regis, trumpam nutilus, ir vėl įsiklausė.

Tačiau gegutė vis tylėjo ir moteris pajuto grįžtant nerimą.

Taip ir nesulaukusi gegutės balso Dangė, pamiršusi ko ir kur ėjo, apsisuko ir patraukė į bokštą šalia vartų. Ji užsiropštė į jo viršų, prisiartino prie aikštelės krašto, atsirėmė į sieną palei šaudymo angą ir įsmeigė žvilgsnį į kelią. Šis lyg juoda juosta vinguriavo per subujojusią, žiedais nuėjusią pievų žalumą ir tarp apdirbtos žemės lopinėlių.

Dangė jau nebeatsiminė, kada paskutinį kartą lipo į bokštą pasižiūrėti į kelią, bene pasirodys jos vyras, vitingas Skaurė, su savo kariais ir kraujo broliu Daubaru, vakar ar užvakar. Tiesa, pasiraususi po atmintį, ji labiau susirūpino, kad nebegali tiksliai atsiminti, kada paskutinį kartą taip dažnai ropšdavosi į bokštą, baimindamasi dėl iškeliavusio vyro likimo.

Seniai tas buvo. Pirmaisiais metais po vestuvių. Kai viskas dar atrodė taip neįtikėtina. Ji, sunkiai galą su galu sudūrusio vitingo dukra, viena iš penkių (o dar buvo ir trys broliai) tapo garsios visose prūsų žemėse giminės vitingo žmona. Tapti tai tapo, bet ir tada, ir vėliau seserys ją kvailino. Girdi, ožka, jeigu jau galėjai, tai reikėjo rinktis Skurdupą. Juk tas daug turtingesnis ir taip pat buvo įsižiūrėjęs į ją, kaip ir Skaurė.

Bet Dangė iš mažens žinojo – griebdamas iš dubens skaniausią kąsnelį gali juo ir paspringti. Taip, Skurdupas buvo daug turtingesnis, bet per tuos savo turtus jai atrodė labiau pasipūtęs ir sunkiau sukalbamas. O tuo pačiu sunkiai sukalbamas būtų ir jo tėvas. Skurdupui būtų tekę ilgiau įkalbinėti tėvą, kad leistų jai pasipiršti, ir dar nežinia, ar būtų pavykę. O dar neaišku, ar jam pačiam nebūtų pabodęs toks vargas. Dangė nujautė, jog jis rodė jai dėmesį tik dėl to, kad ji krito į akį jo nekenčiamam pusbroliui Skaurei.

Dangė pasirinko Skaurę ir pati užuominomis paakino jį suvaidinti jos pagrobimą. Ir iš pradžių atrodė, kad jai pavyko. Turėjo praeiti keletas metų, kol suprato, kad ir šįkart apsiriko. Skaurė laimėjo vienerias iš nesibaigiančių pusbrolių varžybų, bet bėgant laikui jo džiaugsmas blėso ir Dangė pajuto, kad vyras pradeda nuobodžiauti. O dar vienas po kito gimė du sūnūs, didžiąja dalimi pasiglemžę jos dėmesį. Dangė žinojo apie vyro nuotykius su svetimomis moterimis ir vergėmis, bet vėlgi, juo labiau jų daugėjo, tuo abejingesnė ji darėsi.

Dangė vis labiau jautėsi pati įlindusi į spąstus ir nebematė išeities iš jų. Tiesa, ji neapleido žmonos pareigų ir padėdavo vyrui, kai to reikėdavo. Tačiau tai neretai būdavo nelengva. Skaurė niekaip nenorėjo klausytis, kas jam sakoma. Net jeigu jai ir kiti pritardavo, kad teisingai šneka. Nes tai pasakydavo jinai. Dangė niekaip negalėjo suprasti, kaip tai nutiko. Jei iš pradžių ir labai dėl to pergyveno, tai dabar nebesijaudino.

Dangę tik kartais apimdavo nerimas, kaip jai ištrūkus. Tebuvo vienas kelias – kad Skaurė iškeliautų ir negrįžtų. Po vyro mirties našlės gyvenimas nelengvas. Tačiau jai atrodė, kad blogiau, kaip buvo, tikrai nebus. Dangė tikėjosi, kad dar tikrai atsiras, kas žvelgs į ją nuostabos ir susižavėjimo kupinomis akimis, kaip kad žemaičių vitingas Daubaras...

Kai Skaurė pasakė, jog sunkiai sergantį Daubarą reikia palikti mirti miške, kur jį rado, nes iš jo jokios naudos, Dangė iš pradžių instinktyviai pasipriešino. Ji aiškiai matė, jog sužeistasis kovojo dėl savo gyvybės. Ir ji, kaip jau buvo įpratusi, negalėjo taip imti ir be niekur nieko nusileisti vyrui.

Tačiau vėliau, jodama šalia vežimo, kuriame vežė abu rastus nepažįstamus vyrus, Dangė geriau įsižiūrėjo į bežadį Daubarą. Ir kuo toliau moteris jojo, tuo labiau juto ją apimantį keistą jausmą. Netgi silpnumą. Kažką panašaus ji pajuto be galo seniai kažkelintą sykį didelėje vitingų puotoje, kurioje lankėsi su tėvais, pamačiusi ir įsižiūrėjusi Skaurę, bet ne taip aiškiai. O tada, jojant šalia vežimo ir perkratant senų laikų atsiminus, jai pasivaideno, kad anuomet labiau įsivaizdavo, negu jautė.

Tačiau ir tokia mintis, ir tas ją apėmęs silpnumas – ir viena, ir kita buvo negerai, ir Dangė, paraginusi žirgą, nujojo į vilkstinės pradžią, kur jojo vyras, pasistengusi išmesti iš galvos nepažįstamuosius.

O paskui, kai grįžo namo, ilgai nematė Daubaro. Tik girdėdavo, kaip ūkvedys pasakodavo vyrui naujienas apie nepažįstamuosius: kad pagaliau atsigavo, iš pradžių vaikinas, tas – sveikas, jam tereikėjo gerai užvalgyti, išsimiegoti ir jau laksto kaip jaunas briedis, o kitas, vyresnis, pagaliau atgavo sąmonę, jau kalba.

Girdėjo ir ką Bunys sužinojo: jaunesnysis paprastas karys, užtat vyresnysis – žymus žemaičių vitingas, iš žymios giminės, labai žymios, apie ją Bunys girdėjo jaunystėje savo tėvynėje, nors vitingo giminė gyveno toli nuo jų, pilyje, vardu Ventė.

Dangė klausėsi, klausėsi ir galop neapsikentė: nuėjo į virtuvę tuo metu, kai, jos paskaičiavimu, ten turėjo pietauti Daubaras ir jo jaunasis karys, kurio vardą jinai vis pamiršdavo. Vergai ir kariai pašoko ją išvydę, o Daubaras liko sėdėti. Jis atsistojo tik pamatęs, kad Dangė eina tiesiai prie jo.

Ir žiūrėjo į ją tokiomis akimis... Atrodė, tik mostelk pirštu ir eis iš paskos kaip pririštas avinėlis... Dangei buvo be galo malonu ir kitąsyk pati ieškodavo progų susitikti Daubarą, kad tik vėl pamatytų tą jo žvilgsnį.

Iš pradžių Dangei tai buvo tik žaidimas. Ir, kaip manė, neilgas. Galvojo, kiek čia to laiko praeis, kol Daubaro giminės atsiųs išpirką. Bet paskui,

kai Daubaras tapo Skaurės kraujo broliu, jai pasidarė neramu, nes dabar kas dieną susidurdavo su juo jau kelis kartus ir ilgam, ypač prie stalo per pusryčius, pietus ir vakarienę. Mat Daubaras tebežvelgė į ją taip pat, kaip ir pirmąsyk matydamas, ir moteris ėmė baimintis, kad ir Skaurė tai pastebės, o tada jau laikykis...

Ir kitąsyk jai pasivaidendavo, jog vyras ir mato, bet jam lyg ir patiko, ką regėjo, jam visada patikdavo, kad kas nors ko nors jam pavydi. Tačiau Dangė ramiau pasijusdavo, kai įtikindavo save, jog jai tik pasirodė.

Ne, juo toliau, tuo labiau visa tai Dangę kamavo. Ir ji vis labiau jaudinosi, kad nebeatlaikys, nutrūks ir ką nors iškrės, ko paskui gal visą gyvenimą gailėsis. Ir kas prašė to Daubaro ištraukti Skaurę iš mirties gniaužtų!

Jai iškart palengvėjo, kai Skaurė ir Daubaras išjojo į žygį prieš tuos paslaptingus ir baisius mongolus. Tačiau veikiai nerimas grįžo, virsdamas baime, nes vis atmindavo Daubaro šnekas apie mongolus. Bunys pasakojo, jog Daubaras sakęs, kad gailisi, jog nepavyko įtikinti notangų vitingų atsisakyti Konrado pinigų, labai jau brangiai jie gali kainuoti...

Jai seniai taip bebuvo, tik pirmais povestuviniais metais, bet šįkart, vyrui iškeliavus, moteris ne kartą ir ne du lipo į bokštą ir žvelgė į iš miško išnyrantį kelią, bet jeigu ir matydavo ką nors jame, tai savo reikalais keliaujančius valstiečius. Dangė įtikinėjo save, kad dėl Skaurės taip jaudinosi ir baiminosi.

Tik dėl jo. Dar niekada taip ilgai vyro nebuvo. Nieko nesigirdėjo ir apie kitus Konrado pinigais susigundžiusius ir iškeliavusius vitingus. Nežinia slėgė vis labiau ir kitąsyk jau net ir blogų žinių norėjosi, bet kad tiktai baigtųsi ši kankinanti nežinia.

Vėjas, kuris nuslopdavo atsitrenkęs į pilies sienas, laisvai lėkė stovint bokšto viršuje ir gaivindamas glostė Dangės skruostus. Žvelgiant į žaliuojančias pievas, moters sunkumas kiek atlėgo. Nesinorėjo tikėti, kad viskas taip blogai. Ji atsitiesė ir pasuko prie laiptų.

– Šeimininke, – pusiaukelėje ją pasivijo neramus bokšte budėjusio kario balsas. – Kažkas atjoja.

Dangė pati nepajuto, kaip atsidūrė toje pačioje vietoje, kurią ką tik buvo apleidusi, ir nekantriai ėmė naršyti akimis. Tikrai, karys nemela-

vo – išnirę iš miško, pilies pusėn risnojo keli raiteliai. Dangei mikliai juos suskaičiavo – penki – ir jai suspaudė paširdžius: juk su Skaure išjojo dvylika vyrų!

Raiteliams priartėjus galėjai įžiūrėti, kad priekinis už pavadžio vedėsi žirgą, ant kurio nugaros kažkas pūpsojo. Žiūrint iš tolo, atrodė, jog maišas.

Tačiau moteris instinktyviai atspėjo, kas tai. Šalia stovėjęs karys nespėjo susigaudyti, kai ji be sąmonės susmuko ant bokšto grindų rąstų.

✧ ✧ ✧

Paskui vyko laidotuvės.

Vitingų susirinko nedaug. Daubaro atnešta tragiška žinia sparčiai aplėkė Notangą ir nemažai pilių vėl buvo apraudami negrįžę šeimininkai.

Bet Dangei nė kiek nerūpėjo. Ji tik žiūrėjo, kad nepaleistų iš akių sutrikusių abiejų berniukų. Laidotuvių reikalais užsiėmė Bunys ir, kaip visada, viską padarė nepriekaištingai.

Po laidotuvių moteris lyg ir atsitokėjo, pamačiusi pievoje išdėliotas vyro turto krūvas. Ji buvo laisva, bet tuoj galėjo likti visiška beturtė. Dangė neturėjo kas už ją jotų. Niekas iš jos giminės vyrų neatjojo į laidotuves. Ir anksčiau nedaug jų buvo, o per paskutinius metus nemažai žuvo, gi likusieji nespėjo, nes jie pasiskubino su laidotuvėmis. O iš vyro pusės giminų užtektinai prisirinko, tačiau iš jų nevertėjo laukti malonės. Ypač iš Skurdupo našlės brolio.

– Prašau, tu turi joti. Tu juk Skaurės kraujo brolis. Tu privalai pasirūpinti jo vaikais, – susiradusi moteris užsipuolė Daubarą.

Tai buvo pirmas jų pokalbis po to karto, kai moteris, atgavusi sąmonę bokšte ir nusileidusi, prie vartų pasitiko raitelius. Priekyje, vesdamas žirgą su ryšuliu ant nugaros, jojo Daubaras, tad moteriai nereikėjo klausti, kur jos vyras. Ji nepravirko, bet ir neįstengė nė žodžio ištarti.

– Prašau, – pakartojo jinai ir Daubaras, neįstengdamas atplėšti nuo jos akių, linktelėjo, o paskui paėmė Bunio atvesto Skaurės numylėto ristūno pavadžius.

Kol Skaurės nebuvo, arklininkas gerai prižiūrėjo eržilą. Užšokęs ant jo Daubaras po savimi pajuto nerimstančią jėgą. Tiesa, ristūnas irgi susivo-

kė, kad ant jo nugaros ne jį lepinęs šeimininkas, ir mėgino muistytis, bet greitai pajuto, kad ant jo ne bet koks raitelis. Žirgas klusniai pasuko prie linijos, kur rikiavosi kiti lenktynių dalyviai, ir įsispraudė tarp kitų žirgų.

Ristūnas ir šiuokart parodė, ko vertas – atlėkė pirmas, ir Daubaras, prijojęs prie moters, pasilenkęs nuo balno tarė jai:

– Mano turtas – tavo vaikų turtas.

– Ačiū, – moteris sušnibždėjo taip, kad tik vienas Daubaras girdėjo, ir taip nusišypsojo, kad tik jis matytų.

– Ačiū, – pakartojo ji ir vakare, kai į laidotuves susirinkę svečiai jau buvo palikę pilį ir prie stalo jų liko tik ketvertas: Dangė, abu jos sūnūs ir Daubaras.

Rikiui buvo keista žiūrėti į juos. Jis puikiai atminė, kaip berniukai elgdavosi prie stalo prieš jam su Skaure leidžiantis į žygį: nesibaigiantis erzėjimas, kikenimas, stumdymasis, kol tėvas pakeldavo balsą. Bet ir po to berniukai tik trumpam apsiramindavo. Veikiai vėl imdavo bruzdėti, vizgėti ir įsišėldavo iki kito tėvo riktelėjimo.

Tačiau dabar berniukai buvo už žolę tylesni. Jie valgė neatsikalbinėdami, kaip niekad anksčiau nebūdavo. Nesiginčijo, kai motina pasakė tarnaitėms nuvesti juos į lovą, klusniai ištiesė joms rankas, abu, net ir didysis – Skomantas. Dangė leido tarnaitėms ir vergėms eiti miegoti, pasakiusi, kad galės sutvarkyti stalą iš ryto.

Paskutinei vergei užvėrus už savęs menės duris, Dangė su Daubaru pagaliau liko dviese. Jie ilgai sėdėjo tylėdami, kol galop moteris pratarė ją akimis ryjančiam Daubarui:

– Ačiū.

– Už ką? – nesuprato Daubaras.

– Už tai, ką padarei dėl mano vaikų.

– Skaurės vaikai – mano vaikai, – ištarė žemaitis ir sutriko, lyg ką per daug pasakęs.

– Ačiū tau, – pakartojo moteris.

Paskui, galvodamas apie tą vakarą, Daubaras pirmiausia atsimindavo neapsakomą nuovargį, lyg būtų savaitę nesustodamas ėjęs. Kažką panašaus buvo ne kartą patyręs po žygių, kai atsileisdavo visa jų metu lydėjusi įtam-

pa, bet anksčiau jis galėdavo grįžęs namo kristi į savo lovą ir miegoti dieną ar net dvi, ir pabusdavo atgavęs jėgas. Tačiau čia, Kludupio pilyje, dienos po sugrįžimo buvo ne ką mažiau įtemptos nei žygyje. Jis kaip pro miglą prisimindavo pirmųjų dienų nutikimus, labiausiai – tą nuovargį, kol, regis, įsiremdavo į juodą jo sieną.

O paskui lyg pranerdavo pro ją, bet matydavo save iš šalies ir neatsistebėdavo tuo, ką mato.

Jis buvo Kludupio vitingas.

O būti vitingu nelengva, bet ir malonu.

Jis puikiai atminė, kaip šiuos žodžius ne kartą ir ne du buvo girdėjęs kartojant Skaurę.

Daubaro tėvas Žybartas irgi ne sykį sakė, kad būti rikiu sunku. Bet jeigu jau dievai skyrė šią naštą, tai reikia ją nešti neišsisukinėjant.

Bet Daubaras, žvelgdamas į save iš šono, mato, kad jam ši našta oi kaip nelengva. Ventėje šį svorį buvo užsikrovęs tėvas. Po jo žūties perėmė Uvis, kuris, kaip ir anksčiau tėvas, paliko Daubarui kai kurių karo žygių rūpesčius.

Užtat lyg savaičių savaites stebėdamas save iš šono, Daubaras pamato visą tą buvimo rikiu ar vitingu pusę, kurią jam užstodavo tėvas ir brolis Uvis. Nuo ryto iki vakaro nesibaigiantys rūpesčiai, ir visus juos tu turi išrišti, ne kas kitas. Gerai, kad savo patarimais pagelbėja Bunys ir Dangė, bet vis vien Daubaras neretai mieliau dar sykį net prieš mongolus stotų, kad tik pabėgtų nuo tų galvą išūžiančių reikalų, ir rikis vis negali suprasti, kodėl taip ir nepadaro.

Daug pastangų įdeda, kol atsikrato Skaurės skolų. Tam tenka paaukoti nemažą dalį žuvusiojo vitingo turto, labai pagelbsti ir mozūrų už žygį prieš mongolus sumokėti pinigai. Išsivadavęs iš skolų naštos Daubaras pasijunta kiek lengviau.

Lyg iš šalies save stebi, kaip niekaip negali priprasti prie jam naujos kasdienybės, kuri prasideda po pusryčių. Kai tik tarnai ir vergai pradeda nunešinėti nuo stalo indus, į menę įeina Bunys su paskutinėmis ūkio naujienomis. Daubarui vis atrodo, kad tik su blogomis, regis, pradeda nuo gerų dalykų, o pabaigia prastais:

– Gerai sakei, vitinge, reikėjo vakar suvaryti gyvulius į tvartą, – prabyla Bunys, atsistojęs stalo gale, ir atsisėda tik Daubarui leidus.

– O kas nutiko? – pirmoji suklūsta Dangė. Ji išvakarėse, kai ūkvedys paklausė, ar ne metas jau būtų varyti iš ganyklų pilies gyvulius, nes lapai jau seniai nukrito ir, regis, šalčiai artėja, užsispyrė, kad dar gali pabūti. Reikia šieną pataupyti.

– Vilkai įsisuko. Didelė ruja. Piemenys nesusitvarkė – dvi karves papjovė.

– Na ką aš tau sakiau? – Daubaras priekaištingai pažvelgia į Dangę (o jį iš šono stebintis Daubaras vis neatsistebi, kaip jis taip drįsta) ir moteris kaip mat užsiplieskia:

– Jeigu jau esi toks protingas, tai kodėl nepasiuntei karių padėti piemenims?

– O tu ko nieko nesakei? – nepasiduoda Daubaras. – Gerai, pasakyk piemenims, kad šį vakarą sugintų bandą į pilį, – paliepia Buniui.

– Ne, – aidu atsiliepia Dangė. – Nėra ko. Šieno mažai turime. Sakiau tau paskubėti vežti, o tu sakei, kad reikia padžiovinti. Va, užėjo lietus ir dalį praradome. Tegul pasigano iki šalčių. O kad vilkai nepuldinėtų – pasiųsk karius saugoti.

Daubaras priekaištingai palinguoja galvą: juk tai jis sakė, kad jau reikia vežti šieną, nes aiškiai matėsi, kad oras subjurs, o Dangė kartojo, kad tai tik menki debesėliai, per naktį išsivaikščios...

– Gerai, pasiųsiu, kaip sakai, – nusileidžia Daubaras, bet vis vien ne iki galo: – Ir pats eisiu!

– Pats? O tau ko ten?

– Kad patikimiau būtų! – atremia Daubaras, bet žino – eina, nes ji prieštaravo, negali trauktis, nors tuoj pasigaili. – Eisiu, – pakartoja užsispyręs ir trinkteli delnu per stalą. – Eime, pažiūrėsime, kas darosi, – paliepia ūkvedžiui.

Daubaras, vengdamas žvilgsniu susidurti su Dangės akimis, pakyla nuo stalo, pataršo praeidamas mažojo Skaurės plaukus, gerai, linktelėjo pašokus vyresnėliui Skomantui – ir aš eisiu – gali eiti.

O rytas toks, prie kurių jau buvo pratęs: jis eina per kiemą, žiūri, kaip vežami rąstai sienoms stiprinti, kiti vyksta darbai, aprėkia porą tinginiavu-

sių vergų. Bet šiaip viskas atrodo gerai, Bunys tvarkosi nepriekaištingai, ir Daubaras, apvaikščiojęs ir aplandžiojęs visus pilies užkampius, patraukia į ginklinę. Reikia pasirinkti ginklus nakčiai, bet, likęs vienas nedidelėje patalpoje, prietemoje, Daubaras ima gailėtis savo rytinio užsidegimo.

Nors jau kiek praėjo laiko, tačiau Daubaras tebesijaučia taip pat, kaip pirmąsyk pamatė Skaurės moterį virtuvėje. Paskendęs savo mintyse tuokart jis ne iškart pastebėjo, kad šalia sėdėję žmonės ėmė stotis. Nė pats nepajuto, kaip irgi išsitiesė. Ir po to nieko daugiau nebematė, tik ją.

Per savo gyvenimą Daubaras buvo atlaikęs daugybę smūgių – kalavijų, iečių, kitų ginklų, bet šio neįstengė. Jis smogė į pačią širdį, ir ta žaizda taip ir neužsitraukė, kad ir kiek Daubaras stengėsi. O kaip kitaip – juk jis buvo belaisvis ir laukė nesulaukė, kada Skaurė prabils apie išpirką, bet tas vis susirasdavo kitų reikalų. Ir Daubarui teko kovoti su savimi ir lyg vaikiščiui ieškoti progos patekti jai į akis, ir prieš ją kažkuo pasižymėti, kaip buvo per Skaurės puotą, kai ūkvedys atlėkė, šaukdamas, kad yra proga pasilengvinti gyvenimą.

Daubaras iš tolo stebėjo kovotojų dvikovas kartu su Jotkumi, ir Skaurės vergai paaiškino jiems taisykles daugiau gestais nei žodžiais, nes tada abu dar blogai suprato notangų šneką. Tad kai Bunys pasakė, kad reikia pakeisti susižeidusį Skaurės kovotoją, Daubaras nemanė, kad čia būtų kas nors sunkaus, tik sududeno:

– O kam man to reikia?

– Dangė galvoja, kad jeigu pasisiūlysi, Skaurė tau grąžins laisvę, bet jis sakė, kad paleis be išpirkos Jotkų, – atsiprašinėjančiu tonu aiškino Bunys. – Bet jeigu laimėsi, tai, manau, viską tau atiduos.

Viską – pats sau karčiai šyptelėjo Daubaras. Jis tą „viską“ būtų atidavęs už vieną dalyką, kurio negalėjo tikėtis. Bet užtat buvo proga parodyti, ką sugeba, prieš Skaurės žmoną.

Tačiau Bunio užuomina, kad gal po pergalės atsirastų proga ištrūkti, sugundė Daubarą. Ne todėl, kad būtų be galo namų pasiilgęs, o kad jau nebegalėjo tverti dažnai matydamas Dangę.

Bet toliau buvo dar blogiau – galop, po Skurdupo žūties, Skaurė grąžino jam laisvę ir pasiūlė dar paviešėti, ir Daubaras, užuot iškeliavęs į Žemaitiją, atsidūrė prie vieno stalo su Skaurės šeima.

Tikrai – blogiau būti negalėjo, tačiau Daubaras negalėjo ir pagalvoti, kaip iškeliaus ir nebematys Skaurės žmonos. Kokia tai būtų kančia, jis suprato tik išjojęs su notangais prieš mongolus. Kiekvieną dieną Daubaras ilgėjosi moters ir neatsistebėjo, kaip Skaurė galėjo dienų dienas jos neatsiminti.

Dienų dienas, o kiek čia laiko praėjo nuo pusryčių, ir Daubaras jau beprotiškai ilgisi Dangės, ir keiksnoja save, kad pasišovė naktį saugoti bandą.

Jis kankinasi, rinkdamasis ginklus, kai pro duris galvą įkiša vergas:

– Šeimininkė liepė pasakyti, kad atvažiavo varmių pirklys Suleikis. Jinai pakvietė jį pietų ir sakė, kad ir jūs ateitumėte.

Pirklio pilyje seniai laukė. Paprastai jis šiuose kraštuose supirkdavo iš vitingų grūdus.

– Einu, – atsiliepia Daubaras, dėdamas į vietą kalaviją, kurį tuo metu apžiūrinėjo. – Užsklęsk duris, – paliepia išeidamas vergui.

Kai jis nusigauna iki menės, Dangė su Buniu jau sėdi su Suleikiu prie pietų stalo. Tiksliau, jų šneka jau eina į pabaigą. Iš esmės dėl grūdų pardavimo su pirkliu buvo sutarta jau vasaros viduryje, kai Suleikis buvo užsukęs į Kludupį ir jau galėjai daugmaž nuspėti, koks bus derlius. Dabar teliko suderinti detales: parduodamą grūdų kiekį ir kainą.

Nedidukas pirklys jau buvo pusamžis, tik iš jo ilgose kelionėse nugairinto, smulkiomis raukšlėmis nusėto veido buvo sunku suprasti, kiek jam – penkiasdešimt? Šešiasdešimt? Ar dar daugiau? Daubaras spėlioja, stebėdamas ir klausydamas, kaip pirklys kietai derasi dėl kiekvieno dalyko. Kietai – kaip ir jo brolis Einius.

Atsiminęs Einių, Daubaras apniunka ir, stumdydamas peiliu lėkštėje mėsos gabalą, ima skaičiuoti, kiek laiko nematė Einiaus ir kitų artimųjų. Skaičius išeina skaudus ir Daubaras pasiskubina prisitraukti taurę su midumi. Jis leidžia Dangei su Buniu derėtis su Suleikiu, suprasdamas, kad jiems tai sekasi geriau nei jam. Daubaras tik reikšmingai linksi, Dangei paklausus – ar taip sakau? – patvirtindamas jos žodžius, ir, deryboms pasibaigus, pirmas pakelia taurę abiem pusėms pasiekus priimtiną sutarimą.

– Už mūsų sėkmę.

– Už, – taures pakelia visi kiti.

Susiderėję visi už stalo atsipalaiduoja. Ypač šnekus pasidaro pirklys. Jis vis pasakoja įvairius nutikimus iš savo tolimesnių ir artimesnių kelionių, kol Daubaro žmona nepasmalsauja:

– O kur šią žiemą keliausi?

– Šią? Į Žemaitiją, – atsiliepia pirklys, statydamas ant stalo taurę ir leisdamas tarnui ją pripildyti.

– Žemaitiją? – skausmingai iškvėpia Daubaras ir tik pirklys nepajunta to jo skausmo, o Dangė ir ūkvedys skubiai susižvalgo.

– Taip, Žemaitiją, – patvirtina Suleikis ir ima aiškinti, kokiais keliais, ką veš ir ko tikisi parsivežti.

Bet Daubaras jau nebesiklauso jo. Mintys sukasi jo galvoje, vydamos viena kitą, vitingas nespėja visų gaudyti. Jam tik viena aišku: tai galimybė perduoti žinią į Ventę.

– Klausyk, pirkly Suleiki, – jis nutraukia svečią per pusę žodžio. – Ar paimsi vieną mano žmogų į Žemaitiją?

– Paimsiu? O ką? – nesupranta pirklys, užtat Bunio akys trumpam blyksteli ir vėl užgęsta.

Daubaras jau seniai, pačioje pažinties pradžioje, klausė Bunio, ar nenorėtų grįžti į Žemaitiją. Bunys tada irgi iš pradžių nušvito, oi, kaip norėtų pasižiūrėti, bet greitai atvėso – nei motinos, nei tėvo tikrai nebėra, brolių ir seserų, jeigu gyvi, ko gero, nebepažintų, o čia visas jo gyvenimas – žmona, vaikai, čia jau šaknis suleido, pamėgink didelį medį į kitą vietą persodinti...

– Na, tu tik leisk jam kartu su tavimi iki Žemaitijos nukeliauti. Jis žemaitis, stiprus vaikinas, geras karys. Bus tau sargybinis. Mano brolis irgi pirklys, jis sako, kad pirkliui kelionėje be sargybinio nevalia. O kai pasieksite Žemaitiją, tai jis pats susiras kelią namo.

– Kodėl nepaimti, galima ir paimti, – linksmai sududena pirklys, supratęs, kad jam tai nieko nekainuos ir tik naudos turės, bet matosi, kad kažką mintyse skaičiuoja. – Bet tada aš turiu jį šiandien su savimi pasiimti. Nes dabar traukiu namo ir po to galvoju už kokio mėnesio iškeliauti į Žemaitiją.

– Aš tuojau pašauksiu Jotkų, – Bunys jau kyla nuo suolo, bet Daubaras pamoja, kad sėdėtų:

– Aš pats, – taria jis ir patraukia prie durų, pakeliui mostelėjęs: – O jūs toliau pietaukite.

Daubaras išeina į kiemą ir apsižvalgo. Jotkaus nesimato, o eiti ir ieškoti nesinori, kaip ir ko nors klausti, ar nematė vaikino.

– Jotkau! – rikteli visa gerkle.

– Jotkau! – pakartoja po kurio laiko ir galop pamato iš arklidės išneriantį vaikiną.

Jis pustekinis leidžiasi prie tebestovinčio ant priebučio Daubaro. Šis žiūri į Jotkų ir vietoj vaikinuko, su kuriuo išjojo iš Ventės, mato tikrą karį, per metus jis smarkiai pasikeitė ir subrendo. Daubaras pagalvoja, kad jam labai trūks Jotkaus, bet kitos išeities nėra.

– Ruoškis, – paliepia pribėgusiam Jotkui. – Josi namo.

– Kaip tai namo? – nesupranta tas. – O tai kur aš esu?

– Sakau: namo, – pakartoja Daubaras ir priduria: – Į Ventę.

Daubaras nejučia šypteli, matydamas, kaip iš nuostabos išsiplečia Jotkaus akys ir veide įsižiebia platus šypsnys.

– Na, ko sustingai? – jis pirštu baksteli vaikinui į petį ir tas krūpteli, lyg pabusdamas.

Daubaras papasakoja Jotkui apie pirklį Suleikį, jo kelionę į Žemaitiją ir prisako, kad kai tik bus arčiausiai Ventės, paliktų pirklį ir keliautų namo, o ten – papasakotų Medeinai, Uviui ir visiems kitiems, kas jiems nutiko, o kai į Ventę užsuks Einius, lai jam nupasakoja, kaip nusigauti iki Kludupio pilies, kad kada nors keliaudamas į šią pusę užsuktų į svečius.

– Eik, ruoškis. Pirklys tuojau iškeliaus namo, – pabaigęs vėl paliepia Jotkui ir tas pasišokėdamas nudumia, pakeliui vis šūkčiodamas sutiktiems pilies žmonėms: aš joju namo! Namo! Į Ventę!

Daubaras liūdnu žvilgsniu palydi Jotkų, kol tas prapuola iš akių ir, apsisukęs, grįžta į menę prie stalo. Tačiau sėdi niūrus, šnekinamas tik palinguoja galvą sutikdamas, o jeigu ne – papurto. Galvą purto ir tarnams pamėginus ką nors įdėti į lėkštę, tik taurę pastumia, kad įpiltų. Ir geria, netardamas nė žodžio ir nebodamas susirūpinusio žmonos veido.

Paskui, atėjus pirklio padėjėjui pranešti, kad vežimas pakrautas, visi atsistoja nuo stalo ir išeina į kiemą. O ten pilna žmonių. Mat žinia apie Jotkaus iškeliavimą aplėkė visą pilį ir daug kas susirinko atsisveikinti su juo. Daubarui su šeima ir pirkliu išėjus į kiemą, minia prasiskiria ir Daubaras žengia prie Jotkaus, kuris stovi, laikydamas už pavadžių Sartį.

– Na, gero kelio, – ištaria Daubaras ir prideda. – Aš paaukosiu alkoje, kad tavo kelionė būtų sėkminga.

Visa kita jau anksčiau pasakyta. Daubaras apkabina Jotkų, paplekšnoja jam per petį ir paleidžia. Jotkus, slėpdamas akis, atsisuka į žirgą ir įšoka į balną. Vienas po kito pro vartus išrieda trys pirklio vežimai, ir Jotkus, vis atsisukdamas į išlydinčius, nujoja iš paskos.

– Eime, – jam prajojus pro vartus Dangė timpteli Daubarą už rankovės, bet tas tik papurto galvą ir pasuka į bokštą prie vartų.

Dangė nuseka iš paskos, berniukai irgi nustriksi jiems įkandin. Jie užsiropščia į bokšto viršų, prieina prie šaudymo angų ir Daubaras sustingsta, įsikibęs į rąstą, o Dangei rūpi ir jis, ir berniukai, kurie vis nerimsta ir mėgina persisverti per kraštą. Galop, neapsikentusi, ji pašaukia bokšte budėjusį karį, kad tas prižiūrėtų vaikus, o jau tada prisigretina prie vyro ir pažvelgia ten, kur nukreiptos jo akys.

Keliu miško pusėn tolsta ir vežimai, ir keli raiteliai, tarp kurių savo sudėjimu išsiskiria Jotkus. Moteris akies kraštu pažvairuoja į Daubaro veidą. Tokio liūdno ji dar jo nebuvo mačiusi. Tačiau nesunku atspėti, kodėl jis toks – Jotkus buvo paskutinysis jo ryšys su tokia tolima tapusia Vente. Dabar Daubaras jaučiasi visiškai vienišas.

Vienas – tolimoje ir svetimoje žemėje, kurią turi vadinti sava. Tik kiek čia jis turi savo – tik ją, irgi taip neseniai buvusią visai svetimą. Ir nors ji mato, kokia jam brangi, bet kartu puikiai supranta, kiek daug Daubarui reiškė Jotkus. Jai irgi keletą pirmųjų metų tokia atrama buvo po vestuvių pilyje palikta tarnaitė, kuri vaikystėje buvo jos nešiotė, ir puikiai atmena, kokia pasijuto vieniša, kai ši mirė. Be galo vieniša, tik vaikai padėjo atsilaikyti.

Vaikai.

– Daubarai, – ji paliečio jo ranką, kai iškeliaujantys jau artėja prie miško.

– A? – tas sunkiai įstengia atsipeikėti ir, atsisukęs į Dangę, vis vien žvelgia kažkur į tolį jai pro petį.

– Daubarai, – pakartoja moteris, dėdama jam ant pečių rankas ir iš apačios žvelgdama jam į akis. – Aš seniai norėjau tau pasakyti kai ką svarbaus.

– Ką? – Daubaras bunda iš lėto, bet Dangė pastebi jo akyse susidomėjimą.

– Aš laukiuosi, – ištaria moteris, bet Daubarui tai per sunku suprasti:

– Ko laukiesi?

– O ko moteris gali laukti? – nusijuokia moteris. – Vaiko laukiu. Tavo vaiko. Tu pavasarį būsi tėvas.

Daubarui ko akys ant kaktos neužlipa. Jis nori kažką pasakyti, bet neįstengia, tik kažką sugargaliuoja, paskui numoja, čiumpa Dangę už pažastų, pakelia ją, apsuka ore ir vėl pastatė ant grindų, o tada atgauna balsą, pripuola prie bokšto krašto, išlupa iš makščių kalaviją ir suriaumoja, kratydamas ore ginklą.

Jo balsas nusirita per apylinkę ir pasiveja iškeliaujančius. Jotkus timpteli už pavadžių Sartį, atsisuka į pilį ir jos bokšte įžiūri mažytę figūrą. Vaikinas nesunkiai atpažįsta, kas ten. Jis kilsteli ranką, pamojuoja ir rikteli, kiek išgalėdamas:

– Laimingai tau, notangų vitinge Daubarai!

✧ ✧ ✧

– Laimingai tau, notangų vitinge Daubarai?!

Daubaras dar šaukia, kratydamas rankoje kalaviją, kai jo koja ūmai slysteli, jis neišlaiko pusiausvyros, krinta, šonu atsitrenkdamas į bokšto sieną, persiverčia per ją ir, vis tebešaukdamas, nuskrieja žemyn.

Jis nespėjo susigaudyti, kai rėžėsi į tamsą, ir staiga atsigodo sėdintis. Rikis karštligiškai apsičiupinėjo: sveikas, ir iškvėpė, lyg būtų nuo pečių sunkų akmenį nuritinęs.

Visa tai tebuvo sapnas.

Sapnas!

Jis dar nesuprato, gerai tai ar blogai, bet – tik sapnas, ir Daubaras sėdėjo lovoje. Iš kailių ir ginklų ant sienų jis pažino, kad ne savo kambaryje

Ventėje, tad, reiškia, Kludupio pilyje. Tačiau kuo ilgiau dairėsi, tuo labiau buvo tikras, kad tai ne tas kambarys, kurį jam davė Skaurė, ir ne ta siaura lova, kurioje miegodavo. Ši buvo dvigubai platesnė ir...

Ir jis už nugaros girdėjo kito žmogaus kvėpavimą.

Girdėjo, bet nedrįso pažvelgti pro petį.

– Daubarai, – jis pirmiau pajuto, kaip kažkas palietė jo petį, o paskui išgirdo balsą.

Išgirdo ir atpažino jį, bet kai sukosi, negalėjo tuo patikėti, ką girdėjo.

Teko patikėti – pusiau kilstelėjusi, viena ranka glausdama prie savęs antklodę, kita liesdama jo petį į Daubarą žvelgė Dangė.

Ir rikiui lyg skraistė nuo akių nukrito – jis atsiminė, kas nutiko išvakarėse. Kaip jie sėdėjo dviese, kaip šnekėjosi, kaip Dangė, padėkojusi, kad jis toks geras jos vaikams, atsistojo, norėjo žengti, bet tuo pat metu kryptelėjusi suklupo. Tada Daubaras, pamatęs ją krintant, žaibiškai pašoko ir spėjo ją pagauti. Bet beskubėdamas irgi kryptelėjo koją, kluptelėjo ir užuot prilaikęs moterį, paskandino ją savo glėbyje.

Bet kai Daubaras ketino pastatyti ją, moteris jo nebepaleido. Dangė apsivijo rankomis rikio kaklą ir įsisiurbė jam į lūpas.

– Nešk mane, – iškvėpė atsiplėšusi. – Nešk mane. Aš nebepaeinu. Nešk, ko lauki? – pakartojo ir Daubaras, klusniai pakėlęs ją ant rankų, žengė pro duris.

Žengė – Skaurės ir Dangės miegamojo pusėn.

O ten...

Atsiminęs, kas buvo po to, Daubaras kaltai nuleido galvą, lyg susmuko ir sėdėjo, nedrįsdamas pažvelgti į Dangę.

Rikis nematė moters šypsnio, kai ji žvelgė į jį sunkiai prasismelkusios pro kiaulės pūsle uždengtą miegamojo langelį saulės šviesoje. Ir nežinojo, kad Dangė, daug anksčiau už jį pabudusi, seniai švelniai žvelgė į jį, miegojusį šalia. Ji apžiūrinėjo Daubarą, atsargiai pirštų galiukais paliesdama randus ant rikio kūno (tas gulėjo ant nugaros, tarsi vaikas į šonus atmetęs rankas), o daugiausia – šviežią, dar užsitraukusį raudona pluta, likusį po paskutinio žygio. Dangė dar nebuvo spėjusi išklausinėti, kaip tai nutiko, net neįtarė, jog Daubaras buvo sužeistas, nes per dienas, praėjusias nuo

grįžimo, jis apie tai net neužsiminė. Žemaitis jeigu pasakojo apie žygį, tai tik apie Skaurę ir kitus žuvusius notangus.

Moteris vis braukė ir braukė per randą iš viršaus žemyn, stabteldama pačioje jo apačioje ir baisėdamasi, kaip tas pavojingai arti pilvo. Jeigu kalavijas būtų slystelėjęs žemiau, tai...

Apie tai buvo baisu ir pagalvoti. Ir kam galvoti! Juk viskas gerai baigėsi. Dabar jis – jos. Ir už lango prasidėjo jos naujojo gyvenimo pirmoji diena. Iš kiemo girdėjosi kažkieno balsai, trinksėjo durys, prunkštė arkliai, kažkur toli apačioje mūkė karvės. O Daubaras tebemiegojo kaip vaikas. Moteriai be galo nesinorėjo jo žadinti. Tačiau saulė jau buvo aukštai. O tai buvo ir pirmoji jo naujojo gyvenimo diena.

Tik Daubaras dar to nežinojo.

– Daubarai, – ji palietė rikio petį ir lengvai stumtelėjo. – Daubarai, pabusk.

Dangė net krūptelėjo, kai Daubaras akimoju atsisėdo lovoje ir nesuprasdamas, kur jis ir kas vyksta, apsidairė aplinkui, o paskui kaltai nunarino galvą pamatęs ją.

Moteris lengvai atspėjo, kas dedasi jo širdyje.

– Kas atsitiko, tas atsitiko, – ji pasikėlusi prisiglaudė prie Daubaro nugaros. – Dabar tu – mano vyras. Jau diena. Darbai laukia. Daug darbų. Dabar tu – Kludupio vitingas. O dar mums reikia vestuvėms ruoštis. Po mėnesio iškelsime, gerai?

Daubaras linktelėjo, vis dar nedrįsdamas pažvelgti į ją. Lyg prasikaltęs vaikas ir moteris, tiek laukusi, nusijuokė, pataršė rikio plaukus, o paskui apkabino jo galvą ir priglaudė ją prie savo krūtinės.

– Mažyli tu mano, mažyli. Laikas keltis.

Ji pirmoji išsliuogė iš lovos ir ėmė rengtis, jausdama, kad Daubaras stebi ją.

– Paskubėk, – metė per petį ir ne išgirdo, o pajuto, kaip Daubaras irgi išlipo iš lovos, ir patenkinta šyptelėjo pati sau.

Bet kai atsisuko į Daubarą, jos veidas buvo rimtas ir susikaupęs. Moteris nužvelgė rikio parėdus ir nusprendė:

– Tu privalai apsirengti geriausiais rūbais ir užsidėti geriausius šarvus. Aš tuoj, – Dangė žengė prie durų ir, pravėrusi jas, šūktelėjo vergei, kad surastų Bunį. Jam atskubėjus moteris išdėstė, ką jis turėjo atnešti, ūkvedys linktelėjo ir greitai apsisuko, grįždamas su Daubaro rūbais bei šarvais.

Žemaitis klusniai persirengė, Bunys padėjo užsivilkti šarvus ir dabar, vėl nužvelgusi jį, moteris liko patenkinta.

– Sušauk visus į kiemą, – paliepė ji Buniui ir tas išnyko už durų.

– Viskas bus gerai, – tarė moteris Daubarui, matydama, kad tas jaudinasi, net prakaito lašeliai ant kaktos iššoko. Dangė apkabino savo naująjį vyrą ir stovėjo, prisiglaudusi prie jo bei klausydamasi garsų kieme.

Kai ji nutarė, jog Bunys jau padarė, kas jam buvo pasakyta, atsitraukė, paėmė Daubarą už rankos ir tarė:

– Laikas eiti.

Laikydama jį už rankos, Dangė ir išėjo į priebutį. Ir nepaleido, kai, sustojusi ant laiptelių, nužvelgė minią kieme: karius, tarnus ir vergus.

– Klausykite, tai jūsų naujas šeimininkas, Kludupio vitingas ir mano vyras Daubaras.

Dangė paleido jo ranką.

Ir notangų vitingas Daubaras žengė į priekį, žvelgdamas į savo naujuosius valdinius ir pilį.

TURINYS

SKOMANTO KRONIKOS
Sk46 Notangų vitingas Daubaras: apysaka. – Vilnius: Bonus Animus, 2008. – 164 p.

ISBN 978-9955-754-07-7

Dar vienas pasakojimas apie žemaičių rikio Žybarto vaikų nuotykius. 1241–1242 m. Kryžiuočių ordinas veržiasi į prūsų žemes, iš rytų į Europą plūsteli Batu-chano vedami mongolai.

Daubaras, motinos prašomas, iškeliauja su jauno rikio Alpo jotimi į mozūrų žemes. Jis manė, kad joja tik padėti nepatyrusiam rikiui laimingai grįžti, bet likimas nubloškė Daubarą pas prūsus, su kuriais jis patyrė nemažai pavojingų nutikimų – kovėsi jų pusėje su kryžiuočiais ir mongolais.

UDK 888.2-3

NOTANGŲ VITINGAS DAUBARAS

Redaktorė *Virginija Savickienė*
Viršelio dailininkas *Kazimieras Dainovskis*

Tiražas 1500 egz.

Išleido VšĮ „BONUS ANIMUS",
M. K. Čiurlionio g. ½-30, Vilnius LT-03104
e-paštas: *dalia.m@iti.lt*

Spaudė UAB „Logotipas",
Utenos g. 41a, LT-08217 Vilnius

SKOMANTO KRONIKOS

Medeina, išleisdama savo sūnų Daubarą į mozūrų žemes, išpranašavo, kad žygis apvers jo gyvenimą aukštyn kojomis.
Iš pradžių atrodė, kad ji suklydo: žemaičių joties grobis buvo didžiulis ir gautas be jokio pasipriešinimo.
Tačiau, paliekant mozūrų žemes, vogčia paleista strėlė pataikė Daubarui į koją. Žaizda atrodė menka, tad jam labiau rūpėjo, kas tą strėlę paleido.
Įvykiai pasisuko netikėta linkme. Daubaras atsidūrė pas prūsus. Maža to – pirmąsyk akis į akį susitiko su kryžiuočiais ir jau nežinia kelintą kartą – su mongolais.
Buvo 1242-ieji metai, kai mongolai, šluodami viską savo kelyje, veržėsi prie Paskutinės jūros, turėjusios tapti jų imperijos siena.